

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

KAMBİYO SENETLERİNDE MÜCBİR SEBEP

TEZİ YAZAN
Selin SADİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Selen KARAAĞAÇ
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Selin SERT SÜTÇÜ (Akdeniz Üniversitesi)
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Şenol KANDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / HAZİRAN 2020

ONAY

T.C

ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

20173101 numaralı öğrencimiz olan **Selin SADİ** tarafından hazırlanan “**Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebep**” başlıklı bu tez çalışması jüri üyelerimiz tarafından **oy birliği** ile **Özel Hukuk** Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürlüğü'nde kalan sureti imzalıdır.

Üniv. İçi asıl üye - Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Dr. Öğr. Üyesi Selen KARAAĞAÇ

Enstitü Müdürlüğü'nde kalan sureti imzalıdır.

Üniv. İçi – Jüri asıl Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Şenol KANDEMİR

Enstitü Müdürlüğü'nde kalan sureti imzalıdır.

Üniv. Dışı - Jüri asıl Üyesi: Doç. Dr. Selin SERT SÜTÇÜ
(Akdeniz Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

Enstitü Müdürlüğü'nde kalan sureti imzalıdır.

16 / 06 / 2020

Doç. Dr. Murat KOÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

Sevgili Aileme...

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

Bildirir, aksi durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

16/06/2020

Selin SADİ

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında değerli tecrübe ve bilgisi ışığında hassasiyetle bana yol gösteren, çalışmamı titiz bir şekilde inceleyen tez danışmanım ve değerli hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Selen KARAAĞAÇ'a; kıymetli vakitlerini ayırarak tezim için değerlendirmede bulunan hocalarım Doç. Dr. Selin SERT SÜTÇÜ ve Dr. Öğr. Üyesi Şenol KANDEMİR'e, tez yazım süresince manevi desteği ile beni yüreklendiren arkadaşım Safiye Vasviye ÖZER'e ve her daim yanımda olan canım aileme teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

KAMBIYO SENETLERİNDE MÜCBİR SEBEP

Selin SADİ

Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Selen KARAAĞAÇ

Haziran 2020, 139 Sayfa

Bu çalışmada kambiyo senetlerinde mücbir sebebin sonuçları ele alınmış ve Türk Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde kambiyo senetleri olan bono, poliçe ve çekte mücbir sebep hususu irdelenmiştir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, mücbir sebep kavramının tanımı ve unsurları incelenmiş ve mücbir sebebin benzer kavram olan beklenmeyen hal ile karşılaştırması yapılmıştır. Ardından mücbir sebebe ilişkin özel hukuk çerçevesinde Türk Hukuku'nda mevcut olan hükümlere değinilmiştir.

İkinci bölümde ise kambiyo senetlerinde mücbir sebep hükümlerini anlaşılabilir kılmak bakımından, öncelikle kambiyo senetleri hakkında genel bir inceleme yapılmış; akabinde mücbir sebebin kambiyo senetlerinde etkili olduğu haller incelenmiştir. Mücbir sebebin kambiyo senetleri hükümleri çerçevesinde şartları ayrıca açıklanmıştır.

Çalışmamızın son bölümünde ise mücbir sebebin hukuki sonuçları hakkında detaylı açıklama yapılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, öncelikle, mücbir sebebin genel sonuçları hakkında bilgiler verilmiş, kambiyo senetlerindeki sonuçları ise her kambiyo senedi açısından ayrıca incelenmiştir. Son olarak mücbir sebebin zamanaşımına etkisi ile ispatı hususları anlatılarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mücbir Sebep, Kambiyo Senetleri, Çek, Poliçe, Bono

ABSTRACT

FORCE MAJEURE IN BILLS OF EXCHANGE

Selin SADİ

Master's Thesis, Department of Private Law

Supervisor: Dr. Selen KARAAĞAÇ

June 2020, 139 pages

In this study, the results of force majeure in bills of exchange are discussed and the issue of force majeure in bills, policies and checks, which are bills of exchange within the framework of Turkish Commercial Code provisions, is examined.

Our study consists of three parts. In the first part, the definition and elements of the force majeure concept have been examined and a comparison of the vis maior with the casus fortuitus, which is a similar concept, has been made. Then, the provisions existing in Turkish Law within the framework of private law on force majeure are mentioned.

In the second part, in order to make the terms of force majeure understandable in the bills of exchange, firstly a general examination about the bills of exchange was made; subsequently, the cases where the force majeure was effective in bills of exchange were examined. The terms of the force majeure within the framework of the provisions of the foreign exchange bills are explained separately.

In the last part of our study, it is aimed to make a detailed explanation about the legal consequences of force majeure. In this context, firstly, information about the general results of the force majeure has been given, and the results in the bills of exchange have been examined separately in terms of each bill. Finally, the study was completed by explaining the effects of force majeure on timeout and proofs.

Keywords: Force Majeure, Bills Of Exchange, Check, Policy, Bond

İÇİNDEKİLER

KAPAK.....	i
ONAY.....	ii
İTHAF.....	iii
ETİK BEYANI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xii
EKLER.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜCBİR SEBEP KAVRAMI

1.1. Mücbir Sebebin Tanımı.....	3
1.2. Mücbir Sebebin Hukuki Niteliği ile İlgili Teoriler.....	6
1.2.1. Subjektif Teori.....	6
1.2.2. Objektif Teori.....	8
1.2.3. Hasar Teorisi (Risk Teorisi).....	10
1.3. Mücbir Sebebin Unsurları.....	11
1.3.1. Bir Olayın Varlığı.....	12
1.3.1.1. Doğal Olaylar.....	13
1.3.1.2. Hukuki Olaylar.....	15
1.3.1.3. Sosyal Olaylar.....	16
1.3.2. Öngörülemezlik.....	17
1.3.3. Karşı Konulamazlık.....	20
1.3.4. Haricilik.....	23
1.3.5. Hukuki Bir Normun İhlali.....	25
1.3.6. Olay ile İhlal Arasında İliyet Bağı Bulunması.....	26

1.4. Mücbir Sebebin Beklenmeyen Hal İle Karşılaştırılması	27
1.4.1. Beklenmeyen Hal Kavramı	27
1.4.2. Mücbir Sebep ve Beklenmeyen Hal.....	28
1.4.2.1. Ortak Yönleri	28
1.4.2.2. Farklılıkları	30
1.4.2.2.1. Sonuçlar Bakımından Farklılık	30
1.4.2.2.2. Karşı Konulamazlık Unsuru Bakımından Farklılık	31
1.4.2.2.3. Diğer Unsurlar Bakımından Farklılık	32
1.5. Çeşitli Hukuk Dallarında Mücbir Sebep Kavramının Düzenlenmesi.....	33
1.5.1. Borçlar Hukukunda Mücbir Sebep.....	34
1.5.2. İş Hukukunda Mücbir Sebep.....	37
1.5.3. Medeni Usul Hukuku ve İcra İflas Hukukunda Mücbir Sebep.....	39
1.5.4. Ticaret Hukukunda Mücbir Sebep	40
1.5.4.1. TTK Md. 907 Bağlamında Mücbir Sebep	40
1.5.4.2. TTK Md. 944 Bağlamında Mücbir Sebep	41
1.5.4.3. TTK Md. 1287 Bağlamında Mücbir Sebep	41

İKİNCİ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİNDE MÜCBİR SEBEBİN ETKİLİ OLDUĞU HALLER

2.1. Kambiyo Senedi Kavramı ve Özellikleri	43
2.2. Kambiyo Senedi Türleri.....	45
2.2.1. Poliçe.....	45
2.2.1.1. Genel Olarak Poliçe Kavramı ve Unsurları	45
2.2.1.2. Poliçenin Devri ve Poliçede Kabul.....	47
2.2.1.3. Poliçede Ödeme	50
2.2.1.3.1. Poliçede Vade	50
2.2.1.3.2. Poliçenin Ödeme İçin İbrazı.....	51
2.2.1.3.3. Poliçenin Kabul Edilmemesi veya Ödenmemesi Halinde Başvurma Hakkı ve Şartları	52
2.2.1.3.3.1. Maddi Şartlar	53
2.2.1.3.3.2. Şekli Şartlar	54

2.2.2. Bono	56
2.2.3. Çek	58
2.3. Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebep Hükümleri.....	60
2.3.1. Poliçe ve Bonoda Mücbir Sebep	61
2.3.1.1. İbrazı Engelleyen Hal Olarak Mücbir Sebep.....	61
2.3.1.2. Protestodan Muafiyet Hali Olarak Mücbir Sebep	62
2.3.2. Çekte Mücbir Sebep	65
2.3.2.1. Çekin İbrazını Engelleyen Hal Olarak Mücbir Sebep	65
2.3.2.2. Protesto veya Buna Benzer Bir Tespitten Muafiyet Hali Olarak Mücbir Sebep	65
2.4. Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebebin Şartları	66
2.4.1. Kanunen Belirli Süreler İçinde İbraz veya Protesto İşlemlerinin Yapılmamış Olması	66
2.4.2. Mücbir Sebep Teşkil Eden Bir Olayın Bulunması.....	67
2.4.3. Engelin Aşılmasının İmkânsız Olması.....	71
2.4.4. Subjektif Bir İmkânsızlık Olmaması.....	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİNDE MÜCBİR SEBEBİN SONUÇLARI

3.1. Mücbir Sebebin Genel Sonuçları	75
3.1.1. Mücbir Sebebin Sözleşmesel Sorumluluğa Etkisi.....	75
3.1.1.1. Borcun Sona Ermesi.....	76
3.1.1.2. İfanın Ertelenmesi	80
3.1.2. Mücbir Sebebin Sözleşme Dışı Sorumluluğa Etkisi	82
3.2. Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebebin Sonuçları.....	84
3.2.1. Genel Olarak.....	84
3.2.2. Mücbir Sebebin İhbarı.....	85
3.2.2.1. TTK md. 723 Bağlamında İhbar	86
3.2.2.2. TTK md. 731 ve 811 Bağlamında Mücbir Sebebin İhbarı.....	88
3.2.3. Poliçe ve Bonoda Mücbir Sebebin Sonuçları.....	91
3.2.3.1. Mücbir Sebebin Otuz Gün veya Daha Az Sürmesi Halinde	93
3.2.3.2. Mücbir Sebebin Otuz Günden Fazla Sürmesi Halinde	95

3.2.4. Çekte Mücbir Sebebin Sonuçları.....	96
3.2.5. Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebebin Ortak Etkisi	97
3.2.5.1. Geciktirici Etkisi	98
3.2.5.2. İbraz ve Protestodan Kurtarıcı Etkisi	98
3.3. Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebebin Zamanaşımına Etkisi	99
3.4. Mücbir Sebebin İspatı.....	100
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	107
EKLER	120
ÖZGEÇMİŞ	125

KISALTMALAR

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AcP	: Archiv für die civilistische Praxis
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CISG	: United Nations Convention On Contracts For The International Sale Of Goods
Çev.	: Çeviri
ÇK	: 5941 Sayılı Çek Kanunu
E.	: Esas
e.t.	: Erişim Tarihi
ed.	: edition
Ed.	: Editör
ETTK	: 6762 Sayılı Ticaret Kanunu
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HMK	: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
ICC	: International Chamber Of Commerce
İİK	: 2004 Sayılı İcra İflas Kanunu
İK	: 4857 Sayılı İş Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
md.	: madde
p.	: page
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	: Sayfa sayısı
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	: Tarih

TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK	: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
TMK	: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 Sayılı Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
VUK	: 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu
WHO	: World Health Organisation

EKLER

EK 1. Etik Kurulu Onay Belgesi	120
---	-----

GİRİŞ

Tacirlerin, ticari hayatın devamlılığı için gerekli olan parayı nakit olarak yanında bulundurmasının zorluğu neticesinde, para alacağını içeren kambiyo senetleri ortaya çıkmıştır. Ticaretin ilerlemesine ve ticari hayatın hızlı gidişatına uygun olarak kambiyo senetleri giderek paranın yerini almıştır. Kredi veya ödeme aracı olarak kullanılan kambiyo senetlerinin bu yaygın kullanımı sonucu kanunlaştırma hareketleri başlamış; ülkemizde de kambiyo senetleri ile ilgili hükümler, İsviçre Borçlar Kanunu'ndan iktibas edilerek halihazırda yürürlükte olan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)¹'na kadar ulaşmıştır.

Sıkı şekil şartları aranan ve işlemler için öngörülen sürelerin son derece önem teşkil ettiği kambiyo senetlerinde öngörülemeyen, karşı konulamayacak derecede olağanüstü ve kendisinden kaynaklanmayan bir olay meydana geldiğinde hamil, bazı işlemler için süreleri kaçırmak durumunda kalabilir. Bu durumda hamilin hak kaybına uğramaması açısından TTK'nın Üçüncü Kitabı olan Kıymetli Evrak'a ilişkin maddelerde mücbir sebep hükümlerine yer verilmiştir. TTK md. 731 hükmünde poliçede mücbir sebep, TTK md. 811'de ise çekte mücbir sebep ile ilgili kurallar öngörülmüştür. Ancak mücbir sebep kavramının gerek TTK gerekse diğer kanunlarımızda genelgeçer bir tanımının yapılmamış olması dolayısıyla, incelenmeye muhtaç bir konu olduğunu söylemek gerekir. Bu nitelikte bir olay meydana geldiğinde, öncelikle olayın mücbir sebep unsurları taşıyıp taşımadığı belirlenecek, daha sonra TTK'daki ilgili hükümler uygulanacaktır.

Çalışmamızda mücbir sebep kavramı ile ilgili incelemeler yapılacak, kambiyo senetlerinde mücbir sebep kavramının daha iyi anlaşılabilmesi açısından kambiyo senetleri konusu incelenecek ve kambiyo senetlerinde mücbir sebep hükümleri Yargıtay kararları çerçevesinde açıklanacaktır.

Çalışmamızın ilk bölümünde mücbir sebep kavramının tanımı, mücbir sebebin hukuki niteliği ile ilgili teoriler ve mücbir sebebin unsurları anlatılacak, mücbir sebeple benzer kavram olan beklenmeyen hal ile karşılaştırması yapılacaktır. Ardından mücbir sebep kavramının düzenlendiği Borçlar Hukuku, İş Hukuku, Medeni Usul Hukuku, Ticaret Hukuku gibi özel hukukun çeşitli dallarındaki düzenlemelere kısaca

¹ Türk Ticaret Kanunu, 13.01.2011 Kabul Tarihli ve 6102 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 14.02.2011, Sayı: 27846.

değınılecektır. Tezımızın kapsamını aştığından Kamu Hukuku çerçevesinde düzenlenen mücbir sebep hükümleri detaylıca incelenmeyecektir.

 kinci bölümde, kambiyo senetlerinde mücbir sebebin daha iyi anlaşılabilmesi açısından, son derece teknik konular olan poliçe,  ek ve bono hükümlerine değınılecek, ardından mücbir sebebin kambiyo senetlerinde hangi durumlarda etkili olduğu hususu üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda senedin ibrazını veya protesto çekilmesini engelleyen veya erteleyen hal olarak mücbir sebep konusu incelenecek, ardından kambiyo senetlerinde mücbir sebebin şartları hususuna yer verilecektir.

Son bölümde ise mücbir sebebin Borçlar Hukuku bağlamında genel sonuçları incelendikten sonra, kambiyo senetlerinde mücbir sebebin sonuçları detaylandırılacaktır. Ardından mücbir sebebin zamanaşımına etkisi ve ispatı konuları incelenerek çalışma tamamlanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜCBİR SEBEP KAVRAMI

1.1. Mücbir Sebebin Tanımı

Özel hukukun kavramsal temelini oluşturan Roma Hukuku'nda mücbir sebep, *vis majör* (*vis maior*), *damnum fatale* ve *casus majores* şeklinde ifade edilmekle beraber bu terimler genel olarak kusursuz sorumluluğun sınırını belirleyen karşı konulamayan durumlar için kullanılmıştır².

Kelime anlamı itibarıyla mücbir sebep zorunlu veya zorlayıcı olaydır³. Digesta 4.2.2'de *vis maior* "Mücbir sebep öyle öngörülemeyen bir güçtür ki ona karşı konulması mümkün değildir" (*vis autem est maioris rei imputes, qui repelli non potest*) şeklinde tanımlanmıştır⁴. "Force majeure" veya "acts of God" olarak da isimlendirilen kavram, en basit tanımıyla öngörülemeyen, karşı konulamayan ve borçluyu borcundan kurtaran dış olaylardır⁵. Bir görüşe göre "acts of God" terimi daha çok sigorta taleplerine neden

² A. Pulat Gözübüyük, **Hukukî Mesuliyet Bakımından Mücbir Sebepler ve Beklenmeyen Haller (Hukukî Mesuliyet)**, Genişletilmiş 3. Baskı, Kazancı Yayınevi, Ankara 1975, s. 22; Bülent Tahiroğlu, **Roma Borçlar Hukuku**, 01.01.2012'de Yürürlüğe Giren Yeni Türk Borçlar Kanunu ve 13.1.2011'de Yürürlüğe Giren Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Düzenlenmiş Yeni Bası, Der Yayınları, İstanbul 2014, s. 70; Hakan Acar, "Uluslararası Sözleşme Hukukunda Mücbir Sebep (Force Majeure) Kavramı ve Hukuki Sonuçları" ("Mücbir Sebep"), **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, 2008, S. 45-46, s. 2; Rıfat Akbıyıklı/S. Ümit Dikmen/David Eaton, "Insurance Issues And Design And Build Construction Contracts", **e-Journal of New World Sciences Academy**, C. 7, S. 1, 2012, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/186117>, e.t.: 17/09/2019; **Türk Hukuk Lugatı**, "Mücbir Sebepler", Ankara 1998, Başbakanlık Basımevi, s. 251; Pervin Somer, **100 Soru - 100 Cevap Roma Borçlar Hukuku**, 3. Basıdan 4. Tıpkı Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 7; Necmeddin M. Berkin, "Senedle İspata İmkan Bırakmayan Mücbir Sebep ve Fevkalade Haller", **İÜHF**, 1970, C. 35, S. 1-4, s. 218, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9086/113433>, e.t.: 07/09/2019; "Vis maior" deyiminden olaya karşı gelinemezlik anlaşılırken "casus fortuitus" deyiminden olayın öngörülemezliğinin anlaşıldığı konusunda Bkz. Tamer İnal, **Borca Aykırılık Dönme ve Fesih (Borca Aykırılık)**, Güncellenmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 685.

³ Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler (Borçlar Genel)**, 23. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018, s. 583; **Kazancı Hukuk Sözlüğü**, www.kazanci.com, e.t.: 07/11/2019; Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, "Mücbir Sebepler", Yetkin Yayınları, Ankara 2005, s. 862.

⁴ Özlem Söğütlü Erişgin, **Roma Hukukunda Tarihsel Gelişimi İçerisinde Contractus (Sözleşme) Kavramı ve Sözleşmesel Sorumluluk Ölçütleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 225.

⁵ Gözübüyük, **Hukukî Mesuliyet**, s. 24; Rona Serozan/Hüseyin Hatemi ve Diğerleri, **Borçlar Hukuku Genel Bölüm- İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme**, 3. Cilt, Gözden Geçirilmiş 7. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2016, s. 189. "Cas fortuit" kavramının da mücbir sebebi ifade ettiği ile ilgili Bkz. Pierre Catala/ John Antony Weir, "Delict and Torts: A Study in Parallel", **Tulane Law Review**, Institute of Comparative Law of Tulane University, 1965, S.XXXVII, s. 775, <https://play.google.com/books/reader?id=OY4yAQAIAAJ&hl=tr&pg=GBS.PA570>, e.t.: 15/11/2019; Bu kavramın mücbir sebepten farklı özellikler gösteren beklenmeyen hal için kullanıldığı, *vis major* kavramının önüne geçilememek, *casus fortuitis* kavramının ise tahmin edilememek anlamlarına geldiği yönünde Bkz. Berkin, s. 218; Haluk Tandoğan, **Türk Mesuliyet Hukuku Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet (Mesuliyet Hukuku)**, 1961 Yılı Birinci Basıdan Tıpkı Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, s. 461.

olan doğal olaylarını karşılarken, “*force majeure*” terimi ticari anlaşmalarda tarafların sözleşmeyi yerine getirememesine neden olan olaylar için kullanılır⁶. Amerikan Hukuku’nda karşılaşılan “*acts of God*” kavramı, gerekli tedbirleri alan borçlunun dahi önüne geçemeyeceği bu doğa olayının ancak Tanrı’nın işi olabileceği fikrine dayanmaktadır⁷. Yunanlıların tanımıyla “Tanrı’nın gücü” olan mücbir sebep; yıldırım, deprem, su baskını, bir binanın çökmesi, fırtına, düşman istilasası, isyan, geminin batması veya haydutların saldırması gibi karşı konulamayan, insan gücüyle önüne geçilemeyen olaylardır⁸. Kimi yazarlar⁹ tarafından borçlunun borca aykırı davranmasına mutlak ve kaçınılmaz bir şekilde neden olan dış olay olarak da tanımlandığı görülür.

Genel olarak kanunlarımızda mücbir sebebin bir tanımı bulunmamakla birlikte, örneğin Türk Borçlar Kanunu’nun (TBK)¹⁰ taşınır satışına ilişkin 228. veya kira sözleşmelerine ilişkin 373. maddeleri gibi bazı hükümlerinde mücbir sebebe yalnızca kavram olarak yer verilmiş ve etkileri üzerinde durulmuştur. Bunun yanında mücbir sebep durumunda uygulanabilecek bir hüküm olan TBK md. 136’da da ifa imkansızlığı kavramı düzenlenmiştir. Bunun gibi mücbir sebebin etkilerinin düzenlendiği birçok kanun maddesi mevcuttur¹¹.

Roma hukukundan beri borçlunun borcundan kurtulmasına olanak verebilecek olan mücbir sebebin temelde üç karakteristik özelliği olduğu kabul edilir; karşı konulamazlık, öngörülemezlik ve haricilik (taraflar dışı meydana gelmesi)¹². Esasında mücbir sebep için yapılan bütün tanımlar bu üç kavramı içermektedir; bununla beraber bu üç unsurdan birine daha çok vurgu yapılan tanımlara da rastlanılabilir.

Mücbir sebep, sorumlu veya borçlunun işletmesi ve faaliyeti dışında gerçekleşen, genel bir davranış normunun veya borcun ihlaline mutlak ve kaçınılmaz bir şekilde yol açan, öngörülmesi ve karşı konulması mümkün olmayan olağanüstü bir olay

⁶ Act of God or Force Majeure: Interesting Outcomes, 2018, https://www.legalsecretaryjournal.com/Act_of_God_or_Force_Majeure%3A_Interesting_Outcomes_e.t.:11/10/2019.

⁷ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 680; Myanna F. Dellinger, “An ‘Act of God’? Rethinking Contractual Impracticability in an Era of Anthropogenic Climate Change”, **Hastings Law Journal**, Vol.67:1551, 01.08.2016, s. 1571, <https://papers.ssrn.com/abstract=2837147>, e.t.:11/10/2019.

⁸ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 24; Tahiroğlu, s. 68; Somer, s. 35.

⁹ Fatma İtir Bingöl, **Uluslararası Ticari Satım Sözleşmelerinde Mücbir Sebep (Türk Borçlar Hukuku’nda ve Viyana Satım Antlaşması’nda Mücbir Sebep)**, Yetkin Yayınları, Ankara 2011, s. 184; Tahiroğlu, s. 70.

¹⁰ Türk Borçlar Kanunu, 11/1/2011 Kabul Tarihli ve 6098 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 4/2/2011, Sayı: 27836.

¹¹ Detaylı bilgi için Bkz. s. 33 vd.

¹² Eren, **Borçlar Genel**, s. 582; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 678; Serozan ve Diğerleri, s. 189.

olarak tanımlanmaktadır¹³. Başka bir tanımda ise mücbir sebep, kaçınılması mutlak olarak mümkün olmayan, üstesinden gelinemeyen, harici ve borcun ihlaline neden olan bir olay olarak tarif edilmiştir¹⁴. Mücbir sebep, kimi görüşe göre¹⁵ borçlunun herhangi bir kusurlu davranışı olmadan meydana gelen ve borcun yerine getirilmesini imkânsızlaştıran, engelleyen durumlardır. Kaçınılmazlık unsurunu öne çıkaran bir tanıma göre¹⁶ ise; mücbir sebep, mutlak olarak kaçınılmaz şekilde bir borcun ihlaline sebebiyet veren, insan gücü ile önlenemeyecek bir olaydır. Haricilik unsurunu göz önünde tutan bir tanımda; hariçten gelen, beklenen tüm önlemlerin alınmasına rağmen önüne geçilemeyen ve olağanüstü sayılan olayların mücbir sebep olduğu ifade edilmiştir¹⁷. Ayrıca mücbir sebep, en ileri derecede itina gösterilse bile önlenemeyen, denetlenemeyip önceden sezilemeyen, doğadan ya da insandan; yani dış bir etkiden kaynaklanan, borçlunun işi ve işletmesiyle ilgili olmayan, dolayısıyla borçlunun etki alanı dışında kalan olağanüstü olay olarak da ifade edilmiştir¹⁸.

Söz konusu tüm unsurları içeren bir tanım yapılacak olursa mücbir sebep; sorumlu tutulabilecek kişinin borcunu ihlal etmesine, kendi işletmesi dışındaki bir nedenle sebep olan, önceden öngörülüp engellenmesi ve karşı konulması mümkün olmayan, böylece borçlunun borcu ihlali ile zarar arasındaki illiyet bağımlı kesen hukuki, sosyal veya doğal bir olaydır¹⁹.

Yargıtay’a göre mücbir sebep kısaca “*Kusurdan uzak, sezilemeyen, karşı konulamayan gerçek bir olaydır.*”²⁰. Hukuk Genel Kurulu’nun bir kararına göre

¹³ Eren, **Borçlar Genel**, s. 582; M. Kemal Oğuzman/M. Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler (Borçlar Genel 1)**, Güncellenip Genişletilmiş 17. Bası, Cilt 1, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019, s. 431; O. Gökhan Antalya, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II (Cilt II)**, Legal Yayıncılık, İstanbul 2015, s. 227; Esat Şener, **Açıklamalı-Madde Atıflı Hukuk Sözlüğü**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2001, s. 554; Dellinger, s. 1571; Kanunlarımızda mücbir sebebin genel bir tanımı bulunmamakla birlikte Doğal Gaz Piyasası Lisans Yönetmeliği’nin “Mücbir sebepler” başlıklı 46. maddesinde bir olayın mücbir sebep hali sayılabilmesi için olaydan etkilenen tarafın gerekli özeni göstermiş ve tedbiri almış olmasına rağmen önlenemeyen, kaçınılamayan ve yükümlülükleri engelleyen bir tabiatla olması gerektiği belirtilmiştir. Doğal Gaz Piyasası Lisans Yönetmeliği, Bkz. **Resmî Gazete**, 7.09.2002, Sayı: 24869.

¹⁴ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 678; Yılmaz, s. 1367.

¹⁵ Acar, “Mücbir Sebep”, s. 1.

¹⁶ Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 464; Aydın Aybay, **Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm**, 14. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul 2016, s. 140.

¹⁷ Halil Arslanlı, "Ticari Bey'de Hasar". **Journal of Istanbul University Law Faculty**, C. 13, S. 4, İstanbul 1947, s. 1453, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97316>, e.t.:02/01/2020.

¹⁸ Serozan ve Diğerleri, s. 189.

¹⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 582; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 678; Yılmaz, s. 1367; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 24; Serozan ve Diğerleri, s. 189.

²⁰ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 85; Yargıtay 11. HD. E. 2016/8059 K. 2018/5032 T. 11.7.2018, **Kaynak:** <https://karararama.yargitay.gov.tr>, e.t.: 04.12.2019. Yargıtay’ın mücbir sebep ile ilgili diğer bir tanımı: “*Mücbir sebep bir sorumluluğun yerine getirilmesini veya bir hakkın veya hukuksal imkânın veya kanuni bir avantajın kullanılmasını veya talep edilmesini kısmen veya tamamen, geçici veya daimi surette engelleyen, bu niteliği dolayısıyla sorumluluğu kaldırarak veya yerine getirilmesini, süresini ve vadesini*

borcunun kendisine veya işletmesine bağlı olmayan, öngörülemeyen, karşı konulamayan bir olay olarak tanımlanmıştır²¹. Başka bir kararında Yargıtay, doktrin tanımına uyararak mücbir sebebi “*Genel bir davranış normunun veya borcun ihlaline mutlak ve kaçınılmaz bir şekilde yol açan öngörülemez, karşı konulamaz ve dışarıdan gelen olağanüstü bir olay*” olarak tanımlamıştır²². Ayrıca Yargıtay’ın başka bir kararında mücbir sebebin “*Herhangi bir kimse tarafından alınacak tedbirlere rağmen önüne geçilmesine imkân olmayan, seçilemeyen ve karşı konulamayan bir olay*” olduğu ifade edilmiştir²³.

1.2. Mücbir Sebebin Hukuki Niteliği ile İlgili Teoriler

Mücbir sebebin hukuki niteliği, somut olayda mücbir sebep teşhisi ve buna bağlı olarak uygulanacak kanun hükmünün tespiti açısından oldukça önem arz eder. Mücbir sebebin hukuki niteliği hakkında ortaya konulan sübjektif ve objektif teori olmak üzere temelde iki teori vardır²⁴. Bu teoriler mücbir sebebin sınırlarını tespit etmekle kalmaz, aynı zamanda mücbir sebep ve beklenmeyen hal arasındaki ayrımı da belirgin kılar. Bunların yanında üçüncü bir teori olarak hasar teorisi ise kişinin kendi risk alanında gerçekleşen olaylardan sorumluluğunu daraltan bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.1. Sübjektif Teori

Mücbir sebep hakkında sübjektif kuramın kurucusu L. Goldschmidt, başlangıç noktası olarak Roma Hukuku’ndaki kusur sorumluluğunu almaktadır²⁵. Dolayısıyla sübjektif teori; gemici, hancı, otelci ve ahır sahiplerinin sorumluluğunun belirlenmesinde dikkate alınmaktadır²⁶. Bu kişiler sözleşme ile kendilerine emanet

geciktiren veya sorumluluğun niteliğini değiştiren, bir hakkın veya hukuksal imkânın veya kanuni bir avantajın kullanılmasına ilişkin sürelerin yeniden tanınmasını, sürelerin uzatılmasını veya eski hale iade edilmesini gerekli ve zorunlu kılan, kişinin önceden beklemediği, öngöremeyeceği ve tahmin edemeyeceği, beklese ve tahmin etse bile, kişilerin alabilecekleri her türlü tedbire rağmen meydana gelmesini engelleyemeyeceği, kişilerin tedbir alma ve ihmalde bulunmama yükümlülüklerini aşan nitelikte ve ağırlıkta olan, dıştan gelen olağandışı, mutad ve devamlı olanın dışında gerçekleşen bir olay olgu veya durumdur.” Yargıtay 11. HD. E. 2014/13893, K. 2014/19977, T. 15.12.2014, **Kaynak:** <https://karararama.yargitay.gov.tr>, e.t.: 04.12.2019.

²¹ Yargıtay HGK. E. 1965/844, K. 1966/313 T.7.12.1966, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 04.12.2019.

²² Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 04.12.2019.

²³ Yargıtay HGK. E. 1984/11-39 K.1984/426 T. 18.4.1984, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 04.12.2019.

²⁴ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 29; Eren, **Borçlar Genel**, s. 582.

²⁵ Bingöl, s. 183; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 29; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 681; Turgut Akıntürk, **Satım Akdinde Hasarın İntikali**, Sevinç Matbaası, Ankara 1966, s. 51.

²⁶ Fikret Eren, **Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağ Teorisi (Uygun İlliyet)**, Sevinç Matbaası, Ankara 1975, s. 173; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 30.

edilen eşyayı her türlü zarara karşı garanti ettiklerinden, subjektif teori onlara yükletilecek sorumluluğun hafifletilmesini sağlamaktadır²⁷.

Giovanoli'nin belirttiği üzere, subjektif teorinin öncüsü olan Goldschmidt'e göre gemiciler, hancılar, otelciler ve ahır sahipleri görevlerini yerine getirirken teslim edilen eşyanın hasara uğramasından veya çalınmasından sorumludurlar²⁸. Bu kişiler öncelikle hizmetli ve yolculara yükletilebilen zarardan, daha sonra bunlar dışındaki üçüncü kişilere yükletilebilecek aynı nitelikteki eylemlerden de sorumlu tutulmaktadır; temel edimleri teslim edilen malı muhafaza olduğundan bu edimi özenle yerine getirmeleri beklenir²⁹. Ancak borçlunun özenli davranışına rağmen olay meydana gelmiş ve zarara sebep olmuşsa olay, mücbir sebep teşkil eder ve borçlunun sorumluluktan kurtulmasını sağlar³⁰.

Subjektif teori borçlu kişiyi temel aldığından bir olayın mücbir sebep olarak nitelendirilmesi için durumun gereklerine göre azami özen gösterilse bile önlenemeyecek olmalıdır³¹. Bir olay mücbir sebep olarak kategorize edilirken olaya borçlu kişi açısından bakılmaktadır. Borçlu, durumun şartlarına göre yeterli derecede özen gösterdiği ölçüde kusursuz sayılmaktadır; ancak borçlunun göstermek zorunda olduğu özeni aşan derecede bir olay gerçekleşirse burada mücbir sebep hali başlar ve borçlu sorumlu tutulmaz³².

Mücbir sebep subjektif teoriye göre oldukça nisbi bir kavram olduğundandır³³ ki her olayda mücbir sebebin tespitini hâkim yapacak ve sorumlu tutulabilecek kişinin gösterdiği özenin derecesine göre olayı mücbir sebep kabul edecek veya borçlunun kusurlu olduğuna hükmedecektir³⁴. Bu durumda subjektif teori mücbir sebebin varlığını kusurun yokluğuna bağlayarak mücbir sebebi tanımlamak için olumsuz bir ölçüt

²⁷ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 682; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 30.

²⁸ Silvio Giovanoli, **Force majeure et cas fortuit en matière d'inexécution des obligations**, selon le Code des Obligations Suisse, Genève 1933, p. 18, n. 40, Nakleden: İnal, **Borca Aykırılık**, s. 681; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 30.

²⁹ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 30.

³⁰ Bingöl, s.183; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 30; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 682.

³¹ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 681; Eren, **Borçlar Genel**, s. 582; Arslanlı, s. 1452; Antalya, **Cilt II**, s. 227; Haluk Tandoğan, "Otelcilerin Mes'uliyeti" ("Otelcilerin Mes'uliyeti"), **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 3-4, s. 223, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/123456789/47814>, e.t.:17/09/2019.

³² Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.31; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 681; Cansel Erol, "Mücbir Sebep Şartları BK.117, TK.645, 'Clausula Rebus Sic Stantibus'", **ABD**, S. 5, Ankara 1953, s. 424; <http://www.ankarabarsu.org.tr/Siteler/1944-2010/Dergiler/AnkaraBarosuDergisi/1953-5.pdf>, e.t.:17/09/2019.

³³ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.31; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 683.

³⁴ Giovanoli, p. 18, Nakleden: İnal, **Borca Aykırılık**, s. 682

getirmiştir³⁵. Subjektif teoriye göre yapılacak olan önce meydana gelen olayın mücbir sebep olduğunu ortaya koymak; ardından borçlunun yeterli özeni gösterip göstermediğini saptamaktır³⁶. Bir görüşe göre³⁷ burada mücbir sebebin belirlenmesine kusur kavramının dahil edilmesi, diğer bir deyişle sorumluluğun kusur sorumluluğuna indirgenmesi ve her somut olayda, olayın özelliklerinden çok borçlunun gösterdiği özen derecesinin esas alınması doğru bir yaklaşım değildir.

Görüldüğü gibi subjektif teoride mücbir sebep kusurlu sorumluluk alanında kendini gösterirken kusursuz sorumluluk durumlarında uygulanamaz³⁸. Özetle denilebilir ki mücbir sebep daima kusurun yokluğunda kabul edilebilir ve kusur ile mücbir sebep aynı anda var olamazlar; diğer bir deyişle mücbir sebep varsa borçlu kusurlu değildir³⁹.

1.2.2. Objektif Teori

Subjektif teorinin mücbir sebebi tanımlayabilmek için temel esas ve unsurlar getirmediği, nisbi ve belirsiz bir kavramla menfi olarak tanımladığı ve kusurlu olmamak ile mücbir sebebi karıştırdığı gerekçesiyle teori, uygulamada kabul görmemiş ve objektif teori ortaya atılmıştır⁴⁰.

Objektif kuramın kurucusu Adolphe Exner, mücbir sebebi kusura dayandıran, hâkimin takdirine bırakan subjektif teorinin kabul edilemez olduğunu ileri sürmüş ve borçlunun gösterdiği özenin derecesi ile olayın meydana geldiği zamanın şartlarına bakılmaksızın tamamıyla objektif bir kıstas ortaya koymuştur⁴¹.

Objektif teoride mücbir sebep sayılabilecek olaya borçlu açısından bakılmaz, olayın ve durumun şartlarına göre objektif olarak beklenmeyen hali aşp aşmadığı, mahiyet bakımından mücbir sebep oluşturup oluşturmadığına önem verilir⁴². Gerçekleşme tarzı ve şiddeti (yoğunluğu) bakımından olayların olağan akışına göre beklenmedik hali belirgin bir şekilde aşan, sorumlunun işletmesi ve faaliyet alanı

³⁵ Giovanoli, p. 18, Nakleden: İnal, **Borca Aykırılık**, s. 683; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 31.

³⁶ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 684.

³⁷ Arslanlı, s.1452; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 684.

³⁸ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 681.

³⁹ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.31; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 683.

⁴⁰ Adolphe Exner, *La Notion de Force Majeure*, 1892, Nakleden: Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 32; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 683; Eren, **Uygun İlliye**, s. 175; Tandoğan, “Otelcilerin Mes’uliyeti”, s. 223.

⁴¹ Adolphe Exner, *La Nation de force majeure*, 1982 Paris, Nakleden: Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 35; Bingöl, s. 184; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 683; Akıntürk, s. 51.

⁴² İnal, **Borca Aykırılık**, s. 683; Eren, **Uygun İlliye**, s. 175.

dışında bulan her olay mücbir sebep olarak tanımlanabilir⁴³. Bu durumda borçlunun özeninin derecesi veya olayın meydana geldiği şartlar önemli olmayacak, olayın dış görünüşü yani objektif yönü burada dikkate alınacaktır; dolayısıyla borçlunun sorumlu tutulmaması için olayın objektif yönden de lehine olması gerekmektedir⁴⁴.

Gözübüyük'ün belirttiği gibi Exner, büyük nakliye işletmeleri, oteller, demiryolları ve gemilerin verdikleri hizmet sırasında olağanüstü bir olayla karşılaştıklarında doğan zarardaki kusurlarının ne derecede olduğunun tespitinin güç olduğunu savunmuştur⁴⁵. Bu durumda kusuru esas alan subjektif teorinin uygulanması imkânsız olacaktır. Özellikle nakliye işlerinde sık meydana gelen, tamamıyla borçlunun kusurunun dışında olan zararların borçluya yüklenmesi hakkaniyetsiz sonuçlar meydana getireceğinden, mücbir sebep durumunda borçluya sorumluluk yüklenmemelidir. Örneğin; nakliyeciler önceden akla gelmeyecek, kendilerine teslim edilen eşyaya zarar veren ve tam olarak hangi şartlar altında ve nasıl bir nedenden meydana geldiği anlaşılamayan bir olayla karşılaştıklarında, bundan sorumlu olmayacaklardır⁴⁶. Aynı şekilde otelci, hancı ve gemiciler borçlarını ifa ederken teslim aldıkları eşyanın mücbir sebep dolayısıyla zarar görmesinden sorumlu değildirler⁴⁷. Böylece daha adil ve somut sistem olan objektif sistem geliştirilmiş ve borçlunun borcunu, meydana gelen harici bir mücbir sebepten dolayı yerine getirememiş olması halinde, kendisinin sorumlu tutulmayacağı görüşü benimsenmiştir⁴⁸.

Exner'e göre mücbir sebebi oluşturan iki temel unsur vardır⁴⁹. İlk unsur olan dışarılık; mücbir sebebin somut olayda kabul edilebilmesi için meydana gelen zararın dış bir sebepten kaynaklanması gerektiğini ifade eder⁵⁰. Diğer unsur ise zararı doğuran olayın karşı konulamayacak kadar şiddet ve önemde olmasıdır, yani hasarın sadece harici olması yeterli görülmemiş, bunun yanında mücbir (zorlayıcı) sayılacak derecede şiddetli, olağanüstü olması aranmıştır⁵¹. Yıldırım, deprem, sel, kasırga veya büyük çapta yangınlar bu manada değerlendirilebilmektedir.

⁴³ Eren, **Borçlar Genel**, s. 582; Akıntürk, s. 51; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 683; Arslanlı, s. 1453; Antalya, **Cilt II**, s.227.

⁴⁴ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 685; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 36.

⁴⁵ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 35.

⁴⁶ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 35.

⁴⁷ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 35.

⁴⁸ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 35; Akıntürk s. 51.

⁴⁹ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 685; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 36.

⁵⁰ Bingöl, s. 184; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 36; Erol, s. 424.

⁵¹ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 39.

Objektif teori, başta kusursuz sorumluluk olmak üzere sorumluluk hukukunun etki alanına subjektif teoriye göre daha çok uymaktadır⁵². Subjektif teori nisbi nitelikte kabul edilirken, objektif teori kusur prensibinden ayrıldığı için mutlak teori olarak kabul edilmiştir⁵³.

1.2.3. Hasar Teorisi (Risk Teorisi)

Hasar teorisine göre kişi sebep olduğu bütün risklerden sorumlu olmakta ve yalnızca mücbir sebep halinde sorumluluktan kurtulabilmektedir⁵⁴. Fransız hukukçusu Josserand, Exner'in objektif teorisini yorumlamış, mücbir sebebin tanımını yaparken haricilik unsurunu esas almış ve mücbir sebebi bu unsura dayandırarak açıklamıştır⁵⁵. Bu görüşe göre mücbir sebebin en belirleyici unsuru, olayın dış sebeplerden kaynaklanmasıdır ki bu durum da beklenmeyen hal ile mücbir sebebi birbirinden ayırabilecek en belirleyici ölçüt olacaktır⁵⁶. Bu teoriye göre mücbir sebep işletme ile bağlantısı olmayan örneğin; aniden meydana gelen şiddetli bir fırtına gibi harici bir olaydır⁵⁷. Bu kıstas mücbir sebebe objektif bir yaklaşım sağlarken, borçlu veya işletme ile meydana gelen hasarın arasında bir illiyet bağının yokluğuna dikkat çekmektedir⁵⁸.

Nakliyecisi, otelci ve benzeri işletme sahipleri mesleklerini icra ederken kişilerin gördükleri zarardan sorumludurlar; ancak ortaya çıkan zarar işletme dışı harici bir nedenden meydana gelirse mücbir sebep nedeniyle işletme sahibi sorumluluktan kurtulur⁵⁹. Bu teoriye göre yangın, hırsızlık, raydan sapma gibi örneklerde bu olayların objektif olarak dıştan kaynaklandığı tespit edilmezse bunlardan sorumluluk söz konusu olur⁶⁰. Kaynağı anlaşılmayan bir yangın olayının işletme içinde meydana gelmesi, onun mücbir sebep vasfını ortadan kaldıracak ve işletme sahibinin sorumluluğu söz konusu olacaktır⁶¹.

⁵² Eren, **Borçlar Genel**, s. 582; Tamer İnal, "Mücbir Sebeplerin Oluşum Unsurları", **İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, C. 4, S. 2, 1997, s. 14, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/423.pdf>, e.t.:19/09/2019.

⁵³ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 41.

⁵⁴ Berkin, s. 218; İnal, "Mücbir Sebebin Oluşum Unsurları", s. 17.

⁵⁵ Louis Josserand, **De L'esprit des droits et de leur relativite**, Theorie de l'Abus des Droits, 2 Ed., Paris 1939, No. 570, Nakleden: İnal, **Borca Aykırılık**, s. 685; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 55.

⁵⁶ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 685; Berkin, s. 217; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 55.

⁵⁷ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 55.

⁵⁸ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 55.

⁵⁹ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 56.

⁶⁰ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 56.

⁶¹ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 685.

1.3. Mücbir Sebebin Unsurları

Mücbir sebep sınırları keskin çizgilerle belirli, mutlak bir kavram olmayıp nisbi bir kavram olduğundan, belirli özellikleri taşıyan her olayın önceden daima mücbir sebep olarak sayılması mümkün değildir⁶². Aynı olay çeşitli durumlar karşısında farklı şekilde nitelendirilebilir, örneğin; kiralanmış bir atın üzerine düşen yıldırım kira sözleşmesi kapsamında mücbir sebep oluştururken, patlayıcı maddelerin bulunduğu bir binaya düşen yıldırım mücbir sebep oluşturmaz⁶³. Bu nedenle meydana gelen olayın mücbir sebep olarak tespit edilebilmesi için olayda öncelikle bazı temel özellikler aranmalıdır.

Doktrin⁶⁴ ve Yargıtay⁶⁵ kararları ışığında temel unsurlar olarak şunlar belirlenmiştir; bir olayın varlığı, öngörülemezlik, karşı konulamazlık, haricilik, bir hukuki normun ihlali ve illiyet bağı. Yalnızca tüm bu şartlar meydana geldiğinde mücbir sebep kurumu devreye girebileceğinden, mücbir sebebin gayet dar bir alanda etkili olduğu söylenebilir⁶⁶. Bunun yanında bir görüşe göre⁶⁷ kusursuzluk ve gerçeklik de mücbir sebebin unsurlarındandır. Ancak bu kriterler hali hazırda yukarıda sayılan diğer kriterlere dâhil olduklarından bu çalışmada ayrıca değerlendirilmeyecektir.

Ayrıca uluslararası nitelik taşıyan sözleşmelerde, bir olayın hangi durumlarda mücbir sebep sayılacağı da ülkeden ülkeye değişebilen bir durumdur⁶⁸. Bu yüzden uluslararası standartta kabul edilebilecek, uluslararası ticarete sözleşmelere uygulanabilecek olan UNIDROIT Prensipleri mücbir sebep kavramının sahip olması gereken temel unsurları belirlemiştir⁶⁹. Ayrıca Viyana Satım Sözleşmesi'nin 79. maddesinde yer alan ve sorumluluktan muafiyet sağlayan şartlar, aynı zamanda mücbir sebebin unsurları ile de örtüşmektedir⁷⁰.

⁶² Eren, **Borçlar Genel**, s. 583; Bingöl, s. 185.

⁶³ Eren, **Borçlar Genel**, s. 583; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 692.

⁶⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s. 582; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 678; Serozan ve Diğerleri, s. 189; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 464; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 24.

⁶⁵ Yargıtay 11.HD. E.2016/8059 K.2018/5032 T.11.7.2018, **Kaynak:** <https://karararama.yargitay.gov.tr>, e.t.: 04.12.2019; Yargıtay HGK. E. 1965/844, K. 1966/313 T.7.12.1966, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 04.12.2019; Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 04.12.2019.

⁶⁶ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 680.

⁶⁷ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 85.

⁶⁸ Acar, "Mücbir Sebep", s. 1.

⁶⁹ Akbıyıklı/Dikmen/Eaton, s. 211; UNIDROIT İlkeleri'ne göre bir ifa engelinin varlığı, ifa engelinin borçlunun kontrolü dışında ortaya çıkması, öngörülemezlik kaçınılmazlık ve illiyet bağı mücbir sebebin unsurlarıdır. Acar, "Mücbir Sebep", s. 1 vd.

⁷⁰ Bu unsurlar; borçlunun denetimi dışında oluşan bir engelin varlığı, bu engelin sözleşmenin yapıldığı tarihte öngörülememesi, engelin ve sonuçlarının kaçınılmaz olması ile kontrol edilememiş ve

1.3.1. Bir Olayın Varlığı

Her ne kadar mücbir sebep denilince akla ilk olarak doğal olaylar gelse de etrafımızda sorumluluğu etkileyen tabii, beşerî ve hukuki olaylar da meydana gelmektedir⁷¹. Mücbir sebep sayılan olaylar doğaya bağlı olaylar olduğu kadar insana bağlı olaylar da olabilmektedir⁷². Yaygın olarak kabul edilen görüş mücbir sebebin sadece doğa olayları ile sınırlanmaması gerektiği görüşüdür⁷³. Bir olay, insan faaliyetine veya doğal bir afete atfedilebiliyor; kaçınılmaz ve öngörülemez bir şekilde borcun ihlaline neden oluyorsa mücbir sebep olarak adlandırılır⁷⁴. Bu bağlamda gerek doğal olayların gerekse sosyal veya hukuki olayların meydana getirdiği mücbir sebep halinin, hukuki sonuçlar yönünden aynı etkiyi doğurduğu söylenebilir⁷⁵.

Milletlerarası Ticaret Odası (ICC- International Chamber of Commerce) 2003’de hazırladığı standart sözleşme şartlarında mücbir sebep olarak sayılabilecek olayları şu şekilde sıralamıştır:

“Savaş, iç savaş, iç karışıklık, terör, sabotaj, korsanlık, hükümetin yaptığı hukuki veya hukuk dışı fiiller, kamulaştırma, müsadere, salgın hastalık, tabii afetler, patlama, yangın, fabrikanın, aletlerin, makinelerin yok olması, boykot, grev, lokavt, iş yavaşlatma, fabrikanın işgal edilmesi.”⁷⁶

Görülüyor ki uluslararası alanda da mücbir sebep sayılabilecek olaylar doğal, sosyal ve hukuki olaylardan oluşmaktadırlar. Uluslararası ticarete uygulanabilen temel prensipler olan UNIDROIT Prensipleri de ayaklanma ve savaş gibi olayları örnek olarak saydıktan sonra, mücbir sebep olarak sayılabilecek olayların sınırlı olmadığını, sözleşmenin taraflarının mücbir sebep sayacakları olayları sözleşmeye koyabilmesinin mümkün olduğuna işaret etmiştir⁷⁷.

öngörülememiş engelin sözleşme ihlaline neden olmasıdır. Selin Sert, **Viyana Satım Sözleşmesinde (CISG) İfa Engelleri ve Sonuçları**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, s. 239 vd.; Bingöl, s. 188.

⁷¹ Eren **Borçlar Genel**, s. 159, s. 583.

⁷² Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 26; Eren, **Borçlar Genel**, s. 583; Tandoğan üçüncü şahsın fiillerinin de mücbir sebep teşkil edeceğini kabul etmiştir. Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 461; Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt- II**, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul Üniversitesi Yayınları İstanbul 1977, s. 226; Şener, s. 554; Türk Hukuk Lügatı, s. 521; Arslan Kaya, “Türk Ticaret Kanunu’na Göre Kara Taşımalarında Taşıyıcının Gecikmeden Doğan Sorumluluğu”, **Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan**, Cilt 1, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009, s. 991.

⁷³ Eren, **Borçlar Genel**, s. 583; Bingöl, s. 190; Antalya, **Cilt II**, s. 228.

⁷⁴ Catala/Weir s. 774; Eren, **Uygun İlliye**, s. 177.

⁷⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s. 583.

⁷⁶ Hakan Acar, “Unidroit ve Avrupa Borçlar Hukuku Prensipleri Işığında Aşırı İfa Güçlüğü” (“Aşırı İfa Güçlüğü”), **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2008, C. XII, S. 1-2, 111-135, s. 112.

⁷⁷ Akbıyıklı/Dikmen/Eaton, s. 211.

Türk Hukuku'nda ise Vergi Usul Kanunu'nda⁷⁸ “*Mücbir sebepler*” başlıklı 13. maddede mücbir sebep sayılabilecek örnek olaylar verilmiş ve “*gibi haller*” demek suretiyle bu olayların sınırlı olmadığı ifade edilmiştir.

Mücbir sebep teşkil edecek olan olayın muhakkak meydana gelmiş olması gerekmekte, meydana gelme tehlikesinin olması mücbir sebebi oluşturmamaktadır⁷⁹. Ayrıca mücbir sebep sayılacak ve duruma göre borçluyu borcundan kurtaracak olayın tek bir olay olması şart değildir; gerekli şartlar sağlanmışsa birden çok olay veya olaylar grubu da mücbir sebep teşkil edebilir⁸⁰.

1.3.1.1. Doğal Olaylar

Roma hukukunda deprem, sel, yıldırım düşmesi gibi doğal olaylardan kaynaklanan mücbir sebepler hukuki sonuca bağlanmış ve “*yüksekten gelen kuvvetler*” olarak adlandırılmıştır⁸¹. Bir doğal afet neticesinde sorumlu kişinin borcunu yerine getirememesinin sonuçları kendisine yüklenmemelidir. Doğal afet, insan marifetiyle önlenemeyen sel, fırtına, deprem, dolu gibi felaketlerdir⁸². Jeolojik afetler (deprem, tsunami), iklimik afetler (kuraklık, sel, yıldırım, aşırı kar, sis, asit yağmurları) biyolojik afetler (erozyon, orman yangınları, salgınlar), sosyal afetler (yangınlar) ve teknolojik afetler (maden kazaları, nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar) dünya genelinde görülen afet çeşitlerindendir⁸³.

Doktrin ve Yargıtay kararlarında genel olarak mücbir sebep sayılan doğal (tabii) olaylar yıldırım düşmesi, deprem, don, yer çökmesi, aşırı fırtına veya kasırga, tufan, taşkın, bora, toprak kayması, sel⁸⁴, çığ⁸⁵, şiddetli soğuk⁸⁶ ve sıcaklar, avlanacak

⁷⁸ “1. Vergi ödevlerinden her hangi birinin yerine getirilmesine engel olacak derecede ağır kaza, ağır hastalık ve tutukluluk;

2. Vergi ödevlerinin yerine getirilmesine engel olacak yangın, yer sarsıntısı ve su basması gibi afetler;

3. Kişinin iradesi dışında vukua gelen mecburi gaybubetler;

4. Sahibinin iradesi dışındaki sebepler dolayısıyla defter ve vesikalarının elinden çıkmış bulunması; gibi hallerdir.” Vergi Usul Kanunu, 4/1/1961 Kabul Tarihli ve 213 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 10/1/1961, 11/1/1961, 12/1/1961, Sayı: 10703, 10704, 10705.

⁷⁹ Akıntürk, s. 53; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 678; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 461; Kaya, s. 991.

⁸⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s. 584; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 689.

⁸¹ Söğütü Erişgin, s. 228; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 26; Türkan Rado, **Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992, s. 44.

⁸² **Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük**, 2019, www.tdk.gov.tr, e.t.: 05/11/2019.

⁸³ **Afet ve Acil Durum Eğitim Merkezi**, 2019, www.afad.gov.tr, e.t.:05/11/2019.

⁸⁴ Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak**: www.kazanci.com, e.t.: 04.12.2019; Yargıtay 3. HD. E. 2018/1896 K. 2019/8016 T. 16.10.2019, **Kaynak**: www.kazanci.com, e.t.: 04.12.2019; Örneğin bir inşaat sözleşmesinde söz konusu arsanın sel ve toprak kayması nedeniyle yok olması durumunda inşaatın teslim edilmesi edimi mücbir sebep sayılabilen bir olay yüzünden imkânsızlaşır. Leyla Müjde Kurt, **Yüklenicinin Eseri Teslim Borcunda Temerrüdü**, Yetkin Yayınları, Ankara 2012, s. 129.

balıkların bulunduğu gölün kuraklık nedeniyle kuruması gibi olaylardır⁸⁷. Bunların yanında kapalı bir kabin, havagazı borularının, su borusunun patlaması, bir kayanın yuvarlanması, elektriklerin tabii bir nedenle kesilmesi de bir görüşe göre⁸⁸ mücbir sebep hallerine örnek teşkil etmektedirler. Ayrıca pek şiddetli ve anormal yağmurlar, şiddetli kış da mücbir sebep hali oluşturmalar⁸⁹.

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Vuhan şehrinde ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyaya yayılan, Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation- WHO) tarafından pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgını da bir biyolojik afet olarak mücbir sebep teşkil etmektedir⁹⁰. Küresel çaptaki bu salgından etkilenen ülkelerin aldıkları tedbirlerden sokağa çıkma veya ithalat ve ihracat yasakları, okullarda eğitim öğretimin internet üzerinden yapılması veya eğitim öğretime ara verilmesi, işyerlerinde faaliyetlerin durdurulması veya sınırlandırılması ile dünyanın seyrini etkilediği söylenebilir. Bu sebeple Covid-19 salgını; icra iflas, borçlar, ticaret, iş hukuku başta olmak üzere

⁸⁵ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 27.

⁸⁶ Yargıtay 1944 tarihli bir kararında kışın vaktinden erken gelmesi ve şiddetli olması nedeniyle borçlunun borcunu yerine getirememesini mücbir sebep saymıştır. T. 22/5/1944 E.887 K.1260, Nakleden: Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 86.

⁸⁷ Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 04.12.2019; Eren, **Borçlar Genel**, s.583; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 698; Eren, **Uygun İliyet**, s. 177; “*Bu sebeplerden biriyle doğalgaz borularının patlaması, aşırı soğuk sebebiyle gaz üretiminin durması, savaş, bombardıman, ihtilal, yağma gibi nedenlerle boru hatlarında zarar meydana gelmesi, grev nedeniyle gaz işletmeciliğinin durması, okulların ve kamu idarelerinin zorunlu tatile girmesi, kamulaştırma, devletleştirme, imar uygulaması nedeni ile doğal gaz şebekesinin deplase (nakil) edilmesi, salgın hastalıklar sonucu nüfus hareketleri, şehrin doğal gaz şebekesi olmayan yerlere taşınması, aşırı soğuklar nedeni ile gaz çekişinin kapasitenin üzerine çıkması gibi durumlar şartlarını taşıması halinde mücbir sebep sayılabilir*” Selahattin Aydın, “Doğal Gaz Piyasasında Mücbir Sebep ve Fevkalade Haller”, <http://imperiumhukuk.com/blog1.html>, e.t.: 03/01/2020; Berkin, s. 214,223; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 466; Denis Binder, “Act of God? Or Act of Man?: A Reappraisal of the Act of God Defense in Tort Law”, **Review of Litigation**, Vol. 15, No. 1, 1996, s. 2. <https://ssrn.com/abstract=821414>, e.t.: 07/09/2019; Bingöl, s. 190; Aydın Aybay, s. 140; Haluk N. Nomer, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 16. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2018, s. 343; O. Gökhan Antalya, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt III (Cilt III)**, Birinci Baskıya Ek 1. Tıpkı Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 438; Antalya, **Cilt II**, s. 228; Feyzioğlu, s. 226.

⁸⁸ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 27.

⁸⁹ Akıntürk, s. 53; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 466.

⁹⁰ Ahmet M. Kılıçoğlu, “Bulaşıcı Hastalığın Borç İlişkilerine Etkisi”, Yayımlanmamış Makale, Mart 2020, s. 7-8, <https://twitter.com/AhmetMKilicoglu/status/1244608970477785089>, 30.03.2020, e.t.: 30.04.2020; Arzu Oğuz, “Covid 19, Mücbir Sebep ve Sözleşmelere Etkisi”, **Hukuki Haber**, <https://www.hukukihaber.net/makale/covid-19-mucbir-sebep-ve-sozlesmelere-etkisi-h436027.html>, 12/04/2020, e.t.: 30.04.2020; Özlem Tüzüner, “Yeni Tip Korona Virüsü (Covid- 19) Salgınının Türk Borçlar Hukuku’na Bazı Etkileri”, **Türk Hukuk Sitesi**, https://www.turkhukuksitesi.com/makale_2104.htm, 26/03/2020, e.t.: 30.04.2020; Ş. Barış Özçelik, “COVID 19 Salgını Çerçevesinde Alınan Önlemlerin Sözleşme Hukuku ve Mücbir Sebep Kavramı Açısından Değerlendirilmesi”, (“Covid 19 Çerçevesinde Mücbir Sebep”), **Lexpera**, <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-cercevesinde-alinan-onlemlerin-sozlesme-hukuku-ve-mucbir-sebep-kavrami-acisindan-degerlendirilmesi/>, 20/04/2020, e.t.: 25.04.2020; Pandemi, dünya çapında etkisini gösteren salgın hastalıktır. World Health Organisation, <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>, e.t.: 17/03/2020.

hukukun çeşitli dallarında her somut olayda ayrıca incelenmek şartıyla mücbir sebep olarak değerlendirilecektir.

1.3.1.2. Hukuki Olaylar

Mücbir sebep hali oluşturan olaylar yalnızca doğal olaylar değildir. Bir borcun yerine getirilmesini imkânsız hale getiren olaylar, sel veya deprem gibi doğal olaylar olabileceği gibi hukuki olaylar da olabilir. Bu bağlamda ithalat ve ihracat yasaklamaları, ambargo, abluka, sınırların kapatılması, düşman mallarına el konulması, milletlerarası bir anlaşmanın imzalanması, imar mevzuatının değiştirilip beş katlı bir inşaatın yasaklanması⁹¹ gibi hadiseler, meydana geliş bakımından tabii veya beşerî değil, hukuki nitelikteki olaylardır⁹².

Mücbir sebep sayılan hukuki olaylar genelde devlet tarafından getirilen hukuki yasaklar ve engellemelerdir⁹³. Örneğin; taahhüt edilen samanların tedarik edilen alandan çıkarılmasının askeri makamlarca yasaklanması; yine taahhüt edilen malın satışının hükümet tarafından yasaklanması bu türden olaylardır⁹⁴. Yargıtay başka bir kararında hukuki bir olay sayılan kamulaştırmanın da mücbir sebep kavramına dâhil edilebileceğini belirtmiştir⁹⁵.

Bir borcun ifa edilememesi bakımından özellikle kamu hukukundan doğan zorunluluklar mücbir sebep teşkil edebilmektedir⁹⁶. Örneğin; yetkili makam tarafından bir binanın yıktırılması veya ihracatın yasaklanması bu gruptaki olaylardır⁹⁷. Bu durumda yetkili bir idari makamın emri veya yasağından kaynaklanan tüm engeller, bir idari sözleşme veya bir idari müdahale kaynaklı hukuki engellemeler olduğundan hukuki birer olaydan kaynaklanan mücbir sebeplerdir⁹⁸.

Doktrinde askerlik hizmetini yapıyor olmanın bir borcun ifasında mücbir sebep oluşturup oluşturmayacağı hususu tartışmalıdır. Bir görüşe göre⁹⁹, borçlar hukukunda

⁹¹ Kurt, s. 132.

⁹² Eren, **Borçlar Genel**, s.583; İnal, **Borca Aykırılık**, s.698; Berkin, s.224; Bingöl, s.190; Ancak borcun yerine getirilmesi için idareden izin alınması zorunlu tutulduğunda bu izni vaktinde başvurmadiğundan alamayan borçlu, idarenin gerekli izni vermemesi nedenine dayanarak olayın mücbir sebep sayılmasını isteyemez. Böyle bir davranış dürüstlük kuralına aykırılık teşkil eder. Bingöl, s. 197; Antalya, **Cilt III**, s. 438; Feyzioğlu, s. 226; Kurt, s. 133.

⁹³ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 678.

⁹⁴ Arslanlı, s. 1455.

⁹⁵ Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 15.12.2019; Antalya, **Cilt III**, s. 438.

⁹⁶ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 26.

⁹⁷ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 26.

⁹⁸ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 26.

⁹⁹ Berkin, s. 225.

istisnai haller dışında borçlunun borcu bizzat ifa etmesi gerekmediğinden, askerde olması sebebiyle bir borcu yerine getiremeyen kişi, borcunun başkası tarafından ifasını sağlamazsa askerlik hizmetini mücbir sebep olarak öne süremeyecektir. Başka bir görüşe göre¹⁰⁰ ise borçlunun askere alınması veya taahhüt ettiği mallara askeri mercilerce el konulması gibi olaylar, devlet temelli zorunluluklar olduğundan mücbir sebep olarak kabul edilmelidir.

1.3.1.3. Sosyal Olaylar

Savaş¹⁰¹, ihtilal, darbe, isyan, siyasi amaçla yapılan genel grev¹⁰² gibi olaylar insan davranışından doğan, mücbir sebep hali doğuran beşerî kökenli olaylardır¹⁰³. Etkisini doğrudan gösteren savaş hali, mücbir sebebin tartışılmaz bir örneğidir¹⁰⁴. Savaşın sonuçlarından biri olan silah altına çağırılma mücbir sebep olarak kabul edilmiştir¹⁰⁵. Silah altına alınma dışında düşman saldırısı, bombardıman, abluka, ihtilal, isyan, ayaklanma, korsanlık hareketleri, eşkıyalık da savaşın mücbir sebep sayılabilecek neticelerinden bazılarıdır¹⁰⁶.

Grev de ayrıca üzerinde durulması gereken, işyeri sahibinin, işçilerin yaptığı grev sebebiyle üstlendikleri borçları yerine getirememesine veya geciktirmesine neden olan sosyal bir olaydır¹⁰⁷. Bazı görüşlere göre¹⁰⁸ grevin mücbir sebep sayılabilmesi için genel grev olması, ani ve harici olarak meydana gelmesi ve önlenemez bir durumda olması gibi bazı şartları taşıması gerekmektedir. Diğer yandan, grev durumunun, işyeri

¹⁰⁰ Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 467.

¹⁰¹ Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 15.12.2019; Feyzioğlu, s. 226; Savaş hali doğrudan veya dolaylı şekilde borçlunun borcunu yerine getirmesini engelleyebilecek mücbir bir sebeptir, ancak savaş dolayısıyla para piyasasının değişmesi ve sözleşmenin ifasının borçlu için daha külfetli hale gelmesi mücbir sebep hali oluşturmaz. Berkin, s. 223.

¹⁰² Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 15.12.2019; Bingöl, s. 193.

¹⁰³ Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 15.12.2019; Eren, **Borçlar Genel**, s. 583, Akıntürk, s. 53; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 678; Aydın Aybay, s. 140; Antalya, **Cilt III**, s. 438, Antalya, **Cilt II**, s. 228.

¹⁰⁴ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 26; Yargıtay, 1944 tarihli bir kararında savaşın doğurduğu bunalım ve hükümetin otomobil lastik ve benzine el koymasından dolayı taahhüdünü sözleşmede yazılı süreleri geçirerek yerine getiren borçluya, olayda kusur yüklenemeyeceğine karar vermiştir. T.13/10/1944 E. 2103 K. 64, Nakleden: Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 28.

¹⁰⁵ İsviçre Cenevre Asliye Hukuk Mahkemesi 23 Nisan 1915'te verdiği bir kararda silah altına alınmayı mücbir sebep olarak kabul etmiştir, Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 26.

¹⁰⁶ İsviçre Federal Mahkemesi 15 Mayıs 1929 tarihli kararında yağmacılığı mücbir sebep olarak kabul etmiştir, Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 86.

¹⁰⁷ Berkin, s. 224.

¹⁰⁸ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 28; Acar, "Mücbir Sebep", s. 4.

sahibinin başka yerlerden işçi bulabileceği gerekçesiyle mücbir sebep sayılmaması gerektiği de ifade edilmiştir¹⁰⁹.

Hastalığın mücbir sebep oluşturup oluşturmadığı konusu doktrinde tartışma konusudur. Yargıtay bazı kararlarında hastalığın mücbir sebep hali oluşturduğunu kabul etmiştir; gerçekten de hastalığın haricilik ve karşı konulmazlık unsurları kapsamında incelendiğinde her ne kadar borçlunun şahsıyla ilgili olsa da iradesi dışında olduğundan haricilik ve kaçınılmazlık unsurlarını karşıladığı düşünülebilir¹¹⁰. Aksi görüşe göre¹¹¹ ise borçlar hukukunda istisnai haller dışında borcun borçlu tarafından bizzat ifa zorunluluğu olmadığından, askerlik konusunda olduğu gibi, borçlunun borcu başkası aracılığıyla yerine getirmesi mümkündür; bu nedenle hastalık durumunda mücbir sebep hükümlerinden yararlanamaz.

1.3.2. Öngörülemezlik

Mücbir sebebin en önemli unsurlarından biri öngörülemezliktir¹¹². Doktrinde öngörülemezlik (sezilemezlik), önlenemezliğin bir parçası olmakla birlikte aynı başlık altında dahi incelenebilmektedir¹¹³. Mücbir sebep sayılabilecek olayın meydana getireceği sonuçların öngörülememiş, kestirilememiş, tahmin edilememiş olması gerekmektedir; aksi takdirde borçlu sorumlu olacaktır¹¹⁴. Önceden öngörülebilir bir olayın mücbir sebep olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Olayın öngörülebilmesi karşısında borçlunun gerekli önlemi alması, meydana gelebilecek olumsuz sonuçlardan kaçınması mümkün olabilir¹¹⁵. Dolayısıyla mücbir sebep sayılabilecek bir olayın sözleşme sırasında var olmaması gerekir. Aksi takdirde borçlu, ifasının imkânsız olduğunu bildiği bir borç üstlenmekle tedbirsiz davranmış olur¹¹⁶. Yargıtay da bir

¹⁰⁹ Berkin, s. 224.

¹¹⁰ Yargıtay 4. HD. 18.5.1950. E.2625 K.2978 Nakleden: Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s.467; Hastalık borçlunun borçtan kurtulabilmesi için geçerli bir mücbir sebep konusu oluşturamaz. Borçlunun ölmesi durumunda bile borcun türüne göre sorumluluktan kurtulması söz konusu olmamaktadır. Bingöl, s.197.

¹¹¹ Berkin, s. 225.

¹¹² Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 86; Bingöl, s.198; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 714.

¹¹³ Başak Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması BK m. 138 Aşırı İfa Güçlüğü (Sözleşmenin Uyarlanması)**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 263; Antalya, **Cilt III**, s. 439.

¹¹⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s. 586; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 86; Selahattin Aydın, s. 1; Berkin, s. 221; Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 262; Feyzioğlu, s. 227.

¹¹⁵ Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 463; Şemsi Barış Özçelik, “Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sebeplerle Borcun İfa Edilmemesi ve Mücbir Sebep Kayıtları”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2009, s. 88.

¹¹⁶ Feyzioğlu, s. 227; Yargıtay Ticaret Dairesi, E.353 K.6394 T.22.12.1951 Dava konusu yol inşaatı için davacının ihtiyacı olan benzini temin edemeyen davalı gerekçe olarak benzin tesliminin hükümetçe

kararında “Sözleşmenin düzenlendiği anda ülkede iç savaş ve kargaşa hali sürmekte olduğundan, davalı şirketin iç savaş halini mücbir sebep olarak ileri sürmesi iyi niyetli bir davranış olarak değerlendirilemeyeceğine” hükmetmiştir¹¹⁷. Başka bir kararında Yargıtay, boğaz geçişi sırasında rüzgâr istikametinin akıntı istikametine ters olduğunu bildikleri halde römorkaj hizmeti vermeyi üstlenmeleri karşısında römorkörün aldığı zararı tazmin hususunda mücbir sebebi kabul etmemiştir¹¹⁸.

Öngörülemezlik kavramı kişiden kişiye değişebilen bir kavram olduğundan somut olayda öngörülemezliğin belirlenmesi son derece zordur¹¹⁹. Önceden görülebilmenin tespitini yaparken sözleşmenin taraflarca kabul edildiği andaki geçerli durumun incelenmesi gerekmektedir, örneğin; uzun zamandır meydana gelmeyen, oldukça seyrek görünen bir olay olmalıdır¹²⁰.

Esasında öngörülemez olan hem mücbir sebep teşkil eden olay hem de mücbir sebebin sonuçlarıdır¹²¹. Bununla birlikte olayın yalnızca borçlu kişi tarafından değil, hiç kimse tarafından öngörülememiş ve öngörülemeyecek olması, diğer bir deyişle objektif ve mutlak olması gerekmektedir¹²². Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında öngörülemezliğin herkes için geçerli olduğunu belirtmiştir¹²³. Bazı yazarlara göre mutlak öngörülemezlik aranması sorumluluğu ağırlaştırmaktadır, ancak ticari işlerde tacirin basiretli olması gerektiği düşüncesi öngörülemezlik alanını oldukça daraltmaktadır¹²⁴. Özellikle ticaret hayatında tacir son derece basiretli davranarak normal hayatta öngörülemeyen durumları bile önceden hesaba katmalıdır.

Mücbir sebepler hayatın olağan akışında ansızın patlak veren olaylardır¹²⁵. Nadiren gerçekleşen olaylar bakımından öngörülemezlik kabul edilebilmekte, ancak sık

kontrol altına alındığını ileri sürmüştür. Yargıtay benzin teminin devlet tarafından sınırlandırılması nedeniyle borcu yerine getirememeyi mücbir sebep olarak kabul etmiştir. Nakleden: Erol, s. 424.

¹¹⁷ Yargıtay HGK. E. 2017/90, K. 2018/1259, T. 27.06.2018, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 19.01.2020.

¹¹⁸ Yargıtay 11. HD. E. 2016/8059 K. 2018/5032 T. 11.7.2018, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 19.01.2020.

¹¹⁹ Baysal, *Sözleşmenin Uyarlanması*, s. 265; Bingöl, s. 204.

¹²⁰ Baysal, *Sözleşmenin Uyarlanması*, s. 266; İnal, *Borca Aykırılık*, s. 719.

¹²¹ Gözübüyük, *Hukuki Mesuliyet*, s. 69; İnal, *Borca Aykırılık*, s. 714; Örneğin, şiddetli yağışın seli meydana getireceği öngörülebilirken bu sel olayının borçlunun tahıl temini borcuna engel olacağı öngörülmebilir. Bingöl, s. 204; Antalya, *Cilt II*, s. 229.

¹²² Gözübüyük, *Hukuki Mesuliyet*, s. 86; Berkin, s. 221; Bingöl, s. 199; Özçelik, *Doktora Tezi*, s. 89.

¹²³ Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 19.01.2020.

¹²⁴ Gözübüyük, *Hukuki Mesuliyet*, s. 86; Acar, “Mücbir Sebep”, s. 4; Öngörülemezliğin objektif açıdan olduğu gibi subjektif açıdan da kabul edilebildiği hakkında Bkz. Akbıyıklı, Dikmen, Eaton, s. 214; Bingöl, s. 200.

¹²⁵ Gözübüyük, *Hukuki Mesuliyet*, s. 39.

meydana gelen olaylar için öngörülemezliğin ileri sürülmesi mümkün olmamaktadır¹²⁶. Örneğin; yağmur ve fırtınanın sık yaşandığı bir coğrafyada bu olayların öngörülemediği gerekçesi dinlenmeyecek; dağın hemen yamacında bulunan yola düşen kayanın meydana getirdiği zararda, mücbir sebep etkenini ileri sürmek bu olayın sık meydana gelebileceği öngörülebildiğinden mümkün olmayacaktır¹²⁷. Normal şartlar altında savaş, deprem, isyan gibi olaylar mücbir sebep sayılırken bu olayların çokça yaşandığı yerlerde bunlar öngörülemez olmadıklarından mücbir sebep olarak kabul edilmeyebilir¹²⁸. Ayrıca örneğin; hava yoluyla nakliyat işlerinde, hava durumunun bir dereceye kadar önceden öğrenilmesi mümkün olduğundan mücbir sebep olarak sayılabilecek haller son derece kısıtlıdır¹²⁹.

Yargıtay, hayvanların hastalığı yüzünden bir pazar yerinin Belediye tarafından kapatılmasının önceden öngörülemez olduğuna hükmetmiştir¹³⁰. Yine ithalat eşyası için taahhüde giren müteahhidin savaşın patlak vermesinden sonra hükümetin ihracatı yasaklamasını öngörülemez bir hal olarak değerlendirmiştir¹³¹. Bunun gibi Yargıtay kışın vaktinden önce gelmesi¹³² veya kuraklık¹³³ gibi doğa olaylarının önceden öngörülemediği dolayısıyla birer mücbir sebep olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Yargıtay yedi yıl süren körfez krizinin sınır kapatmalarına kadar gideceğinin öngörülmez olduğuna ve olayın mücbir sebep oluşturduğuna hükmetmiştir¹³⁴.

Burada ekonomi alanındaki dalgalanmaların, özellikle para borçlarını konu edinen sözleşmelerde mücbir sebep oluşturup oluşturmayacağı sorusu akla gelebilir. Örneğin; sözleşme kurulurken öngörülememiş bir ekonomik krizin patlak vermesi veya devalüasyon kararı alınması sonucunda sözleşmenin ifasının son derece zorlaşacağı aşîkardır. Ancak bu durumda her ne kadar olay önceden öngörülememişse de ifa mümkün olduğundan olayın mücbir sebep sayılabilmesi mümkün değildir¹³⁵.

¹²⁶ İnal, **Borca Aykırılık**, s.718- 719.

¹²⁷ Binder, s.15; İnal, **Borca Aykırılık**, s.718; M. Kemal Oğuzman/M. Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler (Borçlar Genel 2)**, Gözden Geçirilmiş 14. Bası, Cilt 2, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018, s. 182.

¹²⁸ Acar, “Mücbir Sebep”, s. 3; Bingöl, s. 193.

¹²⁹ Berkin, s. 223.

¹³⁰ Yargıtay 4.HD. T. 3/7/1937 E.621 K.768, Nakleden: Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 86.

¹³¹ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 86.

¹³² Yargıtay E.2423 K.1673 T.22/9/1943, Nakleden: Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 88.

¹³³ Yargıtay E.1229 K.1054 T.4/4/1944, Nakleden: Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 88.

¹³⁴ Yargıtay 19.HD. 25/10/2002, E.2002/4558, K.2002/6953, Nakleden: Cevdet İlhan Günay, **Türk Borçlar Kanunu Şerhi**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul 2015, s. 497.

¹³⁵ Emile Thilo, “‘Laesio Enormis’ ve ‘Clausula Rebus Sic Stantibus’ ile Bir Para Borcunda Mücbir Sebep Hakkında Not”, N. Esen, Bülent (çev.), **İÜHF**, 1935, s. 350, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97245>, e.t.:18/11/2019

Ekonomik nedenler mücbir sebebe benzeyen; ancak mücbir sebep derecesine varmayan ve yine öngörülemezlik unsurunu arayan beklenmeyen haller yaratabilecektir. Ancak Yargıtay özellikle kredi sözleşmeleriyle ilgili birçok kararında ülkenin iktisadi bütünlüğüne bağlı olarak meydana gelen devalüasyonların önceden tahmin edilebilir olduğu, öngörülebilir nitelik taşıdığı gerekçesiyle ülkemizde bu tip olayların uyarlama gerekçesi dahi oluşturmadığını kabul etmiştir¹³⁶. Bir görüşe göre¹³⁷ her ne kadar ülkemizde sık sık ekonomik krizler yaşanabileceği öngörülse de, standardı aşan bir kur yükselmesi söz konusu olduğunda burada öngörülemeyen bir durum olduğu kabul edilerek sözleşmenin uyarlanması kurumunun uygulanması gerekmektedir.

1.3.3. Karşı Konulamazlık

Bir olayın önceden öngörülemez olması onun mücbir sebep sayılabilmesi için yeterli değildir; olay öngörülemez olmakla birlikte aynı zamanda karşı konulamaz veya yenilemez derecede olmalıdır¹³⁸. Bu unsur bazen kaçınılmazlık tabiriyle de ifade edilmiştir¹³⁹. Hatta bir görüşe göre karşı konulamazlık (dayanılmazlık) ve önlenemezlik (üstesinden gelinemezlik) hususları, kaçınılmazlık unsuru içinde incelenmektedir¹⁴⁰. Kimi görüşlere¹⁴¹ göre mücbir sebebin olağan hayat tecrübeleri bakımından tesadüfi olaylar veya beklenmeyen haller sınırını bariz bir şekilde aşması, elden gelen tüm çarelere başvurarak bile önüne geçilememesi ve önceden önlem alınsa bile korunulamaz olması gibi konular da karşı konulamazlık unsuru içinde değerlendirilebilir. Esasında bir

¹³⁶ Nomer, s. 361; Ayşe Arat, **Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanması (Sözleşmenin Uyarlanması)**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s. 101; Antalya, **Cilt III**, s. 260; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 716; Acar, “Mücbir Sebep”, s.3; Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 118; Bingöl, s. 202, Yargıtay HGK. E. 2014/13-1614 K. 2014/900 T. 12.11.2014; Yargıtay 13. HD. 2016/15539 E., 2019/9970 K. 16/10/2019; Sadettin Doğanyigit, “Döviz Artışı ve Enflasyonist Baskılar Sözleşmenin Feshinde Mücbir Sebep Sayılır mı?”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C.4, Sayı: 34, Haziran 2009, s. 135; <https://jurix.com.tr/article/570>, e.t.:15/12/2019; Özlem Tüzüner/Kerem Öz, “Aşırı İfa Güçlüğüne İlişkin İçtihat İncelemesi”, **ABD**, C. 73, S. 3, 2015, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2015-3/12.pdf>, e.t.: 07/09/2019, s.438.

¹³⁷ Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 123; Bingöl, s. 194; Cem Baygın, **Yabancı Para Üzerinden Borçlanmalar ve Hukuki Sonuçları**, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1997, s.145; Tüzüner/Öz, s.462; Memet Erdem Aybay, “Sözleşmenin Değişen Koşullara Göre Uyarlanması (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı İncelemesi)”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Özel Sayı Cevdet Yavuz’a Armağan, C. 22, S. 3, 2016, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/333744>, e.t.: 07/12/2019, s. 343.

¹³⁸ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 89; Akbıyıklı/Dikmen/Eaton, s. 211; Bingöl, s. 208; Antalya, **Cilt III**, s. 438; Feyzioğlu, s. 227; Baron, kaçınılmazlık ile karşı konulmazlık kavramlarının birbirine karıştırılmaması gerektiğini ve mücbir sebepte karşı konulmazlığın aranması gerektiğini ifade etmiştir. J. Baron, “Die Haftung bis zur höheren Gewalt”, AcP 78 (1892), s. 287- 290, s. 297, Nakleden: Söğütli Erişgin, s. 225.

¹³⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 585; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 709.

¹⁴⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s. 585; Selahattin Aydın, s. 1; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 709.

¹⁴¹ Akıntürk s. 52; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 465; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 713.

olayın karşı konulamaz derecede olması o olayın önlenemeyip kaçınılmaz olması ile aynı hukuki unsuru teşkil etmektedir.

Yargıtay'a göre de mücbir sebebin karakteristik unsurlarından biri olan karşı konulamazlık¹⁴², mücbir sebebin kaçınılmaz derecede bir hukuk normunun ihlaline neden olması anlamına gelmektedir¹⁴³. Örneğin borçlunun, mücbir sebep sonucu borcunu ifa edememesi, bir normun kaçınılmaz olarak ihlalini oluşturur. Burada olayın, borçlunun imkanları üzerinde olması, üstesinden gelinemeyecek derecede olması gerekmektedir¹⁴⁴.

Karşı konulamazlık unsurunun niteliği bakımından doktrin ve Yargıtay Kararlarında birlik yoktur. Bir görüş¹⁴⁵ bu kavramın objektif ve mutlak olarak anlaşılması gerektiğini ifade ederken, diğer bir görüş¹⁴⁶ ise subjektif ve nisbi bir karşı konulamazlık olsa dahi olayın özelliklerine göre mücbir sebep olarak nitelendirilebileceğini savunmuştur. Subjektif ve nisbi bir karşı konulamazlık görüşünü savunanlara göre, bir edimin yerine getirilmesi için iyiniyet kurallarını göz ardı etmemeli, borçludan beklenebilecek derecede fedakârlığın üzerinde bir gayret beklenmemelidir¹⁴⁷. Objektif ve mutlak nitelik taşıdığı görüşlerine katılanlar ise bütün önlemler alınmasına, mevcut bütün imkân ve araca rağmen mücbir sebebin bir hukuk normunu ihlal etmesinin önlenemeyeceğini savunurlar¹⁴⁸. Mutlaklık deyiminden, her türlü önlemin alınmış olmasına rağmen söz konusu ihlalin hiç kimse tarafından önlenemeyecek olması anlaşılır¹⁴⁹. Dolayısıyla genel olarak kabul edildiği haliyle karşı konulamazlık unsurunda borçlu kişinin kişisel durumu önem taşımaz¹⁵⁰. Yargıtay kaçınılmazlığın mutlaklığını kabul etmiş ve “*Teknik ve bilimin o andaki verilerine göre mevcut her türlü önlem alınsa, her türlü özen gösterilse bile ihlalin, dolayısıyla zararlı*

¹⁴² Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 19.01.2020.

¹⁴³ Eren, **Borçlar Genel**, s. 585; Antalya, **Cilt III**, s. 438.

¹⁴⁴ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 678; Acar, “Mücbir Sebep”, s. 4; Bingöl, s. 210.

¹⁴⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s. 586; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 465, Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013; **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 19.01.2020; Bingöl, s. 208.

¹⁴⁶ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 70.

¹⁴⁷ Bingöl, s. 209; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 70; Kaçınılmazlığın nisbi olduğu durum sadece beklenmeyen hal için söz konusu olur. Bu halde borçludan borcun ihlalini önleyebilmesi için şahsi ve mali varlığını aşan fedakârlık yapması beklenmemelidir. Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 462.

¹⁴⁸ Antalya, **Cilt II**, s. 228; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 432; Eren, **Borçlar Genel**, s. 585; Abdullah Pulat Gözübüyük, **Sözleşmelerin Fesih ve Tadili Bakımından Mücbir Sebepler ve Beklenmeyen Haller (Fesih ve Tadili)**, Ankara Basım ve Cildevi, Ankara 1945, s.46; Özçelik, **Doktora Tezi**, s. 91; Antalya, **Cilt III**, s. 439; Feyzioğlu, s. 227.

¹⁴⁹ İnal, **Borca Aykırılık**, s.709; Eren, **Borçlar Genel**, s.585; Antalya, **Cilt III**, s. 439.

¹⁵⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s. 585; Gözübüyük, **Fesih ve Tadili**, s. 46.

sonucun hiç kimse tarafından önlenememesi...” şeklinde tanımlamıştır¹⁵¹. Deprem, sel, savaş hali, idare kararları gibi bir hukuk normunun ihlaline yol açan sebepler kaçınılması mümkün olmayan, önlenemez, üstesinden gelinemez olaylar olduğundan karşı konulamazlık unsuru bakımından mücbir sebep oluştururlar.

Karşı konulamazlık unsurunun objektif veya subjektif olarak anlaşılması esasında ileride anlatılacak mücbir sebep ve beklenmeyen hal arasındaki farklardan biridir. Beklenmeyen halde karşı konulamazlık durumu sadece borçlu kişi yönünden mevcuttur; dolayısıyla subjektif ve nisbi bir nitelik taşır¹⁵². Bunun karşısında mücbir sebepteki karşı konulamazlık herkes açısından mutlak ve objektif olduğundan borçlunun şahsi veya mali durumu önem teşkil etmemektedir.

Olayın karşı konulmaz olması sonucu o borcun ifası imkânsızlaşır¹⁵³. Diğer bir deyişle imkânsızlık, karşı konulamazlığın bir sonucudur ve bu imkânsızlık geçici veya sürekli olabilecektir¹⁵⁴. Burada göz ardı edilmemesi gereken husus; söz konusu imkansızlığın sözleşmenin yapıldığı anda var olan değil sonradan ortaya çıkan imkânsızlık olması gerektiğidir¹⁵⁵. Sözleşmenin yapıldığı sırada var olan bir imkânsızlık söz konusu ise bu durumda butlan kurumu devreye girecek, sözleşme baştan itibaren hükümsüz olacaktır. Bu sebeple imkânsızlığın sözleşmenin yapıldığı sırada bulunmuyor olması ve doğumunda sorumlu kişinin kusurunun bulunmaması gerekmektedir ki mücbir sebep kurumu devreye girebilsin¹⁵⁶.

Borçlu, karşı konulamazlığı ileri sürebilmek için ifasını üstlendiği edimi gecikmeksizin ve olması gerektiği gibi yerine getirmek adına belirli bir özen göstermek mecburiyetindedir¹⁵⁷. Olayın şartlarına göre borçlu, yeterli derecede özen göstermemiş, gerekli tedbirleri almamış ise mücbir sebebin hüküm ve sonuçlarından yararlanamayacak, kusurundan sorumlu tutulacaktır¹⁵⁸. Bu konuda Yargıtay verdiği bir kararda¹⁵⁹ şiddetli yağış sonrası meydana gelen seli mücbir sebep olarak kabul etmiş; davalının kasti bir hareketi veya kusuru bulunmadığı müddetçe sorumluluğuna karar

¹⁵¹ Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 19.01.2020.

¹⁵² Eren, **Borçlar Genel**, s. 585; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 709.

¹⁵³ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 89.

¹⁵⁴ Acar, “Mücbir Sebep”, s. 2; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 89.

¹⁵⁵ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 89; Berkin, s. 222.

¹⁵⁶ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 89.

¹⁵⁷ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 70.

¹⁵⁸ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 70; Arslanlı, s. 1454; Acar, “Mücbir Sebep”, s. 4.

¹⁵⁹ Yargıtay 3. HD. E. 2018/1896 K. 2019/8016 T. 16.10.2019 **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 19.01.2020.

verilemeyeceğine hükmetmiştir. Yargıtay burada, olayın sonuçlarının karşı konulamaz olduğu durumlarda borçlunun gerekli özeni göstermesi gerektiğini açıkça ifade etmiştir.

Yargıtay kaçınılmazlığın sorumluluktan kurtaran ya da illiyet bağıni kesen mücbir sebep veya beklenmeyen halin en önemli unsuru olduğunu belirtmiş ve mutlak kaçınılmazlık nedeniyle bir iş kazası ve meslek hastalığı ortaya çıkmışsa, işverenin çağın ve teknolojinin gerektirdiği, almak zorunda olduğu tüm önlemleri aldığı takdirde sorumlu olmayacağına karar vermiştir; buna bağlı olarak borçlunun borcundan kurtulması için bilim ve tekniğin o anki son elverişliliğine göre alınması gereken tüm tedbirleri almalı ve bu hususta kendisine bir kusur yüklenemeyecek olmalıdır¹⁶⁰.

Karşı konulamazlık fiili veya hukuki olabilmektedir; örneğin, fiili karşı konulamazlık olağanüstü bir sel veya deprem gibi doğa olayında; hukuki karşı konulamazlık ise bir apartman kiraya verildikten sonra, idare tarafından milli müdafaa için el konulmasında söz konusu olur¹⁶¹.

1.3.4. Haricilik

Mücbir sebep, bu olaya dayanarak sorumluluktan kurtulabilecek kişinin işletme ve faaliyetine atfedilemeyecek, harici bir olay olmalıdır¹⁶². Olayın harici olması demek en basit anlatımla işletenin işletmesine bağlı olmamasıdır¹⁶³. Diğer bir deyişle zarara sebep olan olay ile bu olayın gerçekleştiği işletme arasında bir bağlantı olmamalı, işletme tehlikesi dışındaki bir etki olmalı ve mücbir sebep, sorumlu kişi dolayısıyla meydana gelmemiş olmalıdır¹⁶⁴. Haricilik unsuru esasında hasar teorisinden beri kabul edilen bir kavram olduğundan, buradaki “işletme”den kasıt gemici, hancı, otelci veya nakliyecilerin yanı sıra kusursuz sorumluluk hali gündeme getirebilecek herhangi bir işletmedir¹⁶⁵. Mücbir sebep esasında sadece işletme işleten kişinin sorumluluğu ile ilgili değil, olay nedeniyle borcunu ifa edemeyen ya da yükümlülüklerini yerine getiremeyen herkes ile ilgilidir. Bu kişiler yönünden haricilik unsuru ise olaya kusuruyla sebebiyet

¹⁶⁰ Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 19.01.2020; Bingöl, s. 209; Nomer, s. 258.

¹⁶¹ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.90.

¹⁶² Eren, **Borçlar Genel**, s. 584; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 57; Akbıyıklı/Dikmen/Eaton, s. 214; Selahattin Aydın, s. 1; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s.464; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 702; Antalya, **Cilt II**, s. 228; Kaya, s. 991.

¹⁶³ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 57, İnal, s. 678; Arslanlı, s. 1453; Feyzioğlu, s. 226.

¹⁶⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s. 584; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 57; Acar, “Mücbir Sebep”, s. 4; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 689; Bingöl, s. 195.

¹⁶⁵ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 56.

vermemiş olmalarını ve onların yürüttükleri faaliyete yabancı bir olay olmasını ifade etmektedir¹⁶⁶.

Kişiden kaynaklanan “iç sebepler” onun sorumluluk alanı içinde yer aldığından, bu sebeplerden doğan zararları tazmin etmesi beklenebilir; ancak kişinin tehlike alanı içine girmeyen haricen meydana gelen olaylardan sorumlu olması beklenemez¹⁶⁷. Deprem, sel, savaş gibi olaylar borçlunun kontrol edemeyeceği olaylar olduğundan mücbir sebep olarak kabul edilir¹⁶⁸. Aşırı yağışların etkisiyle yıkılan köprüden geçmekte olan arabanın gördüğü zarardan işleten sorumlu tutulmamalıdır, köprünün yıkılmasının sebebi aşırı yağmur suları olduğu sürece olay mücbir sebep kabul edilir ve işletenin sorumluluğu söz konusu değildir¹⁶⁹.

Doktrinde kabul edilen kusursuzluk kriteri karşı konulmazlıkta olduğu gibi haricilik unsuru için de son derece önemli bir yer kaplar¹⁷⁰. Hasarın kişinin kendi kusurundan doğmamış olması gerekmektedir; eğer kişinin olayın meydana gelmesinde bir kusuru mevcutsa, mücbir sebebin diğer unsurlarını hiç aramaya gerek olmaksızın sorumluluğu söz konusu olacaktır¹⁷¹. Örneğin bir işyerinde büyük çapta bir yangın meydana gelir ve olay işyeri sahibinin yangını önlemek için gerekli tedbirleri almamış olmasından kaynaklanırsa sorumluluktan kurtulması mümkün olmaz¹⁷².

İşletme ve faaliyet kavramları, olayın ve şartların durumuna göre geniş yorumlanmalıdır¹⁷³. İşletme kavramına işyerinin devamına yarayan binalar, insanlar, hayvanlar, makineler, işletmenin şubelerindeki uzantılar ve hammaddeler gibi bütün içerik dahildir¹⁷⁴. Örneğin; teknik arıza nedeniyle fabrika kazanlarından biri patlar ve bunun sonucu bir ölüm gerçekleşirse, söz konusu kazan işletmeye dahil olduğundan patlama olayı mücbir sebep teşkil etmez; burada işletme tehlikesinden kaynaklanan işletme sahibinin sorumluluğu söz konusu olur¹⁷⁵. Fabrikada kazan patlamasının mücbir sebep olarak sayılmayacağı ve bu olayın beklenmeyen hal oluşturduğu doktrinde açıkça

¹⁶⁶ Bingöl, s. 195.

¹⁶⁷ Eren, **Uygun İlliyet**, s. 179; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 705; Haricilik unsuru daha çok haksız fiil sorumluluğunda mücbir sebebin bir unsuru olarak kabul edilebilirken sözleşmesel sorumluluk bağlamında haricilik unsuru olmasa mücbir sebep sayılabilecek olay sorumluluğu kaldırabilmelidir. Bingöl, s. 196.

¹⁶⁸ Acar, “Mücbir Sebep”, s. 4. Ancak deprem riskinin fazla olduğu yerlerde deprem olayı nisbi kaçınılmazlık, az risk olduğu yerlerdeki deprem mutlak kaçınılmaz olarak nitelendirilebilir. Antalya, **Cilt III**, s. 440.

¹⁶⁹ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 705.

¹⁷⁰ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 85.

¹⁷¹ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 85.

¹⁷² Acar, “Mücbir Sebep”, s. 4.

¹⁷³ Eren, **Borçlar Genel**, s.584; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 707; Antalya, **Cilt II**, s. 228; Kaya, s. 992.

¹⁷⁴ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.36; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 703.

¹⁷⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s. 584; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 702; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 465; Bingöl, s.196; Feyzioğlu, s. 226.

ifade edilmektedir¹⁷⁶. İleride inceleneyeceği üzere beklenmeyen hal ile mücbir sebep arasındaki en belirgin ayrımlardan biri de olayın dış kökenli olup olmamasıdır. İşletme dışı bir olay denildiğinde mekân olarak işletmenin dışında meydana gelmesi anlaşılmamalı, olay ile işletme arasında bir ilginin bulunmaması anlaşılmalıdır¹⁷⁷.

Diğer yandan, fabrika içindeki kişinin deprem dolayısıyla binanın yıkılması sonucu ölmüş olması durumunda, binanın yıkılmasına neden olan deprem, bina dışında bir kaynaktan doğmuş olduğundan mücbir sebep sayılır. Keza işyerinde elektrik sisteminde gerçekleşen bir kısa devre sonucu çıkan yangındaki ölümden işyeri sahibi sorumlu iken, yıldırım düşmesi sonucu işyerinde çıkan bir yangından sorumlu olması beklenemez¹⁷⁸. Bu konuda verilebilecek bir başka örnek de bir tren yolculuğunda makinistin bir ateş kazanının patlaması ile ölmesi ve trenin raydan çıkması durumunda bundan doğacak zarardan demiryolu işletmesi sorumlu iken, makinistin düşen bir yıldırım sonucu ölmesi ve trenin raydan çıkması halinde olay mücbir sebep olarak sayılabilecektir¹⁷⁹.

Doktrinde genel kabul gören görüşe göre¹⁸⁰ işçilerin grev yapması işletme içi bir olay olduğundan haricilik unsurunu gerçekleştirilmeden mücbir sebep sayılmayacaktır; ne var ki grev, yasak grev şekillerinden olan siyasi grev şeklinde yapılmış olursa bu grev kararı işletme dışındaki işçi kuruluşlarınca alınmışsa mücbir sebep teşkil edecektir.

Yargıtay, elektrik hattının koparak yere düştüğü ve bir kişinin de düşen kablodan elektrik akımına kapılarak hayatını kaybettiği olayda, elektrik iletim direklerinin işletme tarafından imal edilen şey olduğu ve bunların sahibi tarafından tesisin korunması bağlamında gerekli kontrolleri yapması gerektiği gerekçesiyle olayı mücbir sebep saymamış ve sorumluluğa hükmetmiştir¹⁸¹.

1.3.5. Hukuki Bir Normun İhlali

Mücbir sebep olarak kabul edilebilecek bir olayın, sözleşmeden veya kanundan doğan bir yükümlülüğe aykırı davranmaya zorlaması gerekmektedir. Mücbir sebep dolayısıyla zarara neden olan taraf, sözleşmeye aykırılık veya bir borcun ifa edilmemesi

¹⁷⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s. 584; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 702; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 465; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 432.

¹⁷⁷ Arslanlı, s. 1454.

¹⁷⁸ Eren, **Uygun illiyet**, s. 180; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 702.

¹⁷⁹ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 704.

¹⁸⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s. 584; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 28; Acar, “Mücbir Sebep”, s. 4; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 465; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 703.

¹⁸¹ Yargıtay 3. HD. E. 2019/236 K. 2019/5684 T. 24.6.2019, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 19.12.2019.

şeklinde hukuki bir normu ihlal etmiş olmalıdır¹⁸². Bu ihlal kanun, yönetmelik veya uluslararası bir sözleşme gibi bir normun ihlali şeklinde olabileceği gibi, taraflar arasındaki bir sözleşmenin ihlali şeklinde de olabilir.

Borçlar Hukuku açısından bakıldığında gerek sözleşmeden doğan sorumlulukta gerekse haksız fiil sorumluluğunda, bu ihlal dolayısıyla bir zarar meydana gelmiş olabilir. Bu zarar, mücbir sebebin felaket boyutlarına ulaşan bir etki bırakması nedeniyle büyük çapta (katastrofik zarar) olabileceği gibi, yalnızca ekonomik zarar şeklinde de olabilecektir¹⁸³.

1.3.6. Olay ile İhlal Arasında İlliyet Bağı Bulunması

Mücbir sebep teşkil eden olay ile bir hukuk normunun ihlali arasında illiyet bağı bulunmalıdır¹⁸⁴. Diğer bir deyişle borçlunun borcunu yerine getirememesinin nedeni mücbir sebep teşkil eden olay olmalıdır. Mücbir sebep halini ortaya çıkaran olayın şiddetinin çok yoğun olması, zararlı sonuç ile sorumlu kişinin faaliyet ve işletmesi arasındaki illiyet bağının kesilmesine neden olmaktadır¹⁸⁵. Dolayısıyla borçlunun işletme ve faaliyeti ile zararı doğuran normun ihlali arasındaki bağlantı kurulamamış olacak ve borçlu sorumlu olmayacaktır.

Bu konuyu anlaşılır kılan en uygun örnek işyerine düşen yıldırım örneğidir¹⁸⁶. Yıldırımın işyerine düşmesi sonrası yaralanan işçinin gördüğü zararın nedeni, tamamıyla işletme dışından kaynaklanan yıldırım olayıdır. Uygun illiyet bağının yıldırım ile zarar arasında kurulabilmesi sebebiyle zarar ile borçlunun işletmesi arasında bağ kurulamamaktadır. Böylece işletme sahibi, alınabilecek tüm gerekli önlemleri almışsa işçinin gördüğü zarardan sorumlu tutulamayacaktır. Buna karşılık olay ile ihlal arasında bir illiyet bağı bulunmadığı takdirde, borçlu mücbir sebebin sorumluluktan kurtarma işlevinden yararlanamayacak, zararın tazmin edilmesi gündeme gelecektir. Örneğin; hükümet kararıyla ithalat yasağı getirilmiş olması durumunda, bu yasak yalnızca yurt dışından temin edilen ürünler için mücbir sebep oluşturacağından, yurtiçinden temin edilen bir ürün için mücbir sebep iddiası dinlenmeyecek, ürünler

¹⁸² Eren, **Borçlar Genel**, s.585; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 465.

¹⁸³ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 614.

¹⁸⁴ Antalya, **Cilt II**, s. 227; Eren, **Borçlar Genel**, s. 585; Acar, “Mücbir Sebep”, s. 5; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 465; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 708; Özçelik, **Doktora Tezi**, s. 92; Antalya, **Cilt III**, s. 438; Feyzioğlu, s. 228.

¹⁸⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s. 585; Burada sorumluluğu gündeme gelebilecek olan kişinin üzerine düşen önlemleri alıp almadığı da son derece önem taşımaktadır. İnal, **Borca Aykırılık**, s. 708; Antalya, **Cilt II**, s. 227, İnal, “Mücbir Sebeplerin Oluşum Unsurları”, s. 47.

¹⁸⁶ Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 465; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 708.

temin edilmezse sorumluluk gündeme gelecektir¹⁸⁷. Özetle denilebilir ki; bir mücbir sebep meydana geldiğinde, mücbir sebep teşkil eden olay ile zararı doğuran ihlal arasında illiyet bağı kurulmakta, bu da sorumlu kişi ile ihlal arasındaki illiyet bağını kesmektedir¹⁸⁸.

1.4. Mücbir Sebebin Beklenmeyen Hal İle Karşılaştırılması

Mücbir sebebe en yakın hukuki kurum beklenmeyen haldir. Uluslararası perspektiften bakılacak olursa Fransız Hukukundaki *emprevizyon teorisi*, İngiliz Hukukundaki *frustration teorisi* de mücbir sebep ile karşılaştırılabilecek kurumlardır¹⁸⁹. Bunun dışında uluslararası ticaretteki *hardship* kavramı da mücbir sebep ile yakın ilişki içerisindedir¹⁹⁰. Ancak bunlar konumuzun kapsamı dışında kaldığından bu bölümde sadece Türk Hukukunda mücbir sebep ile yarışabilecek en yakın kavram olan beklenmeyen halin değerlendirilmesi yapılacaktır.

1.4.1. Beklenmeyen Hal Kavramı

Roma Hukukunda mücbir sebep yıldırım, sel gibi karşı konulamayan olaylar iken; beklenmeyen hal esir veya hayvanın ölümü, borcun konusunun çalınması veya üçüncü kişi tarafından tahrip edilmesi gibi borçlunun iradesinin dışındaki olaylardır¹⁹¹. Mücbir sebep kavramı, öngörülemez ve karşı konulamayan bir olaydır; bunun yanında beklenmeyen hal “Zarara yol açan, sözleşmenin şartlarını değiştirebilen rastlantısal olaylardır” şeklinde tanımlanabilmektedir¹⁹².

Beklenmeyen hal (*casus fortuitus*) irade haricinde, borçlunun kusuru olmadan ekonomik, politik veya sosyal sebepler yüzünden ortaya çıkan, öngörülemez ve kaçınılamayan şekilde borcun ihlaline yol açan, tedbir alınsa da önlenemeyecek olan olay olarak tanımlanmaktadır¹⁹³. Beklenmeyen halden kasıt, sözleşmenin değişen şartlara uyarlanması sonucuna neden olan olaylardır¹⁹⁴. Doktrinde beklenmeyen hal kavramı için fevkalade hal, emprevizyon, sözleşmenin değişen şartlara uyarlanması,

¹⁸⁷ Acar, “Mücbir Sebep”, s. 5.

¹⁸⁸ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 708.

¹⁸⁹ Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 146.

¹⁹⁰ Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 102.

¹⁹¹ Söğütü Erişgin, s. 225; Rado, s. 44; Tahiroğlu, s. 68, Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 24.

¹⁹² Bingöl, s. 95; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 24; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 461; Eren, **Uygun İlliyet**, s. 140.

¹⁹³ Somer, s. 35; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 431; Eren, **Uygun İlliyet Bağı**, s. 140; Şener, s. 89; Türk Hukuk Lügatı, s. 33.

¹⁹⁴ Arat, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 18.

aşırı ifa güçlüğü gibi kavramlar kullanılabilir¹⁹⁵. Ancak önceden bilinmeyen, öngörülemeyen, birdenbire patlak veren, sözleşmenin devamını etkileyen olaylar için beklenmedik hal kavramının uygun olacağı görüşü de mevcuttur¹⁹⁶.

TBK'nın “Aşırı İfa Güçlüğü” başlıklı 138. maddesinde, sözleşmenin imzalandığı an, taraflarca öngörülemeyen ve öngörülmesi beklenmeyen olağanüstü bir durum, borçlu dışında bir nedenle meydana gelip durumu ağırlaştırırsa, borçlunun hâkimden sözleşmenin değişen şartlara uyarlanmasını isteyebileceği veya bu mümkün olmazsa dönme hakkını kullanabileceği öngörülmüştür¹⁹⁷.

1.4.2. Mücbir Sebep ve Beklenmeyen Hal

1.4.2.1. Ortak Yönleri

Sözleşme yapıldıktan sonra şartlar değişse de sözleşmeye sadık kalmanın (ahde vefa prensibi) esas olduğu hukuk sistemimizde bunun bazı istisnaları da mevcuttur. İşte *Pacta Sunt Servanda* da (sözleşmeye bağlılık ilkesi) denilen ve Roma Hukuku'na dayanan bu ilkenin hafifletilmesinin amacı, sözleşmenin yapılmasından sonra ortaya çıkan beklenmedik değişimler karşısında, sözleşmenin yerine getirilmesinin hakkaniyete aykırı olacağı fikridir¹⁹⁸. Sözleşmenin akdedildiği andaki koşulların değişmeyeceğine dair örtülü bir kabul olan *Clausula Rebus Sic Stantibus*¹⁹⁹ ilkesi, geniş

¹⁹⁵ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 160; Nomer, s. 358; “Sözleşmenin değişen koşullara göre uyarlanması” kavramı ifa engeline bağlanan hukuki sonuçlardandır. Serozan ve Diğerleri, s. 134; Kavramlardan sözleşmenin değişen şartlara uyarlanması terimini kullanmanın en uygun olduğu görüşü hakkında Bkz. Arat, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 18. Arat'a göre emprevizyon kavramı genel olarak kabul edilmekle beraber hem Fransızca bir terim oluşu hem de unsurlardan sadece biri olan öngörülmezliği karşıladığı gerekçesiyle yetersizdir. Beklenmeyen hal de yine aynı şekilde kriterlerden sadece birini karşıladığı, aşırı ifa güçlüğü de doktrinde konuyu tam olarak yansıttığı kabul edilmekle beraber yine kavramın bir unsuru olduğu gerekçesiyle kabul edilemezdir. Arat, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 18. Aşırı ifa güçlüğü kavramının kullanılması daha yerinde olacaktır görüşüne karşı görüş olarak beklenmeyen hal kavramının tam olarak ‘hardship’ kavramını karşılaması nedeniyle kullanmayı uygun bulmuştur. Bingöl, s. 183; Baygın, s. 140.

¹⁹⁶ Beklenmeyen hal kavramının özellikle savaştan sonraki ekonomik sıkıntılar yüzünden idari sözleşmelerde edim ve karşı edim dengesini aşırı derecede sarsması nedeniyle ayrıca incelenmesi gerektiği yönünde görüş için Bkz. Gözübüyük, **Fesih ve Tadili**, s. 149.

¹⁹⁷ Nomer, s. 359, Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 222; Eren, **Borçlar Genel**, s. 503; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 207; Antalya, **Cilt III**, s. 261; Başak Baysal, (ed.), **Sorumluluk Hukuku: Seminerler- Makaleler 2017 (Sorumluluk Hukuku)**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 142; Cevdet İlhan Günay, s. 499; Safa Reisoğlu, **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25. Bası, Beta Basım Yayım, İstanbul 2014, s. 418; Memet Erdem Aybay, s. 335.

¹⁹⁸ Acar, “Aşırı İfa Güçlüğü”, s. 112; Nomer, s. 358; Arat, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 51; Eren, **Borçlar Genel**, s. 502; Baygın, s. 138; Tüzüner/Öz, s. 425; Sert, s. 47; Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 36.

¹⁹⁹ Terimsel olarak *Clausula Rebus Sic Stantibus*, sözleşmenin kurulmasından sonra ortaya çıkan değişikliklerin adaletsiz bir durum yaratması halinde sözleşmenin bu değişikliklere uyarlanması gerektiğini ifade eder. Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 8.

anlamıyla; beklenmeyen halleri ifade eder²⁰⁰. Mücbir sebepler de beklenmeyen haller de bir sözleşmenin tarafların kontrolü dışındaki olaylarla ilgili olmaları bakımından benzerdir ve ahde vefa ilkesinin istisnalarını oluşturmaktadırlar²⁰¹.

İsviçre doktrinine göre mücbir sebep ve beklenmeyen hal kavramları muadildir; çünkü her ikisi de sorumluluktan kurtaran halleri meydana getirmektedirler²⁰². Bunun yanında Türk doktrininde mücbir sebebin nitelikli bir beklenmeyen hal olduğu görüşü de mevcuttur²⁰³. Esasen mücbir sebep, beklenmeyen halin bazı unsurlarını kapsamaktadır²⁰⁴. Beklenmeyen halin unsurları; hukuki, beşerî veya sosyal bir olayın olağanüstü ve objektif nitelikte olması, olayın önceden öngörülebilir olmaması, borçlunun kusurlu olmaması, karşılıklı edimler arası dengenin borcun ifasının istenemeyeceği kadar dürüstlük kuralına aykırı hale gelmesi ve kaçınılmaz olmasıdır²⁰⁵. Burada olayın öngörülebilir olmaması, objektif nitelikte ve kaçınılmaz olması gibi etkenler mücbir sebep için de söz konusudur.

Beklenmeyen hal ve mücbir sebep kavramlarında kusursuzluğun kanıtlanması bakımından da bir fark yoktur²⁰⁶. Beklenmeyen halde de mücbir sebepte de kişi, borcunu yerine getirememesinin olağanüstü bu olaylardan ileri geldiğini ispatlarsa kusursuzluğunu kanıtlayıp sorumluluktan kurtulmuş olur²⁰⁷.

Mücbir sebep ve beklenmeyen halin bir diğer ortak noktası; mücbir sebepte de beklenmeyen halde de bir borcun ihlali; bir hukuk normuna aykırı davranış söz konusu olması ve bununla beraber ihlal ile olay arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekmektedir²⁰⁸.

²⁰⁰ Nomer, s. 358; Arat, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 55; Eren, **Borçlar Genel**, s. 503; Feyzioğlu, s. 470; Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 39.

²⁰¹ Acar, “Mücbir Sebep”, s.2; Akbıyıklı/Dikmen/Eaton, s. 214.

²⁰² V. Rossel, **Manuel du droit civil suisse**, Lausanne, 1939, T. III. P. 147, Nakleden: Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 63; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 687; Günümüzde Fransız hukukunda mücbir sebep ile beklenmeyen hal arasında fark olmadığı hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 262.

²⁰³ Antalya, **Cilt III**, s. 440.

²⁰⁴ Akıntürk, s. 52.

²⁰⁵ Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 210; Acar, “Aşırı İfa Güçlüğü”, s. 120; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 462; Bingöl, s. 191; Bir işletmedeki teknik arızalar veya hayvanın içgüdüsel hareketi beklenmeyen hal bağlamında olay unsurunu teşkil edebilmektedir. Eren, **Uygun İlliyet**, s. 142; Reisoğlu, s. 418; Baygın, s. 140, Memet Erdem Aybay, s. 333; Sert, s. 49.

²⁰⁶ Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 431.

²⁰⁷ Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 431; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 65.

²⁰⁸ Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 461; Eren, **Uygun İlliyet**, s. 143.

1.4.2.2. Farklılıkları

İsviçre Hukukunca kabul edilen beklenmeyen hal ve mücbir sebebin muadil olmaları görüşü bu iki kurumun aynı zamanda anlamdaş oldukları manasına gelmez; mücbir sebep zorlayıcı bir kuvvetin etkisi olduğu halde beklenmeyen hal tesadüfe bağlı olaylardır²⁰⁹. Bu iki kurum arasında bazı farklılıklar mevcuttur.

1.4.2.2.1. Sonuçlar Bakımından Farklılık

İlk olarak beklenmeyen haller söz konusu olduğunda borcun yerine getirilmesi son derece zorlaşmakta ancak imkansızlaşmamaktadır; mücbir sebepte ise borcun ifasının imkânsız hale gelmesi hususu üzerinde durulur²¹⁰. Beklenmeyen hal söz konusu olduğunda sözleşmenin yerine getirilmesi aşırı ifa güçlüğüne doğuracaktır. Aşırı ifa güçlüğü, bir mücbir sebep hali teşkil etmese de borçların ifasının sözleşmenin kabul edildiği tarihe göre oldukça pahalılaşması; ancak buna rağmen sözleşmenin uyarlanarak edimin ifa edilebileceği ekonomik imkansızlıklarda söz konusu olmaktadır²¹¹.

Beklenmeyen halde borç ortadan kalkmamakta, sonuç olarak edimler olabildiğince dengeli hale getirilmeye çalışılmaktadır. Buna karşılık mücbir sebep meydana geldiği vakit borcu ortadan kaldırmaktadır. Böylece mücbir sebep ile beklenmeyen halin borca etkileri de farklıdır. Bir sözleşme söz konusu olduğunda mücbir sebep borcun sona ermesine neden olabilirken aşırı ifa güçlüğü hali oluşturan beklenmeyen hal sözleşmenin değişikliğini, uyarlanmasını gerektirir²¹². Dolayısıyla beklenmeyen halde sözleşme hükümleri yürürlükte olmasına rağmen, mücbir sebepte sözleşmenin taraflardan birinin haklı nedenle sözleşmeyi feshi veya sözleşmeden

²⁰⁹ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 82.

²¹⁰ Acar, “Mücbir Sebep”, s. 3; Buradaki borcun ifasının zorlaşmasına örnek olarak ekonomik anlamda daha masraflı olması örneği gösterilebilir. Berkin, s. 221, Baysal, **Sorumluluk Hukuku**, s. 143; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.166; Erol, s.427; Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 195; Antalya, **Cilt III**, s. 276; Kurt, s.125, İnal, “Mücbir Sebeplerin Oluşum Unsurları”, s. 25; Sert, s. 48.

²¹¹ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 695; Baysal, **Sorumluluk Hukuku**, s. 139; Murat Develioğlu/Pascal Pichonnaz/Tercier Pierre, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 462; Kurt, s. 125; Tüzüner/Öz, s. 425; Beklenmeyen hal, ifa imkânsızlığı derecesine yükselmeyen iktisadi zorluklar için uygulanabilir. Acar, “Aşırı İfa Güçlüğü”, s. 120.

²¹² Türk Hukukunda sözleşmenin tadilini gerektiren dolayısıyla sözleşmenin uyarlanması sonucunu ortaya çıkaran ilk karar 23.11.1937 tarihinde Danıştay tarafından kabul edilmiştir. İstanbul Haliç Şirketi'nin 1910'da yolcu sayısı 10 milyon iken 1934 yılında 4 milyona inmiş olmasından dolayı imtiyaz sözleşmesinde uyarlama talep etmiştir. Danıştay da önceden öngörülmeyen bu olay neticesinde hizmeti terk eden davacının tazminat ödemesine karar vermiş, daha sonra sözleşmenin uyarlanması hakkında birçok ilke geliştirmiştir. Baysal, s. 116; Gözübüyük, **Fesih ve Tadili**, s. 11; Acar, “Aşırı İfa Güçlüğü”, s. 112; Berkin, s. 220; Ancak Tandoğan fevkalade hal sebebiyle borçlunun borcundan kurtulmasını, sözleşmenin şartlarını öngörülemez şekilde değişmesi sonucunda söz konusu olabilen hâkimin sözleşmeyi fesih veya tadili ile karıştırılmaması lazım geldiği görüşündedir. Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 463; Memet Erdem Aybay, s. 336.

dönmesi yollarıyla sona erdirilebilmesi söz konusudur²¹³. Burada ayrıcalıklı olan husus; kısa süreli sözleşmelerde mücbir sebep borcu kaldırırken, mücbir sebebin devamı süresince borcun ifasının ertelenmesi de özellikle ticari sözleşmelerde mücbir sebebe bu hukuki sonuç bağlandığı sürece söz konusu olabilmektedir²¹⁴.

1.4.2.2.2. Karşı Konulamazlık Unsuru Bakımından Farklılık

Başka bir farklılık ise mücbir sebep ile beklenmeyen hal arasında nitelik yönünden değil nicelik yönündendir²¹⁵. Yani her iki kurum da rastlantısal olayların iki ayrı çeşidi olmasına rağmen, mücbir sebep, beklenmeyen hale göre daha büyük ve önemli bir şiddet (yoğunluk), salt bir karşı konulamazlık özelliği göstermekte iken; mücbir sebep derecesine varmayan olaylar, beklenmeyen haller olarak kabul edilmektedir²¹⁶.

Mücbir sebep ile beklenmeyen hal arasında olayın yenilmezliği açısından fark vardır; mutlak olarak karşı konulamaz bir olay mücbir sebep teşkil ederken yalnızca borçlunun karşı koyamayacağı, nisbi nitelikte olan olaylar beklenmeyen hal oluşturur²¹⁷. Mücbir sebep, beklenmeyen halin diğer unsurlarını taşıdığı halde, ek olarak karşı konulamazlığın mutlak olması, kaçınamama durumunun herkes açısından geçerli olması şartlarını da barındırır²¹⁸. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da mücbir sebep ile beklenmeyen hal karşılaştırıldığında, mücbir sebebin daha şiddetli olduğu ve mutlak bir karşı konulamazlık²¹⁹ özelliği gösterdiğini belirtmiş ve beklenmeyen halin daha sınırlı bir hukuki sonuca yöneldiğini ifade etmiştir²²⁰.

Beklenmeyen hal ile mücbir sebebin pratik ayrımı için mücbir sebepte mutlak ve objektif bir kaçınılmazlık söz konusuysa beklenmeyen halde nisbi ve subjektif bir

²¹³ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.166; Dolayısıyla örneğin bir para borcunun beklenmeyen hal yüzünden geç ifası söz konusu olursa borçlu temerrüt faizi ödemek zorundadır, Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 463.

²¹⁴ Acar, “Aşırı İfa Güçlüğü”, s. 112; Akbıyıklı/Dikmen/Eaton, s. 214; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 431; Antalya, **Cilt III**, s. 265.

²¹⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s. 582; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 706; Tandoğan, “Otelcilerin Mes'uliyeti”, s. 223.

²¹⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s.582; Acar, “Aşırı İfa Güçlüğü”, s. 112; Berkin, s. 216; Mücbir sebep durumunda bu yoğun şiddet illiyet bağının kesilmesine neden olmaktadır. İnal, **Borca Aykırılık**, s. 706; Bingöl, s. 191; Antalya, **Cilt II**, s. 230.

²¹⁷ Bingöl, s. 208; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 82; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 678; Antalya, **Cilt II**, s. 230.

²¹⁸ Akıntürk, s. 52; Somer, s. 35.

²¹⁹ Bingöl, s. 208; Beklenmeyen halde imkânsızlığın nisbi, mücbir sebepte de mutlak olması gerektiği yönündeki fikirler için Bkz. Berkin, s. 217.

²²⁰ Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 25.12.2019.

kaçınılmazlık unsuru aranır denilebilir²²¹. Dolayısıyla her mücbir sebep aynı zamanda beklenmeyen hal sayılırken, her beklenmeyen hal bir mücbir sebep olarak kabul edilemeyecektir²²².

Bir görüşe göre²²³, aynı olayın karşı konulamazlık derecesine göre beklenmeyen hal ya da mücbir sebep olarak nitelendirilmesi mümkündür. Şöyle ki; yıldırım nükleer bir tesise düşerse olay mücbir sebep kabul edilmezken bir at arabasının üzerine düşen yıldırım mücbir sebep teşkil edebilir²²⁴. Çünkü burada faaliyet ve işletmeye bağlı tehlikenin niteliği de önem arz etmektedir²²⁵. Dolayısıyla faaliyet alanının tehlike seviyesi yükseldikçe bir olayın mücbir sebep sayılabilme olasılığı da azalmaktadır²²⁶. Bununla beraber Covid-19 salgını da kimi sözleşmelerde mücbir sebep teşkil ederek borcun sona ermesini sağlarken, kimi sözleşmelerde beklenmeyen hal yaratarak sözleşmenin uyarlanması sonucunu doğurabilecektir. Bu nedenle her borç ilişkisinde somut olayın ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.4.2.2.3. Diğer Unsurlar Bakımından Farklılık

Mücbir sebep ile beklenmeyen hali birbirinden ayıran önemli bir ölçüt de olayın dış kökenli olup olmamasıdır. Mücbir sebep, sorumlu tutulacak kişinin işletme ve faaliyet alanı dışında gerçekleşmiş harici bir olayken, beklenmeyen halin işletme veya faaliyet içi bir olay olabilmesi de mümkündür²²⁷.

Öte yandan kimi yazarlar²²⁸ mücbir sebepte öngörülemezlik unsurunun mutlak olduğu, yani hiç kimse tarafından öngörülememesi gerektiğini, beklenmeyen halde ise nisbi olduğunu savunmaktadırlar. Roma Hukuku açısından bakılacak olunursa ilk bakışta beklenmedik halde öngörememe kavramı göze çarparken mücbir sebepte

²²¹ Eren'e göre beklenmeyen halde kaçınılmazlık objektif ve nisbi olmalıdır. Objektiflik aynı şartlar altında makul bir kişinin öngörüsünün esas alınması, nisbilik ise borcun ihlalini önlemek için borçlunun alması gereken önlemler bağlamında ekonomik durumunu göz önünde bulundurulmasıdır. Eren, **Uygun İlliyyet**, s. 144; Antalya, **Cilt III**, s. 439.

²²² Akıntürk, s. 52; Berkin, s. 219; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 466; Türk Hukuk Lügatı, s. 346.

²²³ Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 466; Antalya, **Cilt II**, s. 228; Eren, **Borçlar Genel**, s. 586.

²²⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s. 586; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 710.

²²⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s. 586; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 710.

²²⁶ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 710.

²²⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s. 582; Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak: www.kazanci.com**, e.t.: 25.12.2019; Berkin, s. 217; Somer, s. 35, Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 432; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.82; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 678; Antalya, **Cilt II**, s. 230.

²²⁸ Beklenmeyen halde öngörülemezlik herkes açısından değil sadece aynı faaliyette bulunan kişiler açısından incelenmelidir. Bingöl, s.200; TBK md. 138'de de belirtildiği gibi taraflarca öngörülmemeyen ve öngörülmesi de beklenmeyen hususlar mücbir sebep için yeterlidir. Bu bağlamda mutlak, herkes için geçerli bir öngörülemezlik değil nisbi bir öngörülmezlik hem beklenmeyen hal hem de mücbir sebep için yeterli olacaktır. Bingöl, s. 201; Öngörülemezlik, beklenmeyen halin bir unsuru değildir. Eren, **Uygun İlliyyet**, s. 145.

öngörülse bile engellenememe olgusu ön plandadır²²⁹. Örneğin deprem, sel gibi olaylar mücbir sebep (*vis maior*) sayılırken, edim olarak belirlenmiş bir kölenin veya hayvanın ölümü beklenmeyen haldir (*casus fortuitus*)²³⁰.

Son olarak her iki kavram arasında illiyet bağıını kesme yönünden farklılık bulunmaktadır. Mücbir sebep meydana geldiği her vakit illiyet bağıını kestiği halde, beklenmeyen hal her zaman illiyet bağıını kesmeyebilir²³¹. Haksız fiillerde beklenmeyen hal aynı zamanda zararı meydana getiren ortak nedenlerden biri ise tek başına illiyet bağıını kesmeyecektir²³².

1.5. Çeşitli Hukuk Dallarında Mücbir Sebep Kavramının Düzenlenmesi

Kaynağını Roma Hukuku'ndan alan mücbir sebep kavramı gerek kamu hukukunda gerekse özel hukukta hukuki sonuca bağlanmıştır. Kanunlarımızda ise sözü edilen mücbir sebebin genel kabul gören bir tanımına yer verilmemiş; çeşitli kanunlarda örnekseme yoluyla çeşitli olaylar sayılmıştır²³³. Örneğin, VUK'nun "*Mücbir sebepler*" başlıklı 13. maddesinde, yer sarsıntısı veya sel gibi afetler, mücbir sebep sayılabilecek olaylar olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu'nun "*Mücbir sebepler*" başlıklı 10. maddesinde doğal afet, yasal grev, genel salgın hastalık, kısmi veya genel seferberlik ilanı da mücbir sebep teşkil eden olaylar olarak sayılmıştır²³⁴. Bunların yanında Türk Petrol Kanunu'nun "*Mücbir sebepler*" başlıklı 16. maddesinde de "*doğal afetler, savaş hali, kısmi veya genel seferberlik, genel salgın hastalık ve faaliyet ve yükümlülüklerin yerine getirilmesini engelleyen, yükümlünün kendisi*

²²⁹ Somer, s. 35.

²³⁰ Somer, s. 36.

²³¹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 583; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 708; Antalya, **Cilt II**, s. 230.

²³² Eren, **Borçlar Genel**, s. 796; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 708; Antalya, **Cilt II**, s. 230.

²³³ Bingöl, s. 183; Türk Ticaret Kanunu (md. 731, 811, 944, 907 ve 1287), Türk Borçlar Kanunu (md. 288, 373 ve 579), Vergi Usul Kanunu (md. 13, 15, 90, 111 ve 373), Hukuk Muhakemeleri Kanunu (md. 357), İş Kanunu (md. 34), Elektrik Piyasası Kanunu (md. 5, 6), Maden Kanunu (md. 3, 24, 36, ve 37), Kamu İhale Kanunu (md. 58), Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (md. 48), Türk Petrol Kanunu (md. 8, 16 ve 24), Katma Değer Vergisi Kanunu (md. 11 ve 30), İşsizlik Sigortası Kanunu (md. 48), Devlet İhale Kanunu (md. 84), Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu (md. 10, 19, 23 ve 25), Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu (md. 3 ve 8), Gemi Sağlık Resmi Kanunu (md. 4), Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun (md. 5, 24 ve 45), Şeker Kanunu (md. 4), Umumi Hayata Müessir Afetler Delayıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun (md. 40), Özel Tüketim Vergisi Kanunu (md. 7 ve 8), Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği İle Odalar Ve Borsalar Kanunu (md. 17, 26 ve 39), Harçlar Kanunu (md. 98).

²³⁴ Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu, 5.1.2002 Kabul Tarihli ve 4735 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 22.1.2002, Sayı: 24648.

dışındaki nedenlerden kaynaklanan benzeri haller” mücbir sebep halleri olarak sayılmıştır²³⁵.

1.5.1. Borçlar Hukukunda Mücbir Sebep

Borçlar hukukunda mücbir sebep genel olarak borçlunun borcundan kurtulmasına imkân veren bir olaydır. Doktrin ve Yargıtay Kararlarıncı da kabul edildiği üzere²³⁶, borçlar hukukunda mücbir sebep, zarar görenin kusuru ve üçüncü kişinin kusurunun yanında illiyet bağıını kesen üç sebepten biri olarak değerlendirilmektedir. Bu üç sebep illiyet bağıını kesen neden olmanın yanı sıra kusur sorumluluğunda, kusursuz sorumlulukta ve tehlike sorumluluğunda sorumluluktan kurtulma sebepleridir; kişi mücbir sebebi kanıtlayıp kusursuz sorumluluğa karşı kurtuluş karinesi getirerek sorumluluktan kurtulabilir²³⁷.

Borçlar hukukunda yer alan imkânsızlık kavramı da mücbir sebeple yakın ilişki içerisinde. Karşı konulamazlık unsurunda bahsedildiği üzere bir olayın karşı konulamaz olması; mutlak, herkes için sonuçları aynı olan imkansızlığı doğurmaktadır; böylece mücbir sebep ve kusursuz imkânsızlık arasında bir bağ olduğu söylenebilir²³⁸. Mücbir sebebin neden olduğu kusursuz imkânsızlık hali, borcun yerine getirilmesine engel olur²³⁹. Diğer bir deyişle mücbir sebep sözleşmenin ifasını imkansızlaştırır. Bir

²³⁵ Türk Petrol Kanunu, 30.5.2013 Kabul Tarihli ve 6491 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 11.6.2013, Sayı: 28674; Ayrıca Doğal Gaz Piyasası Lisans Yönetmeliği’nin 46. maddesi uyarınca “Bir olayın mücbir sebep hali sayılabilmesi için; olaydan etkilenen tarafın gerekli özen ve dikkati göstermiş ve önlemleri almış olmasına karşın önlenemeyecek, kaçınılamayacak veya giderilemeyecek olması ve bu durumun etkilenen tarafın ilgili mevzuat kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesini engellemesi gerekir. Mücbir sebeplerin gerçekleşmesi halinde, mücbir sebeplerin etkileri giderilinceye kadar, lisans sahibi bir tüzel kişinin ilgili mevzuattan kaynaklanan yükümlülükleri etkilendikleri oranda Kurul kararıyla ertelenebilir. Söz konusu yükümlülüklerin yerine getirilemeyeceğinin anlaşıldığı hallerde, Kurul, tüzel kişinin yükümlülüğünün kaldırılmasına da karar verebilir. Yükümlülüklerin ertelenmesi veya kaldırılması kararının verilebilmesi için, lisans sahibi tüzel kişinin mücbir sebebin başlama tarihini, mahiyetini, yükümlülüklerine olan etkilerini ve mümkün olması halinde etkilerin tahmini giderilme süresini içeren başvurusunu, mücbir sebebin başlama tarihinden itibaren onbeş gün içerisinde Kuruma yazılı olarak bildirmesi zorunludur. İletim ve dağıtım faaliyetlerine ilişkin yükümlülüklerin kaldırılması taleple edilemez.”

²³⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s. 581; Yargıtay HGK. E. 2012/10-1141 K. 2013/282 T. 27.2.2013, **Kaynak: www.kazanci.com**, e.t.: 19.01.2020; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 81; Nomer, s. 169; Kılıçoğlu, s. 306, Antalya, **Cilt II**, s. 227.

²³⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s. 581; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 689; Burada illiyet bağıının kesilmesi teriminden anlaşılması gereken neden ile sonuç arasında bulunan bir bağıın kesilmesi değil; bunlar arasında uygun illiyet bağıının hiç olmadığıdır. Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 80; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 431.

²³⁸ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 692; Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s.195; İmkânsızlık, mücbir sebebin bir unsuru olmamakla beraber hukuki bir sonucudur. Bingöl, s.185.

²³⁹ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 687; Acar, “Mücbir Sebep”, s. 1; Feyzioğlu, s. 228; Akıntürk, s. 51.

görüŖe göre²⁴⁰ sözleşmenin ifasına engel olan imkânsızlık hususuna mücbir sebep dahildir; ancak imkânsızlık halleri mücbir sebepten çok daha geniŖtir. Dolayısıyla her imkânsızlık hali mücbir sebep kurumunun iŖletilmesine elveriŖli değildir.

Borçlar hukukunda üstlenilen borcun ifası esas olduğundan, TBK md. 112'ye göre borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi halinde, borçlu alacaklının zararını karŖılamakla yükümlü olduğu ifade edilmiŖ; ancak borçlu kendisine bir kusur yüklenemeyeceğini ispat ederse bu sorumluluktan kurtulacağı öngörölmüŖtür. Bununla beraber md. 136'da ise ifa imkansızlığı kavramı düzenlenmiŖ, borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle imkânsız hale gelirse borcun sona ereceği hükmü getirilmiŖtir. Böylece imkânsızlık borçlunun kusuruyla meydana gelirse TBK md. 112; borçluya atfedilemeyen bir sebeple gerçekleŖirse TBK md.136 hükümleri uygulanma alanı bulacaktır²⁴¹. İŖte mücbir sebep de borçlunun borcunu yerine getirememesine sebep olan, ifayı imkansızlaŖtıran veya ifayı geciktiren olaylardan biri olduğundan, borçlu kendisine bir kusur atfedilemeyeceğini ispat ederek tazminat sorumluluğundan kurtulabilmektedir²⁴².

TBK'da ayrıca beklenmedik halden sorumluluk baŖlıklı 119. madde de mücbir sebep ile ilgili sayılabilecek bir hükümdür²⁴³. Her ne kadar madde baŖlıęı beklenmedik halden bahsetse de temerrüde düŖmüŖ olan borçlunun beklenmeyen hal veya mücbir sebepten doğan zarardan sorumsuzluğunun söz konusu olması için temerrüde düŖmede kusurunun bulunmaması gerekmektedir²⁴⁴.

Türk Borçlar Kanunu'nda mücbir sebebin hukuki sonuca bağlandığı diğer bir konu da 373. madde hükmünde mevcuttur. İlgili hükme göre kendisine teslim edilen malları sözleşme sonunda geri vermek zorunda olan kiracı, mücbir sebebin varlığı

²⁴⁰ Arslanlı, s. 1456; Manevi imkânsızlık hallerinin de mücbir sebep oluŖturabileceęi yönünde görüŖ için Bkz. Berkin, s. 222.

²⁴¹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 346; Berkin, s. 225, Aydın Aybay, s. 134; Nomer, s. 343; Baysal, Sorumluluk Hukuku, s. 151; Develioğlu ve Diğerleri, s. 463; Fatih Gündoğdu/Turhan Esener, **Borçlar Hukuku I Sözleşmelerin Kuruluşu ve Geçerliliği (TBK m. 1- 48)**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017, s. 224; Cevdet İlhan Günay, s. 489; Kurt, s. 128; Reisoğlu, s. 410; Sert, s. 44.

²⁴² Aydın Aybay, s. 140, Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 195; Feyzioğlu, s. 219; Yargıtay, kira sözleşmesine konu olan binanın depremde yıkılmasını zorunlu neden sayıp sözleşmenin sona erdiğini kabul etmiŖtir. Yargıtay 19. HD., E.2002/10423, K.2003/7437, T.04/07/2003, Nakleden: Cevdet İlhan Günay, s. 496.

²⁴³ Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 519; Eren, **Borçlar Genel**, s. 1133; Antalya, **Cilt III**, s. 440; Develioğlu ve Diğerleri, s. 460; Reisoğlu, s. 374.

²⁴⁴ Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 519; Eren, **Borçlar Genel**, s. 1133; Antalya, **Cilt III**, s. 440; Develioğlu ve Diğerleri, s. 460; Reisoğlu, s. 374.

halinde bunu ispatlayarak eşyayı geri vermekten veya tazminat ödemekten kurtulabilmektedir²⁴⁵.

TBK md. 576'da otel, motel, pansiyon, tatil köyü gibi yer işletenler, bu hizmetlerden yararlanan kişilerin beraberlerinde getirdikleri eşyanın yok olması, zarara uğraması veya çalınmasından sorumlu oldukları hususu belirtildikten sonra zararın mücbir bir sebepten kaynaklandığını ispat ederek işletenin bu sorumluluktan kurtulabileceği hükmü getirilmiştir²⁴⁶. Buna benzer şekilde md. 579'da garaj, otopark ve benzeri yer işletenlerin kendilerine bırakılan eşya veya eklentilerinin yok olmasından zarara uğramasından veya çalınmasından sorumlu tutulduktan sonra yine mücbir sebep durumunda bunu ispat ile sorumluluktan kurtulabileceği hükmü getirilmiştir²⁴⁷.

Mücbir sebep sözleşmeye dayalı hukuki ilişkilerde söz konusu olabildiği gibi sözleşme dışı sorumluluğun belirlenmesinde de dikkate alınmaktadır²⁴⁸. Bu durum genelde kusursuz sorumluluk halleri için söz konusu olabilmektedir. Örneğin, TBK md. 69 uyarınca bina ve yapı eseri maliki, söz konusu yerlerin yapımındaki bozukluk ve bakımındaki eksikliklerden zarar doğduğunda, bunu tazmin etmekle yükümlüdür. Burada Yargıtay²⁴⁹ ve doktrince²⁵⁰ kabul edildiği gibi bina ve yapı eseri malikinin bu kusursuz sorumluluğunu bertaraf eden, meydana gelen zarar ile yapım ve bakımdaki noksanlık arasındaki illiyet bağıını kesen neden olarak mücbir sebep, kişinin sorumluluktan kurtulmasına olanak sağlamaktadır. Diğer bir kusursuz sorumluluk hali olan araç işletenin sorumluluğu hususunda 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nda düzenlenen bu tehlike sorumluluğu halinde araç işleten, aracın meydana getirdiği zarardan mücbir sebebi ispat ederek kurtulabilmektedir²⁵¹.

²⁴⁵ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 688; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 439.

²⁴⁶ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 688; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 439, Özçelik, **Doktora Tezi**, s. 140; Necip Bilge, **Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri**, Sevinç Matbaası, Ankara 1971, s. 360; Günay, s. 1529.

²⁴⁷ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 688; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 439.

²⁴⁸ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 694.

²⁴⁹ Yargıtay 17. HD. E. 2016/19558 K. 2019/8388 T. 23.9.2019; **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 15.01.2020. “Bina veya yapı eseri malikinin sorumluluğunu ortadan kaldıran, bir başka deyişle, zarar ile yapımındaki bozukluk ve özen eksikliği arasında uygun “nedensellik bağı”nı kesen nedenler ise mücbir sebep, zarar görenin kendi kusuru ve üçüncü kişinin kusuru olarak belirlenmiştir. Buna göre, elektrik iletim direkleri de maddede belirtilen imal olunan şey kapsamında olduğundan, elektrik iletim direklerinin sahibi bu tesisin korunmasından, bu bağlamda bakım eksikliğinden doğan zarardan kusursuz olarak sorumludur.” Yargıtay 3. HD. E. 2018/2896 K. 2019/7141 T. 25.9.2019, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 15.01.2020.

²⁵⁰ İnal, **Borca Aykırılık**, s. 694; Eren, **Borçlar Genel**, s. 671; Berkin, s.221; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel II**, s. 182.

²⁵¹ Karayolları Trafik Kanunu, 13/10/1983 Kabul Tarihli ve 2918 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 18/10/1983, Sayı: 18195; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel II**, s. 208; Nomer, s. 218.

1.5.2. İş Hukukunda Mücbir Sebep

İş hukukunda mücbir sebep kavramı İş Kanunu'nun (İK) 24. ve 25. maddelerinde “zorlayıcı neden” terimi ile karşımıza çıkmaktadır²⁵². İK'ın 24. maddesinin III. bendinde, işçinin iş sözleşmesini zorlayıcı neden sonucu haklı sebeple feshi düzenlenmişken, 25. maddenin III. bendinde ise işverenin iş sözleşmesini zorlayıcı nedenle feshi düzenlenmiştir.

İşverenin kusuru olmaksızın bir ifa imkansızlığı ile karşı karşıya kalınması ve işçinin iş görme borcunu yerine getirememesi durumunda iş sözleşmesi askıya alınmakta, borçlar hukukunun genel kurallarında olduğu gibi işçi kendiliğinden borcundan kurtulamamaktadır²⁵³. İşyerinde bir haftadan uzun süren, önceden öngörülemeyen ve kaçınılamayan bir nedenle işin görülmesi olanaksız hale gelirse işçi haklı nedenle fesih hakkını kullanabilmektedir²⁵⁴. Örneğin, deprem, su baskını, idarenin işyerine el koyması, belediye tarafından yapılan yolun genişletilmesi çalışmaları nedeniyle çalışmaların durması, hammadde yasakları gibi haller işçi tarafından haklı nedenle fesih sebeplerini oluştururlar²⁵⁵. Yargıtay da Libya'da yaşanan iç savaş nedeniyle işçilerin iş sözleşmesini haklı nedenle feshedebileceklerine karar vermiştir²⁵⁶. Aynı imkân İK md. 25/III gereği işverene de verilmiştir; sel, deprem veya kar gibi doğal olaylar nedeniyle ulaşımın kesilmesi veya salgın hastalık sebebiyle o civarın dışına çıkışın yasaklanması gibi nedenler meydana gelir ve bu durum bir haftadan fazla işçiyi çalışmaktan alıkoyarsa, işveren zorlayıcı nedene dayanarak iş sözleşmesini haklı

²⁵² İş Kanunu, 22/5/2003 Kabul Tarihli ve 4857 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 10/6/2003, Sayı: 25134.

²⁵³ Sarper Süzek, **İş Hukuku**, Yenilenmiş 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2015, s. 718; Tuba Öztürk, “İş Hukukunda Mücbir Sebep”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bilim Dalı, İstanbul 2011, s. 59; Yargıtay 7. HD. 2015/28109 E., 2015/15049 K. T. 15.09.2015, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 27.12.2019.

²⁵⁴ Süzek, s. 728; E. Tuncay Senyen-Kaplan, **Bireysel İş Hukuku**, Yenilenmiş 8. Baskı, Ankara 2017, s. 312.

²⁵⁵ Süzek, s.728; Senyen-Kaplan, s. 312.

²⁵⁶ “Davacı tanığı Neşat, Libya'da iç savaş çıkması üzerine Türkiye'ye döndüklerini ve iş sözleşmelerinin sona erdirildiğini beyan etmiştir. Tüm dosya kapsamı ve özellikle davacı tanığının bu beyanı dikkate alındığında; fesih nedeni olan iç savaş halinin 4857 sayılı İş Kanunu'nun 25/III madde hükmünde belirtilen zorlayıcı sebep niteliğinde olduğu, bu durumda işçinin kıdem tazminatına hak kazanacağı...” Yargıtay 9. HD., 2016/12979 E., 2018/21010 K., 20/11/2018 T. **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 27.12.2019; “Libyada yaşanan olaylar ve akabinde başlayan iç savaş herkesçe bilinen vakua niteliğinde olup bu durum işçiyi işyerinde bir haftadan fazla süre ile çalışmaktan alıkoyan zorlayıcı bir sebeptir.” Yargıtay 22. HD. 2015/11379 E., 2016/16452 K. T. 06.06.2016, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.: 27.12.2019.

nedenle feshedebilmektedir²⁵⁷. Bu bağlamda iş hukukunda zorlayıcı neden ile mücbir sebep kavramları esasında aynı anlamda kullanılmaktadır²⁵⁸.

İş hukukunda mücbir sebebin hukuki sonuç doğurduğu başka bir kurum ise kısa çalışmadır. 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu'na²⁵⁹ göre belirli durumlarda çalışma süreleri üç ayı geçmeyecek şekilde geçici olarak azaltılabilmekte veya en az dört hafta durdurulabilmektedir. Buna bağlı olarak çıkarılan Kısa Çalışma Yönetmeliği'ne göre de deprem, yangın salgın hastalık gibi nedenlerle işyerlerinin kısa çalışma yapmaları mümkündür²⁶⁰. Bu bağlamda Covid -19 salgını nedeniyle kısa çalışma ve kısa çalışma halinde verilecek ödenekler gündeme gelmiş; virüs sebebiyle işyerleri olumsuz etkilenen işverenlerin Türkiye İş Kurumu'na talepte bulunarak kısa çalışma şartları ve ödeneğinden yararlanmaları fırsatı getirilmiştir²⁶¹.

İş hukukunda mücbir sebep, ayrıca İK md. 42'de zorunlu nedenlerle fazla çalışmada ve İK md. 64'te telafi çalışması yaptırılmasında düzenlenmiştir; bununla beraber mücbir sebebin toplu iş sözleşmesinin normatif hükümlerinin iş sözleşmesine uygulanmasını kaldıran bir hal olarak düşünülebileceği de doktrinde yer almıştır²⁶².

İş Kanunu'nda işçiye çalışmaktan kaçınma hakkı veren 34. maddesinde ise ücretin mücbir bir neden dışında yirmi gün içinde ödenmediği takdirde işçinin iş görme borcunu yerine getirmekten kaçınabileceği öngörülmüştür. Ücretin ödenmemesinin nedeni deprem, su baskını gibi bir mücbir sebep teşkil eden olay ise işçi iş görmekten kaçınma hakkını kullanamayacaktır²⁶³. Bir görüşe göre²⁶⁴ mücbir sebep, doğal afetlerle

²⁵⁷ Süzek, s. 718.

²⁵⁸ Kimi görüşe göre ise İş Kanunu'nda mücbir sebep ve zorlayıcı neden kavramlarının ayrı ayrı maddelerde kullanılması karışıklık yaratmaktadır. Ancak bu iki kavram arasında hukuki sonuç bakımından bir fark yoktur. Betül Erkanlı Başbüyük, **İşçinin İş Görmekten Kaçınma Hakkı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s. 127.

²⁵⁹ İşsizlik Sigortası Kanunu, 25/8/1999 Kabul Tarihli ve 4447 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 8/9/1999, Sayı: 23810.

²⁶⁰ Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik, Resmî Gazete Tarihi: 30.04.2011 Resmî Gazete Sayısı: 27920; İlgili yönetmelikte zorlayıcı nedenin: "İşverenin kendi sevk ve idaresinden kaynaklanmayan, önceden kestirilemeyen, bunun sonucu olarak bertaraf edilmesine imkân bulunmayan, geçici olarak çalışma süresinin azaltılması veya faaliyetin tamamen veya kısmen durdurulması ile sonuçlanan dışsal etkilerden kaynaklanan dönemsel durumları ya da deprem, yangın, su baskını, heyelan, salgın hastalık, seferberlik gibi durumlarını" ifade ettiği belirtilmiştir. Hasan Kayırgan, "Hapis Cezası Nedeniyle İş Görme Edimini Yerine Getiremeyen İşçinin İş Sözleşmesi Zorlayıcı Nedene Dayanarak Feshedebilir mi?", **Lexpera**, <https://blog.lexpera.com.tr/hapis-cezasi-nedeniyle-is-gorme-edimini-yerine-getiremeyen-iscinin-is-sozlesmesi/>, 08/08/2019, e.t.:15/12/2019; Senyen-Kaplan, s. 373.

²⁶¹ <https://www.iskur.gov.tr/isveren/kisa-calisma-odenegi/genel-bilgiler/>, e.t.:27.03.2020

²⁶² Turhan Esener, **İş Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Sevinç Matbaası, Ankara 1978, s. 411; Senyen-Kaplan, s. 339

²⁶³ Fevzi Şahlanan, **İş Hukuku ile İlgili Yargıtay Kararları: Karar İncelemeleri (Aralık 2004 – Ocak 2011)**, İkinci Baskı, Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası, İstanbul 2016, s. 208; Erkanlı Başbüyük, s. 127; Senyen-Kaplan, s. 181.

²⁶⁴ Şahlanan, s. 208

sınırlı olmamakla birlikte işverene beklenen bir havalenin gelmemesi veya işini yaptığı kişiden bedeli alamamış olması gibi işverenin kusuruna dayanmayan nedenlerin de iyiniyet esasınca kabul edilmesi gerekmektedir. Başka bir görüşe²⁶⁵ göre ise işletme içi bir ekonomik kriz veya mali problemler mücbir neden olarak kabul edilmemektedir.

1.5.3. Medeni Usul Hukuku ve İcra İflas Hukukunda Mücbir Sebep

Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)'nin²⁶⁶ “*Senetle ispat zorunluluğunun istisnası*” başlıklı 203. maddesi yangın, deniz kazası ve deprem gibi durumlarda senet alınmasının imkânsız veya olağanüstü güç olduğu hükmünü getirmiştir. Bu haller mücbir sebep hali doğurabilecektir ve kanun, bu olaylar meydana geldiğinde senetle ispatın istisnası olarak tanık dinletilebileceğini kabul etmiştir. Ayrıca yine aynı madde, senedin sahibinin elinde beklenmeyen bir hal veya zorlayıcı bir nedenle (mücbir sebeple) kaybolduğu ile ilgili delil veya emare bulunması durumunda tanıkla ispat edilebilir olduğu hükmünü getirmiştir²⁶⁷.

Mücbir sebepler medeni usul hukukunda sadece senetle ispatın istisnasını oluşturmayıp başka hallerde de etkilerini göstermektedir. Örneğin; HMK md. 127’de, davalıya, durum ve şartlara göre, verilen süre içerisinde cevap dilekçesi hazırlanmasının *çok zor veya imkânsız* olduğu durumlarda ek süre verilebileceği hükme bağlanmıştır²⁶⁸.

Mücbir sebebin medeni usul hukukunda başka bir yansıması da HMK md.21 gereği yargı yerinin belirlenmesi hususundadır²⁶⁹. Maddeye göre davaya bakmakla görevli ve yetkili mahkemenin davaya bakmasına herhangi bir engel çıkarsa yargı yerinin belirlenmesi yoluna başvurulur. Gerçi maddede *herhangi bir engel* kavramı kullanılmış olsa da görevli ve yetkili mahkemenin davaya bakmasına mücbir sebebin de engel olabileceği sonucu çıkmaktadır²⁷⁰.

Diğer bir belirgin örnek ise 95. maddede düzenlenen eski hale getirme kavramıdır. Kanunen belirli veya hâkimin verdiği kesin süreler içinde bir işlemi *elde olmayan sebeplerle* yapamayan kişi eski hale getirme talebinde bulunarak mücbir

²⁶⁵ Haluk Hadi Sümer, **İş Hukuku Uygulamaları**, Yedinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 168; Erkanlı Başbüyük, s. 129; Senyen-Kaplan, s. 181.

²⁶⁶ Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 12.1.2011 Kabul Tarihli ve 6100 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 4.2.2011, Sayı: 27836.

²⁶⁷ Berkin, s. 211; Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özekes; **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2014, s. 433; Murat Atalı/İbrahim Ermenek, **Medeni Usul Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 257.

²⁶⁸ Berkin, s. 212; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 302.

²⁶⁹ Berkin, s. 213; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 123.

²⁷⁰ Berkin, s. 213.

sebebin ortaya çıkardığı hukuki olumsuzluklardan kurtulabilecektir²⁷¹. Böylece taraf iradesinin tamamen dışında meydana gelen olayların tarafa eski hale getirme imkânı tanıyacağı belirtilmiştir²⁷². Eski hale getirme kavramına benzer şekilde İcra ve İflas Kanunu (İİK)’da gecikmiş itiraz kurumu düzenlenmiştir²⁷³. İİK’nın 65. maddesi hükmü mücbir sebep nedeniyle itiraz süresini geçirmiş borçlu için gecikmiş itiraz yolunu açmış ve kusuru olmadan süreyi geçirmiş kişinin paraya çevirme işlemi bitinceye kadar itirazda bulunabileceğini belirtmiştir²⁷⁴.

1.5.4. Ticaret Hukukunda Mücbir Sebep

Türk Ticaret Kanunu’nda (TTK) mücbir sebep kavramı, tezimizin konusu olan ve ikinci ile üçüncü bölümlerde ayrıntısıyla incelenecek kambiyo senetlerinden poliçe hükümlerinde (md. 731) ve çek hükümlerinde (md. 811) hukuki sonuca bağlanmıştır. Burada bu iki madde dışında mücbir sebebin Türk Ticaret Kanunu’nda hangi durumlarda hukuki sonuca bağlandığı hususu üzerinde durulacaktır.

1.5.4.1. TTK Md. 907 Bağlamında Mücbir Sebep

TTK’nın taşıma işleri kitabında düzenlenen Seferin Durdurulması başlıklı 907. maddede (6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu²⁷⁵ (ETTK) md. 799) yolcu taşımacılığında seferin yapılamamasının mücbir bir sebepten kaynaklanması durumunda sözleşmenin kendiliğinden geçersiz olduğu hükmünü getirmiştir. İlgili madde şu şekildedir: “Ölüm, hastalık veya bunun gibi bir mücbir sebep dolayısıyla sefer yapılamamışsa, sözleşme, taraflardan hiçbirine tazmin yükümlülüğü doğurmaksızın kendiliğinden geçersiz olur.”

Maddede mücbir sebeplere “bunun gibi” demek suretiyle tahdidi olmaksızın örnekler verilmiştir. Kanunun kabul ettiği mücbir sebep örnekleri ölüm ve hastalıktır. Yolcu taşıma sözleşmesi söz konusu olduğunda, bir mücbir sebep hali ortaya çıkarsa sözleşmenin kendiliğinden hükümsüz olması yeterli görülmemiş ayrıca tarafların

²⁷¹ Berkin, s. 212.

²⁷² F. Ebru Gündüz, "Mücbir Sebebin İdari Dava Açma Süresine Etkisi". **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 23, S. 2, Ankara 2019, s. 249.

²⁷³ İcra ve İflas Kanunu, 9.6.1932 Kabul Tarihli ve 2004 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 19.6.1932, Sayı: 2128.

²⁷⁴ Berkin, s.213; Hakan Pekcanitez/ Oğuz Atalay ve Diğerleri, **İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı**, 2. Bası, Yetkin Yayınları, İstanbul 2015, s. 146.

²⁷⁵ Ticaret Kanunu, 29.06.1956 Kabul Tarihli ve 865 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 09.07.1956, Sayı: 9353.

tazminat yükümlülüğünden de kurtulması öngörülmüştür. Bu bağlamda taşıyıcı, mücbir sebep nedeniyle seferin yapılamadığını ispatlayarak sorumluluktan kurtulacaktır²⁷⁶.

1.5.4.2. TTK Md. 944 Bağlamında Mücbir Sebep

TTK'nın beşinci kitabında düzenlenen Deniz Ticareti hükümlerinden Bayrak Şahadetnamesi başlıklı 944. maddesi (ETTK md. 828) *“Türkiye dışında bulunan bir gemi Türk Bayrağını çekme hakkını elde ederse, geminin bulunduğu yerdeki Türk konsolosu tarafından Türk Bayrağını çekme hakkına dair verilecek ‘‘bayrak şahadetnamesi’’ gemi tasdiknamesi yerine geçer. Bayrak şahadetnamesi, düzenlendiği günden itibaren ancak bir yıl için geçerlidir; yolculuk, mücbir sebep yüzünden uzadığı takdirde süre de uzar.”* şeklinde hüküm getirmiştir. Mücbir sebep burada geminin Türk bayrağı çekme hakkına dayanan bu şahadetnamenin süresinin uzaması hususunda rol oynamaktadır. Kural olarak 1 yıl süreli verilen bu şahadetname yolculuğun mücbir sebep dolayısıyla uzaması halinde yolculuk bitene kadar geçerli olacaktır.

1.5.4.3. TTK Md. 1287 Bağlamında Mücbir Sebep

TTK' nun Kusursuz Çatma başlıklı 1287. maddesinde (ETTK md.1216) mücbir sebebin hukuki sonuç doğurduğu *“Çatma, umulmayan bir hâl veya mücbir sebep yüzünden meydana gelmiş veya neden ileri geldiği anlaşılamamışsa, çarpışan gemilerin veya gemilerde bulunan insanların yahut eşyanın çatma yüzünden uğradıkları zarara, o zarara uğrayan kişi katlanır.”* hükmü getirilmiştir. Burada umulmayan halin (beklenmeyen hal) ve mücbir sebebin bir çatmaya neden olması durumunda olayın kusursuz çatma olarak nitelendirileceği ve zarar gören tarafların tazminat talep edemeyecekleri hükme bağlanmıştır²⁷⁷. Kusursuz çatma çerçevesinde bir çatma olayı meydana gelirse, çatışan gemi kaptan ve donatanları, meydana gelen zararı tazmin etmek zorunda bırakılamazlar²⁷⁸.

Geminin elektrik sistemindeki aksaklık nedeniyle navigasyon cihazları çalışmadığı için bir çarpışma olduysa, bu mücbir sebep değildir; ancak şiddetli fırtına

²⁷⁶ Gönen Eriş, *Açıklamalı – Gerekçeli – İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Taşıma Hukuku (Taşıma Hukuku)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s. 910.

²⁷⁷ Fehmi Ülgener, Çatma Halinde Ödenecek Tazminat Bakımından Tekne ve P&I Sigortacısının Sorumlulukları, <http://www.ulgener.com/files/upload/files/articles/turkish/03.Catmahalindepihmsor.pdf>, e.t.:01/01/2020, s. 1.

²⁷⁸ Ergun Ersoy, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Çatma Hükümlerinin Değerlendirilmesi, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/801836>, e.t.:01/01/2020 s. 497.

veya sis gibi olaylar kaçınılmaz, harici ve öngörülemez nitelikte olduklarından mücbir sebep hali oluşturup kaptanın sorumluluğunu doğurmaz²⁷⁹. Ayrıca burada mücbir sebep sayılacak olay ile ihlal arasında uygun bir illiyet bağı bulunmalıdır²⁸⁰.

²⁷⁹ Didem Algantürk Light, **Denizde Çatma Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 51.

²⁸⁰ Algantürk Light, s. 52.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİNDE MÜCBİR SEBEBİN ETKİLİ OLDUĞU HALLER

2.1. Kambiyo Senedi Kavramı ve Özellikleri

Kelime anlamı olarak kambiyo, iki ülke parasının değiştirilmesi; kambiyo işlemleri ise paranın yerine kullanılan senetlerin alım satımına dair işlemler anlamına gelmektedir²⁸¹. Kambiyo senetleri ödeme veya kredi aracı olarak kullanılan, ticari senetler de denilen senetleri ifade etmektedir²⁸². Kambiyo senetleri, TTK'nın Üçüncü Kitabı olan Kıymetli Evrak'ın dördüncü kısmında 670 ve 823. maddeler arasında düzenlenmiştir. TTK'ya göre kambiyo senetleri poliçe, bono ve çekten ibarettir; dolayısıyla sınırlı sayı ilkesine (numerus clausus) tâbi oldukları kabul edilmektedir²⁸³.

Kambiyo senetlerinde alacak hakkı senede bağlanmaktadır; senedi elinde bulunduran hamil ise bu hakka dayanarak bedelin kendisine ödenmesini isteyebilir; bu sebeple kambiyo senedi alacak senedi şeklinde de ifade edilebilmektedir²⁸⁴. Bedelin bir miktar para olması nedeniyle yapmama veya katlanma şeklinde veya bir malın teslimi şeklindeki edimlerin kambiyo senedine bağlanması söz konusu olamaz²⁸⁵.

Sıkı şekil şartlarına bağlı olan kambiyo senetlerinde, bulunması zorunlu unsurlar senette bulunmadıkça, kambiyo senedi niteliği taşıyamayacaktır²⁸⁶. Bu nedenle poliçe, bono veya çek için TTK uyarınca zorunlu olarak senette bulunması öngörülmüş

²⁸¹ “Kambiyo”, <https://sozluk.gov.tr/>, e.t.:10/01/2020; Hasan Pulaşlı, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019, s. 118.

²⁸² Naci Kınacıoğlu, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Basımevi, Ankara 1982, s. 93; Şaban Kayıhan, **6728 sayılı Kanun ile Değişmiş Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanununa Göre Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 87.

²⁸³ Fatih Bilgili/Ertan Demirkapı, **Kıymetli Evrak Hukuku(Kıymetli Evrak)**, 9. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa 2018, s. 59; Fırat Öztan, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncelleştirilmiş 23. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, s. 67; Abuzer Kendigelen/ İsmail Kırca, **Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri**, 1. Basıdan 2. Tıpkı Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019, s. 123; Mertol Can, **Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı)**, Gözden Geçirilmiş Dördüncü Bası, İmaj Yayınevi, Ankara 2019, s. 57; Hüseyin Ülgen/ Mehmet Helvacı/ Arslan Kaya/N. Füsün Nomer Ertan, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 12. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019, s. 103; Mehmet Bahtiyar, **Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları Soru Örnekleri (Kıymetli Evrak)**, Güncellenmiş 17. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2019, s. 45.

²⁸⁴ Ali Bozer/Celal Göle, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 8. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2018, s.65; Pulaşlı, s. 118; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 58; Öztan, s. 69; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 48; Can, s. 60; Kendigelen/Kırca, s. 165.

²⁸⁵ Pulaşlı, s.118; Öztan, s. 69.

²⁸⁶ Bozer/Göle, s.65; İsmail Kayar, **Ticaret Hukuku (Ticaret Hukuku)**, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 605; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 56; Yaşar Karayalçın, **Ticaret Hukuku Dersleri II. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)**, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1957, s. 32; Öztan, s. 68; Kendigelen/Kırca, s. 125; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 66.

unsurlar birer ispat şartı değil geçerlilik şartı olarak düşünülebilir²⁸⁷. Bir görüşe göre²⁸⁸ Ticaret Hukuku kapsamında yasa koyucunun şekli bu derece sert biçimde düzenlediği başka alan daha yoktur.

Senetlerin tedavül gücünü arttıran ve hukuki güvenliği sağlayan bir özellik olarak senet ödenmediğinde hamil, senedin üzerinde imzası olan diğer ilgililerden de alacağı talep edebilir ki bu durum, kambiyo senetlerinde müteselsil sorumluluğun geçerli olduğunu göstermektedir²⁸⁹. Burada göz ardı edilmemesi gereken husus, kambiyo senetlerinde imzanın el ile atılması gerekliliğidir²⁹⁰. TBK md. 15 vd. hükümlerinde belirtilen şekliyle, imzanın el yazısı dışında bir araçla atılması veya parmak izi veya işaret kullanılması kambiyo senetlerinde kabul edilmemektedir. Ayrıca TTK md. 1526 uyarınca güvenli elektronik imza ile poliçe, bono veya çek düzenlenemez²⁹¹.

Kambiyo senetleri illetten mücerret olan, diğer bir deyişle asıl borç ilişkisindeki sakatlığın kambiyo ilişkisini etkileyemeyeceği soyut senetlerdir²⁹². Kambiyo senedi düzenlenmesine neden olan bir borç ilişkisi geçersiz olarak kurulmuş olsa da kambiyo senedi geçerliliğini yitirmez. Senet, temel işlemten sıyrılarak vücut bulur. Bunun sonucu olarak temel işlemin tarafı olan kişiler arasında mevcut şahsi def'iler kambiyo ilişkisinde ileri sürülemez. Ancak, temel borç ilişkisinin tarafları, asıl ilişkinin sonucu olan şahsi def'ileri ileri sürebilecektir²⁹³.

Kambiyo senetleri devir şekillerine göre yapılan ayırımıda²⁹⁴ kanunen emre yazılı senetlerdendir²⁹⁵. Kambiyo senetlerinde emre veya benzeri bir kayıt olmasa da poliçe

²⁸⁷ Pulaşlı, s. 118.

²⁸⁸ Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 56.

²⁸⁹ Bozer/Göle, s.66; Pulaşlı, s. 119; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s.607; Karayalçın, s. 33; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 48.

²⁹⁰ Reha Poroy / Ünal Tekinalp, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları 6728 Sayılı Kanunla Değişik Çek Kanunu Yorumu ile**, Gözden Geçirilmiş ve Yeniden Yazılmış 22. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018, s. 165; Kayıhan, s. 89; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 59; Öztan, s. 73; Can, s. 67.

²⁹¹ Pulaşlı, s. 157; Can, s. 67; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 52.

²⁹² Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 98; Bozer/Göle, s. 65; Pulaşlı, s. 119; Karayalçın, s. 33; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 48; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s.607; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s.54; Can, s. 61; Bir kambiyo senedinin illetten mücerret olması nedeniyle alt ilişkiden kaynaklı defiler ileri sürülememekte; bu da kıymetli evraka olan güvenin artması; senedin tedavül gücü kazanmasını sağlamaktadır. Hamit Dünder, “Kambiyo Senetlerinde Soyutluk (Mücerretlik) İlkesinin Yargıtay İçtihatlarıyla Birlikte İncelenmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 3, S. 26, Ekim 2008, Sayfa: 37-43, s. 42, <https://www-jurix-com-tr/article/435>, e.t.:29/01/2020.

²⁹³ Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 75; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 35.

²⁹⁴ Senedin devri için zilyetliğin devrinin yanında kanunun aradığı diğer işlemlere göre kıymetli evrak; emre, nama ve hamile yazılı olmak üzere ayrılırlar. Emre yazılı kıymetli evrak ciro yoluyla; nama yazılı kıymetli evrak alacağın devri yoluyla; hamile yazılı kıymetli evrak ise yalnızca zilyetliğin geçirilmesi ile devredilmektedir. Can, s. 20 vd.; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 63 vd.; Kendigelen/Kırca, s. 30 vd.; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 21 vd.

bono ve çekler kanunen emre yazılı sayılır; ancak açıkça “emre değildir” veya “ciro edilemez” kaydı konularak nama yazılı senede çevrilmesi de mümkündür²⁹⁶.

Kambiyo senetlerinde imzaların birbirinden bağımsızlığı söz konusudur²⁹⁷. TTK md. 677’ye göre senet üzerinde senetle borçlanmaya ehil olmayan kişilerin imzasının, sahte imzanın, hayali kişilerin imzasının veya imzalayan kişiyi bağlamayan bir imzanın bulunması, diğer imzaların geçerliliğini etkilemez²⁹⁸. Örneğin; senedi düzenleyen kişinin fiil ehliyeti yoksa, o kişinin borcu geçersiz olacaktır; ancak senedin tedavülü sonucu senede imza atan cirantaların bu geçersizliği ileri sürmeleri mümkün değildir, her imza diğerlerinden ayrı olarak değerlendirilecektir²⁹⁹.

Kambiyo senetleri milletlerarası ticarete önemli yeri olan ve kamu güvenine mazhar senetlerdir³⁰⁰. Kamu güvenine mazhar kıymetli evrakta, senet ilişkisi dışındaki kişiler yönünden bakıldığında, senetle bağlı olan hakkın mevcut ve senedin geçerli olduğuna ilişkin güvenin korunması söz konusudur³⁰¹.

2.2. Kambiyo Senedi Türleri

2.2.1. Poliçe

2.2.1.1. Genel Olarak Poliçe Kavramı ve Unsurları

Poliçe, TTK içerisinde en geniş düzenlenen kambiyo senedi türüdür. Hukuki niteliği itibariyle nitelikli bir havale olan poliçede düzenleyen (keşideci), lehtar ve muhataptan oluşan üçlü bir ilişki söz konusudur³⁰². Keşideci senedi düzenleyerek lehtara alacağı için muhataba başvurma yetkisini verir. Poliçe, lehtara tahsil yetkisi,

²⁹⁵ Bozer/Göle, s.65; Pulaşlı, s.119; Kayıhan, s.88; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s.606; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s.57; TTK md. 681 uyarınca “Her poliçe açıkça emre yazılı olmasa da, ciro ve zilyetliğin geçirilmesi yoluyla devredilebilir”. Ciro, emre yazılı senetlerin devir şekli olduğundan bu hüküm gereği poliçe kanunen emre yazılı sayılmaktadır. Aynı madde TTK md. 778’in atfı ile bonolara da uygulanacağından bonolar da kanunen emre yazılı senetlerdendir. Ayrıca TTK md 788 gereği çeklerin de ciro ile devri öngörüldüğünden çekler de emre yazılı senet olarak kabul edilmektedir. Poroy/Tekinalp, s. 94.

²⁹⁶ Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 606; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 57; Bozer/Göle, s. 72; Poroy/Tekinalp, s. 94.

²⁹⁷ Öztan, s. 68; Bozer/Göle, s. 65; Pulaşlı, s.119; Karayalçın, s. 33.; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s.607; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 67; Poroy/Tekinalp, s. 178.

²⁹⁸ Pulaşlı, s.119; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 67; Öztan, s. 68.

²⁹⁹ Pulaşlı, s.120; Öztan, s. 68.

³⁰⁰ Bozer/Göle, s. 67; Öztan, s. 69; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 17.

³⁰¹ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 18; Öztan, s. 35; Can, s. 40; Kendigelen/Kırca, s. 48.

³⁰² Gönen Eriş, **Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre: Kıymetli Evrak: Poliçe- Bono – Çek- Makbuz Senedi- Varant (Kıymetli Evrak)**, Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 303; Pulaşlı, s. 129; Bozer/Göle, s. 71; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 118; Can, s. 71; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 55.

muhabata da lehtara ödeme yapma yetkisi verdiğinden çifte yetki veren bir havale niteliğindedir³⁰³. Burada muhatap poliçeyi kabul edip etmemekte serbest olmakla beraber kabul ettiği takdirde, ödeme yükümlülüğü altına girmektedir³⁰⁴.

Poliçe, lehtar veya cirantalar tarafından ciro işlemi yapılmak suretiyle bir başkasına devredilebilir; bu şekilde ticari hayatta tedavülü sağlanan senedi devralarak elinde bulunduran en son kişiye hamil denir³⁰⁵. Hamil, kabul veya ödeme için senedi muhabata ibraz eder; kabul edilmeme ve ödenmeme durumlarında ise protesto çekerek kendisinden önce gelen kişilere senet bedelini ödenmesi için başvurur³⁰⁶. Poliçeyi kabul etmiş olan muhatap, düzenleyen ve cirantalar kural olarak senet bedelinden müteselsilen sorumludurlar³⁰⁷.

TTK'nın 671. maddesinde poliçede bulunması gereken unsurlar sayılmıştır. Bunlardan ilki senet metni içerisinde poliçe kelimesinin veya başka dilde olan karşılığının kullanılmasıdır³⁰⁸. Ayrıca belirli bir bedelin kayıtsız şartsız havalesi ve bedelin muhakkak para şeklinde metnin içerisinde yazılı olması gerektiği öngörülmüştür³⁰⁹. Bundan çıkarılacak sonuç ise poliçede bedelin bir eşya olamayacağı, ayrıca bedelin muhakkak belirli olması gerektiğidir³¹⁰. Diğer bir zorunlu unsur ise muhabatın adı soyadının, tüzel kişiye adının ve tacir tüzel kişi ise ticaret unvanının yazılmasıdır; burada dikkat edilmesi gereken husus, birden fazla muhatap gösterilebilmekle beraber alternatif şekilde muhatap gösterilememektedir³¹¹. Poliçenin düzenlenip verildiği lehtarın da adı ve soyadının, tüzel kişiye adının, tacir tüzel kişi ise

³⁰³ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 55; Bozer/Göle, s.72; Kayıhan, s.94; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s.125-126; Kendigelen/Kırca, s. 144; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 118; Can, s. 71.

³⁰⁴ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 70; Kendigelen/Kırca, s. 148; Pulaşlı, s.130, Bozer/Göle, s.71; Senedin muhatap tarafından kabulüne kadarki süre içerisinde veya kabul edilmeme durumunda düzenleyenin asıl borçlu olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Düzenleyenin kendisini ödememeden sorumlu tutamaması, düzenleyene başvuru için ayrı bir zamanaşımı olması ve ona karşı sebepsiz zenginleşme hükümleriyle başvurulabilmesi gerekçeleriyle asıl borçlu olduğu yönünde Bkz. Poroy/Tekinalp, s. 179; Pulaşlı, s. 169; Karşı görüş olarak ise; poliçe, belirlediği süre içinde ibraz edilmezse, kabul edilmeme veya ödenmeme sorumluluklarından kurtulabilmesi; düzenleyen hakkındaki zamanaşımının cirantalar için de geçerli olması ve nihayetinde sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanılmasının nedeninin onun poliçeyi düzenleyen olmasından kaynaklandığı gerekçeleriyle asıl borçlu olmadığı ifade edilmiştir. Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 116; Kendigelen/Kırca, s. 148.

³⁰⁵ Pulaşlı, s. 130; Kayıhan, s. 93; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 56.

³⁰⁶ Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 110; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 74.

³⁰⁷ Pulaşlı, s. 133; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 110; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 97.

³⁰⁸ Poroy/Tekinalp, s. 151; Pulaşlı, s.133, Bozer/Göle, s.74; Kayıhan, s. 96; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 269; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 112; Can, s. 73; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 56; Kendigelen/Kırca, s. 145.

³⁰⁹ Pulaşlı, s. 135; Poroy/Tekinalp, s. 151; Bozer/Göle, s.75; Kayıhan, s. 96; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 112; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 57.

³¹⁰ Bozer/Göle, s. 75; Kayıhan, s. 97; Öztan, s. 80; Kendigelen/Kırca, s. 165; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 57.

³¹¹ Pulaşlı, s.138, Poroy/Tekinalp, s. 154; Bozer/Göle, s.82; Kayıhan, s. 103; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s.271; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 58.

ticaret unvanının poliçede gösterilmesi gerekir³¹². Son olarak düzenleyenin imzası ve düzenleme tarihi de poliçede bulunması gereken zorunlu unsurlardır³¹³.

Poliçenin şekli unsurları arasında alternatif zorunlu unsurlar da bulunmaktadır³¹⁴. Poliçede zorunlu unsurların bulunmaması durumunda senedin poliçe niteliğine kavuşamamış sayılmasına rağmen alternatifli zorunlu unsurlar söz konusu olduğunda senet poliçe niteliğini taşımaya devam edecektir. Örneğin; poliçede düzenleme yeri gösterilmemişse düzenleyenin adının yanında yazılı yer varsa düzenleme yeri sayılacak, senet poliçe niteliğini koruyacaktır³¹⁵. Diğer bir alternatifli unsur ise ödeme yeridir; poliçede ödeme yeri olarak açıkça bir yer belirtilmemişse muhatabın adının yanındaki yer ödeme yeri sayılacaktır³¹⁶. Bu alternatifli unsurlar dahi bir poliçede bulunmuyorsa, senet poliçe niteliğine sahip olamayacaktır.

Zorunlu ve alternatifli zorunlu unsurların yanı sıra poliçede isteğe bağlı unsurlar da belirtilebilir. Poliçelerde vadenin yazılması hususu isteğe bağlı bir unsurdur; vade gösterilmediği takdirde poliçe niteliği kaybolmayacak, TTK'nın 672. maddesi gereği görüldüğünde ödenmesi gerekli poliçe olarak kabul edilecektir³¹⁷.

2.2.1.2. Poliçenin Devri ve Poliçede Kabul

Poliçe, emre yazılı bir senet olduğundan kural olarak ciro ve zilyetliğin devri yoluyla devredilmekle beraber; nama yazılı hale getirilmişse yalnızca alacağın devri ve senedin zilyetliğinin teslimi ile devri mümkündür (TTK md.681). Emre yazılı senetlere bağlı hakların başka bir kişiye devredilmesi için zilyetliğin devriyle birlikte senedi elinde tutan son kişinin imzası ile onaylanmış beyanının gerektiği ciro işlemi, hukuki niteliği itibarıyla nitelikli havale olarak kabul edilmektedir³¹⁸. Hamil, poliçenin içerdiği

³¹² Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 61; Pulaşlı, s.139, Bozer/Göle, s.83; Kayıhan, s. 104; Lehtar tüzel kişi olan bir senette ticaret unvanının değil de işletme adının yazılmış olması senedin kambiyo senedini geçersiz kılar. Celal Göle, “Kambiyo Senetlerinde Lehdarın Belirsizliği”, **BATİDER**, C. 14, S. 3, Ankara 1988, s. 21; <https://www-jurix-com-tr/article/6224>, e.t.:15/01/2020; Kendigelen/Kırca, s. 172.

³¹³ Pulaşlı, s.140, Bozer/Göle, s.85; Kayıhan, s. 105; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 115; Öztan, s. 82; Kendigelen/Kırca, s. 178; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 63.

³¹⁴ Öztan, s. 82; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 64.

³¹⁵ Pulaşlı, s.143, Bozer/Göle, s.94; Kayıhan, s. 106; Bir görüşe göre düzenleyenin adı değil imzası zorunlu unsur olarak kabul edildiğinden esasında düzenleyenin imzasının yanındaki yer düzenleme yeri olarak kabul edilebilir. Erdoğan Moroğlu, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu-Başlangıç Hükümleri, Ticari İşletme, Ticaret Şirketleri, Kıymetli Evrak ve Son Hükümler-Değerlendirme ve Öneriler**, 8. Baskı, On İki Levha Yayınları, Ankara 2016, s. 401.

³¹⁶ Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 114; Öztan, s. 83; Pulaşlı, s.144, Bozer/Göle, s.96.

³¹⁷ Kayıhan, s. 110; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 271.

³¹⁸ Pulaşlı, s. 172; Kayıhan, s. 117; Bozer/Göle, s. 102; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 320; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 86; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 55.

hakkın devri ile ilgili beyanını senedin arkasına veya alonja imzalayarak bildirir³¹⁹. Poliçenin devri amacıyla yapılan ciro işlemi kural olarak vadeye kadar yapılabilir (TTK. md. 690). Vadenin dolmasından sonra yapılan ciroda; vade dolmuş ancak ödememe protestosu düzenlenmemiş veya bunun düzenlenme süresi geçmemiş ise yapılacak ciro, ciro olarak kabul edilirken ödememe protestosu düzenlenmiş veya düzenlenmesi için gereken süre geçmiş ise yapılacak ciro alacağın temlik hükümlerine tabi olmaktadır³²⁰.

Amaç bakımından ciro; temlik, rehin ve tahsil olmak üzere üç başlıkta incelenmektedir³²¹. Ciro ile senede bağlı hakkın devri amaçlanmış ise temlik cirosu; mülkiyet devri olmaksızın bedel karşılığı rehin vermek amaçlanmış ise rehin cirosu (TTK md. 689); yalnızca senetteki miktarın tahsili için devir yapılmışsa tahsil cirosu (TTK md. 688) söz konusudur³²². Ayrıca temlik cirosunun temlik, teşhis ve teminat olmak üzere üç işlevi bulunmaktadır³²³. Temlik işlevi hakların bir kişiden diğerine senedin cirosu ve zilyetliğinin geçirilmesi ile devredildiği manasını taşımakta iken teşhis işlevi ciro silsilesinde kopukluk olmaması şartıyla senedi elinde bulunduran son hamilin hak sahibi olduğu anlamını taşır³²⁴. Ciro eden kişi olan cirantanın ciro edilen ve onun devamında ciro edilecek kişilere karşı sorumluluğu da teminat işlevi adı altında incelenmektedir.

Kabul, TTK md. 695 gereği poliçedeki muhatabın bedeli ödemeyi kabul ettiğini tüm unsurlarıyla geçerli bir poliçe üzerine el yazılı imzası ile beyan etmesidir³²⁵. Atılan bu imza ile muhatap artık poliçenin asıl borçlusu haline gelmekte ve kambiyo ilişkisi

³¹⁹ Alonj: Senede bağlanmış olan, senedin arka yüzünün devamı sayılan kâğıt. Pulaşlı, s. 177; Bozer/Göle, s. 107; Kayıhan, s. 117; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 326; Poroy/Tekinalp, s. 193.

³²⁰ Pulaşlı, s. 180; Kayıhan, s. 130; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 321; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 92; Poroy/Tekinalp, s. 195.

³²¹ Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 393; Kayıhan, s. 122; Poroy/Tekinalp, s. 210 vd.; Bozer/Göle, s. 110; Kınacıoğlu, s. 168 vd.

³²² Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 80 vd.; Kayıhan, s. 122; Poroy/Tekinalp, s. 210 vd.; Bozer/Göle, s. 110; İleri sürülebilecek defiler bakımından bu üç ciro çeşidi arasında bazı farklar mevcuttur. Kural olarak poliçenin borçlusu kişisel defileri ciro edilene karşı ileri süremez. Bu kural temlik ve rehin ciroları için geçerli olup tahsil cirosunda poliçenin borçlusu cirantaya karşı ileri sürebileceği defileri tahsil cirosuyla devralan hamile karşı da ileri sürebilir (TTK md.688/3). Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 393.

³²³ Poroy/Tekinalp, s. 200 vd.; Pulaşlı, s. 184; Kayıhan, s. 123; Bozer/Göle, s. 110; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 334; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 93.

³²⁴ Pulaşlı, s. 186; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 339; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 94; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 173.

³²⁵ Bozer/Göle, s. 126; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 405; Kendigelen/Kırca, s. 148; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 135; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 123; Öztan, s. 93; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 70.

içine dâhil olmaktadır³²⁶. Senedi elinde bulunduran herhangi bir kişi, kabul için senedi muhataba vadeye kadar arz edebilir³²⁷.

Kural olarak poliçeyi kabule arz etmek zorunluluğu olmasa da poliçenin kabul için muhataba sunulması zorunluluğu söz konusu olabilmekte ve bu zorunluluk kanundan veya iradeden doğabilmektedir³²⁸. Görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi gereken poliçenin kabul için ibrazı zorunludur; kabule arz süresi ise düzenleme gününden itibaren bir yıldır (TTK md. 693)³²⁹. Burada amaç, poliçenin muhakkak kabule arz edilmesi ve bunun neticesinde kabul tarihinden itibaren poliçede belirlenmiş vadeyi hesaplayabilmektir. Kabule arzın iradeden doğduğu hal ise TTK md. 691 ve 692 uyarınca gerek düzenleyen gerek ciranta tarafından kabule arz mecburiyeti getirilmesidir³³⁰. Cirantaların kabule arz mecburiyeti getirmesi elbette ki kabule arzın düzenleyen tarafından yasaklanmadığı halde mümkün olmaktadır³³¹. Kabule arz zorunluluğu söz konusu ise bu kurala uyulmadığı takdirde başvuru hakkı kaybedilecektir³³².

Poliçenin kabul edilmemesinin sonucu; düzenleyen, ciranta ve avalistlerin başvuru borçluları olarak sorumlu olmalarıdır³³³. Hamil, poliçe kabul edilmediğinde dilerse kabul etmeme protestosu çekerek vadeden önce başvuru borçlularından senet bedelini talep edebileceği gibi, dilerse (kabule arzı zorunlu olmayan poliçeler için) vadede muhataba ödeme için ibraz ederek, ödenmediği takdirde protesto ile başvuru hakkını kullanabilecektir³³⁴. Muhatap poliçe bedelinin bir kısmı için kabul iradesi gösterir, hamil de bunu onaylarsa muhatapın kabul etmediği kısım için başvuru amacıyla protesto düzenlemelidir; aksi halde kabul edilmeyen kısım için başvuru hakkını kaybeder³³⁵.

³²⁶ Kayıhan, s. 131; Pulaşlı, s.155; Poroy/Tekinalp, s. 179; Kendigelen/Kırca, s. 148.

³²⁷ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 70; Vadede ise artık kabul için değil ödeme için ibraz söz konusu olacaktır. Kendigelen/Kırca, s. 150.

³²⁸ Kayıhan, s. 137; Bozer/Göle, s. 128; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 134; Poroy/Tekinalp, s. 187; Kendigelen/Kırca, s. 149; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 73.

³²⁹ Düzenleyen bu süreden daha uzun veya daha kısa bir süre öngörebilir; ancak cirantalar bu süreyi yalnızca kısaltabilir. Kendigelen/Kırca, s. 149; Pulaşlı, s.165; Kayıhan, s. 134; Bozer/Göle, s. 128; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 134; Poroy/Tekinalp, s. 187.

³³⁰ Kendigelen/Kırca, s. 149; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 73.

³³¹ Düzenleyenin kabule arzı yasaklaması mümkündür; ancak görüldükten belli süre sonra ödenecek poliçede, düzenleyen kabule arzı süresiz olarak yasaklayamayacaktır. Kendigelen/Kırca, s. 149; Pulaşlı, s.164; Kayıhan, s. 134; Bozer/Göle, s. 128; Poroy/Tekinalp, s. 188.

³³² Kendigelen/Kırca, s. 149.

³³³ Pulaşlı, s. 171; Poroy/Tekinalp, s. 189; Kendigelen/Kırca, s. 151.

³³⁴ Kendigelen/Kırca, s. 151.

³³⁵ Pulaşlı, s.155; Poroy/Tekinalp, s. 189.

Düzenleyenin veya cirantaların kabul olunmamasından sorumlu olmayacağı kaydını poliçeye koyması mümkündür; burada hamilin vadeden önce düzenleyene veya cirantalara başvuramaması hedeflenmiş olmaktadır³³⁶. Kural olarak hamil poliçeyi muhataba arz etmekte ve onun tarafından kabul edilmemesi ihtimalinde hamil, vade gelmeden poliçe borçlularına başvuru hakkını kazanmaktadır³³⁷. Ancak burada düzenleyen bir kayıt düşerek, kabulden sorumlu olmayacağını bildirmiş ve vadeden önce rücu ile karşılaşmayı engellemiş olmaktadır.

2.2.1.3.Poliçede Ödeme

2.2.1.3.1. Poliçede Vade

Poliçe bedelinin muaccel olduğu tarihi ifade eden vade, poliçenin ihtiyari unsurlarından biridir; diğer bir deyişle poliçe metninde vade bulunmadığı takdirde poliçe niteliği kaybolmamaktadır³³⁸. Poliçede vade olmadığı takdirde TTK md. 672 gereği görüldüğünde ödenecek vadeli sayılacaktır. TTK'nın 703. maddesinde sınırlı sayıda olmak üzere dört vade türü sayılmıştır: görüldüğünde vadeli, görüldükten belirli süre sonra vadeli, belirli bir günde vadeli ve düzenleme gününden belirli süre sonra vadeli poliçeler³³⁹.

Belirli bir günde ödenecek vadeli poliçelerde vade günü, gün ay ve yıl olarak tek bir gün şeklinde gösterilir³⁴⁰. Yılı belirtmek kaydıyla Kurban Bayramının 1. Günü veya Cumhuriyet Bayramı gibi vadeler koyulabileceği de kabul edilmektedir³⁴¹. Düzenleme gününden belirli süre sonra ödenecek vadeli poliçeler ise poliçenin keşide gününü temel alarak o tarihten itibaren bir süre belirlemek suretiyle vadenin tespit edilmesinden ibarettir³⁴². Örneğin, düzenleme gününden on beş gün sonra vadeli poliçede, poliçenin düzenlendiğinin ertesi gününden itibaren on beş gün sayılır ve vade bu şekilde bulunur.

³³⁶ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 75; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 126; Pulaşlı, s.166; Kayıhan, s. 137; Ancak düzenleyenin ödenmemeden sorumlu olmayacağını bildiren kayıtlar TTK md. 679 gereği yazılmamış sayılacaktır. Poroy/Tekinalp, s. 188.

³³⁷ Pulaşlı, s. 169; Bozer/Göle, s. 128.

³³⁸ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 59; Pulaşlı, s. 145; Bozer/Göle, s. 131; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 78.

³³⁹ Kendigelen/Kırca, s. 232; Pulaşlı, s. 145; Poroy/Tekinalp, s. 155; Kayıhan, s. 111; Bozer/Göle, s. 131; Çift vade belirlenmiş olarak tedavüle sunulan senet poliçe veya bono niteliği taşımaz. Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 459; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 78 vd.; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 59.

³⁴⁰ Pulaşlı, s. 146; Kayıhan, s. 111; Bozer/Göle, s. 131; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s.79; Poroy/Tekinalp, s. 156; Kendigelen/Kırca, s. 233; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 59.

³⁴¹ Pulaşlı, s. 146; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 59.

³⁴² Kendigelen/Kırca, s. 234; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 59.

Görüldüğünde ödenecek poliçe ise hamile, senedin ibrazında poliçe bedelinin ödenmesini isteme yetkisi verir. Ancak bu yetki elbette ki sınırsız değildir; TTK md. 704 hükmüne göre bu tip poliçeler düzenlenme gününden itibaren bir yıl içinde ibraz edilmelidir³⁴³. Düzenleyen bu süreyi daha kısa olarak belirleyebileceği gibi daha da uzatabilecektir³⁴⁴. Aynı maddenin ikinci fıkrası gereği düzenleyen, senedin belirli günden önce ibraz edilemeyeceği koşulu da belirleyebilecektir³⁴⁵.

Görüldükten belli süre sonra vadeli poliçenin muaccel olacağı tarih senette görülememektedir; vadenin belirlenmesi için senet muhataba ibraz edilmeli ve bu ibraz tarihinin poliçe üzerinde kayıt edilmesi gerekmektedir³⁴⁶. Bu vade türünü içeren poliçelerin düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde kabule arz edilmesi zorunludur³⁴⁷.

2.2.1.3.2. Poliçenin Ödeme İçin İbrazi

İbraz, poliçenin ödenmesi bağlamında muhataba yapılması gereken, muhatabın da böylelikle poliçenin kimde olduğunu tespit edebileceği bir kurumdur³⁴⁸. Poliçenin kabul amacıyla ibraz edilmesini herhangi bir kişi yapabilirken, ödenmesi amacıyla muhataba ibrazını sadece yetkili hamil yapabilmektedir³⁴⁹.

Poliçe, vadenin gelmesiyle beraber talep edilebilir olacaktır; ancak ödeme için ibraz edilmediği takdirde muhatabın ödeme sorumluluğu doğmamakta veya temerrüde düşmemektedir³⁵⁰. Senedin asıl borçlusu olan muhatabın temerrüde düşürülmesi için ibraz edilmesi şarttır³⁵¹.

³⁴³ Pulaşlı, s. 147; Kayıhan, s. 112; Bu tip vadeli poliçelerin esasında vadesiz olduğu söylenebilir. Poliçenin bir yıl içinde her zaman ödenmesi için ibraz edilebilmesi mümkündür. Burada dikkate değer bir husus da görüldüğünde ödenecek poliçelerin kabule arz edilmeyeceği hususudur. Eriş, **Kıymetli Evrak**, s.467; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 81; Poroy/Tekinalp, s. 157; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 59.

³⁴⁴ Cirantalara ise yalnızca bu süreyi kısaltabilme imkânı tanınmıştır. Kendigelen/Kırca, s. 235; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 59.

³⁴⁵ Pulaşlı, s. 147; Kayıhan, s. 112; Kendigelen/Kırca, s. 235- 236.

³⁴⁶ Kayıhan, s. 112; Bozer/Göle, s. 133; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 81; Poroy/Tekinalp, s. 159; Kendigelen/Kırca, s. 236; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 60.

³⁴⁷ Kayıhan, s. 113; Bozer/Göle, s. 133; Burada da düzenleyene süreyi kısalıp uzatma ve cirantalara yalnızca kısaltma imkânı verilmiştir. Kendigelen/Kırca, s. 236; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 60.

³⁴⁸ Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 646; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 107; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s.191; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 92.

³⁴⁹ Bozer/Göle, s. 137; Poroy/Tekinalp, s. 226; Kendigelen/Kırca, s. 238; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 192.

³⁵⁰ Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 646; Kayıhan, s. 145; Bozer/Göle, s. 141; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s.477; Poroy/Tekinalp, s. 227.

³⁵¹ Kayıhan, s. 144; Bozer/Göle, s. 141; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 109; Poroy/Tekinalp, s. 227; Öztan, s. 132; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 202; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 92.

TTK'nın 708. maddesi uyarınca görüldüğünde ödenecek poliçeler hariç diğer vadeli poliçelerde ödeme gününde veya onu takip eden iki iş günü içinde ödenmesi için ibraz edilmelidir. Dikkat edilirse TTK'da ödeme amaçlı ibraz hususunda vade yerine “*ödeme günü*” terimi kullanılmıştır. Bunun sebebi vade ile ödeme gününün farklı günler olabileceği ihtimalidir³⁵². Şöyle ki; resmî tatilde bir vade söz konusu ise vade tarihi değişmeyecek; ancak poliçe bedelinin ödeneceği gün resmî tatili izleyen ilk iş günü olacaktır³⁵³. Görüldüğünde ödenecek olan poliçeler ise düzenleme tarihinden itibaren bir yıl içinde ödeme için ibraz edilmelidir.

Vadesi gelmiş bir poliçenin ibrazı sonrası muhatap poliçe bedeli ve varsa faizini ödemek zorundadır, ayrıca TTK md. 709 gereği hamil de talep edildiği takdirde senedi muhataba teslim etmelidir. Muhatap sorumluluktan kurtulabilmek için ödeme yaparken ciro silsilesini ve hamilin meşru hamil olup olmadığını incelemelidir³⁵⁴. Kısmi ödeme söz konusu olduğunda ise hamil kalan miktar için protesto ile başvuru hakkını kullanabilmektedir³⁵⁵.

2.2.1.3.3. Poliçenin Kabul Edilmemesi veya Ödenmemesi Halinde Başvurma Hakkı ve Şartları

Başvurma hakkı³⁵⁶, poliçe kabul edilmediği veya ödenmediği takdirde hamilin poliçede mevcut diğer borçlulara gidebilme; onlara rücu edebilme yetkisidir. Poliçede düzenleyen, bir bedelin ödenmesi konusunu taahhüt eder, ciranta veya avalist gibi diğer mevcut kişiler de düzenleyenin taahhüdüne katılarak kendilerinin de sorumlu olduğunu kabul ederler³⁵⁷. TTK 713'te başvurma hakkı düzenlenmiş; poliçe ödenmediği veya muhatap tarafından kabul edilmediği takdirde hamilin bu kişilere başvurarak borçlarını yerine getirmelerini isteyebileceği kabul edilmiştir.

Hamil, müteselsil borçlular olan düzenleyenden senedi kendisine devreden cirantaya kadar senette imzası bulunanlara karşı başvuru hakkını, senetteki sıraya

³⁵² Kendigelen/Kırca, s. 239; Öztan, s. 130; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 200.

³⁵³ Bozer/Göle, s. 130; Kayıhan, s. 145; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 457; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s.200 vd.

³⁵⁴ Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 649; Poroy/Tekinalp, s. 228; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 94.

³⁵⁵ Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 110; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 648; Bozer/Göle, s. 141.

³⁵⁶ Başvurma hakkı, ETTK md 625'te “müracaat hakkı” olarak adlandırılmıştı.

³⁵⁷ Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/Abuzer Kendigelen/Arslan Kaya, **Kıymetli Evrak Hukuku Yeni Türk Ticaret Kanunu'na ve Yeni Çek Kanunu'na ve Yeni Sermaye Piyasası Kanunu'na Göre**, Güncellenmiş 7. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 197; Bozer/Göle, s. 145; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 650; Kayıhan, s. 148; Poroy/Tekinalp, s. 231; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 219; Öztan, s. 138; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 96.

uymadan kullanabilir³⁵⁸. Düzenleyen dışında kim senet bedelini hamile öderse o, başvuru hakkına sahip olup kendisinden önceki borçlulara başvurabilecektir³⁵⁹. Bu bağlamda başvuru borçlusu olarak en son düzenleyene başvurulabilir³⁶⁰.

Senet, hamil tarafından muhatabın kabulüne arz edildikten sonra kabul edilmezse veya kabul edilip de ödenmezse hamilin sahip olduğu başvuru hakkının şartları doktrinde maddi ve şekli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bir görüşe göre başvurma hakkının kullanılabilmesi için maddi ve şekli şartın yanında bir de düzen şartı bulunmaktadır³⁶¹. Düzen şartı, senet bedelinin ödenmediğinin başvuru borçlularına ihbar edilmesidir. Esasında başvuru hakkının kullanılabilmesi için ihbar şart değildir³⁶².

2.2.1.3.3.1. Maddi Şartlar

Hamilin, poliçenin diğer borçlularına karşı sahip olduğu başvuru hakkını kullanabilmesi için öncelikle söz konusu poliçenin kabul edilmemesi veya vadede ödenmemiş olması gerekmektedir³⁶³. Kural olan, poliçenin vadesinde ödenmesi ve ödenmediği durumda başvurma hakkı kullanılması iken, TTK'nın 713. hükmünde öngörüldüğü gibi bazı durumlarda vadeden önce de başvuru hakkı doğabilmektedir³⁶⁴. Muhatabın kabulden tamamen veya kısmen kaçınmış olması; kabul etmiş olsa bile iflas etmesi, ödemelerini tatil etmesi, adına başlatılan icra takibinin semeresiz kalması ve kabule arzı yasaklanmış poliçenin düzenleyenin iflas etmesi hallerinde hamil vadeyi beklemek zorunda olmayıp başvuru hakkını kullanabilmektedir³⁶⁵. Kısmen de olsa kabul edilmeyen bir poliçenin hamili, hakları tehlikeye düştüğü kabul edildiğinden vadeyi beklemeksizin başvuru borçlularına başvurabilecektir.

³⁵⁸ Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 218- 219; “Poliçede hamile karşı olan sorumluluk müteselsil olduğundan hamil bu kişilere sıra gözetmeksizin başvurabilecektir. Başvurulan kişi ödeme yapmadığı takdirde kendisinden önce gelen her şahıstan talepte bulunabilir.” Poroy/Tekinalp, s. 231.

³⁵⁹ Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 650; Kayıhan, s. 149; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 233.

³⁶⁰ Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 650; Öztan, s. 139.

³⁶¹ Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 224.

³⁶² Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 236.

³⁶³ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 97; Poroy/Tekinalp, s. 243; Kayıhan, s. 149; Bozer/Göle, s. 149; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 499; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 111; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 225; Kendigelen/Kırca, s. 256.

³⁶⁴ TTK md. 713'ün 2.fikrasına göre “Hamil;

a) Kabulden tamamen veya kısmen kaçınılmış,

b) Poliçeyi kabul etmiş olsun olmasın, muhatap iflas etmiş veya bir ilamla ispatlanmamış olsa da sadece ödemelerini tatil etmiş veya aleyhindeki herhangi bir icra takibi semeresiz kalmış veya

c) Kabul için arz edilmesi menedilen bir poliçenin düzenleyeni iflas etmiş, olursa vadenin gelmesinden önce de aynı başvurma hakkını haizdir.”.

³⁶⁵ Pulaşlı, s. 170; Kayıhan, s. 150; Bozer/Göle, s. 149; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 111-112; Poroy/Tekinalp, s. 244 vd.; Ülgen ve Diğerleri, s. 203; Kendigelen/Kırca, s. 258; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 98.

Muhatap tarafından kabul edilip ödenmemiş olan poliçenin hamili ise senetten doğan hakkını diğer poliçe borçlularından isteyebilir. Bu anlamda poliçe ilişkisine ciranta, düzenleyen veya avalist olarak katılan her kişi, kendisinden sonra gelen kişi veya kişilere karşı sorumlu olacaktır³⁶⁶.

2.2.1.3.3.2. Şekli Şartlar

Başvuru hakkının ileri sürülebilmesi için poliçenin ibrazında yalnızca ödenmemiş veya kabul edilmemiş olması veya vadeden önce başvuru hakkını ortaya çıkaran diğer hallerin mevcut olması yeterli değildir. Aynı zamanda protesto düzenlenmesi gerekmektedir ki bu zorunluluk kambiyo senetlerinde yoğun derecede şekli şart arandığının da bir kanıtıdır. Ödenmemiş veya kabul edilmemiş bir poliçeyi elinde tutan hak sahibi hamil, bu durumu sözlü olarak başvuru borçlularına beyan ederek başvuru hakkını kullanma aşamasına geçemeyecektir.

Protesto, noterden çekilmesi gereken ve poliçeye bağlanan resmi bir evraktır³⁶⁷. Kabul etmeme protestosunda (TTK md. 714), muhatabın poliçeyi kabul etmediğinin tespiti yapılırken, ödememe protestosunda muhatabın poliçeden doğan borcunu yerine getirmesi için bir nevi davet söz konusudur³⁶⁸. Poliçenin kabul edilmek üzere ibrazını TTK md. 691 gereği senedi elinde bulunduran herhangi bir kişi yapabileceğinden kabul etmeme protestosunu da yine senedi elinde bulunduran herhangi bir kişi çekebilmektedir³⁶⁹.

Kabul etmeme protestosu vadeye kadar çekilebilir, vade günü kabul etmeme protestosu çekilemez³⁷⁰. Bu anlamda görüldükten belli süre sonra ödenecek olan poliçelerde kabule arz, yani kabul etmeme protestosu çekme süresi, düzenlenme tarihinden itibaren bir yıldır³⁷¹. Ödememe protestosu için protesto süresi ise TTK md. 714 gereği vadeyi takip eden iki iş günüdür; bunun yanında görüldüğünde vadeli

³⁶⁶ Kayıhan, s. 148; Poroy/Tekinalp, s. 232; Kendigelen/Kırca, s. 254.

³⁶⁷ Kendigelen/Kırca, s. 248; Bozer/Göle protestonun kabul etmeme veya ödememe hallerini ispat eden bir tespitname olduğu görüşündedir. Bozer/Göle, s. 151; Pulaşlı, s. 219; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 653; Kayıhan, s. 152; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s.503; Protestonun başvuru hakkı ile ilgisinin “protestosuz başvuru olmaz” ilkesiyle açıklanmaktadır. Ertan Demirkapı, “Noterlik Uygulaması Açısından Kambiyo Senetlerinde Protestolar” (“Kambiyo Senetlerinde Protestolar”), **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, C. 1, S. 2, Haziran 2014, s. 24; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 226-227.

³⁶⁸ Pulaşlı, s. 220; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 654; Kayıhan, s. 152.

³⁶⁹ Demirkapı, “Kambiyo Senetlerinde Protestolar”, s. 30.

³⁷⁰ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 99; Poroy/Tekinalp, s. 247; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 653; Bozer/Göle, s. 153; İsmail Doğanay, “Poliçe ve Emre Muharrer Senet Sebebiyle Çekilen Protestodan Doğan Hukuki Sonuçlar”, **BATİDER**, C. 6, S. 3, Ankara 1972, s. 521, <https://www.jurix.com.tr/article/6416>, e.t.: 25/02/2020; Demirkapı, “Kambiyo Senetlerinde Protestolar”, s. 40; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 229.

³⁷¹ Poroy/Tekinalp, s. 247; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 654.

poliçelerde düzenlenme gününden itibaren bir yıl içinde ödeme için ibrazı ve ödememe protestosu çekilmelidir³⁷². Ayrıca TTK'nın 752. maddesi gereği protesto işlemi için son gün bir resmî tatile rastlarsa izleyen ilk iş gününe kadar süre uzamaktadır. Ödememe protestosunda protestoya maruz kalacak kişi poliçeyi kabul etmiş olan muhataptır³⁷³.

İstisnai olarak protesto çekilmesine gerek kalmaksızın başvuru hakkını kullanabilmek de söz konusu olabilir. Protestodan muafiyet halleri denilen bu durumlarda başvuru borçlularına başvurmak için gerekli olan protesto işlemleri yapılmadan borçlulardan poliçe bedeli talep edilebilmektedir³⁷⁴. Bu haller iradi muafiyet halleri ve kanuni muafiyet halleri olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir³⁷⁵. İradi muafiyet hallerinden maksat; düzenleyen, ciranta veya avalist gibi başvuru borçlularının poliçeye düşecekleri “*protestosuz*” gibi şerh ile protesto çekilmesine gerek olmaksızın kendilerine başvurulabilme kolaylığı sağlamaktır (TTK md. 722)³⁷⁶. Diğer bir deyişle poliçeye ihtiyari unsur olarak protestodan muafiyet kaydı konulabilmektedir. Kanuni muafiyet halleri ise iflas (TTK md. 714) ve mücbir sebep (TTK md. 731) olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir. Poliçede mevcut muhatabın veya kabule arz edilmesi yasaklanmış olan poliçenin düzenleyeni iflas etmişse protesto çekilmesine gerek yoktur³⁷⁷. İkinci kanuni muafiyet hali olan mücbir sebep ileride detaylıca incelenecektir.

Hamil, TTK md. 730 gereği poliçeyi ibraz etmemesi veya sınırlı müddetler içinde protesto çekmemesi halinde başvuru hakkını kaybedecektir³⁷⁸. Diğer bir deyişle artık hamil başvuru borçlularından bedelin ödenmesini talep edemeyecektir. Hamil, başvuru borçluları olan düzenleyen, poliçenin ilk hamili lehtar, ciranta, aval veren ve

³⁷² Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 228; Kendigelen/Kırca, s. 249; Poroy/Tekinalp, s. 250; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 654; Bozer/Göle, s. 154; Doğanay, s. 524; Demirkapı, “Kambiyo Senetlerinde Protestolar”, s. 40; Burada TTK md. 714/4 hükmünde öngörüldüğü gibi kabul etmeme protestosu çekilmiş ise ödeme için ibraza veya ödememe protestosu çekilmesine de gerek olmadığı hususuna dikkat edilmelidir. Eriş, **Kıymetli Evrak**, s.504; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 112.

³⁷³ Doğanay, s. 521.; Demirkapı, “Kambiyo Senetlerinde Protestolar”, s. 47; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 503.

³⁷⁴ Poroy/Tekinalp, s. 251 vd.; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102; Kayıhan, s. 156; Bozer/Göle, s. 151; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 114; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 232 vd.; Kendigelen/Kırca, s. 251.

³⁷⁵ Pulaşlı, s.229; Poroy/Tekinalp, s. 253; Kayıhan, s. 156; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 520; Kınacıoğlu, s. 231; Bozer/Göle, s. 151 vd.; Kendigelen/Kırca, s. 251; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102.

³⁷⁶ Kendigelen/Kırca, s. 252; Poroy/Tekinalp, s. 252; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 655; Kayıhan, s. 157; Bozer/Göle, s. 152; Doğanay, s. 527; Demirkapı, “Kambiyo Senetlerinde Protestolar”, s. 27; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 519; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 103.

³⁷⁷ Pulaşlı, s.229; Poroy/Tekinalp, s. 253; Kayıhan, s. 156; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 520; Kendigelen/Kırca, s. 251.

³⁷⁸ Kendigelen/Kırca, s. 261; Pulaşlı, s.231; Protesto düzenlenmesini gerektirmeyen durumların istisna edildiği göz ardı edilmemelidir. Bozer/Göle, s. 159; Doğanay, s. 531; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 539.

araya girme suretiyle kabul eden kişilere karşı olan hakkını kaybedecektir³⁷⁹. Ancak bu durum poliçeyi kabul eden muhatap için geçerli değildir. Muhatabın poliçede asıl borçlu olması sebebiyle hamil, başvuru hakkından bağımsız olarak protesto çekilmesine gerek olmaksızın, vade gelmiş ve zamanaşımı da dolmamışsa senet bedelini talep edebilir veya buna bağlı bir icra takibi başlatabilir³⁸⁰.

2.2.2.Bono

Bono, poliçe gibi kambiyo senetlerinden biri; hatta ülkemizde en sık karşılaşılan çeşididir. Buna karşılık TTK hükümlerinde 776 ila 779 arası dört madde ile düzenlenmesi yeterli görülmüş, md.778 ile de bazı poliçe hükümlerinin bonolar için de geçerli olduğu düzenlemesi yapılmıştır³⁸¹. Görüldüğü üzere bonoya uygulanabilecek hükümler esasında poliçe hükümleri olduğundan doktrinde genel olarak bono konusu anlatılırken poliçe hükümlerine atıf yapılmakta; poliçeden farklı olan hususlara

³⁷⁹ Ancak bonoda düzenleyen ile poliçede kabul etmiş muhatap lehine aval vermiş kişilere başvurmak için de protesto düzenlenmesi gerekip gerekmediği TTK’da açık değildir. TTK md. 702 gereği aval vermiş kişinin, lehine aval verdiği kişi gibi sorumlu olacağı öngörülmüştür. Bu hüküm 730. madde için de kabul edilecek olunursa bonolarda protesto çekilmemesi düzenleyene aval veren kişilere başvuru hakkını ortadan kaldırmaz. Bozer/Göle, s. 160; Aynı doğrultuda olmak üzere bir poliçe ilişkisinde asıl borçlu olan poliçeyi kabul eden muhatapın avalistine başvuru hakkı, protesto çekilmesine bağlı değildir. Burak Adıgüzel, “Aval Veren (Avalist) Başvuru Hakkı”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, S. 2, Temmuz 2017, s.33, <https://www.jurix.com.tr/article/9652>, e.t.: 25/02/2020; Öztan, s. 166; Başka bir görüşe göre aval veren kimin lehine aval verirse versin bir başvuru borçlusu olduğundan kabul eden muhatap lehine aval verilenden ödeme talep edilmek isteniyorsa ona da protesto ile başvurulması gerekmektedir. Raziye Aksu Özkan, **Aval Kurumu**, Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 132.

³⁸⁰ Ülgen ve Diğerleri, s. 198.

³⁸¹ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 125; Öztan, s. 205; Kayıhan, s. 171; “Uygulamamıza uygun olmayan bu düzenlemenin sebebinin TTK’nda kıymetli evrak hükümlerinin İsviçre Borçlar Kanunundan alınmış olmasıdır.” Bozer/Göle, s.181. TTK md. 778; “(1) Bononun niteliğine aykırı düşmedikçe;

a) Poliçelerin cirosuna ilişkin 681 ilâ 690, b) Vadeye dair 703 ilâ 707, c) Ödeme hakkındaki 708 ilâ 712, d) Ödememe hâlinde başvurma haklarına dair 713 ilâ 727 ve 729 ilâ 732, e) Araya girme suretiyle ödemeye ilişkin 734, 738 ilâ 742, f) Suretler hakkındaki 746 ve 747, g) Değiştirmeye dair 748, h) Zamanaşımına dair 749 ilâ 751, ı) İptale dair 757 ilâ 765, i) Tatil günleri, sürelerin hesabı, atıfet sürelerine ilişkin yasak, poliçeye dair işlemlerin yapılması gereken yer ve imza hakkındaki 752 ilâ 756, j) Kanunlar ihtilâfına dair 766 ilâ 775 inci maddeler hükümleri bonolar hakkında da geçerlidir.

(2) Ayrıca;

a) Üçüncü bir kişinin yerleşim yerinden veya muhatapın yerleşim yerinden başka bir yerde ödenmesi şart olan poliçeye ilişkin 674 ve 697’nci, b) Faiz şartına dair 675 inci, c) Ödenecek bedele dair çeşitli beyanlar hakkındaki 676’nci, d) Geçerli olmayan imzanın sonuçlarına ilişkin 677’nci, e) Yetkisiz veya yetkiyi aşan kimsenin imzasına ilişkin 678 ve 679 uncu, f) Açık poliçeye dair 680 inci, madde hükümleri de bonolara uygulanır.

(3) Avale ilişkin 700 ilâ 702’nci maddeler de bonolar hakkında uygulanır.

(4) 701 inci maddenin dördüncü fıkrasında öngörülen hâlde aval, avalin kimin hesabına verildiğini göstermezse, bonoyu düzenleyen kimse hesabına verilmiş sayılır.”.

değinilmekle yetinilmektedir³⁸². Biz de bu çerçevede bononun poliçeden ayrılan hükümlerinden kısaca bahsedeceğiz.

Bono da poliçe gibi kredi aracı olarak kullanılmaktadır; ancak bonoda çek ve poliçeden farklı olarak üçlü bir ilişki değil, muhatabın bulunmaması nedeniyle ikili bir ilişki söz konusudur³⁸³. Dolayısıyla muhataba bağlı olan kabul işlemi bonolar için uygulanmamaktadır. Hukuki nitelik bakımından ise bonodaki ilişki, doktrinde bir borç ikrarı olarak kabul edilmektedir³⁸⁴.

Tanım olarak bono, şekil şartlarına uygun olarak kayıtsız ve şartsız belirli miktar paranın verilmesini içeren, böylece borcun var olduğu konusunda ispat aracı olabilen kanunen emre yazılı bir senettir³⁸⁵. TTK'nın 776 ve 777. hükümlerine göre şekli şart olarak senedin metninde “bono” veya “emre yazılı senet” kelimesinin belirtilmesi; kayıt ve şarta bağlı olmaksızın belirli bir bedelin ödenmesi vaadini içermesi; lehtarın adı soyadının, tüzel kişiye adının ve tacir tüzel kişi ise ticaret unvanının yer alması; düzenleme tarihi ve düzenleyenin imzasının bulunması zorunlu şartlardandır³⁸⁶. Bunun dışında genel olarak poliçenin unsurlarına benzer unsurlar içerdiği söylenebilir. Alternatif zorunlu unsurlar ise düzenleme yeri ve ödeme yeridir; ayrıca ihtiyari olarak poliçede olduğu gibi vade kaydı konulabilmektedir.

Devir hususunda ise olumsuz emre kaydı konulmamışsa, poliçe hükümlerinde incelendiği üzere ciro kuralları geçerli olacaktır³⁸⁷. Benzer şekilde vade, bonoda yazılı olan bedelin ödenmesi ve müracaat hakkının kullanılması da poliçe hükümlerine benzer şekilde yapılmaktadır. Bu durumda tezimizin konusu, protestodan ve ibrazdan muafiyet halleri olan mücbir sebep hususunda da 778. maddenin (d) bendinin atfıyla poliçeye dair hükümler uygulanmaktadır.

³⁸² Bkz. Poroy/Tekinalp, s. 300 vd.; Bozer/Göle s. 181 vd.; Öztan s. 205 vd.; Can, s. 145 vd.; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 119 vd.

³⁸³ Kayıhan, s.173; Bozer/Göle, s. 183; Erhan Günay, **Uygulamalı Bono Rehberi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s.27; Öztan, s. 208.

³⁸⁴ Kayıhan, s.174; Bozer/Göle, s. 182; Öztan, s. 208.

³⁸⁵ Kayıhan, s.174; Öztan, s. 208-209.

³⁸⁶ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 120 vd.; Poroy/Tekinalp, s. 301 vd.; Öztan, s. 208 vd.; Kayıhan, s.175 vd.; Türk Ticaret Kanunu'nda “bono” ile “emre yazılı senet” aynı kavramı karşılar nitelikte kullanılmış olsa da bono, poliçe ve çek ile birlikte emre yazılı senetlerdendir. Bozer/Göle, s. 181; Erhan Günay, **Uygulamalı Bono Rehberi**, s. 37.

³⁸⁷ Öztan, s. 217.

2.2.3. Çek

Bono ve poliçelerin aksine bir ödeme aracı sayılan çek, poliçe ve bonodan farklı özelliklere sahip bir kıymetli evraktır³⁸⁸. Çek, hukuki nitelik itibariyle poliçe gibi nitelikli bir havale hükmünde olsa da burada muhatabın muhakkak banka olması gerekmektedir³⁸⁹. Düzenleyen, muhatap olarak bankayı göstererek bankadaki çek hesabından lehtara ödeme yapılması emrini vermektedir³⁹⁰. Diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak TTK md. 795 gereği çekin görüldüğünde ödeneceği kuralı, onun bir ödeme aracı olarak düzenlendiğini göstermektedir³⁹¹.

Çek ile ilgili TTK'nın yanında 5941 sayılı Çek Kanunu'nda hükümler öngörülmüştür³⁹². Düzenlenen bir kıymetli evrakin çek olarak kabul edilebilmesi için "Çek" kelimesini; belirli bir bedelin kayıtsız şartsız havalesini; muhatap, ödeme yeri, düzenleme tarihi ve düzenleme yeri bilgileri ile düzenleyenin imzasını içermesi gerekmektedir³⁹³. Ayrıca poliçe ve bonoya göre farklı unsurlar olan banka tarafından verilen seri numarası ile karekodun bulunması şartları da aranmaktadır³⁹⁴.

Çekte muhatap banka ile çekin düzenleyeni arasında, düzenleyen ile lehtar arasındaki kambiyo ilişkisinden ayrı bir hukuki ilişki kuruludur. Bu doğrultuda düzenleyen ile muhatap banka, çekin kullanılabilmesi için ayrıca bir *çek sözleşmesi* yapmaktadırlar³⁹⁵. Bu sözleşme gereği, çekin karşılığının hesapta bulunması şartıyla muhatap, çek bedelini ödeme borcu altına girmekte; ödenmediği takdirde zararın tazmin edilmesi gerekliliği gündeme gelmektedir³⁹⁶. Diğer yandan çek sözleşmesinin tarafı olan çek hesabı sahibi düzenleyen, çeke karşılık olarak hesabında para bulundurmakla yükümlüdür³⁹⁷.

³⁸⁸ Kayıhan, s.198; Ülgen/ Helvacı ve Diğerleri, s. 259.

³⁸⁹ Bozer/Göle, s. 226; Kayıhan, s.202; Ali Ayli, **Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 25; Öztan, s. 219-220; Ülgen/ Helvacı ve Diğerleri, s. 261; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 128.

³⁹⁰ Kayıhan, s.202; Bozer/Göle, s. 225; Ayli, s.25; Öztan, s. 220; Ülgen/ Helvacı ve Diğerleri, s. 260.

³⁹¹ Korkut Özkorkut, "Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri", **BATİDER**, C. 19, S. 2, Ankara 1997, s. 43, <https://www.jurix.com.tr/article/6087>, e.t.:27.03.2020; Kayıhan, s.204; Bozer/Göle, s. 226; Öztan, s. 222.

³⁹² Çek Kanunu, 14/12/2009 Kabul Tarihli ve 5941 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 20/12/2009, Sayı: 27438. Çek Kanunu ile genel olarak çeke çeşitli unsurlar eklenmiş, bankaların yükümlülükleri belirlenmiş ve karşılıksız çeke ilişkin tedbirler öngörülmüştür. Ülgen/ Helvacı ve Diğerleri, s. 266; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 133-134.

³⁹³ Öztan, s. 227 vd.; Ülgen/ Helvacı ve Diğerleri, s. 270 vd.; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 133 vd.

³⁹⁴ Öztan, s. 232; Ülgen/ Helvacı ve Diğerleri, s. 282 vd.; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 139.

³⁹⁵ Ülgen/ Helvacı ve Diğerleri, s. 313; Kendigelen/Kırca, s. 277; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s.130.

³⁹⁶ Kayıhan, s.206; Ayli, s. 131; Kendigelen/Kırca, s. 277; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 131.

³⁹⁷ Bu yükümlülük düzenleyenin çek hesabında sürekli para bulundurması olarak algılanmamalıdır; çekin ibrazı anında para bulundurması yeterlidir. Ayli, s. 54.

TTK md. 795 gereği çek görüldüğünde ödenmelidir ve buna aykırı her kayıt yazılmamış kabul edilir. Uygulamada çek üzerine düzenleme tarihi olarak ileri bir tarih konulmakta ve böylece ileri vadeli çekler oluşturulmaktadır. TTK 795. maddesinin ikinci fıkrasında, çek üzerindeki düzenleme gününden önce ibraz edilen çekin ibraz günü ödeneceği hüküm altına alınarak, uygulamada sıkça rastlanan çeklere bir yönüyle vade konulmasına cevaz verilmiştir³⁹⁸. Bununla beraber Çek Kanunu ile 31.12.2020 tarihine kadar ileri tarihli çeklerde düzenleme gününden önce yapılacak ibrazların geçersiz olacağı kabul edilmiştir³⁹⁹.

Çekin ibraz edilebileceği sürelerle ilişkin TTK md. 796'da (ETTK md.708) çek düzenlendiği yerde ödenecek ise on gün, düzenlendiği yerden farklı yerde ödenecek ise bir ay; bu yerler farklı kıtada ise ibraz süresi üç ay olarak belirlenmiştir⁴⁰⁰. İbraz süresi çekte yer alan düzenleme tarihinin ertesi gününden itibaren olmak üzere hesaplanmaktadır⁴⁰¹.

Çekin kanunen emre yazılı kıymetli evrak kategorisinde olması nedeniyle, ciro ve bunun akabinde zilyetliğin nakledilmesi ile devrolunur. Çekin ayrıcalıklı durumu ibraz sürelerinin kısılalığı nedeniyle rehin cirosunun mümkün olmamasıdır⁴⁰². Ciro işleminin çekte ibraz süresi sona ermeden yapılması gerekmekte; ibraz süresi sona erdikten sonraki ciro alacağın temliki olarak kabul edilmektedir⁴⁰³. Ancak çeklerin nama yazılı hale getirilerek temlik ve zilyetliğin nakli şeklinde de devredilebilmesi mümkündür.

³⁹⁸ Can, s. 164. Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 150; Kendigelen/Kırca, s. 302; Kayıhan, s. 219; İleri tarihli çek ile çekin teminat olarak kullanılması, onun ödeme vasıtası olma özelliğini ortadan kaldırmamaktadır. Bozer/Göle, s. 226; Mehmet Bahtiyar, "5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek" ("İleri Tarihli Çek"), **Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, S. 2, Aralık 2013, s. 50; Bu tür çeklerin uygulamada yarattığı sorunlar hakkında detaylı bilgi için Bkz. Haluk Tandoğan, "Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar" ("Sonraki Tarihli Çekler"), **BATİDER**, C. 11, S. 2, Ankara 1981, s. 67, <https://www.jurix.com.tr/article/6326>, e.t.:27.03.2020.

³⁹⁹ Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 277; Kayıhan, s. 220; Ayli, s.149-150; 5838 Sayılı Yasa ile getirilen değişikliklerin konu edinildiği makalesinde Teoman, ilgili yasa ile getirilen ve 31.12.2009 tarihine kadar vadeli çekin ibrazını geçersiz sayan düzenlemeyi halihazırdaki vadeli çekte bir nevi izin veren düzenlemeyi askıya aldığı gerekçesiyle eleştirmiş, bu ibrazın herhangi bir hüküm doğurmayacağını ifade edilmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir. Yasa koyucunun ekonomik krizin 31.12.2009'da sona ereceği varsayımına dayalı düzenlemenin krizin devamı halinde uzatılıp uzatılmayacağını da belli olmadığını savunmuştur Ömer Teoman, "Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklikler", **BATİDER**, C. 25, S. 2, Ankara 2009, s. 33-34, <https://www.jurix.com.tr/article/6637>, e.t.:17/12/2019; Aynı doğrultuda Bahtiyar 31.12.2011'e kadar ibraz yasağı öngören değişiklik ile ilgili ileri tarihli çekte erken ibraz yasağı getiren düzenlemelerin sürelerinin uzatılmaları yerine ibrazı mümkün kılmanın ve karşılıksız çıkması halinde cezai ya da idari değil ise de hukuki sorumluluğun öngörülmesinin daha uygun olacağı kanaatinde. Bahtiyar, "İleri Tarihli Çek", s. 57.

⁴⁰⁰ Bozer/Göle, s. 371; Kayıhan, s. 222; Özkorkut, s. 45- 46; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 149.

⁴⁰¹ Bozer/Göle, s. 371; Kayıhan, s. 222; Özkorkut, s. 45- 46; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 149.

⁴⁰² Bozer/Göle, s. 353; Kayıhan, s. 224.

⁴⁰³ Kayıhan, s. 224.

Çekte ödeme, ibraz süresi içinde muhatap olarak kabul edilen bankaya ibraz edilmesi ile gündeme gelir. Burada çekin sadece muhataba değil bir takas odasına ibrazı da ibraz sayılmaktadır⁴⁰⁴. Çek ödenmeyecek olursa bunun protesto, muhatapın çekin üzerine yazdığı tarihli bir bildiri ve takas odasının aynı doğrultuda beyanı ile tespit edilmesi gerekmektedir⁴⁰⁵. TTK md. 809 gereği protesto veya tespit, ibraz süresi içinde yapılmalı; ibraz, sürenin son günü yapılacak olursa takip eden iş gününde de protesto veya buna eş tespit yapılabilmektedir⁴⁰⁶. Protesto veya buna eş tespitlerin yapılmasının son günü resmî tatile denk gelirse süre, takip eden ilk iş günü sonuna kadar uzamaktadır (TTK md. 752 ve 816). Böylece çek hamili müracaat borçlularına başvurma hakkına sahip olacaktır. Burada poliçedeki gibi mücbir sebep hadisesi devreye girdiğinde ileride inceleneceği gibi sürelerin uzatılması veya duruma göre hamilin bu zorunluluktan kurtulması söz konusu olmaktadır⁴⁰⁷.

2.3. Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebep Hükümleri

Mücbir sebep, kişiyi sorumluluktan kurtarma gibi önemli sonuçları olan bir kavramdır. Ayrıca mücbir sebep yerine getirilmesi gereken bir yükümlülükte sürelerin uzatılması gibi etkilere de sahiptir. Türk Ticaret Kanunu'nun kambiyo senetleri ile ilgili maddelerinde mücbir sebebe hukuki sonuç bağlanmış, bir mücbir sebep teşkil eden olay meydana geldiğinde hamilin sahip olacağı haklar ayrıntısıyla incelenmiştir.

TTK'nın mücbir sebep hükümleri, uluslararası alanda Cenevre Konvansiyonları ve İngiliz hukuku temelli 1882 tarihli Bills of Exchange Act hükümleriyle benzerlik göstermekte; ayrıca kambiyo senedi hükümlerimize kaynak olan İsviçre Borçlar Kanunu'nun "*force majeure*" başlıklı 1051. ve çekte mücbir sebebin düzenlendiği 1131. maddeleriyle aynı doğrultuda olduğu görülmektedir⁴⁰⁸.

⁴⁰⁴ Kayıhan, s. 225; Bozer/Göle s. 383; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 165.

⁴⁰⁵ Kayıhan, s. 231; Muhatap bankanın veya takas odasının beyanı da protesto ile aynı sonucu doğurmakla beraber resmi birer belge niteliğini taşımazlar. Demirkapı, "Kambiyo Senetlerinde Protestolar", s. 54.

⁴⁰⁶ Demirkapı, "Kambiyo Senetlerinde Protestolar", s. 54.

⁴⁰⁷ Demirkapı, "Kambiyo Senetlerinde Protestolar", s. 54.

⁴⁰⁸ Poroy/Tekinalp, s. 140; 1051. maddenin İngilizce çevirisi şu şekildedir: "*1 Where insuperable obstacles (statutory provisions enacted by a state or some other instance of force majeure) militate against the timely presentation of the bill of exchange or timely protest, the time limits for such actions are extended.*

2 The holder is obliged to notify the immediately preceding endorser of the force majeure event without delay and to note such notification together with the date and place and his signature on the bill of exchange or an annex thereto; in other respects, the provisions set out in Article 1042 are applicable.

3 Once the force majeure ceases to apply, the holder must present the bill for acceptance or for payment without delay and, where necessary, make protest.

2.3.1. Poliçe ve Bonoda Mücbir Sebep

“Mücbir Sebepler” başlıklı TTK md. 731 hükmü poliçelerde mücbir sebebin sonuçlarını; yine “Mücbir Sebepler” başlıklı 811. madde de çekte mücbir sebebin sonuçlarını düzenlemiştir. Her iki maddede de mücbir sebebin açıkça bir tanımı yapılmamış olup bir devletin mevzuatı örneği üzerinden açıklanmıştır. Ayrıca 778. maddenin birinci fıkrasının (d) bendinde poliçe ile ilgili mücbir sebep hükmünün bonolar için de uygulanabilir olduğu öngörülmüştür. Ancak burada bono ile poliçenin nitelik olarak sahip olduğu farklılıklar dolayısıyla yalnızca bononun niteliğine aykırı düşmeyen kuralların uygulanabileceğini ayrıca belirtmek gerekir.

2.3.1.1. İbrazi Engelleyen Hal Olarak Mücbir Sebep

TTK 731 hükmü uyarınca poliçenin (veya TTK 778’in atfıyla bononun) ibrazı bir devletin mevzuatı veya bir mücbir sebep nedeniyle yapılamamışsa ibraz için öngörülen süre uzatılacak, hatta bazı durumlarda ibraz zorunluluğu dahi ortadan kalkabilecektir⁴⁰⁹. Madde metninde geçen “ibraz”, poliçeler bakımından ödenmek için ibraz olabileceği gibi kabul için ibraz da olabilecektir⁴¹⁰. Diğer bir deyişle senedin gerek kabul için gerek ödeme için ibraz edilmesi, belirli süreler içinde mücbir sebep dolayısıyla mümkün olmazsa, süre uzatımı veya bu zorunluluktan kurtulma gibi hususlar söz konusu olabilir.

Başvuru hakkının düşmesi konusunun düzenlendiği TTK 730. madde hükmünde, görüldüğünde ödenecek veya görüldükten belli süre sonra ödenecek vadeli poliçeler (veya bono) için ibrazın gerçekleştirilmemesi durumunda başvuru hakkının düşeceği öngörülmüştür. Bu iki vade türü için yukarıda da bahsedildiği üzere kural olarak bir yıllık ibraz süreleri vardır. Görüldüğünde ödenecek poliçe (veya bono) için düzenleyen, poliçenin belli günden önce ibrazını yasakladıysa bu tarih geçtikten sonra

4 In the event that the force majeure lasts for longer than 30 days after maturity, recourse may be had without need for presentation or protest.

5 In the case of sight bills or after-sight bills, the thirty-day time limit commences on the date on which the holder notified the immediately preceding endorser of the force majeure event; such notification may be made even before expiry of the time limit for presentation. In the case of after-sight bills, the thirty-day time limit is extended by the fixed period after sight indicated on the bill of exchange.

6 Facts pertaining purely to the person of the holder or a person charged with the task of presenting the bill of exchange or making protest do not count as force majeure events.”, Federal Act on the Amendment of the Swiss Civil Code; <https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19110009/index.html>; e.t.:27/02/2020.

⁴⁰⁹ Günay, **Uygulamalı Bono Rehberi**, s. 139; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102; “Böylece başvuru hakkının düşmesini düzenleyen 730. maddenin yarattığı sertlik yumuşatılmıştır.” Öztan, s. 145; Can, s. 129.

⁴¹⁰ Öztan, s. 145.

bir yıllık ibraz süresi başlar⁴¹¹. Görüldükten belli süre sonra ödenecek senetlerin, düzenlendikten sonra bir yıl içinde kabul için ibraz edilmeleri gerekmektedir. TTK 730 hükmünde ayrıca poliçede “gidersiz iade olunacaktır” kaydı bulunmakta ise yine ibraz süresinin geçirilmesi halinde müracaat hakkının düşeceği öngörülmüştür.

Mücbir sebep olarak kabul edilebilecek ve hamilin müdahale edemediği alanlarda ortaya çıkan hallerin, hamilin başvuru hakkını kullanmasını adaletsiz olarak engellememesi amacıyla, gerektiğinde bu süreler içinde ibraz zorunluluğundan kurtarması hususu TTK’da düzenlenmiştir⁴¹². Örneğin; sokağa çıkma yasağı veya senede mahkemece el konulması gibi durumlarda söz konusu süreler içinde ibraz mümkün olmayacaktır. Bu halde duruma göre ibraz edilemeyen senet için süre uzatılacak veya ibraz zorunluluğu tamamen ortadan kalkacaktır.

Mücbir sebebin poliçenin ibrazını engelleyen hal olarak sayılabilmesi için öncelikle senedin hamilin elinde bulunuyor olması gerekmektedir. Yargıtay bir kararında TTK md. 731 hükmü gereği, senedin ibrazının veya protestosunun mücbir sebep nedeniyle yapılamaması halinde sürelerin uzayacağı veya ibraz ya da protestoya gerek kalmadan başvuru hakkının kullanılabilceğini ancak bu kuralın senedin hamilin elinde bulunmaması halinde uygulanamayacağına hükmetmiştir⁴¹³.

2.3.1.2. Protestodan Muafiyet Hali Olarak Mücbir Sebep

Ticari hayatta hamilin protesto gibi son derece şekli bir prosedüre gerek olmadan başvuru hakkını kullanabilmesi oldukça önem taşır. Kural olarak alacaklı konumundaki hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için kesin ve kısa süreler içinde gerekli işlemleri yapması gerekmektedir. Her ne kadar protesto, ispat ve geçerlilik açısından gereklilik arz etse de ticari hayatın çıkarları ile çatışmaktadır⁴¹⁴. Çünkü senedin protestosu en nihayetinde tacirin ticari itibarını zedeleyecektir; krediler durdurulacak, ticari hayatı sekteye uğrayacaktır⁴¹⁵. Hak sahipleri de bu yasal zorunluluktan

⁴¹¹ Eriş, **Kıymetli Evrak**, s.468; Kınacıoğlu’na göre bu halde hamilin ibrazı yasak olan süre içinde poliçeyi kabule arz etmesi gerekmektedir. Naci Kınacıoğlu, “Görüldüğünde Ödenecek Poliçeler”, **BATİDER**, C. 4, S. 3, Ankara 1968, s. 480, <https://www.jurix.com.tr/article/6498>, e.t.:05/02/2020; Bozer/Göle, s. 133.

⁴¹² Öztan, s. 145.

⁴¹³ Yargıtay 11. HD., 22/01/1985 tarihli ve 1984-5809/52 sayılı kararı, Nakleden: Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 233.

⁴¹⁴ Josef Kotásek, “Vis Major in Geneva Law of Bills of Exchange and Promissory Notes”, **Jog Állam Politika**, 2010, s.2, <https://www.researchgate.net/publication/301215094>, e.t.:07/01/2020.

⁴¹⁵ Mustafa Sencer Kara, “Haksız Protesto”, **GÜHFD**, C. 20, S. 2, Ankara 2016, s. 196.

kurtulmanın yollarını aramakta ve bu nedenle senetlere “protestosuz” kaydı eklenmektedir⁴¹⁶.

Mücbir sebep, TTK hükümlerine göre sadece ibrazdan kurtaran hal olarak değil, ayrıca protestodan muafiyet hali olarak kabul edilmiş ve bu duruma hukuki sonuç bağlanmıştır. Poliçede hamilin protesto çekmekten muaf kılınarak başvuru hakkını kullanabileceği haller 731. maddede düzenlenmiştir⁴¹⁷. TTK’nın 731. madde hükmüne göre, belirli süreler içerisinde protesto çekilmesi zorunluluğu bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep dolayısıyla gerçekleştirilememiş ise bu işlem için belirli olan süre uzatılacaktır⁴¹⁸.

TTK’da protesto sadece ödenmeme halinde değil aynı zamanda kabul etmeme, tarihi tespit, teslimden kaçınma, araya girme, ödeme tatili, icra takibinin semeresiz kalması gibi durumlarda da çekilebilir⁴¹⁹. Fakat, TTK md. 730 hükmünde yalnızca ödenmeme veya kabul etmeme protestosunun çekilmediği durumda başvuru hakkının düşeceği belirtilmiştir. Bu durumda diğer protestolar için mücbir sebeple muafiyet söz konusu olmayacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken husus; ödenmeme protestosunun çekilmemesi halinde başvuru hakkının düşeceği; ancak kabul etmeme protestosunun çekilmemesi halinde yalnızca kabule arzı zorunlu poliçelerde başvuru hakkının düşeceği hususudur. Görüleceği üzere kabul etmeme durumunda da hamilin başvuru hakkını kullanabileceği durumlar mevcut olduğundan, burada kabul etmeme protestosunun çekilme süresi sırasında bir mücbir sebep meydana gelirse hamilin zor duruma düşmesi

⁴¹⁶ Kotásek, s. 2.

⁴¹⁷ ETTK’nın 643.maddesi, dili güncelleştirilerek TTK md. 731’de aynen kabul edilmiştir

⁴¹⁸ Hayri Domaniç, **Kıymetli Evrak Hukuku**, İlaveli İkinci Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1975, s. 255; Pulaşlı, s. 231; Demirkapı, “Kambiyo Senetlerinde Protestolar”, s. 28; Kayıhan, s. 157; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102; Kınacıoğlu, s. 241; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 233; Bozer/Göle, s. 152; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 548; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 114; Can, s. 129; TTK’nın 731. hükmü şöyledir: “(1) Kanunen belirli olan süreler içinde poliçenin ibrazı veya protesto düzenlenmesi, bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkânsız bir engel nedeniyle gerçekleştirilememişse, bu işlemler için belirli olan süreler uzatılır.

(2) Hamil, mücbir sebepleri gecikmeksizin kendinden önce gelen kişiye ihbar etmekle ve bu ihbarı, altına tarih, yer ve imzasını da koyarak poliçeye veya alonja kaydetmekle yükümlüdür. Bunun dışında 723 üncü madde hükümleri uygulanır.

(3) Mücbir sebeplerin ortadan kalkmasından sonra hamilin, poliçeyi gecikmesizin kabul veya ödeme amacıyla ibraz ve gereğinde protesto çekmesi şarttır.

(4) Mücbir sebepler vadenin gelmesinden itibaren otuz günden çok sürerse, poliçenin ibrazına ve protesto çekmeye gerek olmaksızın başvurma hakkı kullanılabilir.

(5) Görüldüğünde veya görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi şart olan poliçeler hakkında otuz günlük süre, hamilin kendi cirantasına mücbir sebebi ihbar ettiği tarihten itibaren işler. Bu ihbar, ibraz süresinin bitmesinden önce de yapılabilir. Görüldükten belirli bir süre sonra ödenmesi şart olan poliçelerde otuz günlük süre, poliçede belirtilen süre kadar uzar.

(6) Hamilin veya poliçeyi ibraz veya protesto çekmeye memur ettiği kişinin yalnız kendilerine ait olaylar mücbir sebeplerden sayılmaz.”.

⁴¹⁹ Ödememe ve kabul etmeme protestosu dışındaki bu protestolar başvuru hakkı vermediğinden fer’i niteliktedirler. Demirkapı, “Kambiyo Senetlerinde Protestolar”, s.24-25.

söz konusu olabilir. Bu durumda kabul etmeme protestosu çekilmesi sırasında da başvuru hakkına ulaşabilme açısından mücbir sebeplerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir⁴²⁰.

Mücbir sebep olarak kabul edilebilecek bir durum meydana geldiğinde hamil, protesto çekmeye fırsat bulamayabilir, halin ve durumun şartları dikkate alındığında protesto hamilden istenemeyecek duruma gelebilir. Bu gibi durumlarda hamilin mücbir sebep dolayısıyla zor duruma düşmemesi, yani başvuru hakkını kaybetmemesi için sürelerin uzayacağı, hatta protesto çekilmesine dahi gerek kalmayacağı hususu düzenlenmiştir.

Hukuk Genel Kurulu'nun verdiği bir kararda, Ticaret Mahkemesi senet için ödeme yasağı kararı verildiğini ticaret sicili gazetesinde ilan ettirmiş; hamil de senedi mahkemeye teslim etmek zorunda kalmış ve mahkeme kararına uyma zorunluluğu doğduğu için davacı mücbir sebeple protesto çekememiştir⁴²¹. Hukuki zorunluluk öne sürüldüğünden Yargıtay somut olayda kanun ve hakkaniyet kuralı gereği durumun mücbir sebep hali olduğunu kabul etmiştir.

Police veya bononun protesto işlemini gerçekleştirecek makam olan noterliğin işi yapamamasına neden olacak olaylar da mücbir sebep teşkil edebilir. TTK md. 755 hükmü uyarınca protesto, kabul eden kişinin bulunduğu yerde; bonolarda ise düzenleyenin bulunduğu yerde çekilecektir. Ayrıca Noterlik Kanunu⁴²² gereği aynı belediye sınırı içinde iki veya daha fazla noterlik varsa her noterlik il belediyesi içinde noterlik işi yapmaya yetkilidir⁴²³. Bu doğrultuda protestonun çekileceği noterliği etkileyecek şekilde meydana gelmiş olan bir deprem, sel, aşırı fırtına veya savaş, genel grev gibi haller mücbir sebep olarak kabul edilebilecektir. Ancak yukarıda da değinildiği gibi il içerisinde birden fazla noterlik olduğu takdirde bu olaylar diğerlerini etkilememişse mücbir sebep söz konusu olmayacaktır.

⁴²⁰ Ancak bir görüşe göre protestodan muafiyet hali olan TTK'nın mücbir sebep ile ilgili 731. maddesi, kabul edilmeme halinde çekilecek protestolar için uygulanabilir değildir. Kotasek, s. 8. Ayrıca belirtmek gerekir ki, kabul kurumu sadece poliçeler için söz konusu olduğundan bonolarda yalnızca ödenmeme halinde çekilen protesto konusunda mücbir sebep gündeme gelecektir.

⁴²¹ Yargıtay HGK. 18.11.1981-11/165-739, Nakleden: Günay, **Uygulamalı Bono Rehberi**, s. 291.

⁴²² Noterlik Kanunu, 18/1/1972 Kabul Tarihli ve 1512 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 5/2/1972, Sayı: 14090.

⁴²³ Demirkapı, "Kambiyo Senetlerinde Protestolar", s. 31; Kural olarak protesto, borçlunun ticaret yeri, yoksa meskenin bulunduğu yer noteri tarafından düzenlenmekle beraber, o yerde birden fazla noter varsa hamil dilediğinden protesto çekebilir. Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 511.

2.3.2. Çekte Mücbir Sebep

2.3.2.1. Çekin İbrazını Engelleyen Hal Olarak Mücbir Sebep

Çekte başvuru hakkının kullanılması için öncelikle muhataba veya bir takas odasına usulüne uygun ve süresinde ibraz edilmesi gerekmektedir. Ancak ibraz, poliçe veya bonoda olduğu gibi çekte de mücbir sebep nedeniyle imkânsız hale gelebilir veya gecikebilir. Bu durumda kanun koyucu ibrazın mümkün olamaması halinde hak kaybı yaşanmaması adına, ibraz süresinin uzayacağı veya hamilin ibraza gerek kalmaksızın başvuru hakkını kullanabileceği hususlarını hükme bağlamıştır. TTK md. 811 (ETTK md. 723) gereği yasal süresi içinde ibraz edilememiş olan çekin hamili, aşılması imkânsız bir engel nedeniyle bu işlemi gerçekleştirememişse süreler uzamaktadır⁴²⁴.

Bazı durumlarda çek, hukuki bir engel nedeniyle söz konusu ibraz süreleri içinde ibraz edilemeyebilir. Bu konuda çekin ödenmesinin engellenmesi ile ilgili mahkemeden alınan karar mücbir sebep olarak kabul edilebilmektedir⁴²⁵. Bu durumda çekin ibrazının bir ihtiyati tedbir kararı ile engellenmesi söz konusu olur. Bunun yanında çekin ödenmesi, düzenleyenin verdiği bir talimatla engellendiyse veya çek hamilin elinde kaybolduysa mücbir sebepten bahsetmek mümkün değildir⁴²⁶. Bir görüşe göre polis, savcılık veya mahkemece çekin ibrazı önlenmişse, bu makamlar tarafından çeke el koyulmuşsa bu durumda hamilin mücbir sebep hükümlerinden yararlanabilmesi mümkündür⁴²⁷. Ayrıca muhatap bankayı etkileyecek derecede bir engelin ortaya çıkması ve ibrazı engellemesi halinde de yine mücbir sebepten bahsedilebilecektir.

2.3.2.2. Protesto veya Buna Benzer Bir Tespitten Muafiyet Hali Olarak Mücbir Sebep

Çek, ibrazının ardından ödenmezse bu durum, noterden çekilecek bir protesto, takas odasının veya muhatapın çekin üzerine tarihle birlikte beyanı ile tespit edilmelidir (TTK. md.808). Son derece şekli olan bu şartlar yerine getirilmediği takdirde hamil başvuru hakkını kaybedecek, başvuru borçlularından çek bedelini tahsil edemeyecektir. Ancak çekin muhatap bankaya ibrazı gibi ödenmemesi halinin tespiti de mücbir sebepler dolayısıyla mümkün olmayabilir.

⁴²⁴ Erhan Günay, **Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s. 89; Pulaşlı, s. 349; Öztan, s. 275; Kendigelen/Kırca, s. 326; Can, s. 216.

⁴²⁵ Erhan Günay, **Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil**, s.33; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s.1220.

⁴²⁶ Erhan Günay, **Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil**, s.89; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s.1220.

⁴²⁷ Erhan Günay, **Uygulamalı Çek Rehberi**, Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s.60.

Çek bedelinin ödenmediğinin tespitinin kanunda sayılı haller ile ispat etmenin istisnası mücbir sebeptir. Mücbir sebep teşkil eden olay meydana geldiğinde usulüne uygun olarak protesto, ibraz veya buna benzer bir tespitin yapılmasının güçlüğü, kanun koyucuyu hakkaniyete uygun bir kural koymaya teşvik etmiştir. 731. maddeyle aynı doğrultuda olan TTK md. 811⁴²⁸ (ETTK md. 723) hükmüne göre mücbir sebep durumunda bu tespitler için olan sürenin uzayacağı veya bu tespitlere gerek olmaksızın başvuru hakkını kullanabileceği öngörülmüştür⁴²⁹.

Poliçe ve bonodan farklı olarak çek için sadece protesto halinin değil buna benzer bir belirlemenin de mücbir sebep nedeniyle yapılamadığı durumda bu zorunlulukların düşmesi veya sürelerin uzatılması söz konusudur. Çekin karşılıksız olduğu ile ilgili muhatap ya da takas odasınca bir tespit yapılabildiğinden, hamilin bu yerlere ulaşamaması veya bu yerlerin görevlerini yerine getirememesi mücbir bir sebepten kaynaklanırsa, başvuru hakkı bu tespitler olmadan kullanılabilecek veya süreler uzatılabilecektir⁴³⁰.

2.4. Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebebin Şartları

2.4.1. Kanunen Belirli Süreler İçinde İbraz veya Protesto İşlemlerinin Yapılmamış Olması

Gerek poliçe hükümlerindeki gerekse çek hükümlerindeki mücbir sebep maddelerinin ortak özelliklerinden biri kanunen belirlenmiş süreler içinde ibrazının veya protestosunun ya da buna benzer bir tespitin mücbir nedenle yapılamamış olmasıdır. Senet süresi içinde ibraz edilmiş ancak protesto çekilmeden mücbir sebep ortaya çıkmışsa bu durumda yine mücbir sebep hükümlerinden yararlanmak mümkün olacaktır.

⁴²⁸ Madde, ETTK'nın 723. maddesinden dili güncelleştirilip aynen kabul edilmiştir.

⁴²⁹ Pulaşlı, s. 349; Kayıhan, s. 232; Öztan, s. 306; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 1219; Can, s. 216; TTK 811 hükmü şöyledir, "(1) Kanunen belirli olan süreler içinde çekin ibrazı veya protesto edilmesi veya buna denk bir belirlemenin yapılması, bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkânsız bir engel nedeniyle gerçekleştirilememişse, bu işlemler için belirli olan süreler uzar.

(2) Hamil, mücbir sebebi gecikmeksizin kendi cirantasına ihbar etmeye ve bu ihbarı çeke veya alonja kaydedip, bunun altına, yerini ve tarihini yazarak imzalamakla zorunludur. 723. madde hükümleri burada da uygulanır.

(3) Mücbir sebebin ortadan kalkmasından sonra hamil, çeki gecikmeksizin ödeme amacıyla ibraz etmek ve gereğinde protesto veya buna eş değerde bir belirlemeyi yaptırmak zorundadır.

(4) Mücbir sebep, ibraz süresinin bitiminden önce olmak şartıyla, hamilin bu sebebi kendinden önce gelen borçluya ihbar ettiği günden itibaren on beş günden fazla devam ederse, çekin ibrazına ve protesto çekilmesine veya buna eş değerde bir belirlemeye gerek kalmaksızın başvurma hakkı kullanılabilir.

(5) Hamilin veya çeki ibraz etmekle, protesto çekmekle ya da aynı nitelikte bir belirlemeyi yaptırmakla görevlendirdiği kişinin, sadece kendileriyle ilgili olgular mücbir sebep sayılmaz. ”.

⁴³⁰ Pulaşlı, s. 353.

Mücbir sebep teşkil edebilecek olayların, süresi içinde kambiyo senetlerinin protestosu veya çekler için de protesto ya da buna denk bir belirlemeye imkân vermemiş olması gerekmektedir. Hamil veya yetkili kıldığı kişi mücbir sebepten haberdar olmayıp bir şekilde bu işlemleri yaptıysa işlemler geçerli olacaktır⁴³¹. Mücbir sebep olarak kabul edilebilecek bir hal mevcut olsa bile süresi içinde ibraz veya protesto işlemleri yapılmışsa mücbir sebep hükümlerinin olaya tatbik edilmesi mümkün değildir.

2.4.2. Mücbir Sebep Teşkil Eden Bir Olayın Bulunması

Kambiyo senetlerinde ibraz veya protesto süresini uzatan veya bu zorunluluklardan kurtaran bir halin söz konusu olabilmesi için öncelikle bu kategoride sayılabilecek bir olay söz konusu olmalıdır. Madde metinlerinde geçen “engel” sözcüğü ile eski Türk Ticaret Kanunu’ndaki “mâni” sözcüğü Türkçeleştirilmiştir; ancak iki kavram da sorumluluklarını yerine getiremeyecek olan hamile “engel olan bir olay” olarak düşünülmelidir. Bu “engel” kanunda belirtildiği üzere bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep olayı olabilecektir. Yukarıda incelendiği gibi esasen bir devletin mevzuatı hukuki olaylardan kaynaklanan bir mücbir sebep hali olarak kategorize edilebilmektedir⁴³². Bu bağlamda kanun, mücbir sebebe devletin mevzuatını örnek olarak vermiş veya diğer mücbir sebepler demek suretiyle bu hallerin tahdidi olmadığını vurgulamıştır⁴³³. Ayrıca söz konusu işlemleri engelleyebilen olayların birer birer madde metninde yer alması mümkün değildir⁴³⁴. Bir görüşe göre⁴³⁵ devletin mevzuatı örneği, içerisinde moratoryum ilanı, savaş veya olağanüstü hâl nedeniyle sürelerin uzaması veya bu şekli şartlardan muaf olunması gibi durumları içerebilir.

Senedin ibrazına veya protestosuna engel olan olaylar, mücbir sebebin unsurlarında bahsedildiği gibi bir doğa olayı, sosyal olay veya hukuki bir olay olabilecektir. Bu durumda doğal olaylardan deprem, sel, yangın gibi doğal afetler; hukuki olaylardan ithalatın ve ihracatın yasaklanması, karantina, sokağa çıkma yasağı; sosyal olaylardan grev, savaş gibi olaylar polişe, bono ve çekte protestoya veya ibraza

⁴³¹ Bir görüşe göre hamilin mücbir sebepten haberdar olmaması durumunda süre uzatan veya muafiyet sağlayan bu haktan yararlanabilmesi mümkündür. Bu bağlamda hamil mücbir sebebin yarattığı etkiden habersiz olup sırf unuttuğu için söz konusu işlemleri yapmamış olsa dahi mücbir sebepten faydalanabilecektir. Kotásek, s. 7.

⁴³² Kotásek, s. 6.

⁴³³ Öztan, s. 145.

⁴³⁴ Bingöl, s. 193.

⁴³⁵ Öztan, s. 145; Bahtiyar, *Kıymetli Evrak*, s. 102.

engel olan nesnel durumlar olarak kabul edilebilir⁴³⁶. Örneğin; Covid-19 salgınının her somut olayda ayrıca değerlendirilmek şartıyla, mücbir sebep teşkil edecek derecede bir salgın hastalık olduğunda şüphe yoktur⁴³⁷. 65 yaşın üstündekilerin ve kronik hastalığı olan kişilerin sokağa çıkmasının yasaklanması, şehir giriş ve çıkışlarının yasaklanması gibi sebeplerle ibraz veya protesto zorunlulukları yerine getirilemeyebilir⁴³⁸. Bu doğrultuda hamil veya yetkili kıldığı kişinin salgın hastalık döneminde, söz konusu sorumlulukları yerine getirememesi mücbir sebep sayılabilir. Burada salgın nedeniyle alınan önlemler kapsamında çıkarılan 7226 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun⁴³⁹,dan bahsetmek yerinde olacaktır. Her ne kadar Covid-19

⁴³⁶ Bozer/Göle, s. 152; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s.548; Öztan, s. 145.

⁴³⁷ Kılıçoğlu, “Bulaşıcı Hastalık”, s. 7-8; Arzu Oğuz, “Covid 19, Mücbir Sebep ve Sözleşmelere Etkisi”, **Hukuki Haber**, <https://www.hukukihaber.net/makale/covid-19-mucbir-sebep-ve-sozlesmelere-etkisi-h436027.html>, 12/04/2020, e.t.: 30.04.2020; Özlem Tüzüner, “Yeni Tip Korona Virüsü (Covid- 19) Salgınının Türk Borçlar Hukuku’na Bazı Etkileri”, **Türk Hukuk Sitesi**, https://www.turkhukuksitesi.com/makale_2104.htm, 26/03/2020, e.t.: 30.04.2020; Özçelik, “COVID-19 Çerçevesinde Mücbir Sebep”; Claus Peter Berger/ Daniel Behn, “Force Majeure and Hardship in the Age of Corona: A Historical and Comparative Study”, **McGill Journal of Dispute Resolution**, <https://ssrn.com/abstract=3575869>, s. 13, e.t.: 04/05/2020; Turan Özer, **Özel Hukukta Mücbir Sebep Beklenmeyen Hal COVID-19 Yorumu**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2020, s. 48.

⁴³⁸ Ali Paslı, “COVID-19 Salgınının Çek Hukukuna Etkisi: Güncel Koşullar Sürerken Çek İbrazi Mümkün Müdür?”, **Ticaret Kanunu.Net**, <http://www.ticaretkanunu.net/ali-pasli-covid-19-salgininin-cek-hukukuna-etkisi-guncel-kosullar-surerken-cek-ibrazi-mumkun-mudur/>, 31 Mart 2020, e.t.: 05.05.2020; H. Ali Dural, “COVID-19 Salgını Nedeniyle Yürürlüğe Giren 7226 Sayılı Kanun’un Geçici 1.Maddesinin Çek Açısından Sonuçları”, **Lexpera**, 09/04/2020, <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salginini-nedeniyle-7226-sayili-kanunun-cek-acisindan-sonuclari/>, e.t.: 04/05/2020; Sinan Sarıkaya, “7226 Sayılı Kanun’un Geçici 1. Maddesinin Çeklerin İbrazi ve Karşılıksız Çek Suçuna Etkisi”, **Lexpera**, 02/04/2020, <https://blog.lexpera.com.tr/7226-sayili-kanunun-ceklerin-ibrazi-ve-karsiliksiz-cek-sucuna-etkisi/>, e.t.: 04/05/2020; Gökmen Gündoğdu/Barış C. Cantürk, “Korona Virüs Salgınının (Covid-19) Çekin İbrazi ve Ödenmesine Etkisi”, **Legal Hukuk Dergisi**, C. 18, S. 209, İstanbul 2020, s. 2092-2093. Karşı görüş olarak Aydın; ticari hayatın sınırlanmış da olsa aktığı; sadece yaş veya kronik hastalık nedeniyle idari tedbirlere tabi bulunmanın aşılması imkansız engel oluşturmadığı, zira hamilin temsilci atayarak bu işlemleri gerçekleştirebileceği gerekçeleriyle salgının başlı başına mücbir sebep hali oluşturmadığını ifade etmektedir. Alihan Aydın, “COVID-19 Salgını ve 7226 Sayılı Kanunun Geçici 1. Maddesi Çekten Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğun Şartlarını Değiştirmiş midir?”, **Lexpera**, 27/04/2020, <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salginini-ve-7226-sayili-kanunun-gecici-1-maddesi-ekten-kaynaklanan-hukuki-sorumlulugun-sartlarini-degistirmis-midir/>, e.t.: 04/05/2020.

⁴³⁹ Bkz. 31080 Mükerrer Sayılı 26.03.2020 tarihli Resmî Gazete. Kanunun Geçici 1. maddesi şöyledir; “(1) Covid-19 salgın hastalığının ülkemizde görülmüş olması sebebiyle yargı alanındaki hak kayıplarının önlenmesi amacıyla;

a) Dava açma, icra takibi başlatma, başvuru, şikâyet, itiraz, ihtar, bildirim, ibraz ve zamanaşımı süreleri, hak düşürücü süreler ve zorunlu idari başvuru süreleri de dâhil olmak üzere bir hakkın doğumu, kullanımı veya sona ermesine ilişkin tüm süreler; 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile usul hükmü içeren diğer kanunlarda taraflar bakımından belirlenen süreler ve bu kapsamda hâkim tarafından tayin edilen süreler ile arabuluculuk ve uzlaştırma kurumlarındaki süreler 13/3/2020 (bu tarih dâhil) tarihinden,

... itibaren 30/4/2020 (bu tarih dâhil) tarihine kadar durur. Bu süreler, durma süresinin sona erdiği günü takip eden günden itibaren işlemeye başlar. Durma süresinin başladığı tarih itibarıyla, bitimine on beş gün ve daha az kalmış olana süreler, durma süresinin sona erdiği günü takip eden günden başlamak üzere on beş gün uzamış sayılır. Salgının devam etmesi halinde Cumhurbaşkanı durma süresini altı ayı geçmemek üzere bir kez uzatabilir ve bu döneme ilişkin kapsamı daraltabilir. Bu kararlar Resmî Gazete’de yayımlanır.”

salgını bir mücbir sebep teşkil etse de bu kanun gereği ibraz ve zamanaşımı süreleri, hak düşürücü süreler 13.3.2020 (dahil) tarihinden 30.4.2020 (dahil) tarihine kadar durdurulmuştur. Buna bağlı olarak hamil korunarak kambiyo senetleri için de sürelerin durduğu kabul edilmektedir⁴⁴⁰. Dolayısıyla bu süreler içinde TTK'nın mücbir sebep hükümlerini işletmeye gerek kalmayacaktır; 7226 Sayılı Kanun'un Geçici 1.maddesi TTK'daki mücbir sebep hükümlerine göre özel hüküm niteliğinde olduğu ifade edilmiştir⁴⁴¹.

Bu tür olayların mücbir sebep olarak kabul edilebilmesi için nadiren meydana geliyor olmaları ve objektif bir engel oluşturmaları gerekmektedir⁴⁴². Mücbir sebep teşkil edebilecek olay, her türlü özen gösterilmiş olmasına karşın yasal sürelere uymaya fırsat bırakmayan bir engel olmalıdır⁴⁴³. Ayrıca belirtmek gerekir ki, mücbir sebep teşkil eden olayın, borçlar hukukundaki mücbir sebebin unsurlarına benzer şekilde; insan gücü vasıtası ile önlenemeyen, tahmin edilemeyen, basiretli bir tacir gibi hareket edilse dahi öngörülmesi mümkün olmayan bir olay olması gerekmektedir⁴⁴⁴.

Mücbir sebep, ibraz veya protesto gibi işlemlerin zamanında yapılmasına engel olarak hamilin başvuru hakkını kaybetmesine neden olabilir. Yıkıcı sel, deprem veya salgın hastalıklar sırasında hamillerin yapması gereken protesto veya ibraz işlemlerinin akıbeti akla gelmekte; kuşkusuz bu olaylar, sorumluluklarını yerine getirmelerine engel olmaktadır⁴⁴⁵. Protestoyu çekmeye yetkili noterlerin sel veya depremde yıkılmaları, savaş veya sokağa çıkma yasağı durumlarında bu yerlere ulaşımın kesilmesi hamili zor duruma düşürecek, başvuru borçlularına başvurma hakkı elinden alınacaktır. Hamil, beklemediği bir vakitte ve engelleyemediği bir olay için söz konusu şekli şartları yerine getirememesinden kaynaklı olarak zarara uğratılmamalıdır. TTK, bu gibi durumlarda

⁴⁴⁰ Ali Paslı, COVID-19 Salgınının Çek Hukukuna Etkisi: Güncel Koşullar Sürerken Çek İbrazı Mümkün Müdür?", **Ticaret Kanunu.Net**, <http://www.ticaretkanunu.net/ali-pasli-covid-19-salgininin-cek-hukukuna-etkisi-guncel-kosullar-surerken-cek-ibrazi-mumkun-mudur/>, 31 Mart 2020, e.t.: 05.05.2020; Karşı görüşteki Aydın; Geçici madde 1'de ifade edilen şekliyle "yargı alanındaki hak kayıplarının önlenmesi" amacı güdüldüğünden kambiyo hukukundaki ibraz sürelerini içermediği sonucuna varmıştır. Alihan Aydın, "COVID-19 Salgını ve 7226 Sayılı Kanunun Geçici 1. Maddesi Çekten Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğun Şartlarını Değiştirmiş midir?", **Lexpera**, 27/04/2020, <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salginini-ve-7226-sayili-kanunun-gecici-1-maddesi-ekten-kaynaklanan-hukuki-sorumlulugun-sartlarini-degistirmis-midir/>, e.t.: 04/05/2020.

⁴⁴¹ Gündoğdu/Cantürk, s. 2094.

⁴⁴² Öztan, s. 145; Acar, "Mücbir Sebep", s. 3; Bingöl, s. 193.

⁴⁴³ Öztan, s. 145.

⁴⁴⁴ Günay, **Uygulamalı Bono Rehberi**, s. 291; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 1218; Pulaşlı, s. 349. Bozer/Göle, s. 152; Eriş'e göre mücbir sebep, göz önüne alınması ve ortadan kaldırılması mümkün olmayan, dış bir etkenden oluşan ve hukuki sonuç almayı önleyen olaylardır. Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 1218.

⁴⁴⁵ Kotasek, s.3; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102.

sonucun hamile yüklenmesi hakkaniyetsizliğini gidermek amacıyla hamili bu sorumluluktan kurtarmış veya süreleri uzatarak sorumlulukları hafifletmiştir⁴⁴⁶.

Yargıtay'ın bir kararında⁴⁴⁷, kambiyo senetlerine özgü takipte söz konusu çek, hamilin ölümünden sonra tereke hakimliği tarafından muhafaza altına alınmış, düzenleme tarihi 5 Ocak 2006 olan çeki, alacaklı mirasçı bankaya 23 Ocak 2006 tarihinde ibraz etmiştir. Hamil, şekli olarak tâbi olunması gereken 10 günlük yasal süre içinde ibraz etmemiştir. Ancak söz konusu çek, tereke hakimliğince mirasçılara 17 Ocak 2006 tarihinde teslim edildiğinden bu durum, hamilin elinde olmayan ve onu ibrazdan alıkoyan bir engel olarak kabul edilmiştir. Yargıtay, ETTK md. 723 gereği (Yeni TTK md. 731) bu olayı bir mücbir sebep olarak kabul etmiştir. Somut olayda hamili protesto düzenlenmesinden alıkoyan bir engel bulunmakta ve bu engel, başvuru hakkının kaybına neden olmaktadır. Buna benzer şekilde yukarıda bahsedildiği gibi ibrazın ihtiyati tedbirle engellenmiş olması ve senede polis, savcılık veya mahkemece el konması durumları da uygulamada mücbir sebep olarak kabul edilmektedir⁴⁴⁸.

Kambiyo senetlerinde mücbir sebebin kabul edilebilmesi için, hamil veya yetkili kişinin gerekli işlemleri yerine getirememesinin nedeninin aşılması imkânsız bir engel olması gerekmektedir⁴⁴⁹. Diğer bir deyişle mücbir sebep ile, protesto çekilememesine veya ibraza engel olan olay arasında illiyet bağı olmalıdır. Meydana gelen olay, senedin protesto işlemini veya ibrazını engellemiyorsa elbette ki buna bağlı bir mücbir sebep iddiası ileri sürülemeyecektir. Örneğin deprem, binaların yıkılması veya olağan hayatın akışını imkânsız kılması gibi bir sonuç doğurmuyor, protesto için hamilin notere ulaşabilmesini imkânsız kılmıyorsa hamil bu durumda depremin mücbir sebep olduğunu ve protestoyu engellediğini ileri süremeyecektir. Diğer yandan hamilin bulunduğu ilde ilan edilen sokağa çıkma yasağı hamilin elindeki çek, poliçe veya bonoyu ibraz etmek ya da noterden protesto çekmek gibi işlemlerin yapılmasına engel olacağından, hamilin bu işlemleri yapamaması ile sokağa çıkma yasağı arasında bir illiyet bağı olduğundan mücbir sebep olarak kabul edilebilmesi mümkündür.

⁴⁴⁶ Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 548.

⁴⁴⁷ Yargıtay 12. HD., E. 2006/18972, K. 2006/21738, T. 21/11/2006, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.:01/02/2020.

⁴⁴⁸ Eriş, **Kıymetli Evrak**, s.1220; Pulaşlı, s. 350.

⁴⁴⁹ Öztan, s. 145; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102.

2.4.3. Engelin Aşılmasının İmkânsız Olması

Kambiyo senetlerinde mücbir sebep hükümlerinin işletilebilmesinin bir diğer şartı da muafiyet sağlayabilecek engellerin aşılmasının imkânsız olmasıdır. Aşılmaz derecede imkânsızlık kavramı, borçlar hukukunda mücbir sebebin unsurlarından olan karşı konulamazlık unsurunu akla getirmektedir. İbraz ve protesto sürelerine uymaya ve şartları gerçekleştirmeye engel olacak derecede, her türlü gösterilen özen ve dikkate rağmen karşı konulamayacak, kaçınılamayacak bir olay, aşılmaz olarak kabul edilmelidir⁴⁵⁰.

TTK md. 731 ve 811. madde metinlerinde sözü edilen hal, bütün imkânsızlık halleri için söz konusu olmamakla beraber⁴⁵¹ imkânsızlık çeşitleri arasından meydana geldiği zamana göre sonraki imkânsızlık olduğu kuşkusuzdur⁴⁵². İmkânsızlığın borçluya yükletilebilen kusurlu imkânsızlık değil, kusursuz imkânsızlık olması gerektiği de açıktır⁴⁵³. Madde metnindeki “imkânsızlık”, olayın mücbir sebep gibi olağanüstü ve karşı konulamayan bir hal sebebiyle söz konusu zorunlulukların ifasının imkânsız hale gelmesini ifade etmektedir⁴⁵⁴.

Maddede geçen imkânsızlık hem fiili hem de hukuki imkânsızlık olabilecektir⁴⁵⁵. Deprem, sel gibi olaylar fiili imkansızlığı, sokağa çıkma yasağı, senede mahkemece el konulması gibi olaylar ise hukuki imkansızlığı doğurmaktadır. Bu durumda Covid-19 salgınına ilişkin idari tedbir kapsamında sokağa çıkma yasağı nedeniyle ibraz veya protesto zorunluluklarını yerine getiremeyen hamil veya onun yetkili kıldığı kişilerin, bu zorunlulukları yerine getirememeleri, bir hukuki engel olarak değerlendirilebilir. Ancak sokağa çıkma yasağı olmasa bile hamilin zorunlu olan ibraz veya protestoyu, salgın süresince sağlık tehdidi ile karşı karşıya kalarak yine de yapması ondan beklenemeyecektir; bu bağlamda Covid-19 salgını fiili imkânsızlık olarak kategorize edilebilir⁴⁵⁶.

⁴⁵⁰ Öztan, s. 145; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102.

⁴⁵¹ İmkânsızlık halleri hakkında detaylı bilgi için Bkz. Mustafa Dural, “İmkânsızlık Kavramı ve Türleri”, **BATİDER C. 7, S. 1**, Ankara 1973, s. 12, <https://www.jurix.com.tr/article/6455>, e.t.:01/02/2020.

⁴⁵² Eren, **Borçlar Genel**, s. 1329; Serozan ve Diğerleri, s. 184; Kılıçoğlu, s. 848.

⁴⁵³ Mehmet Ayan, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s. 422; Fatih Bilgili/ Ertan Demirkapı, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler (Borçlar Hukuku)**, 12. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa 2018, s. 189.

⁴⁵⁴ Öztan, s. 146.

⁴⁵⁵ Eren, **Borçlar Genel**, s.345; Mustafa Dural, s.15; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 586; İmkânsızlığın dayandığı sebepler; mantıki, hukuki, fiili, ekonomik ve ahlaki imkansızlık olarak incelenebilmektedir. Seda Kara Kılıçarslan, “Sübjektif İmkânsızlık Kavramı ve Benzer Kavramlardan Ayırt Edilmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 14, S. 150, Şubat 2019, s. 309 vd.

⁴⁵⁶ Dural, konser vermek edimini üstlenen sanatçının konser vereceği şehirde veba salgını baş göstermesi durumunda şehre gidip konser vermesinin ondan beklenemeyeceğini belirtmiştir. Mustafa Dural, s. 19.

Dikkat etmek gerekir ki engelin aşılmasının imkânsız olması hususu objektif karakterde olmalıdır. Diğer bir deyişle sadece senedi elinde bulunduran ve protesto veya ibraza mecbur olan kişi tarafından değil, herkes tarafından nesnel bir şekilde söz konusu olayın aşılmaz derecede engel oluşturduğu kabul edilmiş olmalıdır⁴⁵⁷. Bu durumda hamilin veya yetkili kıldığı kişinin olayın mücbir sebep oluşturduğu yönündeki kişisel fikirleri mücbir sebebe karar vermek için yeterli değildir.

2.4.4. Subjektif Bir İmkânsızlık Olmaması

Bir olayın yalnızca aşılmaz olması onun mücbir sebep olarak kabul edilmesi ve muafiyet sağlaması bakımından yeterli değildir. Burada tartışılması gereken etkilenen çevrenin kimin hukuki alanına girdiğine göre değişen objektif veya subjektif imkansızlıktır. Söz konusu ifa, borçluyu da içine alır bir şekilde hiç kimse tarafından yerine getirilemiyorsa objektif, sadece borçlu tarafından yerine getirilemiyorsa subjektif imkansızlıktır⁴⁵⁸. Ancak mücbir sebep söz konusu olduğunda subjektif bir imkânsızlık halinin olayda bulunmaması gerekmektedir. TTK md. 731'in 6. fıkrası ile md. 811'in 5. fıkrası hükümleri kişinin sadece kendisiyle ilgili olan olayların mücbir sebep sayılamayacağını hüküm altına almıştır⁴⁵⁹. Bu hüküm de kambyo senetlerinde mücbir sebebin olumsuz bir şartını oluşturmaktadır.

Subjektif imkânsızlık hali kişinin ekonomik yönden güçsüzlüğü, kişisel yetenek veya sağlık yönünden yetersizliği nedeniyle doğabilmektedir⁴⁶⁰. Bu durumda polişe veya bonoyu ibraz edecek olan veya protestoyu çekmeye yetkili kılınan kişilerin kendilerinden kaynaklanan sebeplerle ortaya çıkan subjektif imkansızlıklar mücbir

Kılıçoğlu, “Bulaşıcı Hastalığın Etkisi”, s. 9; H. Ali Dural, “COVID-19 Salgını Nedeniyle Yürürlüğe Giren 7226 Sayılı Kanun’un Geçici 1.Maddesinin Çek Açısından Sonuçları”, **Lexpera**, 09/04/2020, <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-nedeniyle-7226-sayili-kanunun-cek-acisinden-sonuclari/>, e.t.: 04/05/2020.

⁴⁵⁷ Kotásek, s. 6.

⁴⁵⁸ Sert, s. 77; O. Gökhan Antalya, **Borçlar Hukuku Genel Hükümleri Cilt: V/1,3 (Cilt: V/1,3)**, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 248; Eren, **Borçlar Genel**, s.346; Mustafa Dural, s. 29.

⁴⁵⁹ Öztan, s. 145-146; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 464; Pulaşlı, s. 350; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 549; Can, s. 129; Bir görüşe göre engelin aşılmasının imkânsız olması kavramına hamil yönünden bakmalıdır. Diğer bir deyişle hamil veya yetkili kıldığı kişinin protesto veya ibrazını imkânsız hale getiren olaylarla birlikte, alınan tüm önlem ve gösterilen tüm özene karşı masrafların bu kişilerden beklenemeyecek derecede artması durumunda da mücbir sebebin olduğu kabul edilmelidir. Böylelikle mücbir sebebin yaratacağı risk orantılı olarak paylaştırılabilecektir. Kotásek, s. 7.

⁴⁶⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s.346; Mustafa Dural, subjektif imkansızlığın gerçek bir imkânsızlık hali olup olmadığı hususunda şu fikri taşımaktadır: şahsa bağlı edimlerde subjektif imkansızlığın esasında objektif imkansızlık hali doğurduğunu; ancak şahsa bağlı olmayan edimlerde borçlunun borcu bizzat değil de bir başkasına ifa ettirirse borç yerine getirilebilecektir. Bu sebeple şahsından doğan bir engelle borcu yerine getiremezse ortaya çıkan bu imkansızlık gerçek anlamda bir imkansızlık olmadığından borçlu borçtan kurtulamaz. Mustafa Dural, s. 35-36; Kara Kılıçarslan, s. 311; Antalya, **Cilt III**, s. 268.

sebeup olarak nitelendirilmemektir. Bu kişilerin kimler olabileceği hususu kanunda açıkça tespit edilmemiş; “hamilin memur ettiği kişi” demek suretiyle hüküm belirlenmiştir. Bir görüşe göre protestoıu çekmeye görevli olan kişilere; hizmetliler, yöneticiler veya vekiller örnek olarak verilebilir⁴⁶¹. Aynı doğrultuda çekte hamilin veya çeki ibraz etmekle yetkili kıldığı kişinin kendisiyle ilgili, kendisinden kaynaklanan olaylar mücbir sebep olarak kabul edilmeyip bir muafiyet hali meydana getirmeyecektir⁴⁶². ekte hamilin sadece ibraz etmekle yetkili kıldığı değil aynı zamanda protesto veya buna benzer tespitin yapılması için görevlendirmiş olduğu kişilerin kendilerinden kaynaklanan olaylar da muafiyet sağlamayacaktır. Hamil kendi davranışı ile protesto veya ibrazı imkânsız hale getirmiş, aşılması imkânsız bir engel yaratmışsa elbette ki bu imkânsızlık mücbir sebep oluşturmayacaktır. Hamilin veya yetkili kıldığı kişinin senedi kaybetmiş olması bu bağlamda değerlendirilebilir.

Gerek poliçe gerek ek hükümlerindeki mücbir sebep maddelerinde sözü edilen, kişinin “kendisine ait olay” veya “kendisiyle ilgili olay” kavramları mücbir sebebin haricilik unsurunun karşılığı olarak kabul edilebilir. Borçlar hukuku doktrininde kabul edildiği gibi kişiden kaynaklanan i sebepler veya borçlunun işi veya işletmesiyle ilgili olan sebeplerden meydana gelen olaylar mücbir sebep kavramının dışında kalmaktadır⁴⁶³. Bu bağlamda hamilin kendi kusuru ile meydana gelen; onun faaliyet sahasına (riziko alanına) giren olaylar mücbir sebep deęildir⁴⁶⁴.

Kanunun açık hükmü gereği kişinin şahsına ait olduğu tartışmasız olan hastalık ve kaza halleri mücbir sebep olarak nitelendirilemezler⁴⁶⁵. Örneğin; kalp krizi insan gücü çerçevesinde aşılmaz bir engeldir; ancak gerek kanun maddesinin açık hükmü gerekse mücbir sebep kurumunun genel şartları gereği mücbir sebep hali olarak kabul edilmemektedir⁴⁶⁶. Bir görüşe gre⁴⁶⁷ hamil veya memur ettiği kişinin unutmuş olması, senedi kaybetmesi, işinin yoğun olması da şahsa ilişkin olaylardır. Ayrıca protestoıu düzenleyecek olan noterin ölümü, kalp krizi geçirmesi veya fiil ehliyetini kaybetmiş

⁴⁶¹ Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 549.

⁴⁶² ztan, s. 146; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 103.

⁴⁶³ Eren, **Borçlar Genel**, s. 584; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 57; Akbıyıklı/Dikmen/Eaton, s. 214; Selahattin Aydın, s. 1; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s.464; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 702; Antalya, **Cilt II**, s. 228; Kaya, s. 991.

⁴⁶⁴ Can, s. 129.

⁴⁶⁵ ztan, s. 145; Hamil veya yetkili kıldığı kişinin aniden hastalanması veya yaralanması durumlarında senedi ibraz veya protesto edemeyecek ve bu durumun muhakkak bir mahkeme kararıyla gündeme geleecek olması esasında problem yaratacaktır. Kotsek, s. 4.

⁴⁶⁶ ztan, s. 146.

⁴⁶⁷ Bozer/Göle, s. 152; Pulaşlı, s.350.

olması halleri mücbir sebep teşkil etmez. Karşı bir görüşe göre⁴⁶⁸ ise düzenleyen, temsilcisi, muhatap ve hatta noterin mücbir sebep sayılan bir olay neticesi ölmesi halinde, tüm çabalara rağmen yapılması gereken şekli kurallar yerine getirilemiyorsa mücbir sebep halinin varlığı kabul edilmelidir. Diğer yandan doktrinde hamilin tutuklanmış olması veya ölmesi gibi hallerin mücbir sebep oluşturmadığı fikri de mevcuttur⁴⁶⁹.

⁴⁶⁸ Öztan, s. 145; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 103.

⁴⁶⁹ Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 1219.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMBIYO SENETLERİNDE MÜCBİR SEBEBİN SONUÇLARI

3.1. Mücbir Sebebin Genel Sonuçları

3.1.1. Mücbir Sebebin Sözleşmesel Sorumluluğa Etkisi

Bir sözleşme ilişkisinde tarafların müdahaleleri olmaksızın edimlerini yerine getirmelerine engel olacak derecede büyük ve şiddetli bir olay meydana geldiğinde edimlerin ifa edilememesi riski ortaya çıkar. Bu durum edim konusu şeyin yok olması veya borçluyu edimden alıkoyan başkaca bir durumun gerçekleşmesi gibi bir sebepten ileri gelebilir.

Roma Hukukunda “*Impossibilium nulla obligatio est*” olarak anılan hukuk kuralı, ifası imkânsız olan bir şey üzerinde borç doğmayacağını ifade etmektedir⁴⁷⁰. Bu kuralın gerek başlangıçtaki gerek sonraki imkansızlıklar için söz konusu olduğu savunulmuştur⁴⁷¹. Üzerine düşen tüm tedbir ve özeni yerine getirmiş olan borçludan, edimi yerine getirmesini engellemiş olaydan sorumlu tutarak tam ifayı beklemek hakkaniyete uygun düşmez⁴⁷². Borçlunun önceden sezilememiş, aşılamayan ve harici olarak meydana gelmiş olaylardan, diğer bir deyişle “atipik rizikodan” sorumlu olması beklenemez⁴⁷³.

Edimlerin riskinin adaletli bir şekilde dağıtılması için kanunla öngörülen hükümler yol gösterir⁴⁷⁴. Mücbir sebebin doğurduğu imkânsızlık halinin sonuçlarına kimin katlanacağı sözleşmede belirlenebileceği gibi TBK hükümleri uygulanarak durumun niteliğine göre borcun sona ermesi veya ifanın ertelenmesi gibi sonuçlar ortaya çıkabilecektir.

⁴⁷⁰ Mehmet Üçer, **Roma Hukukunda ve Karşılaştırmalı Hukukta Sözleşmelerin Kısmi Butlanı**, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 132-133; Develioğlu ve Diğerleri, s. 233; Duygu Özer Sarıtaş, **Roma Borçlar Hukuku Genel Hükümler Ders Notları**, 2. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa 2018, s. 7.

⁴⁷¹ Özçelik, **Doktora Tezi**, s. 37.

⁴⁷² Serozan ve Diğerleri, s. 187.

⁴⁷³ Serozan ve Diğerleri, s. 187.

⁴⁷⁴ Rona Serozan, **Sözleşmeden Dönme**, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007, s. 262; “Borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkansızlıkta gerçekleşmesi planlanan ile gerçekleşmeyen durum arasındaki tarafların yararlarını etkileyen uygunsuzluk sözleşme riski/hasarı/tehlikesi olarak adlandırılmaktadır.” Antalya, **Cilt III**, s. 359.

3.1.1.1. Borcun Sona Ermesi

TBK'nın 136. maddesinin birinci fıkrası uyarınca “*Borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle imkansızlaşırsa, borç sona erer*”⁴⁷⁵. Madde metninde “imkânsızlık” kavramı kullanılmıştır. İmkânsızlık, sonradan gelişen objektif ve geçici olmayan durumlar yaratarak borcun ifasını kesin olarak engelleyen olaylar olarak tanımlanmaktadır⁴⁷⁶.

Öğretide⁴⁷⁷ imkansızlığın doğuş sebepleri mantıki, hukuki veya maddi nedenler şeklinde kategorize edilmiştir; bununla beraber imkânsızlık hali doğal olaylardan veya insan eylemlerinden doğabilmektedir. Kiralanan eşyanın deprem, yıldırım veya yangın sonucu yok olması, ithalat veya ihracat yasakları nedeniyle sözleşmenin yerine getirilemeyecek olması, satım konusu taşınmazın kamulaştırılması, müsadere edilmesi veya edim konusu malın sonradan yapılan bir gökdelenin altında kalması gibi örnekler imkânsızlık kavramı içinde değerlendirilmektedir⁴⁷⁸. Örneklerde de görüldüğü gibi mücbir sebep sayılabilecek olaylar, imkânsızlık kavramı içinde değerlendirilerek TBK md. 136 gereği borcu sona erdirecektir. Yalnız burada imkansızlığa mücbir sebebin de

⁴⁷⁵ Nomer, s. 355; Aydın Aybay, s. 165; Kılıçoğlu, s. 848; Ahmet Cemal Ruhi, **Sözleşmeler Hukuku Cilt- 1**, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013, s. 74; İnal, “Mücbir Sebebin Oluşum Unsurları”, s. 23; Burada sona erenin borç ilişkisi olmayıp yalnızca borç olduğunu gözden kaçırmamak gerekmektedir. “*Organizma*” anlamındaki sözleşme ilişkisi tasfiye hükümlerinin tabikinden sonra sona edecektir. Serozan, s. 262; Bir görüşe göre 136. maddenin borcun sona ermesini sağlayan bir etkisi yoktur, imkansızlık sebebiyle borcun sona ermesi durumun niteliği gereğidir. Maddede borçlunun sorumlu olmadığı imkansızlık yüzünden doğan sonuçlar düzenlenmiştir. Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 589; Ş. Barış Özçelik, “Sözleşmeden Doğan Borçların İfasında Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları” (“Hukuki İmkânsızlık ve Sonuçları”), **AÜHFD**, C. 63, S. 3, Eylül 2014, s. 571; Antalya, **Cilt III**, s. 366; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 687; Gündoğdu/Esener, s. 224; Turgut Uygur, **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi Cilt I**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s. 892; Özer Sarıtaş, s. 115; Ayan, s. 382; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 693.

⁴⁷⁶ Ali Hulki Cihan/ Selin Sert, “Borcun İfa Edilmeyeceğinin Önceden Bildirilmesi”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 8, S. 2, Aralık 2013, s. 908, <https://www.jurix.com.tr/article/5779>, e.t.: 04/03/2020; Borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkansızlık doktrinde “kusursuz sonraki imkansızlık” olarak geçmektedir. Eren, **Borçlar Genel**, s. 1329.

⁴⁷⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1329; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 586; Arslanlı, s. 1457; Gamze Turan Başara, “Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık Sebebiyle Borcun Sona Ermesi”, **Çankaya University Journal of Law** C. 7, S. 1, Ankara 2010, s. 3, <https://dergipark.org.tr/en/pub/cankujlaw/issue/4027/53175>, e.t.: 02/03/2020; Bingöl’e göre hukuki imkansızlık nedeniyle borcunu yerine getiremeyen borçlu borcundan kurtulacak ancak depremde eşyanın telef olmasından farklı olarak alıcıdan karşı edimi talep edemeyecektir. Bingöl, s. 279; İmkânsızlığın türleri hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Mustafa Dural, s. 13 vd.; Serozan ve Diğerleri, s. 184 vd.; Hukuki imkansızlık ile ilgili detaylı bilgi için Bkz. Özçelik, “Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları”, s. 572 vd.; Kılıçoğlu, s. 849; Antalya, **Cilt III**, s. 235; Kurt, s. 129 vd.; İsmail Kayar, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri (Borçlar Hukuku)**, Güncellenmiş 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 194; O. Gökhan Antalya, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1,1 (Cilt V/1.1)**, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 463.

⁴⁷⁸ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1329; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 586; “*Mücbir sebepler, borçluyu sorumluluğundan kurtarmaya elverişli olabilen kusursuz imkansızlık hallerini oluşturmaktadır*”. İnal, “Mücbir Sebebin Oluşum Unsurları”, s. 23-24; Akıntürk, s. 37.

dahil olduğunu; ancak tüm imkansızlıkların mücbir sebep oluşturmayacağını da ayrıca belirtmek gerekir⁴⁷⁹.

TBK md. 136’da sözü edilen imkânsızlık kavramı, sözleşmenin akdinden önceki, sözleşmenin akdi sırasında var olan imkânsızlık olmayıp akitten sonra ortaya çıkan imkansızlıktır⁴⁸⁰. Başlangıçtaki imkânsızlık, borcun sona ermesine yol açan değil, TBK md. 27 hükmüne göre sözleşmenin butlanı sonucunu doğuran bir nedendir⁴⁸¹.

Subjektif ve objektif imkansızlıkta sözleşmenin devamı tehlikeye girmekle beraber objektif imkansızlığın hukuki sonuçları ile subjektif imkansızlığın hukuki sonuçları birbirinden farklıdır⁴⁸². Kural olarak borcun sona ermesine neden olan imkânsızlık, objektif imkânsızlık halidir⁴⁸³. Yalnızca borçlu kişinin yerine getiremeyeceği bir hal söz konusu olduğunda bu durum subjektif imkansızlığı doğuracak, borçlunun edimini yerine getirme yükümlülüğünün tespiti için edimin niteliğine bakmak gerekecektir⁴⁸⁴.

Bir görüşe göre⁴⁸⁵ imkânsızlık halleri aşırı ifa güçlüğü meydana getirebilecektir. Örneğin; ulaşım imkanlarını kesen değil de oldukça sınırlayan derecede bir depremin gerçekleşmesi halinde borcun ifası imkansızlaşmasa da son derece güçleşmekte, sözleşme uyarlanarak malın kısım kısım teslimi mümkün olabilmektedir⁴⁸⁶. Bu görüşe göre TBK’nın ‘*aşırı ifa güçlüğü*’ başlıklı 138. maddesi burada uygulama alanı bulacaktır. Ancak doktrinde⁴⁸⁷ aşırı ifa güçlüğü’nün imkansızlıkla bir ilişkisi olmadığı

⁴⁷⁹ Arslanlı, s.1456.

⁴⁸⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1329; Serozan ve Diğerleri, s. 184; Turan Başara, s. 2; Kılıçoğlu, s. 848; Develioğlu ve Diğerleri, s. 459; Antalya, **Cilt: V 1,1**, s. 463.

⁴⁸¹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1329; TBK.md 27 hükmü borcun doğumunu engellemekte iken 136. madde yaşayan borcu söndürüp düşürmektedir. Serozan ve Diğerleri, s. 187; Ruhi, s. 75; Özçelik, “Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları”, s. 571; Arslanlı, s. 1457; Kılıçoğlu, s. 848; Üçer, s. 131; Develioğlu ve Diğerleri, s. 459; İnal, **Borca Aykırılık**, s. 686; Gündoğdu/Esener, s. 224.

⁴⁸² Sert, s.76.

⁴⁸³ Öğretide bir görüşe göre imkansızlığın objektif veya subjektif olup olmaması önem taşımamaktadır. Her iki durumda da imkânsızlık borcun sona ermesi sonucunu doğurur. Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 587; Serozan ve Diğerleri, s. 184; İnal, “Mücbir Sebebin Oluşum Unsurları”, s. 24; Ruhi, s. 75; Akıntürk, s. 36; Karşı görüşe göre ise subjektif imkansızlık borcu sona erdiren bir neden değildir. Kişiye sıkı sıkıya bağlı edimin borçlu tarafından yerine getirilememesi durumu aslında hiç kimse tarafından borcun yerine getirilemeyeceği anlamını taşımaktadır. Örneğin; ünlü bir ressamın sonradan felç olması nedeniyle resmi yapamaması durumunda edimi borçlu ressam yerine getiremeyeceği gibi kimse yerine getiremeyecek, bu durum da olaya objektif imkansızlık niteliği kazandıracaktır. Eren, **Borçlar Genel**, s. 1330; Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 190; Mustafa Dural, s. 36; Turan Başara, s. 9; Develioğlu ve Diğerleri, s. 462.

⁴⁸⁴ Subjektif imkansızlık, objektif imkansızlık hükümlerine tabi olduğunda borçlunun kusurlu olması halinde TBK md.112 hükmü gereği sorumlu olmakta, kusursuzsa TBK 136’ya göre sorumsuz kabul edilmektedir. Eren, **Borçlar Genel**, s. 1330.

⁴⁸⁵ Bingöl, s. 281.

⁴⁸⁶ Mücbir sebebin sözleşmenin uyarlanması sonucu doğurduğu görüşü ile ilgili Bkz. Bingöl, s. 280 vd.

⁴⁸⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1330; Ruhi, s. 78; Mustafa Dural, s. 34; Schaver/Aksoy, s. 64; Antalya, **Cilt III**, s. 265; Sözleşmenin uyarlanmasının söz konusu olması için ifası zor da olsa hala bir edimin mümkün

genel kabul görmektedir. İmkânsızlık durumunda borç konusu edim hiç yerine getirilemezken aşırı ifa güçlüğünde ekonomik olarak zor da olsa edimin ifası hala mümkündür. Aşırı ifa güçlüğü sözleşmenin uyarlanması sonucu doğuracak, imkânsızlık ise borcun sona ermesine neden olacaktır.

Borcu sona erdiren imkânsızlık kısmi imkânsızlık da olabilir; bu durumda borçlu imkânsız olan kısım için değil kalan kısım için borçlu olmaya ve sorumlu tutulmaya devam edecektir (TBK. md. 137)⁴⁸⁸. Bu duruma örnek olarak satılan eşyanın kısmen yok olması verilebilir. Ancak elbette ki kısmi ifanın devam ediyor olabilmesi için eşyanın bölünebilir olması ve taraf iradelerinin uyuşması gerekmektedir⁴⁸⁹.

Bir çeşit borcunun⁴⁹⁰ mücbir sebep ile yok olması durumunda borcun sona ermeyeceği savunulmakta ise de başka bir görüşe göre çeşit ve parça borcu⁴⁹¹ ayrımı yapmak yerine, sözleşmeye özgülenmiş veya henüz özgülenmemiş mal ayrımı yapılmalı; sözleşmeye özgülenmiş çeşit borçlarının da mücbir sebeple yok olması durumunda borcun sona erdiği kabul edilmelidir⁴⁹². Para borçlarında imkansızlığın söz konusu olamayacağı, olsa olsa aşırı ifa güçlüğü nedeniyle sözleşmenin uyarlanmasının istenebileceğini ayrıca belirtmek gerekir⁴⁹³.

Bir görüşe göre TBK'nın 'ifa imkansızlığı' başlıklı 136. maddesi emredici bir hüküm olmadığından taraflar imkansızlığı doğuran mücbir sebepten sorumlu

olması gerekmektedir. Borçlunun sorumlu olmadığı sonraki imkânsızlık kavramının tek sonucu borcun sona ermesi olduğu, sözleşmenin uyarlanmasının imkânsızlık durumlarında uygulanması kabul edilemez durumlar yaratacaktır. Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 196; İnal, "Mücbir Sebebin Oluşum Unsurları", s. 25; Bir görüşe göre aşırı ifa güçlüğü ile ifa imkansızlığı arasındaki sınırın silik olduğundan somut olayın özelliklerine bakarak karar vermek gerekecektir. Serozan ve Diğerleri, s. 186; Acar, "Aşırı İfa Güçlüğü", s. 132; Develioğlu ve Diğerleri, s. 233; Uygur, s. 900.

⁴⁸⁸ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1331; Bingöl, s. 279; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 594; Ruhi, s. 76; Mustafa Dural, s. 37; Turan Başara, s. 10; Kılıçoğlu, s. 850; Develioğlu ve Diğerleri, s. 464; Antalya, **Cilt III**, s. 381; İlhan Helvacı, **Hukuki Mütalaalar Cilt II (2010-2015)**, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017, s. 98; Kurt, s. 122; Kayar, **Borçlar Hukuku**, s. 196; Bilgili/Demirkapı, **Borçlar Genel**, s. 190.

⁴⁸⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1331; Ruhi, s. 77; Mustafa Dural, s. 37; Kılıçoğlu, s. 850; Kurt, s. 122; Bilgili/Demirkapı, **Borçlar Genel**, s. 190.

⁴⁹⁰ Çeşit borcu, edim konusunun bireysel özelliklerine göre gösterilmediği, sadece genel nitelikleri ile belirlendiği borçlardır. Örneğin, 5 ton buğday veya 50 adet i20 model Hyundai kararlaştırılmışsa edimin bireysel olarak hangi şey olduğu belli değildir. Eren, **Borçlar Genel**, s. 111.

⁴⁹¹ Parça borcu, edim konusunun diğer şeylerden tam olarak ayırt edildiği, bireysel özellik ve niteliğinin kesin olarak gösterildiği borçlardır. Örneğin, 20 YS 504 plakalı i20 model Hyundai marka, kırmızı araba parça borcudur. Eren, **Borçlar Genel**, s. 111.

⁴⁹² Eren, **Borçlar Genel**, s. 1331; Uygur, s. 894; Arslanlı, s. 1461; Bingöl, s. 278- 279; Akıntürk, s. 27; Sınırlı tür borcu varsa ve stokların tamamı telef olmuşsa imkânsızlık hükümleri uygulanır. Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 588; Antalya, **Cilt III**, s. 249.

⁴⁹³ Serozan ve Diğerleri, s. 97; Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 237; Ekonomik imkansızlığın aşırı ifa güçlüğü hali doğurduğuna ilişkin detaylı bilgi için Bkz. Hans-Bernd Schaver/ Hüseyin Can Aksoy, "Hukuk ve Ekonomi Yaklaşımı Çerçevesinde Türk Sözleşme Hukukunda Ekonomik İmkânsızlık", **BATİDER**, C. 26, S. 1, Ankara 2010, s. 63 vd.

olacaklarına dair sözleşmeye kayıtlar koyabilecektir⁴⁹⁴. Bunun yanında taraflar sözleşme ile hangi durumların mücbir sebep sayılacağını da belirlemekte özgürdürler. Örneğin, taraflar yağışın normalin altında kalması halinde bile, olayı mücbir sebep sayabilirler⁴⁹⁵. Ancak bir görüşe göre⁴⁹⁶ bu halde dahi, olay meydana geldiğinde söz konusu olayın sözleşmenin yerine getirilmesine gerçekten mâni olup olmadığı, yani mücbir sebep oluşturup oluşturmadığının incelenmesi engellenemez.

Mücbir sebebin borcu sona erdirebilmesi için sadece imkânsızlık doğuracak derecede şiddetli bir olay olması yetmez, aynı zamanda bu olayın borçlu tarafından önceden öngörülebilir olmaması, karşı konulmaz ve harici olması da gerekmektedir⁴⁹⁷. Aksi durumda borçlu TBK md. 112'ye göre sorumlu olacaktır. Örneğin; kişi borç konusu şeyi yıldırım sonucu çıkan bir yangından kurtarma imkânı varken bunu yapmadıysa, diğer bir deyişle kendisinden beklenen özeni göstermediyse sorumluluğunun devam ettiği kabul edilecektir. Bununla beraber imkansızlığı önlemek adına borçludan mali ve kişisel varlıklarıyla orantılı dereceyi aşan bir fedakarlığın istenemeyeceği, bu durumda kaçınılmazlık şartının gerçekleşmiş sayılacağı kabul edilmektedir⁴⁹⁸.

Borcu bir mücbir neden dolayısıyla imkansız hale gelen borçlu, imkansızlaşan edim yerine başka bir edimle yükümlü olmayacak, kendisinden aynen ifa talep edilemeyecek ve borçtan tamamen kurtulacaktır⁴⁹⁹. Taraflar bu durumdan haberdar olmasa da aynı sonucun doğacağı kabul edilmiştir⁵⁰⁰.

Burada bir tarafın edimi ifa borcunun mücbir sebep ile sona erdiği durumlarda karşı edimin akıbeti akla gelir. Karşı edim için de TBK md. 136'nın ikinci fıkrasında, edimler arası karşılıklılık gereği, ediminin ifası imkansızlaşan borçlunun karşı edimi isteyemeyeceği hükme bağlanmıştır⁵⁰¹. Örneğin, bir satım sözleşmesinde kendi borcunu mücbir sebep nedeniyle ifa edemeyen borçlu satış bedelini talep edemeyecektir. Bu

⁴⁹⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1331; Develioğlu ve Diğerleri, s. 460; Uygur, s. 897; Kayar, **Borçlar Hukuku**, s. 195; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 468.

⁴⁹⁵ Kılıçoğlu, s. 849.

⁴⁹⁶ Akbıyıklı/Dikmen/Eaton, s. 210; Erol, s. 426; Bingöl, s. 99; Dellinger, s. 1572.

⁴⁹⁷ Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 589.

⁴⁹⁸ Uygur, s. 898.

⁴⁹⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1333; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 590; Özçelik, "Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları", s. 582; Cihan/Sert, s. 908; Ş. Barış Özçelik, "Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu'na Göre Mücbir Sebepler ve Sonuçları" ("Mücbir Sebep"), **TBBD**, C. 28, S. 123, Mart 2016, s. 308- 309; Acar, "Mücbir Sebep", s. 4; Aydın Aybay, s. 165; Kılıçoğlu, s. 851; Develioğlu ve Diğerleri, s. 460; Uygur, s. 900; Ayan, s. 382; Bilgili/Demirkapı, **Borçlar Genel**, s. 190.

⁵⁰⁰ Özçelik, "Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları", s. 582.

⁵⁰¹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1333; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 590; Serozan ve Diğerleri, s. 191; Özçelik, "Mücbir Sebep", s. 309; Nomer, s. 356; Aydın Aybay, s. 165; Akıntürk, s. 65.

durumda denilebilir ki, sözleşmenin ifasının sonradan bir mücbir sebep ile imkansızlaşması durumunda imkansızlaşan edim hasarını alacaklı, karşı edim hasarını borçlu karşılamaktadır⁵⁰². Borçlu, karşı edimi daha önceden elde etmişse 136/2 hükmü gereği sebepsiz zenginleşme kurallarına göre geri verecektir⁵⁰³.

Bazı durumlarda edimi mücbir sebep ile imkansızlaşan borçlu bu imkânsızlık dolayısıyla üçüncü kişiden bir karşılık almış olabilir. Örneğin, borçlanılan eşya kamulaştırılmış ve karşılığında bir kamulaştırma bedeli alınmışsa bu alınan ikame değer alacaklı tarafından talep edilmesi halinde borcun sona ermediği, bu değer üzerinden devam ettiği söylenebilir⁵⁰⁴. Bu duruma başka bir örnek ise şöyledir: Satılan bir malın yangın sonucu yok olması nedeniyle sigortadan buna yönelik bir karşılık alan borçlu, alacaklı talep ettiği takdirde bu ikame değeri ona vermekle yükümlü olacaktır⁵⁰⁵.

3.1.1.2. İfanın Ertelenmesi

Mücbir sebep teşkil eden olayın sözleşme ile kararlaştırılan edimin ifasını geçici olarak imkansızlaştırması mümkündür⁵⁰⁶. Ulaşım yollarının sel veya aşırı kar yağışı nedeniyle bir süreliğine kapanması ya da salgın hastalık nedeniyle belirli bir süre için sokağa çıkma yasağının getirilmesi hallerinin geçici imkânsızlık oluşturduğu söylenebilir⁵⁰⁷. Geçici imkânsızlık hallerinde borç sona ermemekte, imkânsızlık ortadan

⁵⁰² Eren, **Borçlar Genel**, s. 1333; Nomer, s. 355; Diğer bir deyişle imkansızlığın ekonomik etkisi alacaklının risk alanındadır. Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 590; Antalya, **Cilt III**, s. 360; Hasar, sözleşmede edimin yerine getirilmesini kusursuz olarak imkânsız hale getiren olaylardan hangi tarafın olumsuz etkileneceği tehlikesinin belirlenmesidir. Selin Sert Sütçü, "Finansal Kiralama Sözleşmelerinde Hasar (Borçlar Kanunu ve CISG ile Karşılaştırmalı Olarak)", **BATİDER**, C. 33, S. 2, Ankara 2017, s. 124, <https://www.jurix.com.tr/article/9786>, e.t.:01/04/2020; Akıntürk, s. 24; Acar, "Mücbir Sebep", s. 4.

⁵⁰³ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1333; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 590; Serozan, s. 263; Ruhi, s. 77; Nomer, s. 356; Bir görüşe göre burada gerçek bir sebepsiz zenginleşme değil kanundan doğan bir iade borcu bulunmaktadır. TBK 136. maddenin yollaması ile sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanacak ancak zamanaşımı sebepsiz zenginleşmedeki gibi 2 yıl değil TBK md. 146 uyarınca 10 yıl olacaktır. Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 591; Burada imkânsızlık borç ilişkisini sona erdirmeyip yalnızca asli edim yükümünün sona ermesine neden olduğundan sebepsiz zenginleşme gereği iade edilecekler aslında sözleşme kökenli olarak belirlenir. Serozan ve Diğerleri, s. 193; Özçelik, "Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları", s. 592; Acar, "Mücbir Sebep", s.4; Aydın Aybay, s. 165; Kılıçoğlu, s. 851; Ayan, s. 382; Kayar, **Borçlar Hukuku**, s. 195.

⁵⁰⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1335; Serozan ve Diğerleri, s. 190; Özçelik, "Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları", s. 594; Cihan/Sert, s. 908; Turan Başara, s. 10; Acar, "Mücbir Sebep", s. 5; Nomer, s. 357; Kılıçoğlu, s. 854; Antalya, **Cilt III**, s. 338; Uygur, s. 900-901; Kayar, **Borçlar Hukuku**, s. 195.

⁵⁰⁵ Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 594; Ruhi, s. 76; Özçelik, "Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları", s. 583; Akıntürk, s. 184.

⁵⁰⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1330.

⁵⁰⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1330; "İfanın mücbir sebeple gecikmesi geçici imkansızlıktır." Özçelik, "Mücbir Sebep", s. 309; Başka bir görüşe göre geçici engeller kural olarak imkansızlık oluşturmamaktadır. Kılıçoğlu, s. 850.

kalktığında ifa yükümlülüğü devam etmektedir⁵⁰⁸. Bir görüşe göre⁵⁰⁹ burada borçlunun temerrüdü söz konusu olmaktadır; bu sebeple alacaklı imkansızlığın sona ermesini beklemek istemezse borçluya TBK. md. 123 gereği bir süre verebilir.

Geçici imkânsızlık borcun hiç ifa edilmemesi sonucunu doğurmadığından esasında bir imkânsızlık değildir ve borçlunun temerrüdü kavramını beraberinde getirir⁵¹⁰. Ancak temerrüdün sadece kusura bağlı olmayan sonuçları ile karşı karşıya kalınacak ve borçlu sorumlu olmaya devam etse de bu gecikmeden sorumlu tutulamayacaktır⁵¹¹. İfa imkansızlığı hali ortadan kalktıktan sonra borçlunun yükümlülüğü devam edecektir.

Mücbir sebebin geçici bir süre için borcun yerine getirilmesine engel olması durumunda, ifanın imkansızlığı durumu geçene dek borcun ertelenmesi hususu tarafların ortak arzularına göre belirlenmelidir⁵¹². Bu durumda taraflar ifanın ertelenmesi hususunda hemfikir iseler borç devam edecek; aksi takdirde sözleşmeyi sona erdireceklerdir.

Geçici imkânsızlık hali, alacaklı için çekilmez bir durum yaratmakta ise veya alacaklının ifada bir çıkarı kalmadıysa sürekli imkânsızlık hükümleri uygulanarak borcun sona ermesi gerekmektedir⁵¹³. Kesin vadenin⁵¹⁴ söz konusu olduğu sözleşmelerde geçici imkânsızlık halinin ortaya çıkması durumunda sözleşmenin amacının elde edilmeme tehlikesi vardır⁵¹⁵. Burada sonradan ifa, borcun amacını yerine

⁵⁰⁸ Sert, s. 19; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 588; Eren, **Borçlar Genel**, s. 1067.

⁵⁰⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1331; Bingöl, s. 279; Özçelik, “Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları”, s. 584; Kurt, s. 126.

⁵¹⁰ Mustafa Dural, s. 42; Acar, “Mücbir Sebep”, s. 5.

⁵¹¹ Baysal, **Sözleşmenin Uyarlanması**, s. 195; İnal, “Mücbir Sebebin Oluşum Unsurları”, s. 48; Özçelik, “Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları”, s. 595.

⁵¹² Nomer, s. 355; Taraflar imkansızlığı sürekli nitelik taşıdığı düşüncesiyle borcun sona erdiğini kabul etmişler; ancak sonradan imkansızlık hali ortadan kalkmışsa borcun sona erdiğinin kabulü dürüstlük kuralına aykırı ise borcun devam ettiği söylenebilecektir. Bu duruma örnek olarak; bir arsada inşaatın önce imar mevzuatı gereği yasaklanması ancak sonra mevzuat değiştirilerek tekrar izin verilmesi hali gösterilebilir. Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 588; “Şüphesiz geçici imkansızlığın varlığı, beraberinde tarafların bu sözleşmeyle ne kadar süre bağlı kalacakları sorununu getirir. Bu konudaki kural "ahde vefa, söze sadakat" ilkesi gereği tarafların sözleşmeyle bağlı tutulmasıdır. Ancak bazı özel durumlar vardır ki, tarafları o sözleşmeyle bağlı saymak hem onların ekonomik özgürlüklerini engeller hem de bir başkası ile sözleşme yapma fırsatını ortadan kaldırır. Uygulamada, geçici imkansızlık halinde tarafların o sözleşmeyle bağlı tutulma süresine "akde tahammül süresi" denilmektedir. Bu sürenin gerçekleşip gerçekleşmediğini de her somut olaya göre ve onun çerçevesinde değerlendirmek gerekir.” Yargıtay HGK. E. 2010/15-193 K. 2010/235 T. 28.4.2010, www.kazanci.com, e.t.:18/03/2020.

⁵¹³ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1331; Mustafa Dural, s. 46.

⁵¹⁴ Kesin vade, ifa zamanının sözleşmede açıkça belirtildiği, bu tarihten sonra ifanın kabul edilmeyeceği kararlaştırılan vadelerdir. A. Dilşad Keskin, “Kesin Vadeli İşlemlerde İfa Etmeme: Temerrüt ve İmkânsızlık”, **GÜHFD**, C. 11, S. 1-2, Ankara 2007, s. 213; Örneğin; düğün için diktirilen elbiselerin zamanında ifa edilememesi, geçici bir imkansızlıktan dahi kaynaklansa artık maziye mal olmuş bir zamanda kullanılması beklenen elbisenin ifası tamamen imkansızlaşmıştır. Eren, **Borçlar Genel**, s. 1067.

⁵¹⁵ Mustafa Dural, s. 48; Özçelik, “Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları”, s. 584; Keskin, s. 223.

getirmekten son derece uzaktır. Bu sebeple kesin vade varsa geçici imkânsızlık durumunda dahi sürekli imkânsızlık hükümleri uygulanarak borcun sona erdirilmesi söz konusu olacaktır⁵¹⁶.

3.1.2. Mücbir Sebebin Sözleşme Dışı Sorumluluğa Etkisi

Sözleşme ilişkisi içinde mücbir sebep borçluyu borçtan kurtarmaktadır; ancak mücbir sebebin genel sonuçları bununla sınırlı değildir. Haksız fiil alanında da mücbir sebep sorumluluktan kurtulmaya yaramaktadır⁵¹⁷. Akdi sorumlulukta borcun ifası, mücbir sebeple imkansızlaştığında borçlu borcundan kurtulmaktaydı; aynı doğrultuda sözleşme dışı sorumlulukta mücbir sebep zarar verenin davranışı ile zarar arasındaki illiyet bağı keserek borçlunun sorumluluktan kurtulmasını sağlamaktadır⁵¹⁸.

Kusur sorumluluğunda kişinin hukuka aykırı ve kusurlu bir davranış sonucu başka bir kimseye verdiği zararın tazmini amaçlanır⁵¹⁹. Kişinin verdiği zarar, onu buna zorlayan bir mücbir sebep sonucunda gerçekleşmişse zarar ile kusurlu davranış arasında illiyet bağı kesilmiş olur. Bir zarar meydana geldiğinde, zararı doğuran sebebin karşı konulmaz, öngörülmez ve harici olduğu durumlarda zarar veren mücbir sebebin etkisiyle sorumluluktan kurtulabilir.

Mücbir sebebin illiyet bağı kesme işlevi yalnızca kusur sorumluluğunda değil, kusursuz sorumluluk ve tehlike sorumluluklarında da etkisini gösterir⁵²⁰. Bu tür sorumlulukta da sorumluluğu doğuran olay ile zarar arasında neden sonuç ilişkisi olmalıdır⁵²¹. Ancak kusursuz sorumlulukta illiyet bağı kesen sebepler daha az etkili olmaktadır⁵²².

⁵¹⁶ Aynı doğrultuda kesin vadeli ticari sözleşmelerde, mücbir sebep geçici de olsa, sürekli imkânsızlık olaya uygulanarak borcun sona ermiş sayılması söz konusu olacaktır. Bingöl, s. 279.

⁵¹⁷ Eren, **Borçlar Genel**, s. 587; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 468; Nomer, s. 169.

⁵¹⁸ Eren, **Borçlar Genel**, s. 587; O. Gökhan Antalya, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1,2 (Cilt V/1,2)**, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 302; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 468; İnal, “Mücbir Sebeplerin Oluşum Unsurları”, s. 47; Nomer, s. 169; “Sorumluluk gerek sözleşme sorumluluğu gerek sözleşme dışı sorumluluk olsun illiyet bağı mutlaka aranır.” Eren, **Borçlar Genel**, s. 561. Dolayısıyla illiyet bağı kesen mücbir sebep hali her iki sorumlulukta da etkili olacaktır.

⁵¹⁹ Bu tarz sorumluluk doktrinde “haksız fiil sorumluluğu” veya “subjektif sorumluluk” şeklinde de adlandırılmaktadır. Eren, **Borçlar Genel**, s. 540.

⁵²⁰ Eren, **Borçlar Genel**, s. 581; Kılıçoğlu, s. 313.

⁵²¹ Antalya, **Cilt: V 1,2**, s. 323.

⁵²² Eren, **Borçlar Genel**, s. 581; Kusursuz sorumluluk halleri “objektif sorumluluk” veya “sebeplilik sorumluluğu” olarak da anılmaktadır. Aydın Aybay, s. 93.

Kusursuz sorumluluk halleri; tehlike sorumluluğu, hakkaniyet sorumluluğu ve özen sorumluluğu başlıkları altında incelenebilir⁵²³. Özen sorumluluğu kapsamına giren adam çalıştırmanın sorumluluğu, hayvan bulunduranın sorumluluğu, ev başkanının sorumluluklarında illiyet bağımlı kesen mücbir sebepleri ileri sürebilmek mümkünken ayrıca kurtuluş kanıtı getirme olanağı da mevcuttur⁵²⁴. Böyle bir kurtuluş kanıtı getirmenin mümkün olmadığı sorumluluklarda dahi sorumlu kişi mücbir sebebi ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilir⁵²⁵.

Tehlike sorumluluğu hususunda ise örneğin; bir atom reaktörünün patlaması olayında veya uçak ya da tren kazalarında ortaya çıkan zararın, işletmenin tehlikesinden kaynaklandığı söylenebilir⁵²⁶. Bu nedenle işletme tehlikesinden kaynaklanan ve her türlü özenin gösterilmesine rağmen önlenemeyecek olan kazalar yukarıda⁵²⁷ bahsedildiği gibi mücbir sebep kavramı içinde değerlendirilmezler. Dolayısıyla işletmenin bunlardan sorumluluğu bertaraf edilemeyecektir. Buna karşılık, işletmenin faaliyeti sırasında meydana gelen zararlar faaliyet arasında illiyet bağımlı mücbir sebep nedeniyle kesilmişse sorumluluktan bahsetmek mümkün olmayacaktır⁵²⁸. Her ne kadar tehlike sorumluluğunda kurtuluş kanıtı getirmek söz konusu olmasa da mücbir sebebin genel illiyet bağımlı kesen işlevi yürür. Burada dikkat edilmesi gereken husus; mücbir sebep meydana geldiğinde her zaman illiyet bağımlı kesmeyeceğinden, her somut olayda meseleye hassasiyetle yaklaşmak, olayları ayrı ayrı değerlendirmek gerekecektir⁵²⁹.

Motorlu araç işletenin sorumluluğunda bir zarar meydana getiren kazanın mücbir sebepten ileri geldiği ispat edilirse, sorumluluktan kurtulmak mümkün olabilecektir⁵³⁰. Ancak kusursuz sorumluluk hallerinden olan araç işletenin sorumluluğunda da mücbir sebebin sınırlı olarak uygulandığı söylenebilir. Yargıtay bir kararında⁵³¹ trafik kazalarında yolun buzlu ve kaygan olmasının veya yoğun sisin ya da

⁵²³ Eren, **Borçlar Genel**, s. 639 vd. Antalya'ya göre kusursuz sorumluluk hallerinde kişinin ayrıca ek kusuru varsa sorumlu kişi mücbir sebebi ileri sürerek sorumluluktan kurtulamayacaktır. Antalya, **Cilt: V 1,2**, s. 311.

⁵²⁴ Antalya, **Cilt: V 1,2**, s. 324, Adam çalıştırmanın sorumluluğunda adam çalıştırıcı, zararın meydana gelmesinde çalışanı seçmek veya ona talimat vermekte gerekli tüm dikkat ve özeni gösterdiğini kanıtlarsa sorumluluktan kurtulabilecektir. Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel II**, s. 153 vd.; Nomer, s. 193 vd.; Aydın Aybay, s. 96-97.

⁵²⁵ Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel II**, s. 141; Antalya, **Cilt: V 1,2**, s. 324.

⁵²⁶ Eren, **Borçlar Genel**, s. 527.

⁵²⁷ Bkz. Haricilik unsuru s. 23 vd.

⁵²⁸ İlliyet bağımlı kesen mücbir sebebe örnek olaylar hakkında yukarıda Bkz. s. 26; Zarar tipik tehlikeden doğmayıp mücbir bir nedenden ileri gelmişse işletme sahibi sorumlu olmaz. Eren, **Borçlar Genel**, s. 521-522.

⁵²⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 528.

⁵³⁰ Nomer, s. 218.

⁵³¹ Yargıtay 4. HD. 16.1.1986. 1980-14082/217, Nakleden: Antalya, **Cilt: V 1,2**, s. 488.

göz kamaştıran güneşin mücbir sebep olarak kabul edilemeyeceğine hükmetmiş, bu tarz bir sorumlulukta öngörmemenin kusursuz sorumluluk faili açısından mücbir sebebin bir unsuru olarak düşünülmemesi gerektiğini belirtmiştir.

3.2. Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebebin Sonuçları

3.2.1. Genel Olarak

Kambiyo senetlerinde ibraz ve protesto, bir hakkın (başvuru hakkı) kullanılması için atılması gereken adımlardır. Bu bağlamda ibraz ve protesto, Borçlar Hukuku çerçevesinde bir yüküm olarak kabul edilebilir. Borçlar Hukukunda yükümlülük ile yüküm farklı anlamlar taşımakta, farklı sonuçlar doğurmaktadır⁵³². Yükümlülük (mükellefiyet) yerine getirilmediğinde borca aykırılık; yüküm (kulfet) yerine getirilmediğinde hak kaybı ortaya çıkmaktadır⁵³³. Bu sebeple kambiyo senetlerinde protesto işlemi yapılmadığı takdirde, hamilin başvuru hakkının kaybına yol açtığından bu işlem bir “yükümlülük” değil “yüküm”dür. İbraz da yine belirli süreler içinde yapılmadığında hakkın düşmesine neden olduğundan bir “yüküm” olarak düşünülebilir⁵³⁴.

Kambiyo senetlerinde mücbir sebep ile ilgili hükümler, mücbir sebebin kambiyo senetleri üzerindeki sert etkilerini yumuşatma girişiminin bir sonucudur⁵³⁵. Mücbir sebep gibi olağanüstü bir olay meydana geldiğinde, bunun hukuki sonuçlarının kambiyo ilişkisi taraflarından hangisine yükleneceği sorusu akla gelir. Tarihsel süreçte önceleri kabul edilen, mücbir sebep durumlarının hamilin sorumluluğunda olduğu fikri özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında değişmeye başlamıştır⁵³⁶. Burada tarafların eşitliği nedeniyle alacaklı olan hamilin dezavantajlı olması gerektiği görüşü olduğu gibi riskin borçlu tarafından karşılanması gerektiği fikirleri de savunulmuştur⁵³⁷.

⁵³² Kılıçoğlu, s. 29; Eren, **Borçlar Genel**, s. 45.

⁵³³ Yüküme aykırı davranılması bir hak kaybına neden olabileceği gibi hakkın kazanılmasına da engel olabilmektedir. Eren, **Borçlar Genel**, s. 45; Bu nedenle yüküm, yükümlülük içermeyen davranış olarak tanımlanmaktadır. Yüküme verilebilecek en bariz örnek TBK md. 223'deki satım sözleşmesinde alıcının ayıbı bildirme yükümüdür. Burada alıcı belirli bir sürede fark ettiği ayıbı bildirmezse ayıp nedeniyle satıcının sorumlu tutulması mümkün olmayacaktır. Kılıçoğlu, s. 29; Antalya, **Cilt V/1.1**, s. 67.

⁵³⁴ Tamer Bozkurt, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 3. Baskı, Kuram Kitap, İstanbul 2016, s. 114.

⁵³⁵ Kotásek, s. 4; Öztan, s. 145.

⁵³⁶ Kotásek, s. 4.

⁵³⁷ Kotásek, s. 4.

Ayrıca öğretide bir görüş⁵³⁸ tarafların eşitliği ilkesi gereği alacaklının dezavantajlı olması gerektiğini savunurken diğer bir görüş⁵³⁹ de “casus sentit dominus” (tehlike borçlu tarafından karşılanır) ilkesi gereği borçlunun mücbir sebebin sonuçlarına katlanması gerektiğini savunmuştur. Başka bir görüşe⁵⁴⁰ göre ise kambiyo senetleri ile ilgili hükümlerin sıkı şekil şartlarına tabi; katı bir disiplini olduğu evrensel bir gerçektir. Bu sebeple senedin ödenmesini garanti eden borçlu, ileride doğabilecek riskleri göze alarak senedi imzalamalıdır⁵⁴¹. Bu doğrultuda riski hamile yükleyen görüşe karşı görüş olarak; öngörülme olasılığı imkânsız olan bir olay nedeniyle, mücbir sebebin sonuçlarının hamile yüklenerek, başvuru hakkından mahrum bırakılmasının haksız bir durum yaratacağı belirtilmiştir⁵⁴². Mücbir sebepten yararlanabilmek için hamilin bunu ispat etmesinin gerekmesi de onun açısından ayrıca bir zorluk yaratacaktır⁵⁴³.

TTK sisteminde ise mücbir sebebin kambiyo senetlerindeki sonuçları olarak hamili koruyan hükümler getirilmiştir. Mücbir sebeple ortaya çıkan imkânsızlık hali, hamilin ibraz veya protesto yükümlerini yerine getirmesini engelleyerek, hak kaybı yaşanmasına neden olur. Kambiyo senetlerinde mücbir sebebe ilişkin hükümler, hamili bu ibraz veya protestonun yapılamaması halinde meydana gelecek olan hak kaybından korumaktadır. Mücbir sebebin kambiyo senetlerindeki sonuçları TTK’da poliçe ve çeklerde iki ayrı maddede düzenlenmiştir. İlk sonuç olan mücbir sebebin ihbarı her iki maddede de ortaktır. İhbar dışındaki sonuçlara ilişkin bazı farklılıklar olduğundan poliçe ve çekte mücbir sebebin diğer sonuçları ayrı ayrı incelenecektir.

3.2.2. Mücbir Sebebin İhbarı

Kambiyo senetlerinde mücbir sebebin ilk sonucu mücbir sebep hali meydana getiren olayın ihbarıdır. İhbar, senedin ödenmemesi veya kabul edilmemesi durumlarının hamil tarafından senet borçlularına bildirilmesidir⁵⁴⁴. Senet bedelinin ödenmediği veya senedin kabul edilmediğinin ihbarı gibi mücbir sebebin de ihbar edilmesi gerektiği kanunda açıkça belirtilmiştir. Mücbir sebeple ilgili gerek poliçe

⁵³⁸ Grünhut, H. Lehrbuch des Wechselrechts, Wien, Duncker a Humblot 1900, p. 341, Nakleden: Kotásek, s. 4.

⁵³⁹ Einert, Nakleden: Kotásek, s. 4.

⁵⁴⁰ Kotásek, s. 4.

⁵⁴¹ Kotásek, s. 5.

⁵⁴² Kotásek, s. 5.

⁵⁴³ Kotásek, s. 5.

⁵⁴⁴ Poroy/Tekinalp, s. 253; Öztan, s. 157; İhbarın hukuki niteliği ile ilgili detaylı bilgi için Bkz. Ertan Demirkapı, **Kambiyo Senetlerinde İhbar Zorunluluğu (İhbar)**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011, s. 25 vd.; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 658.

hükümlerindeki 731, gerekse çek hükümlerindeki 811. maddeleri, hamilin kendinden önce gelen kişiye mücbir sebebin ihbarını zorunlu tutmuştur. Hükümde ayrıca ihbar ile ilgili TTK'nın 723. maddesinin burada da uygulanabileceği ayrıca ve açıkça belirtilmiştir⁵⁴⁵.

3.2.2.1. TTK md. 723 Bağlamında İhbar

Başvuru borçlularının, senedin ödenmediğini veya poliçenin muhatap tarafından kabul edilmediğini bilmelerinde menfaatleri vardır⁵⁴⁶. Senet ödenmediği veya kabul edilmediği takdirde senet bedeli onlardan tahsil edilmek üzere bu kişilere müracaat edilecektir. Başvuru borçlusu olarak gerekli paranın tedarik edilmesi veya def'i ileri sürülecekse kanıtların toplanması, savunmanın hazırlanması gibi olanakların bu kişilere verilmesi gerekmektedir⁵⁴⁷. Ayrıca müracaat sırasında kendilerinden talep edilecek ve TTK md. 725 ve 726. maddelerle belirlenmiş olan miktarın artmasına engel olabilmeleri olanağı da TTK md. 727 hükmü ile verilmiştir⁵⁴⁸. TTK 727/1 hükmü uyarınca kendisine

⁵⁴⁵ TTK md 723: “(1) Hamil, protesto gününü veya poliçede “gidersiz” kaydı mevcut ise, ibraz gününü izleyen dört iş günü içinde, kabul etmeme veya ödememe hâllerini, kendi cirantasına ve düzenleyene ihbar etmek zorundadır.

(2) Her ciranta aldığı ihbarı, bunları aldığı günü izleyen iki iş günü içinde önceki ihbarları yapan kişilerin adlarını ve adreslerini de göstermek suretiyle, kendi cirantasına ihbar eder. Düzenleyene varıncaya kadar bu sıra dâhilinde hareket edilir. Süreler önceki ihbarın alındığı tarihten itibaren işlemeye başlar.

(3) Poliçede imzası bulunan bir kişiye ikinci fıkra gereğince ihbarda bulunulduğu takdirde, kendisine aval veren kişiye de aynı süre içinde bu ihbarın yapılması gerekir.

(4) Bir ciranta adresini hiç yazmamış veya okunması mümkün olmayacak surette yazmış ise, ihbarın ondan önceki cirantaya yapılması yeterlidir.

(5) İhbarı yapacak olan kişi bunu noter aracılığıyla veya sadece poliçenin iadesi yoluyla yapabilir.

(6) İhbarı yapmakla yükümlü olan kişi bunu belirli süre içinde yaptığını ispat etmek zorundadır.

(7) Birinci ve ikinci fıkralarda gösterilen süreler içinde ihbarname göndermeyen kişi başvurma hakkını kaybetmezse de ihmalden doğan zarardan sorumlu olur. Ancak, bu zarara ilişkin tazminat borcu poliçe bedeliyle sınırlıdır.”

⁵⁴⁶ Öztan, s. 157; Demirkapı, **İhbar**, s. 30; Bozkurt, s. 127; Can, s. 127; Coşkun, s. 301.

⁵⁴⁷ Poroy/Tekinalp, s. 253; Öztan, s. 157; Demirkapı, **İhbar**, s. 30; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 107; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 236; Kendigelen/Kırca, s. 257; Can/Güner, s. 143; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 522; Coşkun, s. 301.

⁵⁴⁸ Poroy/Tekinalp, s. 253; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 236; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 107; TTK md. 727. madde hükmü uyarınca kendisine başvurulması mümkün olan her borçlu sıranın kendisine gelmesini beklemeden ödemede bulunabilecektir. Öztan, s. 157; TTK md. 725 hükmüne göre hamilin başvuru borçlusundan isteyebileceği kalemler şu şekildedir:

“a) Poliçenin kabul edilmemiş veya ödenmemiş olan bedelini ve şart kılınmışsa işlemiş faizi,

b) Vadenin gelmesinden itibaren işleyecek faizi,

c) Protestonun ve hamil tarafından tebliğ olunan ihbarların giderleriyle diğer giderleri ve

d) Poliçe bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücretini”

TTK md. 726. Hükmüne göre ise poliçe bedelini ödeyen kişinin kendisinden önce gelen borçlulardan isteyebileceği kalemler şunlardır:

“a) Ödemiş olduğu tutarın tamamını,

b) Ödeme tarihinden itibaren bu tutarın faizini,

c) Yaptığı giderleri ve

başvurulması mümkün olan başvuru borçluları, ihbar sayesinde borcu ödeyerek, her yapılan ödeme sonucu artan masraflardan kaçınabilecektir⁵⁴⁹.

İhbar yükümlüsü, senedi elinde bulunduran hamil ile varsa devamında hamilden ihbarı alan cirantadır⁵⁵⁰. İhbarın yapılacağı kişiler ise cirantalar ile düzenleyen ve bunlara aval verenlerdir⁵⁵¹. Dikkat edilirse bu kişiler başvuru borçlusu olarak kendilerine müracaat edilecek olan kişilerdir. Ayrıca hem kanunda sayılmadığından hem de başvuru borçlusu olarak nitelendirilmediğinden muhataba ihbar yapılmasına gerek yoktur⁵⁵².

TTK md. 723'ün beşinci fıkrası uyarınca ihbarın noter kanalıyla veya poliçenin iadesi yöntemleriyle yapılabileceği kabul edilmiştir⁵⁵³. Öğretide ihbarın sadece kanunda sayılan bu iki şekilde yapılabileceğini kabul eden görüşe⁵⁵⁴ karşılık, kanunun “yapılabilir” kelimesini lafzi yorumlayıp başka şekilde de ihbar yapılabileceğini kabul eden görüşler de ortaya atılmıştır⁵⁵⁵. Bu konuda Yargıtay bir kararında⁵⁵⁶ ihbarın mektup ile de yapılabileceğini kabul etmiştir.

Hamilin ödememe veya kabul etmeme ile ilgili ihbarlarını dört iş günü içinde tamamlaması gerekmektedir (TTK md. 723/1)⁵⁵⁷. Bu sürenin başlangıcı; başvuru hakkı vadede ortaya çıkmışsa, protestolu senetlerde protestonun yapıldığı tarih, protestosuzlarda ise ibrazın yapıldığı tarihtir⁵⁵⁸. Ancak başvuru hakkının vadeden önce ortaya çıktığı durumlarda kabul etmeme halinde ibraz anının esas alınması gerektiği kanunda belirtilmiş olmakla beraber başvuru hakkının vadeden önce doğduğu diğer

d) *Poliçe bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücretini*”.

⁵⁴⁹ Poroy/Tekinalp, s. 253; Öztan, s. 157; Demirkapı, **İhbar**, s. 31.

⁵⁵⁰ Poroy/Tekinalp, s. 254; Can, s. 127; İhbar yükümlülükleri ile ilgili detaylı bilgi için Bkz. Demirkapı, **İhbar**, s. 68 vd.; Bozkurt, s. 127; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 106-107; Bozer/Göle, s. 162; Coşkun, s. 302; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 659.

⁵⁵¹ Poroy/Tekinalp, s. 254; Bozer/Göle, s. 162; Demirkapı, **İhbar**, s. 84 vd.; Bozkurt, s. 127; Coşkun, s. 302

⁵⁵² Demirkapı, **İhbar**, s. 85; Bozkurt, s. 127; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 237.

⁵⁵³ Demirkapı, **İhbar**, s. 112; Öztan, s. 160; Bozer/Göle, s. 162; Bozkurt, s. 127- 128; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 107; “*Kanunda kullanılan ‘senedin iadesi’ sözcüğü isabetli kullanılmamıştır ve bu hükmün uygulanma kabiliyeti yoktur.*” Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 238; Can, s. 127; Coşkun, s. 302; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 659.

⁵⁵⁴ Poroy/Tekinalp, s. 255; Öztan, s. 160; Bozer/Göle, s. 163.

⁵⁵⁵ Ancak karşı tarafa ulaşması gerekli bir irade beyanı olduğundan ispat açısından yazılı yapılması gerektiği ifade edilmiştir Demirkapı, **İhbar**, s. 115.

⁵⁵⁶ Yargıtay 11. HD. 30.04.1986, E.200, K. 2081, Nakleden: Demirkapı, **İhbar**, s. 115.

⁵⁵⁷ Poroy/Tekinalp, s. 254; Öztan, s. 159; Demirkapı, **İhbar**, s. 129; Bozkurt, s. 127; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 106; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 237; Can, s. 127; Bozer/Göle, s. 162; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 522; Coşkun, s. 301.

⁵⁵⁸ Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 237; Poroy/Tekinalp, s. 254; Öztan, s. 159; Demirkapı, **İhbar**, s. 129 vd.; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 106; Bozer/Göle, s. 162.

hallerle ilgili açık bir hüküm bulunmamaktadır⁵⁵⁹. Bir görüşe göre⁵⁶⁰ başvuru hakkı iflas veya aciz nedeniyle hak vadeden önce doğmuşsa, bu durumda iflas kararının ilanı ve aciz durumunun öğrenilmesi ile birlikte dört günlük sürenin işlemeye başlayacağı kabul edilmelidir. Ciranta tarafından kendi cirantasına yapılacak ihbarın süresi ise TTK md 723 hükmünde, cirantanın ihbarı aldığı tarihi izleyen iki iş günü olarak belirlenmiştir⁵⁶¹.

İhbar zorunluluğu öngörülen hallerde ihbarın yapılmamasının doğurduğu hukuki sonuç; başvuru hakkının kaybedilmesi olmayıp, sebep olunan zararın tazmininden ibarettir (TTK md. 723/7)⁵⁶². Ancak kanunun açık hükmü gereği tazminat poliçe bedelini aşamaz ve ihbarla yükümlü kişinin süresinde ihbar ettiğini ispat yükü, yine kendisine düşmektedir⁵⁶³.

3.2.2.2. TTK md. 731 ve 811 Bağlamında Mücbir Sebebin İhbarı

Aşılması imkânsız bir engel yüzünden ibraz ve protesto işlemlerinin yapılamamış olması durumunda diğer borçlular da bu durumdan etkileneceklerdir. Borçluların bu durumdan haberdar olmalarında menfaatleri bulunmaktadır⁵⁶⁴. İhbar zorunluluğu hamile, poliçede TTK'nın 731. maddesinin ikinci fıkrasıyla; çekte ise 811. maddenin ikinci fıkrasıyla yüklenmiştir. Bu hükümler uyarınca mücbir sebep yüzünden öngörülen kanuni süreler içerisinde bu işlemleri yapamayarak süreyi kaçırmak durumunda kalan hamil, kendisinden önceki cirantaya gecikmeksizin ihbarda bulunarak onları haberdar etmek zorundadır⁵⁶⁵.

Mücbir sebep ile ilgili kambiyo senedi hükümlerinde her ne kadar TTK md. 723 hükmüne atıf yapılmışsa da mücbir sebebin ihbarı ile yukarıda incelenen TTK md.

⁵⁵⁹ Demirkapı, **İhbar**, s. 133.

⁵⁶⁰ Demirkapı, **İhbar**, s. 133.

⁵⁶¹ Poroy/Tekinalp, s. 254; Demirkapı, **İhbar**, s. 133; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 107; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 237; Can, s. 127; Bozer/Göle, s. 162; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 522; Coşkun, s. 302.

⁵⁶² Poroy/Tekinalp, s. 255; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 238; Öztan, s. 160; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 659; Sebep olunan zararlara örnek olarak senet sorumlusunun ödeyeceği bedelin artması, gecikme sebebiyle tahsil imkanının azalması, temel ilişkiden doğan def'ilerin kullanılamaması gibi durumlar gösterilmektedir. Demirkapı, **İhbar**, s. 153 vd.; Bozkurt, s. 128; Can, s. 127; Kendigelen/Kırca, s. 257; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 522; Coşkun, s. 303.

⁵⁶³ Poroy/Tekinalp, s. 254; Demirkapı, **İhbar**, s. 165; Öztan, s. 160; Bozkurt, s. 128; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 238; Can, s. 128; Bozer/Göle, s. 162; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 522.

⁵⁶⁴ Domaniç, s. 482; Öztan, s. 146; Bozkurt, s. 124.

⁵⁶⁵ Demirkapı, **İhbar**, s. 36; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 234; Can, s. 129; Poroy/Tekinalp, s. 256; Kınacıoğlu, s. 242; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 548.

723'te düzenlenen başvuru hakkına ilişkin ihbarın esasında farklı kurumlar olduğu savunulmuştur⁵⁶⁶.

İki kavram arasındaki ilk farklılık içerik bakımındandır. Mücbir sebepte ihbar edilecek olan mücbir sebebin kendisi iken başvuru hakkının ihbarında bildirilecek olan husus başvuru hakkının doğumuna neden olan ödememe veya kabul etmeme halleridir⁵⁶⁷.

TTK md. 723 hükmünde ihbar için iki ve dört günlük süreler öngörülmüş; ancak mücbir sebebin ihbarının yalnızca “*gecikmeksizin*” yapılacağı hüküm altına alınmıştır⁵⁶⁸. Bu hususta Can’a göre mücbir sebeplerin ihbarının, hamilin kendi cirantasına “*gecikmeksizin ancak en geç dört iş günü içinde*” yapması gerekmektedir⁵⁶⁹. Demirkapı⁵⁷⁰ ise ihbarın mücbir sebebin öğrenildiği an yapılması gerektiğini öne sürmüştür. Bu nedenle ibraz veya protesto için söz konusu süreler bitmemiş olsa dahi mücbir sebebin bildirilebileceği kabul edilmektedir⁵⁷¹. Kotásek’e göre⁵⁷² ise “*derhal*” (“*immediately*”) kavramı, hamilin bildirim yapmakla yükümlü olduğu dönemin sınırlarını belirsiz bir şekilde çizmektedir. Bu sebeple koşullara göre bu süre genel bildirim süresi olan dört iş gününden daha uzun da sürebilecektir.

Diğer bir farklılık ise başvuru hakkına ilişkin ihbarda hem düzenleyen hem cirantaya bildirim zorunluluğu getirilmişken mücbir sebepte düzenleyene bildirim zorunluluğu öngörülmemiştir⁵⁷³. Burada hamil aynı zamanda düzenleyenin senedi keşide edip verdiği lehtar ise, bildirim zorunluluğunun doğmayacağı kabul edilmektedir⁵⁷⁴. Ancak mücbir sebebin ibraz veya protestodan kurtarması durumunda doğacak olan başvuru hakkında, ihbarın hükümlerine uygun olarak düzenleyene de yapılması gerektiği kabul edilmiştir⁵⁷⁵.

TTK md. 731 hükmünde yalnızca hamilin cirantaya ihbar yapacağı düzenlenmiş, ihbarı alan cirantanın nasıl davranması gerektiği öngörülmemiştir. Bu hususta hamilin

⁵⁶⁶ Demirkapı, TTK md 731 ve 811 hükümlerindeki atıf nedeniyle başvuru hakkının doğumunun ihbarı hususundaki düzenlemelerin çoğunun, mücbir sebebin ihbarı konusunda da uygulanmasının yanı sıra bu iki kurum arasında bir “*iç bağlantı*” bulunmadığı belirtmiştir. Atıf sebebiyle iki kurum arasında yalnızca şekli bir bağlantı olduğunu kabul etmiştir. Demirkapı, **İhbar**, s. 39.

⁵⁶⁷ Demirkapı, **İhbar**, s. 37.

⁵⁶⁸ Domaniç, s. 482; Demirkapı, **İhbar**, s. 37; Kınacıoğlu, s. 242; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 234; Can, s. 129.

⁵⁶⁹ Can, s. 217.

⁵⁷⁰ Demirkapı, **İhbar**, s. 37.

⁵⁷¹ Demirkapı, **İhbar**, s. 37.

⁵⁷² Kotásek, s. 11.

⁵⁷³ Demirkapı, **İhbar**, s. 37; Kotásek, s. 11.

⁵⁷⁴ Kotásek, s. 11.

⁵⁷⁵ Demirkapı, **İhbar**, s. 39; Domaniç, s. 256.

ihbarı sonucu mücbir sebebi öğrenen cirantanın da TTK 723 uyarınca durumu kendi cirantasına ihbar etmesi gerektiği kabul edilmiştir. Bir görüşe göre⁵⁷⁶ hamil gibi durumdan haberdar olan cirantaların da ihbarları belli bir süreye tabi değildir. Karşı görüş⁵⁷⁷ olarak ise her cirantanın aldığı ihbarı, bunu aldığı günü takip eden iki iş günü içinde kendi cirantasına bildirmesi gerektiği öne sürülmüştür.

Bununla beraber mücbir sebebin devamı sırasında da senedin tedavülü mümkün olduğundan, madde metninde geçen “*hamil*” ile kastedilen, mücbir sebep sürenin uzamasına neden oluyorsa protesto çekilmesinin gerektiği andaki hamil; ibraz ve protestodan muafiyet sağlıyorsa başvuru hakkına kavuşan hamildir⁵⁷⁸.

TTK 731/2 uyarınca hamil, ihbarını senet üzerinde bir şerh ile kayıt altına almalıdır⁵⁷⁹. Yapılan ihbarın tarihi de yazılarak imza ile şerh edilmesi gerekmektedir. Bu tespitin alonja da yapılabilmesi mümkündür (TTK md. 731/2). TTK’nın 811. maddesinin ikinci fıkrasına göre mücbir sebebin ihbarının poliçede olduğu gibi çeklerde de gecikmeksizin yapılması gerektiği düzenlenmiştir. Aynı şekilde ihbar, çeke veya alonja kaydedilip yer ve tarih bilgisi, altı imzalanarak kayıt altına alınmalıdır (TTK md. 811/2).

TTK md. 723 hükmü gereği ihbarın yapılmamasının başvuru hakkını düşürmediği hususu burada da geçerli olacak; mücbir sebebin muafiyet sağladığı durumlarda ibraz veya protesto olmadan da başvuru hakkı kullanabilirken, ihbar yapılmadığında bu hak düşmeyecek; ancak tazminat yükümlülüğü doğacaktır⁵⁸⁰. Aynı doğrultuda başka bir görüşe göre⁵⁸¹ ihbarın yapılmaması durumunda başvuru hakkının kaybedilmesi söz konusu olmayacak; ancak buna aykırı davranan kişi, neden olunan zarardan sorumlu tutulabilecektir. Ancak Domaniç’e⁵⁸² göre çeklerde hamil mücbir sebebi ihbar etmemişse başvuru hakkını kullanamayacaktır. Şöyle ki, çeklerde ihbardan

⁵⁷⁶ Peter Bülow, Wechselgesetz, Scheckgesetz, Allgemeine Geschäftsbedingungen, Heidelberg, 2004, WG § 54, Anm. 9, s. 255, Nakleden: Demirkapı, **İhbar**, s. 39; Can, s. 129.

⁵⁷⁷ Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 548.

⁵⁷⁸ Demirkapı, **İhbar**, s. 69.

⁵⁷⁹ Domaniç, s. 256; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 234; Öztan, s. 146; Poroy/Tekinalp, s. 256; Bozer/Göle, s. 153; Can, s. 129; Kınacıoğlu, s. 242; Demirkapı, **İhbar**, s. 37; Pulaşlı, s. 232; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 548; İhbarın içeriğine mücbir sebep olayı hakkında bilgi dahildir ve ihbarın yapıldığı tarih ve ihbarı yapan hamilin imzası ile bu durum şerh edilir. Ayrıca hamilin yalnızca imzasının el yazısı şeklinde aranması gerektiği savunulmuştur. Kotasek, s. 12.

⁵⁸⁰ “*Hamilin bu ihbar mecburiyeti rücu haklarının kullanılması için şart değildir. Hamil bu mükellefiyeti yerine getirmemekten dolayı sadece, poliçe bedelini aşmamak üzere zarar ziyan tediyesine mahkum edilebilir.*” Domaniç, s. 256; Domaniç’e göre, ciranta ihbarı aldıktan sonra dilerse on beş gün ödeme veya savunma için hazırlanabilirse de esasında bu süre cirantalar için konulmadığından bu ihbarın yapılmamış olması başvuru hakkının kullanılmasına engel olmamalıdır. Domaniç, s. 483; Kotasek, s. 11; Demirkapı, **İhbar**, s. 38; Bozkurt, s. 124; Kendigelen/Kırca, s. 257.

⁵⁸¹ Uzunallı/Yıldırım, s. 115.

⁵⁸² Domaniç, s. 482.

itibaren mücbir sebebin belirli bir süreden fazla devam etmesi durumunda başvuru hakkının doğduğu kabul edildiğinden, ihbar yapılmadığı takdirde başvuru hakkı donacak; kullanılamaz durumda kalacaktır⁵⁸³.

Bir görüşe göre⁵⁸⁴ ihbar yükümlülüğü yerine getirilmediği takdirde ortaya çıkacak olan zararın tazmininin sadece polişe bedeli ile sınırlı olduğu hükmü, mücbir sebebin ihbarı açısından uygulanabilir değildir. Bunun nedeni olarak mücbir sebebin ihbarına ilişkin kuralların ihlalinin, alacaklının alacağına kavuşamama riskini doğurması gösterilmiştir⁵⁸⁵.

Mücbir sebebin ihbarına ilişkin akla gelen soru; protesto veya ibraz gibi işlemlerin yapılmasına engel olacak derecede aşılmaz ve önceden öngörülememiş olan mücbir sebeplerin ihbarı da etkilemesi durumunda sorumluluğun akıbetinin ne olacağıdır. Bu durumda bir görüşe göre⁵⁸⁶ mücbir sebep borçlar hukukunda illiyet bağını keserek sorumluluktan kurtaran bir neden olarak kabul edildiğinden, ihbarın yapılamamış olması halinde sorumluluğun doğmayacağı kabul edilmelidir. Karşı görüş ise⁵⁸⁷, TTK'nın mücbir sebep durumunda dahi ihbar yükümlülüğü getirdiği gerekçesiyle (TTK md 731/2 ve md. 811/2), mücbir sebebin varlığının ihbar yükümünü kaldırmayacağını ifade etmektedir.

Mücbir sebep sayılan aşılması imkânsız olan bir olay sonlandığında başvuru hakkını kullanacak olan hamilin, senedin ödenmeme veya kabul edilmeme durumlarını ihbar etme yükümlülüğü devam edecektir⁵⁸⁸. Burada ihbar edilecek husus mücbir sebep değil, senedin ödenmediği veya kabul edilmediğidir.

3.2.3. Polişe ve Bonoda Mücbir Sebebin Sonuçları

Polişelerde ve TTK md. 778'in atfıyla bonolarda mücbir sebep 731. maddede hukuki sonuca bağlanmıştır. Mücbir sebep olarak kabul edilebilecek bir olay meydana geldiğinde protesto veya ibraz için belirlenmiş olan süreler uzatılacak veya hamil ibraz

⁵⁸³ Ancak hamil, rücu hakkını sonradan kullanmak istediğinde gecikmiş de olsa her zaman ihbar yapabileceği ve on beş gün bekledikten sonra başvuru hakkına kavuşabileceği; ancak ihbarı hiç yapmayan hamilin başvuru hakkını kullanamaması doğru bulunmuştur. Domaniç, s. 482.

⁵⁸⁴ Demirkapı, **İhbar**, s. 38.

⁵⁸⁵ Demirkapı, **İhbar**, s. 38.

⁵⁸⁶ Demirkapı, illiyet bağını keserek ihbara aykırılık durumunda tazminattan kurtaran haller kapsamına mücbir sebep ile beraber beklenmeyen hali de dahil etmiştir. Demirkapı, **İhbar**, s. 161.

⁵⁸⁷ Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 237.

⁵⁸⁸ Kotásek, s. 11.

veya protestoya gerek olmaksızın başvurma hakkını kullanabilecektir⁵⁸⁹. İlgili maddeye göre mücbir sebep hali otuz gün veya daha az sürerse bu yükümler ertelenebilecek; ancak otuz günden fazla sürerse bu işlemler olmaksızın başvuru hakkı kullanılabilir.

TTK 731/4 uyarınca otuz günlük sürenin hesabı için başlangıç anı vadedir⁵⁹⁰. Diğer bir deyişle mücbir sebepler vadenin gelmesinden itibaren otuz gün sayılarak duruma göre süre uzatımı veya muafiyet uygulanacaktır.

Belirli bir günde ödenecek veya düzenlenme gününden belirli bir süre sonra ödenecek olan poliçe veya bonolarda, vade tarihi senet üzerinden açıkça anlaşılabilir. Bu nedenle mücbir sebep için önemli olan otuz günlük sürenin başlangıcı tespit edilebilir durumdadır.

Diğer yandan görüldüğünde ve görüldükten belirli süre sonra ödenecek vadeli poliçe ve bonolarda, vade tarihi ancak ve ancak senet ibraz edildiğinde bulunabilir. Bu senetlerde vadenin gelmesinden itibaren otuz günlük sürenin hesaplanması için öncelikle vade tarihinin tespit edilmesi gerekmektedir. Senet ibraz edilebildiyse protesto çekilmesi sırasında mücbir sebeple karşılaşıldığında vade tarihi ve dolayısıyla mücbir sebep için öngörülen otuz günlük süre hesaplanabildiğinden bir problem yaşanmayacaktır. Ancak mücbir sebep nedeniyle senetlerin vadesinin belirlenmesi için yapılması gereken ibraz işlemi dahi yapılamayabilir. Bu durumda TTK md. 731'in beşinci fıkrası uygulanarak otuz günlük sürenin başlangıcı hamilin kendi cirantasına mücbir sebebi ihbar ettiği tarih olarak kabul edilecektir⁵⁹¹. Burada ihbar kurumu ibrazın hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır⁵⁹². Diğer bir deyişle hamil bu tür senetlerde ihbar yükümlülüğünü yerine getirmediğinde otuz günlük süre işlemeye başlamayacaktır. Bu hususta poliçenin üzerine yazılan mücbir sebebin ihbarı tarihi değil ihbarın fiilen yapıldığı tarih dikkate alınacaktır⁵⁹³. Bir görüşe göre⁵⁹⁴ ise ihbar anını tespit için mücbir sebebin ihbarının borçluya ulaşma anı dikkate alınmalıdır.

Senedin üzerinde kayıt altına alınmış olan ihbar tarihinden itibaren mücbir sebebin devam ettiği süre hesaplanacaktır. TTK 731. maddenin beşinci fıkrası uyarınca görüldükten belirli süre sonra ödenecek olan poliçe ve bonolarda ihbar yapılması

⁵⁸⁹ Öztan, s. 145; Kendigelen/Kırca, s. 257; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 233; Can, s. 129; Kınacıoğlu, s. 241; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 114.

⁵⁹⁰ Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 233; Bozer/Göle, s. 153.

⁵⁹¹ Öztan, s. 147; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 233; Can, s. 130; Kendigelen/Kırca, s. 257; Bozer/Göle, s. 153; Kınacıoğlu, s. 242; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 549.

⁵⁹² Demirkapı, **İhbar**, s. 38.

⁵⁹³ Öztan, s. 147.

⁵⁹⁴ Kınacıoğlu, s. 242.

durumunda otuz günlük süre senette belirlenen süre kadar uzayacaktır⁵⁹⁵. Örneğin; görüldükten 10 gün sonra ödenecek bir senette mücbir sebebin ihbar tarihi 03.04.2020 ise bu tarih mücbir sebepte vadenin hesaplanacağı başlangıç tarihi olarak alınacaktır. Yani senet 03.04.2020 tarihinde görülmüşçesine vadenin hesaplanması yoluna gidilecektir. Bu durumda farazi vade 13.04.2020 olarak tespit edilecek; mücbir sebep için önemli olan otuz günlük süre bu tarihten itibaren işlemeye başlayacaktır. Ayrıca bu ihbarın, süre kaçırma durumu olmaksızın ibraz süresi bitmeden de yapılabilmesi mümkündür (TTK md. 731/5, c.2)⁵⁹⁶.

Görüldüğünde ödenecek senetler de aynı kurala tabidir. Dolayısıyla görüldüğünde ödenecek bir poliçe veya bononun hamilinin, mücbir sebebi kendi cirantasına ihbar ettiği tarihten itibaren otuz gün sayılacak; süre uzatılması veya muafiyet durumu bu şekilde belirlenecektir. Bu vadeli senetlerde ihbar tarihi vade tarihinin yerini tutmaktadır⁵⁹⁷.

Engelin yarattığı mücbir sebep durumu poliçe muhatapça (veya bono düzenleyence) görüldükten sonra ortaya çıkmışsa artık TTK md 731'in beşinci fıkrasını uygulamaya ve farazi vade hesabına gerek kalmayacaktır⁵⁹⁸. Mücbir sebebin devam ettiği süre, belirli vadeli senetlerdeki ile aynı şekilde tespit edilecektir⁵⁹⁹.

3.2.3.1. Mücbir Sebebin Otuz Gün veya Daha Az Sürmesi Halinde

TTK'nın 731. maddesinin birinci fıkrası uyarınca kanun tarafından belirlenmiş süreler içinde poliçe veya bononun ibrazının yapılamaması veya protesto çekilememesi mücbir bir sebepten kaynaklanmışsa, mücbir sebebin vadeden itibaren otuz günden az sürmesi halinde bu işlemler için belirli olan süreler uzatılacaktır⁶⁰⁰. Öztan, burada sürelerin uzatılmasını TBK md. 153'deki zamanaşımının durması hükmüne benzetmiştir⁶⁰¹. Gerçekten de kambiyo senetlerinde mücbir sebep teşkil eden olay

⁵⁹⁵ Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 234; Öztan, s. 147; Can, s. 130; Bozer/Göle, s. 153.

⁵⁹⁶ Öztan, s. 147; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 233; Kınacıoğlu, s. 242; Can, s. 130; Bozer/Göle, s. 153.

⁵⁹⁷ Öztan, s. 147.

⁵⁹⁸ Öztan, s. 148; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 549.

⁵⁹⁹ Öztan, s. 148; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 549.

⁶⁰⁰ Öztan, s. 146; Bozkurt, s. 124; Domaniç, s. 255; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 233; Can, s. 129; Poroy/Tekinalp, s. 256; Bozer/Göle, s. 152; Kınacıoğlu, s. 241; Pulaşlı, s. 222; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 548; Kayıhan, s. 157.

⁶⁰¹ 818 Sayılı BK'da "Müruru Zamanı Tatil Eden Sebepler" başlıklı 132. Madde. Öztan, s. 146; "Zamanaşımının durması, zamanaşımı süresinin hesabında tatil devresinin göz önüne alınmaması sonucunu doğurur. Durma sebebinin sona ermesinden itibaren zamanaşımı da işlemeye başlar veya kaldığı yerden devam eder." Ayşe Arat, "Türk Borçlar Hukukunda Alacak Zamanaşımı" ("Zamanaşımı"), **SÜHFD**, 12 (2004), s. 217, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26634/281101>, e.t.:01/03/2020.

ortaya çıktığında sürenin uzatılması haline benzer şekilde, Türk Borçlar Kanunu'nda sayılan hallerde de zamanaşımını durduran olaylar meydana geldiğinde işlemeye başlamış olan süre uzatılır⁶⁰².

Mücbir sebebin devamı süresince ibraz ve protestolar için öngörölmüş olan süreler işlemeyecektir⁶⁰³. TTK md. 731/3 hükmü gereğı mücbir sebebin ortadan kalkmasından sonra hamil gecikmeksizin işlemleri yapmalıdır. Otuz gün veya daha az olmak üzere devam eden mücbir sebep hali ortadan kalktığında ibraz veya protesto için öngörölen süreler geçmemişse hamilin derhal harekete geçmesi gerekir⁶⁰⁴. Bu hüküm ile mücbir sebep bitiminde protesto düzenlemek veya ibraz etmek mecburiyetinin devam ettiği sonucuna ulaşılır. Bu aşamada ibraz veya protesto için süreler dolmamışsa hamilin veya memur ettiği kişinin vakit kaybetmemek için azami özeni göstererek işlemleri süre bitiminden önce tamamlaması gerekmektedir⁶⁰⁵. Mücbir sebep biter bitmez, kusurlu olarak bir gecikmeye mahal vermeden gerekli işlemleri yapmaması durumunda söz konusu başvuru hakkının düşeceğini kabul etmek gerekir⁶⁰⁶.

Poliçelerde ibraz hem kabul hem de ödeme için söz konusu olduğundan hamilin poliçeyi kabul için ibrazı da mücbir nedenlerle mümkün olamazsa bu halde de süre uzatılacaktır⁶⁰⁷. Bonolarda ise muhatap ve buna bağılı olarak kabul kavramı olmadığından yalnızca ödeme için ibraz edilme süresi içinde bunun mümkün olmaması halinde süre uzatılacaktır.

Mücbir sebep kambiyo senetlerinde sadece protesto düzenlenmesini engelliyorsa ibraz için öngörölmüş süreler işlemeye devam edecektir⁶⁰⁸. Örneğın; sadece notere ulaşmayı engelleyen bir mücbir sebep söz konusuysa hamil veya yetkili kıldığı kişinin ibraz zorunluluğı devam edecektir. Aynı doğrultuda sadece ibrazı engelleyen bir mücbir sebep söz konusuysa protesto düzenleme zorunluluğı aynen mevcut kalacaktır⁶⁰⁹. Ancak salgın hastalık nedeniyle sokağı çıkma yasağının uygulanması gibi her iki mecburiyetin de yerine getirilmesini imkansızlaştıran bir sebebin otuz gün veya daha az sürmesi halinde ibraz veya protesto süresinin uzatılması söz konusu olur.

⁶⁰² Eren, **Borçlar Genel**, s. 1321.

⁶⁰³ Öztan, s. 146.

⁶⁰⁴ Domanıç, s. 255; Öztan, s. 146; Bozkurt, s. 124; Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 233; Can, s. 129; Kendigelen/Kırca, s. 257; Poroy/Tekinalp, s. 256; Bozer/Göle, s. 153; Kınacıoğlu, s. 242; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 548; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 114.

⁶⁰⁵ Öztan, s. 146; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102.

⁶⁰⁶ Poroy/Tekinalp, s. 256.

⁶⁰⁷ Öztan, s. 145.

⁶⁰⁸ Öztan, s. 146.

⁶⁰⁹ Öztan, s. 146.

3.2.3.2. Mücbir Sebebin Otuz Günden Fazla Sürmesi Halinde

Mücbir sebebin otuz gün veya daha az sürmesi durumunda kanuni sürelerin uzatılması öngörölmüş; otuz günden fazla sürmesi durumunda hamilin yapabilecekleri ise TTK'nın 731. maddesinde belirlenmiştir. Bu hükme göre hamil iki imkana sahiptir. Birincisi, hamil isterse mücbir sebep meydana getiren aşılması imkânsız olayın ortadan kalkmasını bekleyebilir⁶¹⁰. Bu halde mücbir sebep oluşturan engelin varlığı sona erdiğinde de senedi ibraz veya protesto yoluna gidebilecektir.

İkinci bir yol olarak hamil dilerse senedi ibraz etmeden veya protesto düzenlemeden doğrudan başvuru hakkını kullanabilecektir (TTK md. 731/4)⁶¹¹. Kimi görüşe göre⁶¹² bu hüküm ilk bakışta adalete aykırı olarak gözükebilir; ancak düzenleyen veya cirantaların senet bedelinin vadesinde ödeneceğini garantilemiş olduklarını unutmamak gerekir. Hamilin bu imkândan yararlanmayı tercih etmesi durumunda herhangi bir süre baskısı altında olmadığı da kabul edilmektedir⁶¹³. Şöyle ki; mücbir sebep durumunda başvuru borçluları menfaatine bir süre konulmadığından senetlerin zamanaşımı süresini dikkate alarak hamil süre kısıtlaması olmaksızın, protesto veya ibraza gerek duymadan başvuru hakkından yararlanabilir⁶¹⁴.

Göröldüğünde vadeli poliçelerde mücbir neden otuz günden fazla devam ettikten sonra poliçenin bir yıllık ibraz süresi devam ediyorsa, hamil senedi derhal ibraz etmek mecburiyetindedir⁶¹⁵. Burada her ne kadar mücbir sebep otuz günden fazla sürmüşse de poliçenin ibraz süresi devam etmekte olduğundan hamilin mücbir sebeple bir hak kaybı yoktur. Hamil sadece mücbir sebebin devamı süresince senedin ibrazı veya protesto işlemlerini yapamamıştır. Bu nedenle mücbir sebep ortadan kalktıktan sonra ibraz süresi devam ettiği sürece protesto ve ibraz mecburiyetleri devam edecektir.

⁶¹⁰ Öztan, s. 147.

⁶¹¹ Domaniç, s. 256; Öztan, s. 147; Bozkurt, s. 124; Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 102; Ülgen/Helvaci ve Diğerleri, s. 233; Can, s. 129; Bozer/Göle, s. 153; Kınacıoğlu, s. 242; Kendigelen/Kırca, s. 257; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 114; Kayar, **Ticaret Hukuku**, s. 655; Halil Can/Semih Güner, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Siyasal Kitabevi, Ankara 1999, s. 142; Pulaşlı, s. 232; Demirkapı'ya göre mücbir sebebin otuz günden fazla sürmesi nedeniyle hamilin başvuru hakkının doğduğu durumlarda, ihbar zorunluluğunun yerine getirilmesi gereken sürenin başlangıcı, otuz günlük sürenin sona erdiği tarih olarak kabul edilmelidir. Demirkapı, **İhbar**, s. 133.

⁶¹² Poroy/Tekinalp, s. 257.

⁶¹³ Öztan, s. 147.

⁶¹⁴ Poliçeyi kabul etmiş olan muhataba karşı olan talepler TTK md 749 uyarınca vadenin geldiği tarihten itibaren 3 yıllık zamanaşımına tabidir. Bozer/Göle, s. 165; Öztan, s. 147; Kınacıoğlu, s. 242; Burada dikkat edilmesi gereken husus, zamanaşımının başlangıcı açısından senedin mücbir sebeple ibraz edilememesi bir önem taşımayacak; zamanaşımı süresi yine vadenin geldiği tarihten itibaren hesaplanacaktır. Bozer/Göle, s. 165.

⁶¹⁵ Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 549.

3.2.4. Çekte Mücbir Sebebin Sonuçları

Bonolarda mücbir sebep hükümleri için kanunun poliçe düzenlemesine atıf yapılmasına rağmen çek hükümlerinde mücbir sebep ayrı bir madde ile düzenlenmiştir (TTK md. 811)⁶¹⁶. Genel hatlarıyla benzer hükümler olmakla beraber bu iki düzenleme arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.

TTK md. 811 hükmüne göre de poliçe hükümlerinde olduğu gibi kanun tarafından öngörülmüş olan süre içinde çekin ibrazı veya protestosu veya buna denk bir tespitin yapılması mücbir sebeple mümkün olmazsa, bu işlemler için belirlenmiş olan süreler uzatılacaktır⁶¹⁷. Burada poliçeden farklı olarak müracaat hakkının kullanılabilmesi için şekli şart olan protestonun yanında bir de “*buna denk bir belirlemenin yapılması*” da mücbir sebeple imkânsız hale gelirse sürenin uzaması söz konusudur. Çekte hamil dilerse noterden protesto düzenletebilecek, dilerse çekin ödenmemesi halini, muhatabın veya takas odasının beyanı ile tespit ettirebilecektir⁶¹⁸. Uygulamada genellikle çekin ödenmemesi hali muhatabın beyanı ile tespit edilmektedir⁶¹⁹. Hamil, çeki bankaya ibraz ettikten sonra karşılığı kısmen dahi olsa ödenmemiş ise ÇK’nun 3. maddesi hükmü uyarınca muhatap banka tarafından “*karşılıksızdır*” işlemi yapılması ile hamil başvuru borçlularına başvurabilecektir. ÇK gereğince muhatap banka, yürütmek zorunda olduğu bu prosedüre aykırı davranarak çekin üzerine bir kayıt koymazsa hamil, çekin ödenmediğinin protesto ile tespit ettirmesi gerekecektir⁶²⁰. Bu durumda protestonun yapılması sırasında da bir mücbir

⁶¹⁶ TTK md. 811 hükmü: “(1) Kanunen belirli olan süreler içinde çekin ibrazı veya protesto edilmesi veya buna denk bir belirlemenin yapılması, bir devletin mevzuatı veya herhangi bir mücbir sebep gibi aşılması imkânsız bir engel nedeniyle gerçekleştirilememişse, bu işlemler için belirli olan süreler uzar.

(2) Hamil, mücbir sebebi gecikmeksizin kendi cirantasına ihbar etmeye ve bu ihbarı çeke veya alonja kaydedip, bunun altına, yerini ve tarihini yazarak imzalamakla zorunludur. 723 üncü madde hükümleri burada da uygulanır.

(3) Mücbir sebebin ortadan kalkmasından sonra hamil, çeki gecikmeksizin ödeme amacıyla ibraz etmek ve gereğinde protesto veya buna eş değerde bir belirlemeyi yaptırmak zorundadır.

(4) Mücbir sebep, ibraz süresinin bitiminden önce olmak şartıyla, hamilin bu sebebi kendinden önce gelen borçluya ihbar ettiği günden itibaren onbeş günden fazla devam ederse, çekin ibrazına ve protesto çekilmesine veya buna eş değerde bir belirlemeye gerek kalmaksızın başvurma hakkı kullanılabilir.

(5) Hamilin veya çeki ibraz etmekle, protesto çekmekle ya da aynı nitelikte bir belirlemeyi yaptırmakla görevlendirdiği kişinin, sadece kendileriyle ilgili olgular mücbir sebep sayılmaz.”.

⁶¹⁷ Öztan, s.275; Kendigelen/Kırca, s. 326; Can, s. 216; Poroy/Tekinalp, s. 351; Bozer/Göle, s. 416; Pulaşlı, s. 349; Mahmut Coşkun, **Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s. 669.

⁶¹⁸ Öztan, s. 306 vd.; Poroy/Tekinalp, s. 350; Bozer/Göle, s. 414; Pulaşlı, s. 422; Bilgili/Demirkapı, **Kıymetli Evrak**, s. 209.

⁶¹⁹ Ülgen/Helvacı ve Diğerleri, s. 329; TTK hükümlerine göre muhatabın ibraz sırasında böyle bir beyanda bulunma mecburiyeti olmasa da Çek Kanunu’nun 7. maddesi gereği muhatap banka bu kaydı yazmak zorundadır. Ancak banka bu mecburiyete rağmen kaydı yazmamakta direnirse hamilin yapması gereken bir protesto ile durumu tespit ettirmektir. Öztan, s. 307-308.

⁶²⁰ Öztan, s. 308.

sebebe meydana gelir ve protestoyu engellerse bu işlem için öngörölmüş olan süre uzayacak veya bu yükümlölük ortadan kalkacaktır.

Poliçe ve bonoda mücbir sebebin etkilerinin sınıflandırılabilmesi için dikkate alınan süre otuz gün iken, çekte bu süre on beş gün olarak düzenleme altına alınmıştır. Diğer bir deyişle, çeklerde mücbir sebebin ibraz süresinin bitiminden önce on beş günden fazla sürmesi halinde, hamilin ilgili mecburiyetlerden kurtulabileceğı düzenlenmiştir⁶²¹. Ayrıca burada da mücbir sebebin on beş gün veya daha az sürmesi ihtimalinde, mücbir sebep hali ortadan kalktıktan sonra hamil gecikmeksizin çeki ibraz, protesto veya buna benzer bir tespit yaptırmalıdır⁶²².

Poliçelerdeki otuz günlük sürenin başlangıcı vade iken çeklerde vade olmadığından, on beş günlük süre, kanuni ibraz süresinin bitiminden önce olmak şartıyla, hamilin mücbir sebebi kendisinden önceki borçluya ihbar ettiğı günden itibaren başlayacaktır. Dikkat etmek gerekir ki burada mücbir sebep hali meydana getirebilecek olay, ibraz süresi sona ermeden meydana gelmiş olmalıdır⁶²³. İbraz süresi geçtikten sonra ortaya çıkan bir mücbir sebep ile hamilin protesto ve benzeri yükümlerden kurtulması mümkün olmayacaktır. Çünkü bu yükümlerden muaf olabilmek için TTK md. 811/4 uyarınca ibraz süresinin bitmemiş olması şartı aranmaktadır.

3.2.5. Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebebin Ortak Etkisi

Mücbir sebebin kambiyo senetlerindeki sonuçları, borçlar hukukunda kabul edilen sonuçlara oldukça benzemektedir. Borçlar hukukunda borcun sona ermesi veya ifanın ertelenmesi sonuçlarına paralel şekilde kambiyo senetlerinde protesto ve ibraz zorunluluğunun sona ermesi veya sürenin uzatılarak söz konusu işlemlerin yapılmasının ertelenmesi söz konusudur. TTK'nın 731 ve 811. maddeleri emredici hükümler olduklarından, taraflar aralarında anlaşarak başkaca bir etki kararlaştıramayacaklardır⁶²⁴.

⁶²¹ Kendigelen/Kırca, s. 326; Can, s. 217; Bozer/Göle, s. 416-417; Pulaşlı, s. 350; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 1219; Coşkun, s. 670.

⁶²² Can, s. 217; Bozer/Göle, s. 416; Pulaşlı, s. 350; Eriş, **Kıymetli Evrak**, s. 1219; Coşkun, s. 670.

⁶²³ Sevilay Uzunallı/Alı Haydar Yıldırım, **Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s. 113.

⁶²⁴ Kotásek, s. 7.

3.2.5.1. Geciktirici Etkisi

Hamilin kusuru olmadan, öngöremediği biçimde ortaya çıkan ve önlenemez nitelikteki olayların ibraz ve protesto işlemlerinde ilk etkisi; bu zorunlu işlemler için yasa tarafından belirlenen sürelerin uzatılmasıdır. Hukuki veya fiili bir engel meydana geldiği ve bu olayın söz konusu işlemlerin zamanında yapılmasına engel olduğunda, hamilin bu işlemler için sahip olduğu süreler uzayacaktır⁶²⁵. Burada dikkat edilmesi gereken husus mücbir sebep nedeniyle meydana gelen gecikmeden yararlanarak hamilin faiz talep edemeyeceğidir⁶²⁶.

Bir görüşe göre⁶²⁷ mücbir sebebin kambiyo senetlerindeki etkisi sadece sürenin uzatılmasıdır; sürenin kesintiye uğratılması veya durdurulması değildir. Mücbir sebebin erteleyici, diğer bir deyişle uzatıcı etkisi, ibraz veya protestoya engel olan olay ortadan kalktıktan sonra sona erecektir.

Mücbir sebebin ibraz veya protesto işlemlerini erteleyici etkisini belirleyen ise mücbir sebebin otuz gün (çeklerde on beş gün) veya daha az sürmesidir. Bu süre zarfında askıya alınan ibraz ve protesto zorunluluğu, söz konusu engel kalktığında devam edecek, hamil veya yetkili kıldığı kişi başvurma hakkını kullanabilmek için ibraz veya protesto işlemini derhal yapmak mecburiyetinde kalacaktır (TTK md. 731/3 ve md. 811/3).

3.2.5.2. İbraz ve Protestodan Kurtarıcı Etkisi

Mücbir sebebin belirli bir süreden fazla sürmesi, kambiyo senetlerindeki ibraz ve protestodan kurtarıcı etkisini ortaya çıkacaktır⁶²⁸. Öngörülemez ve kaçınılmaz bir şekilde ibraz ve protesto zorunlulukları yerine getirilemediğinde, mücbir sebebin devamı, TTK tarafından da hamilin aleyhine bir durum olarak kabul edilerek, bu zorunluluklar olmadan da başvuru hakkı kullanılabileceği açıkça belirtilmiştir.

Örneğin; pandemi olarak ilan edilmiş olan Covid-19 salgını nedeniyle gerekli işlemleri yapamayan hamil, salgının tehlikeli boyuttan çıkana kadarki sürenin otuz günü (çeklerde on beş gün) geçmesi durumunda başvuru hakkını bu işlemler olmadan kullanabileceği kabul edilmelidir⁶²⁹.

⁶²⁵ Kotásek, s. 10.

⁶²⁶ Öztan, s. 147; Kotásek, s. 11.

⁶²⁷ Kotásek, s. 10.

⁶²⁸ Kotásek, s. 10.

⁶²⁹ Yargıtay bir kararında salgın hastalığı mücbir sebep olduğunu belirtmiştir. Yargıtay HGK. E. 2017/90 K. 2018/1259 T. 27.06.2018, **Kaynak:** www.kazanci.com, e.t.:18/03/2020.

Mücbir sebeplerin poliçe ve bonoda kural olarak vadeden itibaren otuz gün; çeklerde önceki borçluya ihbardan itibaren on beş gün sonra hamil başvuru hakkını zorunlu işlemler olmadan kullanabilecektir. Mücbir sebep sayılabilecek olayın çok uzun zaman devam etmeyeceği göz önüne alınarak bu süreler belirlenmiş; aynı zamanda başvuru borçlularının menfaatlerini tehlikeye atacak kadar uzun olmaması da gözetilmiştir⁶³⁰.

3.3. Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebebin Zamanaşımına Etkisi

Zamanaşımı süreleri için TTK'da öngörülen hükümler şu şekildedir; poliçede hamilin, kabul eden muhataba (bonoda düzenleyene) başvurması için vadeden itibaren 3 yıl, cirantalar ile düzenleyene başvurmak için protestodan itibaren 1 yıl, cirantanın önceki cirantaya başvurması için 6 aylık süreler öngörülmüştür (TTK md. 749, TTK 778/1- h)⁶³¹. Çeklerde ise TTK md. 814 gereği tüm başvurular için 3 yıllık süre kabul edilmiştir⁶³². İbraz veya protesto süreleri içinde bu işlemlerin yapılmasını imkânsız hale getiren bir engel olan mücbir sebebin bu zamanaşımı sürelerini etkileyip etkileyemeyeceği hususu gündeme gelebilir.

TTK zamanaşımını durduran sebepler hakkında hüküm içermemektedir⁶³³. Öğretide bir görüşe göre TTK md. 1'in atfı nedeniyle genel hükümler olan BK 153'ün uygulanması gerekmektedir⁶³⁴. Söz konusu maddede mücbir sebebin zamanaşımını durdurduğuna dair bir kural öngörülmemiştir. Ancak maddenin altıncı bendinde “*Alacağın Türk Mahkemelerinde ileri sürme imkânı bulunmadığı sürece*” zamanaşımının duracağı belirtildiğinden bir dava açılması söz konusu olduğu zaman

⁶³⁰ Kotásek, s. 11.

⁶³¹ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 110; Kendigelen/Kırca, s. 262.

⁶³² Kendigelen/Kırca, s. 328.

⁶³³ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 110; Kendigelen/Kırca, s. 263; Can/ Güner, s. 168; Coşkun, s. 372; Kayıhan, s. 167.

⁶³⁴ Bahtiyar, **Kıymetli Evrak**, s. 110; Kendigelen/Kırca, s. 263; Kayıhan, s. 167; Coşkun, s. 372; Can/ Güner, s. 168; TBK md. 153 hükmüne göre “*Aşağıdaki durumlarda zamanaşımı işlemeye başlamaz, başlamışsa durur:*

1. Velayet süresince, çocukların ana ve babalarından olan alacakları için.

2. Vesayet süresince, vesayet altında bulunanların vasiden veya vesayet işlemleri sebebiyle Devletten olan alacakları için.

3. Evlilik devam ettiği sürece, eşlerin diğerinden olan alacakları için.

4. Hizmet ilişkisi süresince, ev hizmetlilerinin onları çalıştıranlardan olan alacakları için.

5. Borçlu, alacak üzerinde intifa hakkına sahip olduğu sürece.

6. Alacağı, Türk mahkemelerinde ileri sürme imkânının bulunmadığı sürece.

7. Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesinde, birleşmenin ileride geçmişe etkili olarak ortadan kalkması durumunda, bu durumun ortaya çıkmasına kadar geçecek sürece.

Zamanaşımını durduran sebeplerin ortadan kalktığı günün bitiminde zamanaşımı işlemeye başlar veya durmadan önce başlamış olan işlemlerini sürdürür.”.

mücbir sebep meydana geldiğinde bu bent kapsamında değerlendirilebileceği öğretide öne sürülmüştür⁶³⁵. Bu konuda bir görüşe göre⁶³⁶ zamanaşımını durduran haller kanunda sayılıdır ve yasada yer verilmeyen bir nedenle zamanaşımı durmaz. Dolayısıyla usul ve esasları yasayla çizilmiş olan zamanaşımını kanunda öngörülmemeyen hallerden biri olan mücbir sebeple uzatmak mümkün görünmemektedir⁶³⁷. Karşı görüşe göre ise kanunda sayılmamış olsa bile önceden öngörüleemeyen bir mücbir sebep meydana geldiğinde gerek borçlu gerekse alacaklı için zamanaşımının durması hakkaniyete uygun olacaktır⁶³⁸.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, zamanaşımı süresi TBK'nın “*sürelerin kesinliği*” başlıklı 148. maddesine göre sözleşmeyle değiştirilememektedir⁶³⁹. Buna paralel olarak TTK 7. madde hükmüne göre “*Ticari hükümler koyan kanunlarda öngörülen zamanaşımı süreleri, Kanunda aksine düzenleme yoksa, sözleşme ile değiştirilemez.*”⁶⁴⁰. Bu doğrultuda taraflar sözleşmeyle zamanaşımının mücbir sebeple duracağı kuralı getiremeyeceklerdir.

3.4. Mücbir Sebebin İspatı

Türk Medeni Kanunu'nun 6. maddesi uyarınca kanunda aksi öngörülmedikçe taraflardan her biri iddia ettiği olguyu ispat etmek zorundadır⁶⁴¹. Öte yandan TBK md. 112 hükmüne göre de “*Borç hiç veya gereği gibi ifa edilmezse borçlu, kendisine hiçbir kusurun yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe, alacaklının bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür.*”. Bir borç ilişkisinde TMK'na göre bir alacak hakkı olduğunu

⁶³⁵ Tabii afet veya isyan gibi hallerde dava açılmıyorsa zamanaşımının işlememesi uygundur. Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 631; Şeref Ertaş, “Sürekli Borç İlişkilerinde (Dauerschuldverhältnisse) Zamanaşımı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, s. 3102.

⁶³⁶ Hacı Adil, **Borçlar Kanunu Şerhi**, İstanbul 1926, s. 681, Nakleden: Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.98; Neslihan Coşkun Karadağ, “Zamanaşımı Sürelerine Etkisi Açısından “Mücbir Sebepler” ve “Ödeme”ye Eleştirel Bakış”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**61/3, Ankara 2012, s. 1040, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/623957>, e.t.:03.12.2019; Berkin, s. 213; Oğuzman/Öz, **Borçlar Genel I**, s. 632.

⁶³⁷ Vergi hukukunda mücbir sebebin zamanaşımı husus ile ilgili bir tespit şöyledir: “*Verginin kurucu öğelerinden olan ve yasalarla net bir şekilde başlangıcı ve bitişi tayin edilmesi gereken zamanaşımı süresinin, idarenin çok geniş takdir yetkisinin bulunduğu mücbir sebeplerle uzaması eleştirilmesi gereken bir husustur.*” Coşkun Karadağ, s. 1040.

⁶³⁸ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.98; Zamanaşımını durduran sebepler TBK ile sınırlı olmayıp İcra İflas Kanununda iflas ve konkordato hallerinde de mevcuttur (İİK md. 194, 298). Kayar, **Borçlar Hukuku**, s. 195.

⁶³⁹ Eren, **Borçlar Genel**, s. 1317.

⁶⁴⁰ Öztan, s. 193.

⁶⁴¹ Türk Medeni Kanunu, 22.11.2001 Kabul Tarihli ve 4721 Sayılı Kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. **Resmî Gazete**, 8.12.2001, Sayı: 24607; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.97.

iddia edenin bunu ispat etmesi beklenirken sözleşmelerde ispat yükünün kanunda aksi öngörüldüğünden tersine çevrilerek borçlunun kusursuzluğunu ispat etmesi beklenir⁶⁴².

Bu bağlamda borçlu, edimi yerine getirememesinin kendi kusurundan ileri gelmediğini, buna bir mücbir sebebin neden olduğunu iddia eder ve mücbir sebebe dayanırsa bunu ispat etmek zorundadır⁶⁴³. Aksi takdirde borcundan kurtulması söz konusu olamaz. Borçlu veya zarar veren mücbir sebebi ispat ettiğinde meydana gelen zarardan sorumluluğu düşmüş sayılacaktır. Bu durumda, örneğin; bir deprem veya sel dolayısıyla işletme binasının altında kalarak ölen işçi ile ilgili açılan davada davalı taraf mücbir sebep oluşturan deprem veya sel olayının meydana geldiğini ispatlayarak sorumluluktan kurtulabilir⁶⁴⁴.

Mücbir sebebin bir yükümlülüğü engellemesinde ispatlanacak olan mücbir sebep hali kabul edilen olayın sebepleri değil; mücbir sebep teşkil eden olayın meydana gelerek edimin ifasını imkansızlaştırdığıdır.⁶⁴⁵

Kambiyo senetlerinde ise bir engel nedeniyle protesto veya ibraz işlemlerini yapamayarak mücbir sebep hükümlerinden yararlanan hamil mücbir sebep iddiasıyla ortaya çıkacak olan uyuşmazlıkta ispat yükünü taşımaktadır⁶⁴⁶. Özellikle mücbir sebebin otuz günden (çeklerde on beş) fazla sürmesi halinde hamilin elde edeceği başvuru hakkının kullanabilmesi için mücbir sebeplerin varlığını ispatlaması

⁶⁴² Özçelik, **Doktora Tezi**, s. 24; Eren'e göre bunun sebebi, edimi imkânsız hale getiren durumların borçlunun hakimiyet alanında olduğundan daha iyi bilgi sahibi olabileceği düşüncesidir. Eren, **Borçlar Genel**, s. 1092; Antalya, **Cilt III**, s. 301; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.97.

⁶⁴³ Eren, **Borçlar Genel**, s. 587; Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s.97; Tandoğan, **Mesuliyet Hukuku**, s. 464; Turan Başara, s. 12; Antalya, **Cilt III**, s. 302; Satım sözleşmesinde de satıcı, ifanın mücbir bir nedenden imkansızlaştığını ispat ettiği takdirde borcundan kurtulacaktır. Akıntürk, s. 51; Antalya, **Cilt V/1,2** s. 302; Hasan Petek, "Borçlunun Temerrüdünde Beklenmedik Halden Sorumluluk", **Evrensel Hukuk İlkeleri Işığında Türk Medeni Hukukunda Değişimler Sempozyumu**, 10-11 Haziran 2016, Ankara, s. 335; Bu hususta bazı TBK hükümleri şöyledir; Md. 119/2 "*Borçlu, temerrüde düşmekte kusuru olmadığını veya borcunu zamanında ifa etmiş olsaydı bile beklenmedik hâlin ifa konusu şeye zarar vereceğini ispat ederek bu sorumluluktan kurtulabilir.*"

Md. 373/2 "*Kiracı, kiraya verenin kusurunu ya da mücbir sebebin varlığını ispat ederek geri vermekten veya tazminat ödemekten kurtulabilir.*";

Md. 576/1 "*Otel, motel, pansiyon, tatil köyü gibi yerleri işletenler, konaklayanların getirdikleri eşyanın yok olması, zarara uğraması veya çalınmasından sorumludurlar. Ancak işletenler, zararın bizzat konaklayana veya onu ziyarete gelen ya da beraberinde veya hizmetinde bulunan kimseye yükletilebilecek kusurdan, mücbir sebepten ya da eşyanın niteliğinden doğduğunu ispat etmekle, bu sorumluluktan kurtulurlar.*"

Md. 579/1 "*Garaj, otopark ve benzeri yerleri işletenler, kendilerine bırakılan veya çalışanlarınca kabul edilen hayvan, at arabası, bunlara ait koşum ve benzeri eşya ile motorlu taşıt ve eklentilerinin yok olmasından, zarara uğramasından veya çalınmasından sorumludurlar. Ancak işletenler, zararın saklatan veya ziyaretçisi ya da beraberinde veya hizmetinde bulunan kimseye yükletilebilecek kusurdan, mücbir sebepten ya da eşyanın niteliğinden doğduğunu ispat etmekle, bu sorumluktan kurtulurlar.*".

⁶⁴⁴ Eren, **Borçlar Genel**, s. 587.

⁶⁴⁵ Gözübüyük, **Hukuki Mesuliyet**, s. 97.

⁶⁴⁶ Öztan, s. 148.

gerekmektedir⁶⁴⁷. Örneğin; o bölgede bulunan tek noterin ölümünü bir belge ile ispatlayan hamil mücbir sebep hükümlerinden yararlanabilecektir⁶⁴⁸.

⁶⁴⁷ Domaniç, s. 256.

⁶⁴⁸ Bozkurt, s. 124.

SONUÇ

Mücbir sebep, Roma Hukuku'ndan beri tanımlanmaya ihtiyaç duyulan bir kavramdır. Roma Hukukunda “*vis maior*” olarak adlandırılan mücbir sebep kavramı kural olarak borçluyu sorumluluktan kurtaran olağanüstü haller olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan gücü ile önüne geçilemeyecek nitelikteki olayların, hukuk alanına bir etkisi olmayacağını düşünmek mümkün değildir.

Meydana gelen bir olayın mücbir sebep olarak tanımlanabilmesi için bazı unsurları bünyesinde barındırması gerekmektedir. Bu unsurlar zaman içerisinde Doktrin ve Yargıtay kararları tarafından oluşturulmuş, böylece mücbir sebebin sınırları keskin olmayan çizgilerle belirlenmiştir. Her şeyden önce, mücbir sebep sayılabilecek bir olay meydana gelmiş olmalıdır. Bu olay deprem, sel veya salgın gibi doğal olay olabileceği gibi kamulaştırma, ithalat ve ihracat veya sokağa çıkma yasakları gibi hukuki bir olay da olabilir. Bunun yanında, savaş veya grev gibi sosyal olaylar da mücbir sebebi doğurabilmektedir.

Mücbir sebebin diğer bir unsuru olarak, mücbir sebep teşkil edebilecek olayın öngörülmemiş olması gerekmektedir. Birdenbire ortaya çıkan ve borçlu veya sorumlu kişinin önceden öngöremediği olaylardan onun sorumlu tutulması düşüncesi haksızlık yaratabilecektir. Ancak, önceden sezilebilen bir olayın, olumsuz hukuki sonuçlarına karşı önlem almak mümkün olduğundan, mücbir sebepten bahsetmek mümkün değildir. Aynı zamanda olayın karşı konulamaz derecede olağanüstü olması da gerekmektedir. Mücbir sebep, teknolojinin de gelişimi dikkate alınarak her türlü önlem ile önüne geçilemeyecek derecede büyük ve kaçınılmaz bir olay olmalıdır.

Haricilik unsuru da yine mücbir sebebin başka bir unsurudur. Mücbir sebep mutlaka dış bir olaydan, yani sorumlu olan kişinin işletme veya faaliyeti dışında bir etkenden kaynaklanmalıdır. Diğer bir deyişle, borçlu veya sorumlu kişi mücbir sebep derecesine varan olaya kendisi meydan vermemiş olmalıdır. Bunların yanında mücbir sebep mutlaka bir zarar meydana getirmeli ve mücbir sebep teşkil eden olay ile bir hukuk normunun ihlali arasında illiyet bağı bulunmalıdır.

Bu noktada benzer kavram olan beklenmeyen hal ile mücbir sebep arasındaki farka değinmek gerekirse; beklenmeyen hal, mücbir sebep derecesine varmayan ancak yine de sözleşmenin devamını olumsuz etkileyen olaylar olarak tanımlanabilir. Hukuki sonuçlar bakımında ise beklenmeyen hal, mücbir sebepte olduğu gibi borcun sona ermesine değil sözleşmenin uyarlanmasına neden olmaktadır.

Hayatın gidişatı içerisinde ansızın patlak veren ve kaçınılamayan olağanüstü olayların hukuki sonuçlarının nasıl olacağı konusunda çeşitli kanunlarda hükümlere yer verilmiştir. Gerek kamu gerekse özel hukuk çerçevesinde mücbir sebep kavramı önemli bir yer işgal etmiş, meydana geldiğinde bu olaydan doğabilecek hukuksal sorunların çözümü için hükümler düzenlenmiştir.

Özel hukuk bağlamında Borçlar Kanunu, İş Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu gibi Kanunlarda hükümler öngörülmesinin yanı sıra, TTK'da da mücbir sebebe yer verilmiştir. TTK'nın Üçüncü Kitabı Kıymetli Evrak hükümlerinde, kanunen emre yazılı senetler olan poliçe, bono ve çekte mücbir sebebin hukuki sonuçlarına yer verilmiştir.

Ödeme veya kredi aracı olarak kullanılan ve bir para alacağını içeren kambiyo senetleri, hak ile bütünleşmiş olan senetlerdir. Bu nitelikteki bir senette bedel, ancak senet ibraz edilerek talep edilebilir. Poliçe, bono ve çeklerde ibraz için süreler kanun tarafından belirlenmiştir. Bu sürelere uyulmasına imkân vermeyen bir mücbir sebep meydana gelirse senedi elinde tutan hamil, senedi ibraz edemeyebilir. Ayrıca bedelin ödenmemesi (veya poliçede senedin kabul edilmemesi) durumunda TTK tarafından belirlenmiş süreler içerisinde yerine getirilmesi gereken prosedür olan protesto çekilmesi sırasında da mücbir sebeple karşılaşılabilir.

Kıymetli Evrak Hukuku kitaplarında mücbir sebep, hamilin başvurma hakkının şekli şartı olan protestodan kanuni muafiyet hallerinden biri olarak incelenmektedir. Başvuru hakkı, senet bedeli ödenmediğinde (veya poliçeler için muhatap tarafından kabul edilmediğinde) senet üzerinde mevcut diğer borçlulardan alacağı talep edebilme yetkisidir. Bu yetkinin kullanılabilmesi için hak sahibi hamilin noterden protesto çekmesi gerekmektedir. Aksi takdirde başvuru hakkına kavuşamayacak olan hamil, diğer borçlulardan senet bedelini talep edemeyecektir.

Senedi elinde bulunduran hamilin, ibraz ve protestosuna engel olan, karşı konulamayan, önceden öngörülememiş ve kendisi dışındaki sebeplerden doğan bir olayın neticelerine katlanmak zorunda bırakılarak, başvuru hakkının düşmesine izin verilmesi pek adil görünmemektedir. Bu nedenle TTK'nın 731 ve 811. maddelerinde mücbir sebep ile ilgili hükümlere yer verilerek hamilin haklarının korunması öngörülmüştür. Bu hükümler sayesinde hamil, mücbir sebep teşkil eden bir olay meydana geldiğinde ibraz veya protesto çekmediği için başvuru hakkını kaybetmeyecektir.

TTK md. 731 hükmünde yasa tarafından belirlenmiş süreler içinde poliçenin ibrazının veya protesto çekilmesinin, aşılması imkânsız bir olay tarafından engellenmesi durumunda mücbir sebep hükümlerinin işletilebileceği ifade edilmiştir. Poliçeler için öngörülen bu kural TTK'nın 778. maddesi gereği bonolara da uygulanacaktır. Çeklere ilişkin TTK'nın 811. hükmünde de aynı doğrultuda mücbir sebep, ibraz, protesto veya buna benzer bir tespitten muafiyet hali olarak düzenlenmiştir. Çekler için olan bu hükümde TTK'nın 731. hükmünden farklı olarak sadece protesto halinin değil, buna denk belirlenmeler olan bir takas odasının veya muhatabın beyanının da mücbir sebep dolayısıyla mümkün olamaması durumunda hükümlerin işletilebileceği ifade edilmiştir.

İbraz veya protestoya engel olan olayın, tüm çabalara rağmen aşılması imkânsız derecede karşı konulmaz olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra TTK md. 731/6 ve TTK 811/5 hükümleri uyarınca hamilin veya yetkili kıldığı kişinin kendisinden kaynaklanan, sadece kendisini ilgilendiren olaylar mücbir sebep teşkil etmeyecektir; diğer bir deyişle subjektif bir imkânsızlık halinin olayda bulunmaması gerekmektedir. Bu bağlamda TTK'nın 731 ve 811 hükümleri çerçevesinde, kambiyo senetlerinde mücbir sebebin şartları şöyle belirlenebilir; kanunen belirli süreler içinde ibraz veya protesto işlemlerinin yapılamamış olması, mücbir sebep teşkil eden bir olayın bulunması, söz konusu engelin aşılmasının imkânsız olması ve subjektif bir imkânsızlık olmaması.

Mücbir sebebin borçlar hukuku bağlamında genel sonuçları; sözleşmesel sorumlulukta borcun sona ermesi veya ifanın ertelenmesi, sözleşme dışı sorumlulukta ise genel anlamıyla borçlunun sorumluluktan kurtulmasıdır. Esasında kambiyo senetlerinde de buna benzer şekilde hamilin yerine getirmesi gereken ibraz veya protesto işlemleri için sürelerinin uzatılması, diğer bir deyişle geciktirici etkisi veya mücbir sebebin ibraz veya protestodan kurtarıcı etkisi söz konusudur.

Mücbir sebebin kambiyo senetlerindeki ilk sonucu mücbir sebep teşkil eden olayın ihbarıdır. Hamil, mücbir sebebi gecikmeksizin kendisinden önce gelen başvuru borçlularına ihbar ederek onları bilgilendirmek zorundadır. Ayrıca, ihbarı senede veya alonj üzerine yer ve tarih belirterek imza ile kaydetmelidir.

Poliçelere (ve TTK 778'in atfıyla bonolara) ilişkin TTK md. 731'de mücbir sebebin vadeden itibaren otuz gün veya daha az sürmesi halinde ibraz ve protesto için öngörülmüş olan sürelerin uzayacağı; otuz günden fazla sürmesi halinde ise bu zorunluluklar olmadan başvuru hakkını kullanabileceği düzenlemesine yer verilmiştir. Görüldüğünde ve görüldükten belirli süre sonra vadeli poliçe ve bonolarda ise otuz

günlük sürenin başlangıcı, TTK 731 hükmü uyarınca hamilin mücbir sebebi kendi cirantasına ihbar ettiği tarihtir.

Çeklerde ise TTK md. 811 gereği bu süre on beş gündür. Çekte ibraz, protesto veya buna denk bir tespit, ibraz süresinin bitiminden önce olmak üzere ihbardan itibaren on beş gün veya daha az bir süre için mücbir sebep dolayısıyla yapılamazsa, bu işlemler için öngörülen süreler uzayacaktır. Ancak, mücbir sebebin on beş günden fazla sürmesi halinde ise hamilin söz konusu zorunluluklardan kurtulması öngörülmüştür.

Gerek poliçelere ilişkin TTK md. 731 hükmü gerekse çeklere ilişkin md. 811 hükmünde, mücbir sebebin hukuki sonuçlarının düzenlenmiş olmasına rağmen mücbir sebebin bir tanımı yapılmış değildir. Kesin ve net biçimde formülü ortaya konulamayan mücbir sebebin, her olayda incelediğimiz unsurlarının gerçekleşip gerçekleşmediği ayrıca değerlendirilmelidir. Mücbir sebep hükümlerinden yararlanmak isteyen hamil, mücbir sebebi ispat ederek lehine konulmuş bu hükümlerden faydalanabilecektir.

Kambiyo senetlerinde mücbir sebep hükümleri, TTK ile düzenlenmiş olmasına rağmen mücbir sebep kavramının muğlaklığı sebebiyle yalnızca Kanun'u uygulamaya çalışarak uyuşmazlıkların çözümüne ulaşmak oldukça güçtür. Hamilin haklarını koruyan bu hükümlerin Doktrin ve Yargıtay kararları ışığında yorumlanmaya muhtaç olduğu açıktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- AKINTÜRK, Turgut; **Satım Akdinde Hasarın İntikali**, Sevinç Matbaası, Ankara 1966.
- AKSU ÖZKAN, Raziye; **Aval Kurumu**, Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- ALGANTÜRK LIGHT, Didem; **Denizde Çatma Hukuku**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011.
- ANTALYA, O. Gökhan; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt II**, Legal Yayıncılık, İstanbul 2015. (Cilt II)
- ANTALYA, O. Gökhan; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt III**, Birinci Baskıya Ek 1. Tıpkı Baskı, Legal Yayıncılık, İstanbul 2018. (Cilt III)
- ANTALYA, O. Gökhan; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1,1**, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019. (Cilt V/1,1)
- ANTALYA, O. Gökhan; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt: V/1,2**, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019. (Cilt V/1,2)
- ANTALYA, O. Gökhan; **Borçlar Hukuku Genel Hükümleri Cilt: V/1,3**, Genişletilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019. (Cilt: V/1,3)
- ARAT, Ayşe; **Sözleşmenin Değişen Şartlara Uyarlanması**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006. (Sözleşmenin Uyarlanması)
- ATALI, Murat, ERMENEK, İbrahim; **Medeni Usul Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- AYAN, Mehmet; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.
- AYBAY, Aydın; **Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm**, 14. Basım, Filiz Kitabevi, İstanbul 2016.
- AYLİ, Ali; **Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- BAHTİYAR, Mehmet; **Kıymetli Evrak Hukuku Ders Notları Soru Örnekleri**, Güncellenmiş 17. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2019. (Kıymetli Evrak)
- BAYGIN, Cem; **Yabancı Para Üzerinden Borçlanmalar ve Hukuki Sonuçları**, Kazancı Matbaacılık, İstanbul 1997.

- BAYSAL, Başak; (ed.), **Sorumluluk Hukuku: Seminerler- Makaleler 2017**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2017. (Sorumluluk Hukuku)
- BAYSAL, Başak; **Sözleşmenin Uyarlanması BK m. 138 Aşırı İfa Güçlüğü**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019. (Sözleşmenin Uyarlanması)
- BİLGE, Necip; **Borçlar Hukuku Özel Borç Münasebetleri**, Sevinç Matbaası, Ankara 1971.
- BİLGİLİ, Fatih, DEMİRKAPI, Ertan; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 12. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa 2018. (Borçlar Hukuku)
- BİLGİLİ, Fatih, DEMİRKAPI, Ertan; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 9. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa 2018. (Kıymetli Evrak)
- BİNGÖL, Fatma İtir; **Uluslararası Ticari Satım Sözleşmelerinde Mücbir Sebep (Türk Borçlar Hukuku'nda ve Viyana Satım Antlaşması'nda Mücbir Sebep)**, Yetkin Yayınları, Ankara 2011.
- BOZER, Ali, GÖLE, Celal; **Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 8. Bası, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2018.
- BOZKURT, Tamer; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 3. Baskı, Kuram Kitap, İstanbul 2016.
- CAN, Halil, GÜNER, Semih; **Kıymetli Evrak Hukuku**, Siyasal Kitabevi, Ankara 1999.
- CAN, Mertol; **Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Kitabı)**, Gözden Geçirilmiş Dördüncü Bası, İmaj Yayınevi, Ankara 2019.
- COŞKUN, Mahmut; **Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- DEMİRKAPI, Ertan; **Kambiyo Senetlerinde İhbar Zorunluluğu**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011. (İhbar)
- DEVELİOĞLU, Murat, PICHONNAZ, Pascal, PIERRE, Tercier; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016.
- DOMANIÇ, Hayri; **Kıymetli Evrak Hukuku**, İlaveli İkinci Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1975.
- EREN, Fikret; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 23. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018. (Borçlar Genel)
- EREN, Fikret; **Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi**, Sevinç Matbaası, Ankara 1975. (Uygun İlliyet)

- ERİŞ, Gönen; **Açıklamalı – Gerekçeli – İctihatlı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Taşıma Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015. (Taşıma Hukuku)
- ERİŞ, Gönen; **Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre: Kıymetli Evrak: Poliçe-Bono – Çek- Makbuz Senedi- Varant**, Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.(Kıymetli Evrak)
- ERKANLI BAŞIBÜYÜK, Betül; **İşçinin İş Görmekten Kaçınma Hakkı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.
- ESENER, Turhan; **İş Hukuku**, Gözden Geçirilmiş 3. Bası, Sevinç Matbaası, Ankara 1978.
- FEYZİOĞLU, Feyzi Necmeddin; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt- II**, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1977.
- GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat; **Hukukî Mesuliyet Bakımından Mücbir Sebepler ve Beklenmeyen Haller**, Genişletilmiş 3. Baskı, Kazancı Yayınevi, Ankara 1975. (Hukuki Mesuliyet)
- GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat; **Sözleşmelerin Fesih ve Tadili Bakımından Mücbir Sebepler ve Beklenmeyen Haller**, Ankara Basım ve Cildevi, Ankara 1945. (Fesih ve Tadili)
- GÜNAY, Cevdet İlhan; **Türk Borçlar Kanunu Şerhi**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, İstanbul 2015, s. 497.
- GÜNAY, Erhan; **Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015. (Cirolu Çeklerde Yetkili Hamil)
- GÜNAY, Erhan; **Uygulamalı Bono Rehberi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018. (Uygulamalı Bono Rehberi)
- GÜNAY, Erhan; **Uygulamalı Çek Rehberi**, Güncelleştirilmiş ve Geliştirilmiş 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.(Uygulamalı Çek Rehberi)
- GÜNDOĞDU, Fatih, ESENER, Turhan; **Borçlar Hukuku I Sözleşmelerin Kuruluşu ve Geçerliliği (TBK m. 1- 48)**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017.
- HELVACI, İlhan; **Hukuki Mütalaalar Cilt II (2010-2015)**, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2017.
- İNAL, Tamer; **Borca Aykırılık Dönme ve Fesih**, Güncellenmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017. (Borca Aykırılık)
- KARAYALÇIN, Yaşar; **Ticaret Hukuku Dersleri II. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)**, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara 1957.

- KAYAR, İsmail; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri**, Güncellenmiş 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019. (Borçlar Hukuku)
- KAYAR, İsmail; **Ticaret Hukuku**, Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018. (Ticaret Hukuku)
- KAYIHAN, Şaban; **6728 sayılı Kanun ile Değişmiş Türk Ticaret Kanunu ve Çek Kanununa Göre Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- KENDİGELEN, Abuzer, KIRCA, İsmail; **Kıymetli Evrak Hukuku Genel Esaslar Kambiyo Senetleri**, 1. Basıdan 2. Tıpkı Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2019.
- KINACIOĞLU, Naci; **Kıymetli Evrak Hukuku**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Basımevi, Ankara 1982.
- KURT, Leyla Müjde; **Yüklenicinin Eseri Teslim Borcunda Temerrüdü**, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.
- MOROĞLU, Erdoğan; **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu-Başlangıç Hükümleri, Ticari İşletme, Ticaret Şirketleri, Kıymetli Evrak ve Son Hükümler-Değerlendirme ve Öneriler**, 8. Baskı, On İki Levha Yayınları, Ankara 2016.
- NOMER, Haluk N.; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 16. Baskı, Beta Basım, İstanbul 2018.
- OĞUZMAN, M. Kemal, ÖZ, M. Turgut; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Güncellenip Genişletilmiş 17. Bası, Cilt 1, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019. (Borçlar Genel 1)
- OĞUZMAN, M. Kemal, ÖZ, M. Turgut; **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Gözden Geçirilmiş 14. Bası, Cilt 2, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018. (Borçlar Genel 2)
- ÖZER, Turan; **Özel Hukukta Mücbir Sebep Beklenmeyen Hal COVID-19 Yorumu**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2020.
- ÖZER SARITAŞ, Duygu; **Roma Borçlar Hukuku Genel Hükümler Ders Notları**, 2. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa 2018.
- ÖZTAN, Fırat; **Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncelleştirilmiş 23. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2019.
- PEKCANITEZ, Hakan, ATALAY, Oğuz, ÖZEKES, Muhammet, SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral; **İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı**, 2. Bası, Yetkin Yayınları, İstanbul 2015.

- PEKCANITEZ, Hakan, ATALAY, Oğuz, ÖZEKES, Muhammet; **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 2. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2014.
- POROY, Reha, TEKİNALP, Ünal; **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları 6728 Sayılı Kanunla Değişik Çek Kanunu Yorumu ile**, Gözden Geçirilmiş ve Yeniden Yazılmış 22. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2018.
- PULAŞLI, Hasan; **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019.
- RADO, Türkan; **Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1992.
- REİSOĞLU, Safa; **Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 25. Bası, Beta Basım Yayım, İstanbul 2014.
- RUHİ, Ahmet Cemal; **Sözleşmeler Hukuku Cilt- 1**, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- SENYEN-KAPLAN, E. Tuncay; **Bireysel İş Hukuku**, Yenilenmiş 8. Baskı, Ankara 2017.
- SEROZAN, Rona, HATEMİ, Hüseyin, ARPACI, Abdülkadir, KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip; **Borçlar Hukuku Genel Bölüm- İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme**, 3. Cilt, Gözden Geçirilmiş 7. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2016.
- SEROZAN, Rona; **Sözleşmeden Dönme**, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2007.
- SERT, Selin; **Viyana Satım Sözleşmesinde (CISG) İfa Engelleri ve Sonuçları**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.
- SOMER, Pervin; **100 Soru - 100 Cevap Roma Borçlar Hukuku**, 3. Basıdan 4. Tıpkı Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016.
- SÖĞÜTLÜ ERİŞGİN, Özlem; **Roma Hukukunda Tarihsel Gelişimi İçerisinde Contractus (Sözleşme) Kavramı ve Sözleşmesel Sorumluluk Ölçütleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.
- SÜMER, Haluk Hadi; **İş Hukuku Uygulamaları**, Yedinci Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.
- SÜZEK, Sarper; **İş Hukuku**, Yenilenmiş 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2015.
- ŞAHLANAN, Fevzi; **İş Hukuku ile İlgili Yargıtay Kararları: Karar İncelemeleri (Aralık 2004 – Ocak 2011)**, İkinci Baskı, Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası, İstanbul 2016.

- ŞENER, Esat; **Açıklamalı-Madde Atıflı Hukuk Sözlüğü**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2001.
- TAHİROĞLU, Bülent; **Roma Borçlar Hukuku**, 01.01.2012'de Yürürlüğe Giren Yeni Türk Borçlar Kanunu ve 13.1.2011'de Yürürlüğe Giren Yeni Türk Ticaret Kanunu'na Göre Düzenlenmiş Yeni Bası, Der Yayınları, İstanbul 2014.
- TANDOĞAN, Haluk; **Türk Mesuliyet Hukuku Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet**, 1961 Yılı Birinci Basıdan Tıpkı Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010. (Mesuliyet Hukuku)
- Türk Hukuk Lugatı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1998.
- UYGUR, Turgut; **6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi Cilt I**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012.
- UZUNALLI, Sevilay, YILDIRIM, Ali Haydar; **Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- ÜÇER, Mehmet; **Roma Hukukunda ve Karşılaştırmalı Hukukta Sözleşmelerin Kısmi Butlanı**, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- ÜLGEN, Hüseyin, HELVACI, Mehmet, KAYA, Arslan, NOMER ERTAN, N. Füsün; **Kıymetli Evrak Hukuku**, 12. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2019.
- ÜLGEN, Hüseyin, HELVACI, Mehmet, KENDİGELEN, Abuzer, KAYA, Arslan; **Kıymetli Evrak Hukuku Yeni Türk Ticaret Kanunu'na ve Yeni Çek Kanunu'na ve Yeni Sermaye Piyasası Kanunu'na Göre**, Güncellenmiş 7. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013.
- YILMAZ, Ejder; **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, Ankara 2005.

MAKALELER, TEZLER VE İNTERNET SİTELERİ

- ACAR, Hakan; “Uluslararası Sözleşme Hukukunda Mücbir Sebep (Force Majeure) Kavramı ve Hukuki Sonuçları”, **Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi**, S. 45-46, Ankara 2008, ss. 7-23. (“Mücbir Sebep”)
- ACAR, Hakan; “Unidroit ve Avrupa Borçlar Hukuku Prensipleri Işığında Aşırı İfa Güçlüğü”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 1-2, Erzincan 2008, ss. 111-135. (“Aşırı İfa Güçlüğü”)
- Act of God or Force Majeure: Interesting Outcomes**, 2018, https://www.legalsecretaryjournal.com/Act_of_God_or_Force_Majeure%3A_Interesting_Outcomes, e.t.:11/10/2019.
- ADIGÜZEL, Burak; “Aval Veren (Avalist) Başvuru Hakkı”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, S. 2, Temmuz 2017, ss. 31-50, <https://www.jurix.com.tr/article/9652>, e.t.: 25/02/2020.
- AKBIYIKLI, Rıfat, DİKMEN, S. Ümit, EATON, David; “Insurance Issues And Design And Build Construction Contracts”, **e-Journal of New World Sciences Academy**, C. 7, S. 1, 2012, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/186117>, e.t.: 17/09/2019.
- ARAT, Ayşe; "Türk Borçlar Hukukunda Alacak Zamanaşımı", **SÜHFD**, 12 (2004), ss. 193-228, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26634/281101>, e.t.:01/03/2020. (“Zamanaşımı”)
- ARSLANLI, Halil; "Ticari Bey'de Hasar". **Journal of Istanbul University Law Faculty**, C. 13, S. 4, İstanbul 1947, ss. 1451-1474, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97316>, e.t.:02/01/2020.
- AYBAY, Memet Erdem; “Sözleşmenin Değişen Koşullara Göre Uyarlanması (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı İncelemesi)”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Özel Sayı Cevdet Yavuz’a Armağan, C. 22, S. 3, İstanbul 2016, ss. 323-347, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruhad/issue/36500/333744>, e.t.: 07/12/2019.
- AYDIN, Alihan; “COVID-19 Salgını ve 7226 Sayılı Kanunun Geçici 1. Maddesi Çekten Kaynaklanan Hukuki Sorumluluğun Şartlarını Değiştirmiş midir?”, **Lexpera**, 27/04/2020, <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-ve-7226-sayili-kanunun-gecici-1-maddesi-cekten-kaynaklanan-hukuki-sorumlulugun-sartlarini-degistirmis-midir/>, e.t.: 04/05/2020.

- AYDIN, Selahattin; “Doğal Gaz Piyasasında Mücbir Sebep ve Fevkalade Haller”, <http://imperiumhukuk.com/blog1.html>, e.t.: 03/01/2020.
- BAHTİYAR, Mehmet; “5941 Sayılı Çek Kanunu Açısından İleri Tarihli Çek”, **Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, S. 2, Aralık 2013, ss. 47-58. (“İleri Tarihli Çek”)
- BERGER, Claus Peter, BEHN, Daniel; “Force Majeure and Hardship in the Age of Corona: A Historical and Comparative Study”, **McGill Journal of Dispute Resolution**, <https://ssrn.com/abstract=3575869>, s. 13, e.t.: 04/05/2020.
- BERKİN, Necmeddin M.; “Senedle İspata İmkan Bırakmayan Mücbir Sebep ve Fevkalade Haller”, **İÜHFM**, İstanbul 1970, C. 35, S. 1-4, ss. 211-230, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9086/113433>, e.t.: 07/09/2019.
- BINDER, Denis; “Act of God? Or Act of Man?: A Reappraisal of the Act of God Defense in Tort Law”, **Review of Litigation**, Vol. 15, No. 1, 1996. <https://ssrn.com/abstract=821414>, e.t.: 07/09/2019.
- CATALA, Pierre, WEIR, John Antony; “Delict and Torts: A Study in Parallel”, **Tulane Law Review**, Institute of Comparative Law of Tulane University, 1965, S. 37, <https://play.google.com/books/reader?id=0Y4yAQAAIAAJ&hl=tr&pg=GBS.PA570>, e.t.: 15/11/2019.
- CİHAN, Ali Hulki, SERT, Selin; “Borcun İfa Edilmeyeceğinin Önceden Bildirilmesi”, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 8, S. 2, Aralık 2013, ss. 901-918, <https://www.jurix.com.tr/article/5779>, e.t.: 04/03/2020.
- COŞKUN KARADAĞ, Neslihan; “Zamanaşımı Sürelerine Etkisi Açısından ‘Mücbir Sebepler’ ve ‘Ödeme’ye Eleştirel Bakış”, **AÜHFD**, C. 61, S. 3, Ankara 2012, ss. 1017-1056, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/623957>, e.t.:03.12.2019.
- DELLINGER, Myanna F.; “An ‘Act of God’? Rethinking Contractual Impracticability in an Era of Anthropogenic Climate Change”, **Hastings Law Journal**, S .67:1551, 2016, s. 1571, <https://papers.ssrn.com/abstract=2837147>, e.t.:11/10/2019.
- DEMİRKAPI, Ertan; “Noterlik Uygulaması Açısından Kambiyo Senetlerinde Protestolar”, **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, C. 1, S. 2, Haziran 2014. (“Kambiyo Senetlerinde Protestolar”)

- DOĞANAY, İsmail; “Poliçe ve Emre Muharrer Senet Sebebiyle Çekilen Protestodan Doğan Hukuki Sonuçlar”, **BATİDER**, C. 6, S. 3, Ankara 1972, ss. 519- 537, <https://www.jurix.com.tr/article/6416>, e.t.: 25/02/2020.
- DOĞANYİĞİT, Sadettin; “Döviz Artışı ve Enflasyonist Baskılar Sözleşmenin Feshinde Mücbir Sebep Sayılır mı?”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C.4, S. 34, Haziran 2009, ss. 133-135, <https://jurix.com.tr/article/570>, e.t.:15/12/2019.
- DURAL, H. Ali; “COVID-19 Salgını Nedeniyle Yürürlüğe Giren 7226 Sayılı Kanun’un Geçici 1.Maddesinin Çek Açısından Sonuçları”, **Lexpera**, 09/04/2020, <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-nedeniyle-7226-sayili-kanunun-cek-acisindan-sonuclari/>, e.t.: 04/05/2020.
- DURAL, Mustafa; “İmkânsızlık Kavramı ve Türleri”, **BATİDER**, C. 7, S. 1, Ankara 1973, ss. 11-58, <https://www.jurix.com.tr/article/6455>, e.t.:01/02/2020.
- DÜNDAR, Hamit; “Kambiyo Senetlerinde Soyutluk (Mücerretlik) İlkesinin Yargıtay İçtihatlarıyla Birlikte İncelenmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 3, S. 26, Ekim 2008, ss. 37-43, <https://www-jurix-com-tr/article/435> , e.t.:29/01/2020.
- EROL, Cansel; “Mücbir Sebep Şartları BK.117, TK.645, ‘Clausula Rebus Sic Stantibus’”, **ABD**, S. 5, Ankara 1953, ss. 421-427; <http://www.ankarabarusu.org.tr/Siteler/1944-2010/Dergiler/AnkaraBarosuDergisi/1953-5.pdf>, e.t.:17/09/2019.
- ERSOY, Ergun; “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Uyarınca Çatma Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/801836>, e.t.:01/01/2020.
- ERTAŞ, Şeref; “Sürekli Borç İlişkilerinde (Dauerschuldverhaeltnisse) Zamanaşımı”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 16, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, Özel Sayı 2014, ss. 3093-3104.
- GÖLE, Celal; “Kambiyo Senetlerinde Lehdarın Belirsizliği”, **BATİDER**, C. 14, S. 3, Ankara 1988, ss. 17-26, <https://www-jurix-com-tr/article/6224>, e.t.:15/01/2020.
- GÜNDOĞDU, Gökmen, CANTÜRK, Barış C.; “Korona Virüs Salgınının (Covid-19) Çekin İbrazi ve Ödenmesine Etkisi”, **Legal Hukuk Dergisi**, C. 18, S. 209, İstanbul 2020, ss. 2073-2098.
- GÜNDÜZ, F. Ebru; "Mücbir Sebebin İdari Dava Açma Süresine Etkisi". **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 23, S. 2, Ankara 2019, ss. 237-266.

- İNAL, Tamer; “Mücbir Sebeplerin Oluşum Unsurları”, **İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, C. 4, S. 2, 1997, ss. 13-53, <http://www.kamu-is.org.tr/pdf/423.pdf>, e.t.:19/09/2019. (“Mücbir Sebeplerin Oluşum Unsurları”)
- KARA KILIÇARSLAN, Seda; “Sübjektif İmkansızlık Kavramı ve Benzer Kavramlardan Ayırt Edilmesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, C. 14, S. 150, Şubat 2019, ss. 306-320.
- KARA, Mustafa Sencer; “Haksız Protesto”, **GÜHFD**, C. 20, S. 2, Ankara 2016, ss. 171- 208.
- KAYA, Arslan; “Türk Ticaret Kanunu’na Göre Kara Taşımalarında Taşıyıcının Gecikmeden Doğan Sorumluluğu”, **Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan**, Cilt 1, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009.
- KAYIRGAN, Hasan; “Hapis Cezası Nedeniyle İş Görme Edimini Yerine Getiremeyen İşçinin İş Sözleşmesi Zorlayıcı Nedene Dayanarak Feshedilebilir mi?”, **Lexpera**, <https://blog.lexpera.com.tr/hapis-cezasi-nedeniyle-is-gorme-edimini-yerine-getiremeyen-iscinin-is-sozlesmesi/>, 08/08/2019, e.t.:15/12/2019.
- KESKİN, A. Dilşad; “Kesin Vadeli İşlemlerde İfa Etmeme: Temerrüt ve İmkânsızlık”, **GÜHFD**, C. 11, S. 1-2, Ankara 2007, ss. 209- 231.
- KILIÇOĞLU, Ahmet M.; “Bulaşıcı Hastalığın Borç İlişkilerine Etkisi”, Yayınlanmamış Makale, <https://twitter.com/AhmetMKilicoglu/status/1244608970477785089>, 30.03.2020, e.t.: 30.04.2020. (“Bulaşıcı Hastalık”)
- KINACIOĞLU, Naci; “Görüldüğünde Ödenecek Poliçeler”, **BATİDER**, C. 4, S. 3, Ankara 1968, ss. 477-492, <https://www.jurix.com.tr/article/6498>, e.t.:05/02/2020.
- KOTÁSEK, Josef; “Vis Major in Geneva Law of Bills of Exchange and Promissory Notes”, **Jog Állam Politika**, 2010, <https://www.researchgate.net/publication/301215094>, e.t.:07/01/2020.
- OĞUZ, Arzu; “Covid 19, Mücbir Sebep ve Sözleşmelere Etkisi”, **Hukuki Haber**, <https://www.hukukihaber.net/makale/covid-19-mucbir-sebep-ve-sozlesmelere-etkisi-h436027.html>, 12/04/2020, e.t.: 30.04.2020.
- ÖZÇELİK, Ş. Barış; “COVID 19 Salgını Çerçevesinde Alınan Önlemlerin Sözleşme Hukuku ve Mücbir Sebep Kavramı Açısından Değerlendirilmesi”, **Lexpera**, <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-cercevesinde-alinan-onlemlerin->

- [sozlesme-hukuku-ve-mucbir-sebep-kavrami-acisindan-degerlendirilmesi/](#),
20/04/2020, e.t.: 25.04.2020. (“COVID-19 Çerçevesinde Mücbir Sebep”)
- ÖZÇELİK, Ş. Barış; “Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu’na Göre Mücbir Sebepler ve Sonuçları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C. 28, S. 123, Mart 2016, ss. 303-324. (“Mücbir Sebep”)
- ÖZÇELİK, Ş. Barış; “Sözleşmeden Doğan Borçların İfasında Hukukî İmkânsızlık ve Sonuçları”, **AÜHFD**, C. 63, S. 3, Eylül 2014, ss. 569-621. (“Hukuki İmkânsızlık ve Sonuçları”)
- ÖZÇELİK, Ş. Barış; “Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sebeplerle Borcun İfa Edilmemesi ve Mücbir Sebep Kayıtları”, **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2009. (Doktora Tezi)
- ÖZKORKUT, Korkut; “Çek Hukukunda Ödeme İçin İbraz Süreleri”, **BATİDER**, C. 19, S. 2, Ankara 1997, ss. 43- 61, <https://www.jurix.com.tr/article/6087>, e.t.:27.03.2020.
- ÖZTÜRK, Tuba; “İş Hukukunda Mücbir Sebep”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Bilim Dalı, İstanbul 2011.
- PASLI, Ali; “COVID-19 Salgınının Çek Hukukuna Etkisi: Güncel Koşullar Sürerken Çek İbrazı Mümkün Müdür?”, **Ticaret Kanunu.Net**, <http://www.ticaretkanunu.net/ali-pasli-covid-19-salgininin-cek-hukukuna-etkisi-guncel-kosullar-surerken-cek-ibrazi-mumkun-mudur/>, 31 Mart 2020, e.t.: 05.05.2020.
- PETEK, Hasan; “Borçlunun Temerrüdünde Beklenmedik Halden Sorumluluk”, **Evrensel Hukuk İlkeleri Işığında Türk Medeni Hukukunda Değişimler Sempozyumu**, 10-11 Haziran 2016, Ankara, s. 335.
- SARIKAYA, Sinan; “7226 Sayılı Kanun’un Geçici 1. Maddesinin Çeklerin İbrazı ve Karşılıksız Çek Suçuna Etkisi”, **Lexpera**, 02/04/2020, <https://blog.lexpera.com.tr/7226-sayili-kanunun-ceklerin-ibrazi-ve-karsiliksiz-cek-sucuna-etkisi/>, e.t.: 04/05/2020.
- SCHAUER, Hans-Bernd, AKSOY, Hüseyin Can; “Hukuk ve Ekonomi Yaklaşımı Çerçevesinde Türk Sözleşme Hukukunda Ekonomik İmkânsızlık”, **BATİDER**, C. 26, S. 1, Ankara 2010, ss. 41-67.

- SERT SÜTÇÜ, Selin; “Finansal Kiralama Sözleşmelerinde Hasar (Borçlar Kanunu ve CISG ile Karşılaştırmalı Olarak)”, **BATİDER**, C. 33, S. 2, Ankara 2017, ss. 123-139, <https://www.jurix.com.tr/article/9786>, e.t.:01/04/2020.
- TANDOĞAN, Haluk; “Otelcilerin Mes'uliyeti”, **AÜHFD**, C. 12, S. 3-4, ss. 201-239, <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/123456789/47814>, e.t.:17/09/2019.
- (“Otelcilerin Mes'uliyeti”)
- TANDOĞAN, Haluk; “Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar”, **BATİDER**, C. 11, S. 2, Ankara 1981, ss. 67-94, <https://www.jurix.com.tr/article/6326>, e.t.:27.03.2020. (“Sonraki Tarihli Çekler”)
- TEOMAN, Ömer; “Çek Hukukunda 5838 Sayılı Yasa ile Yapılan Değişiklikler”, **BATİDER**, C. 25, S. 2, Ankara 2009, ss. 27-34, <https://www.jurix.com.tr/article/6637>, e.t.:17/12/2019.
- THILO, Emile; “‘Laesio Enormis’ ve ‘Clausula Rebus Sic Stantibus’ ile Bir Para Borcunda Mücbir Sebep Hakkında Not”, N. Esen, Bülent (çev.), **İÜHFM**, 1935, ss. 344-351, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97245>, e.t.:18/11/2019.
- TURAN BAŞARA, Gamze; "Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkansızlık Sebebiyle Borcun Sona Ermesi", **Cankaya University Journal of Law** C. 7, S. 1, Ankara 2010, ss. 1-22, <https://dergipark.org.tr/en/pub/cankujlaw/issue/4027/53175>, e.t.: 02/03/2020.
- TÜZÜNER, Özlem, ÖZ, Kerem; “Aşırı İfa Güçlüğüne İlişkin İçtihat İncelemesi”, **ABD**, C. 73, S. 3, 2015, ss. 421-70, <http://www.ankarabarosus.org.tr/siteler/ankarabarosus/tekmakale/2015-3/12.pdf>, e.t.: 07/09/2019.
- TÜZÜNER, Özlem; “Yeni Tip Korona Virüsü (Covid- 19) Salgınının Türk Borçlar Hukuku’na Bazı Etkileri”, **Türk Hukuk Sitesi**, https://www.turkhukuksitesi.com/makale_2104.htm, 26/03/2020, e.t.: 30.04.2020.
- ÜLGENER, Fehmi; “Çatma Halinde Ödenecek Tazminat Bakımından Tekne ve P&I Sigortacısının Sorumlulukları”, http://www.ulgener.com/files/upload/files/articles/turkish/03.Catmahalindepihm_sor.pdf, e.t.:01/01/2020.
- <https://www.who.int>

www.tdk.gov.tr
www.afad.gov.tr
<https://www.iskur.gov.tr>
www.tez.yok.gov.tr
www.kazanci.com
<https://ssrn.com>
<https://www.jurix.com.tr>
<https://dergipark.org.tr>
<https://www.researchgate.net>
<http://www.kamu-is.org.tr>
<https://karararama.yargitay.gov.tr>

EKLER

EK 1. Etik Kurulu Onay Belgesi

T.C	
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ	
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
TEZ / ARAŞTIRMA / ANKET / ÇALIŞMA İZNİ / ETİK KURULU İZİNİ TALEP FORMU VE ONAY TUTANAK FORMU	
ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
T.C. NOSU	29006257966
ADI VE SOYADI	Selin SADİ
ÖĞRENCİ NO	20173101
TEL. NO.	0531 683 8761
E - MAİL	selinsadi@hotmail.com
ANA BİLİM DALI	Özel Hukuk
HANGİ AŞAMADA OLDUĞU (DERS / TEZ)	TEZ
İSTEKDE BULUNDUĞU DÖNEME AİT DÖNEMLİK KAYDININ YAPILIP-YAPILMADIĞI	2019 / 2020 - BAHAR DÖNEMİ KAYDINI YENİLEDİM.
ARAŞTIRMA/ANKET/ÇALIŞMA TALEBİ İLE İLGİLİ BİLGİLER	
TEZİN KONUSU	Kambiyo Senetlerinde Mücbir Sebep
TEZİN AMACI	Kişilerin öngöremediği, dıştan gelen ve önüne geçemedikleri olaylar olan mücbir sebeplerin kambiyo senetlerine etkilerini incelemektir.
TEZİN TÜRKÇE ÖZETİ	Öngörülme, kaçınılamayan ve kişinin sebep olmadığı olaylar olan mücbir sebeplerin kambiyo ilişkilerinde doğurduğu hukuki sonuçlar ayrıca incelenmeye muhtaç konulardır. Türk Ticaret Kanunu çerçevesinde Kambiyo Senetleri kitabında yer alan hükümlerde mücbir sebebin bir tanımının yapılmamış olması dolayısıyla mücbir sebebin şartları ve unsurlarının doktrin ve Yargıtay kararları çerçevesinde belirlenip kambiyo senetlerine etkisini incelemek son derece önem arz etmektedir.
ARAŞTIRMA YAPILACAK OLAN SEKTÖRLER/ KURUMLARIN ADLARI	
İZİN ALINACAK OLAN KURUMA AİT BİLGİLER (KURUMUN ADI- ŞUBESİ/ MÜDÜRLÜĞÜ - İLİ - İLÇESİ)	
YAPILMAK İSTENEN ÇALIŞMANIN İZİN ALINMAK İSTENEN KURUMUN HANGİ İLÇELERİNE/ HANGİ KURUMUNA/ HANGİ BÖLÜMÜNDE/ HANGİ ALANINA/ HANGİ KONULARDA/ HANGİ GRUBA/ KİMLERE/ NE UYGULANACAĞI GİBİ AYRINTILI BİLGİLER	

UYGULANACAK OLAN ÇALIŞMAYA AİT ANKETLERİN/ ÖLÇEKLERİN BAŞLIKLARI/ HANGİ ANKETLERİN - ÖLÇELERİN UYGULANACAĞI				
EKLER (ANKETLER, ÖLÇEKLER, FORMLAR, V.B. GİBİ EVRAKLARIN İSİMLERİYLE BİRLİKTE KAÇ ADET/SAYFA OLDUKLARINA AİT BİLGİLER İLE AYRINTILI YAZILACAKTIR)	 (.....) Sayfa Ölçeği. 1) 2) (.....) Sayfa Anketi. 3) (.....) Sayfa Formları, 4) (.....) Sayfa			
ÖĞRENCİNİN ADI - SOYADI: SELİN SADI		ÖĞRENCİNİN İMZASI: Enstitü Müdürlüğü'nde kalan aslı imzalıdır. TARİH: 26 /05/ 2020		
1. Seçilen konu Bilim ve İş Dünyasına katkı sağlayabilecektir.				
2. Anılan konu Özel Hukuk faaliyet alanı içerisine girmektedir.				
1.TEZ DANIŞMANININ ONAYI	2.TEZ DANIŞMANININ ONAYI (VARSA)	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜNÜN ONAYI	A.B.D. BAŞKANININ ONAYI	
Adı - Soyadı: Selen KARAAĞAÇ	Adı - Soyadı:	Adı - Soyadı: Murat KOÇ	Adı - Soyadı: Faruk ANDAÇ	
Unvanı: Dr. Öğr. Üyesi	Unvanı:	Unvanı: Doç. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	
İmzası:Evrağ onayı e-posta ile alınmıştır.	İmzası:	İmzası:Evrağ onayı e-posta ile alınmıştır.	İmzası:Evrağ onayı e-posta ile alınmıştır.	
... / ... / 20....	... / ... / 20....	... / ... / 20....	... / ... / 20....	
ETİK KURULU ASIL ÜYELERİNE AİT BİLGİLER				
Adı - Soyadı: Mustafa BAŞARAN	Adı - Soyadı: Yücel ERTEKİN (Y.) Dr. Öğr. Üyesi Şenol Kandemir	Adı - Soyadı: Deniz AYNUR GÜLER	Adı - Soyadı: Ali Engin OBA	Adı - Soyadı: Mustafa Tervik ODMAN
Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.	Unvanı : Prof. Dr.	Unvanı: Prof. Dr.
İmzası : Evrağ onayı e-posta ile alınmıştır.	İmzası : Evrağ onayı e-posta ile alınmıştır.	İmzası : Evrağ onayı e-posta ile alınmıştır.	İmzası :	İmzası :
... / ... / 20....	... / ... / 20....	... / ... / 20....	... / ... / 20....	... / ... / 20....
Etik Kurulu Jüri Başkanı - Asıl Üye	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi	Etik Kurulu Jüri Asıl Üyesi
OY BİRLİĞİ İLE	☐	Çalışma yapılacak olan tez için uygulayacak olduğu Anketleri/Formları/Ölçekleri Çağ Üniversitesi Etik Kurulu Asıl Jüri Üyelerince İncelenmiş olup, 27 / 05 / 2020 - 19 / 06/ 2020 tarihleri arasında uygulanmak üzere gerekli iznin verilmesi taraflarımızca uygundur.		
OY ÇOKLUĞU İLE	☒			
AÇIKLAMA: BU FORM ÖĞRENCİLER TARAFINDAN HAZIRLANDIKTAN SONRA ENSTİTÜ MÜDÜRÜNE ONAYLATILARAK ENSTİTÜ SEKRETERLİĞİNE TESLİM EDİLECEKTİR. AYRICA YAZININ PUNTOSU İSE 12 (ON İKİ) PUNTO OLACAK ŞEKİLDE YAZILARAK ÇIKTI ALINACAKTIR.				

İLT: tez - İleti (HTML)

Doğru İleti Ekle Seçenekler Metni Biçimlendir Gözden Geçir ESET

Yoksay Sil Yanıtla Tümünü Yanıtla İlet Diğer Toplantı OKUNDU BİLGİSİ Yönetmeye Ekip E-postası Bitti Yanıtla ve Sil Yeni Oluştur Hızlı Adımlar Taşı Eylemler Taşı Kuralları Okunmadı Olarak İşaretle Kategorilere Ayır Etiketler İzle Çevir Bul Bul Bilgili Seç Yakınlaştır Yakınlaştır

Kimden: Selin Sadi <selin.sadi@okan.edu.tr> Tarih: 29.05.2020 Cum 15:18
Kime: selinsadi@hotmail.com
Bilgi:
Konu: İLT: tez

İleti 13- TEZ ANKET İZİN, TEZ ETİK KURUL İZİN VE TEZ ETİK KURULU ONAY TUTANAK FORM.docx (31 KB)

 Ar.Gör. Selin Sadi
Araştırma Görevlisi
Hukuk Fakültesi

İstanbul Okan Üniversitesi Tuzla Kampüsü
34959 Akfırat-Tuzla / İSTANBUL

0 (216) 677 16 30 - 2810
0 (216) 677 16 47

İş yaşamıma en yakın üniversite!

Bu mesajı yazdırmadan önce çevreye verebileceğiniz zararları bir kez daha düşününüz. Think of the environment once more before printing out this message.

Bu elektronik postanın içeriği ve varsa ekindeki dosyalar sadece göndericisini bağlar. Okan Üniversitesi bu mesaj ve eklelerinden hukuken sorumlu değildir. Eğer bu mesaj yanlışlıkla size gönderilmişse, lütfen gönderen kişiyi derhal bilgilendiriniz ve mesajı sisteminizi siliniz. The information contained in this e-mail and any files transmitted with it bind the sender only. Okan University does not accept legal responsibility for the contents. If you are not the intended recipient, please immediately notify the sender and delete the message from your system.

Kimden: Selen Serder [selenserder@cag.edu.tr]
Gönderildi: 27 Mayıs 2020 Çarşamba 21:06
Kime: Selin Sadi
Konu: tez

İlgili formu onaylıyorum. İmzalıdır.

Selin Sadi

Tüm Öğeler Bu görünümde gösterilecek öğe yok.

Re: Tez Etik Kurul Onayı Hk. - İleti (HTML)

Doğru İleti ESET

Yoksay Sil Yanıtla Tümünü Yanıtla İlet Diğer Toplantı OKUNDU BİLGİSİ Yönetmeye Ekip E-postası Bitti Yanıtla ve Sil Yeni Oluştur Hızlı Adımlar Taşı Eylemler Taşı Kuralları Okunmadı Olarak İşaretle Kategorilere Ayır Etiketler İzle Çevir Bul Bul Bilgili Seç Yakınlaştır Yakınlaştır

Kimden: farukandac@cag.edu.tr Tarih: 28.05.2020 Per 15:25
Kime: selin sadi
Bilgi:
Konu: Re: Tez Etik Kurul Onayı Hk.

20173101 numaralı Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Selin Sadi'ye ait Tez Etik Kurul İzin Onay Formunu aynen onaylıyorum. 28.5.2020 Özel Hukuk Anabilim Dalı Başkanı Prof.Dr.Faruk Andaç

28.05.2020, 12:15, "selin sadi" <selinsadi@hotmail.com>:

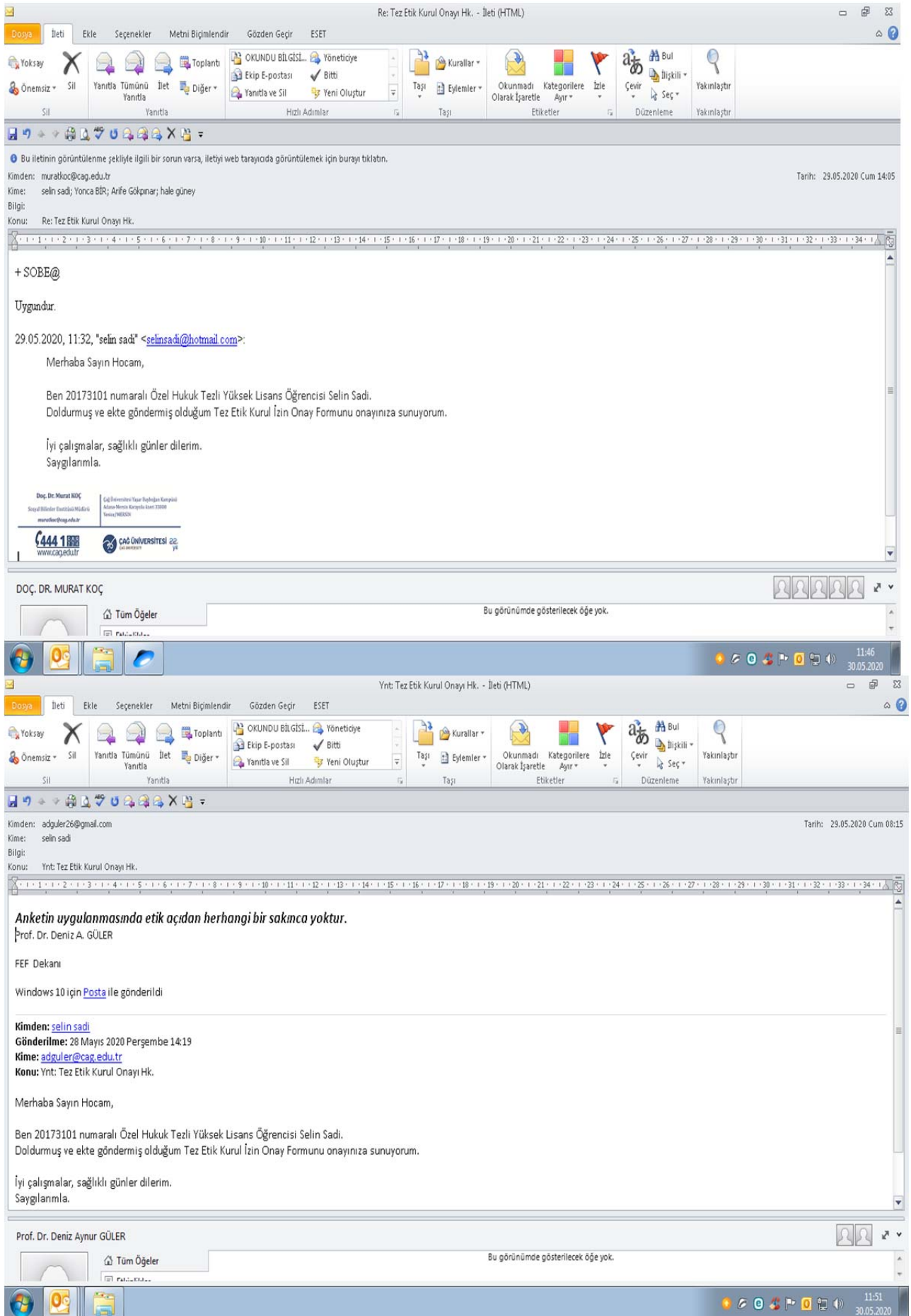
Merhaba Sayın Hocam,

Ben 20173101 numaralı Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Selin Sadi.
Doldurmuş ve ekte göndermiş olduğum Tez Etik Kurul İzin Onay Formunu onayınıza sunuyorum.

İyi çalışmalar, sağlıklı günler dilerim.
Saygılarımla.

Prof. Dr. Faruk ANDAÇ

Tüm Öğeler Bu görünümde gösterilecek öğe yok.

Re: Tez Etik Kurul Onayı Hk. - İleti (HTML)

Doğru İlet Ekle Seçenekler Metni Biçimlendir Gözden Geçir ESET

Yoksay Sil Yanıtla Tümünü Yanıtla İlet Diğer OKUNDU BİLGİSİ Yöneticiye Ekip E-postası Bitti Yanıtla ve Sil Yeni Oluştur Kurallar Eylemler Taşı Eylemler Taşı Okunmadı Olarak İşaretle Kategorilere Ayır İzle Çevir Bul İlişkili Seç Yakınlaştır

Kimden: basaran@cag.edu.tr Tarih: 28.05.2020 Per 14:42

Kime: selin sadi

Bilgi:

Konu: Re: Tez Etik Kurul Onayı Hk.

Tez uygulamasında etik açısından herhangi bir sorun yoktur.
Prof. Dr. Mustafa Başaran

28.05.2020, 14:20, "selin sadi" <selinsadi@hotmail.com>:

Merhaba Sayın Hocam,
Ben 20173101 numaralı Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Selin Sadi.
Doldurmuş ve ekte göndermiş olduğum Tez Etik Kurul İzin Onay Formunu onayınıza sunuyorum.
İyi çalışmalar, sağlıklı günler dilerim.
Saygılarımla.

Prof. Dr. Mustafa BAŞARAN
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
basaran@cag.edu.tr

Çağ Üniversitesi Yaşar Bayboğan Kampüsü
Adana-Mersin Karayolu üzeri 33800
Yenice/MERSİN

444 1 99 99 99
www.cag.edu.tr

ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ 22. YIL

Fwd: Tez Etik Kurul Onayı Hk. - İleti (HTML)

Doğru İlet Ekle Seçenekler Metni Biçimlendir Gözden Geçir ESET

Yoksay Sil Yanıtla Tümünü Yanıtla İlet Diğer OKUNDU BİLGİSİ Yöneticiye Ekip E-postası Bitti Yanıtla ve Sil Yeni Oluştur Kurallar Eylemler Taşı Eylemler Taşı Okunmadı Olarak İşaretle Kategorilere Ayır İzle Çevir Bul İlişkili Seç Yakınlaştır

Kimden: senaydemir@cag.edu.tr Tarih: 28.05.2020 Per 17:45

Kime: sadi selin; ayca kol

Bilgi:

Konu: Fwd: Tez Etik Kurul Onayı Hk.

İleti 13- TEZ ANKET İZİN, TEZ ETİK KURUL İZİN VE TEZ ETİK KURULU ONAY TUTANAK FORM.docx (32 KB)

----- İletilen mesajın başlangıcı -----

28.05.2020, 17:36, "Şenol Kandemir" <senolkandemir@cag.edu.tr>:

Belgelerde etik açısından bir sorun yoktur.
Prof. Dr. Yücel ERTEKİN
(Dr. Şenol Kandemir)

From: selin sadi [mailto:selinsadi@hotmail.com]
Sent: Thursday, May 28, 2020 2:22 PM
To: senolkandemir@cag.edu.tr
Subject: Tez Etik Kurul Onayı Hk.

Merhaba Sayın Hocam,
Ben 20173101 numaralı Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi Selin Sadi.
Doldurmuş ve ekte göndermiş olduğum Tez Etik Kurul İzin Onay Formunu onayınıza sunuyorum.

İyi çalışmalar, sağlıklı günler dilerim.
Saygılarımla.

SENAY DEMİR

Tüm Öğeler

Bu görünümde gösterilecek öğe yok.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad-Soyad :Selin SADİ

Doğum Tarihi ve Yeri:19.11.1989 Seyhan

İletişim e-posta :selinsadi@hotmail.com

EĞİTİM

Lisans : Çağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi (2013-2017)

Yüksek Lisans : Çağ Üniversitesi SBE- Özel Hukuk Tezli YL (2017-2020)

